Melding for året 1966

fra

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1967

A/S O. Fredr. Arnesen Bok- og Akcidenstrykkeri, Oslo

Dokument nr. 8.

(1966—67)

Melding for året 1966

fra

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1967

Innhold.

Til Stortinget

I henhold til § 12 i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen av 22. juni 1962, jfr. § 14 i Stortingets instruks av 8. november s. å., skal jeg med dette få gi melding om institusjonens virksomhet i 1966.

Som tidligere er stoffet ordnet i fire avsnitt. Avsnitt I omhandler alminnelige forhold vedrørende institusjonen. I avsnitt II er det gitt forskjellige opplysninger om sakene og om resultatet av saksbehandlingen. Avsnitt III inneholder tilleggsopplysninger om enkelte saker som er referert i tidligere årsmeldinger. I avsnitt IV er inntatt referat av 60 saker som kan antas å ha alminnelig interesse og være egnet til å belyse sakenes varierte karakter.

Oslo i mars 1967.

Andreas Schei.

I. Institusjonens alminnelige forhold.

1. *Personal- og kontorforhold.*

Konsulent II ved kontoret, Leif Eldring, har fått permisjon uten lønn i 1 år fra 15. juli 1966 for å tjenstgjøre som dommerfullmektig ved Tana og Varanger sorenskriverembete. Som vikar er med godkjenning av Stortingets Presidentskap tilsatt cand. jur. Glenny Wøien. For øvrig har det ikke vært endringer i personal- eller kontorforhold siden forrige årsmelding.

2. *Arbeidsområdet.*

Det er i statsråd 10. mars 1967 fremsatt Odelstingsproposisjon om lov om endringer i lov om Stortingets Ombudsmann for forvaltningen av 22. juni 1962. I proposisjonen foreslås innført ombudsmannskontroll også med kommunalforvaltningen. Forslag til revisjon av den foreløpige instruks for ombudsmannen forutsettes lagt frem for Stortinget i tilknytning til denne sak.

II. Opplysninger om sakene.

A. *Sakmengden.*

Det kom i 1966 inn 998 klager, og 16 saker ble tatt opp til undersøkelse av eget tiltak — i alt 1 014 saker. Fordelingen av klagene på de enkelte måneder fremgår av følgende oversikt, der også tallene for 1965 tas med til sammenligning.

Klager:	1965	1966
Januar	92	93
Februar	89	93
Mars	100	104
April	95	83
Mai	76	89
Juni	65	79
Juli	70	58
August	59	62
September	60	88
Oktober	80	91
November	81	97
Desember	85	61
	952	998
Saker opptatt av eget tiltak	28	16
Saker i alt	980	1 014

Det har i 1966, i likhet med foregående år, vært bortimot 400 samtaler med klagere.

B. *Hvor klagene er kommet fra:*

Fylke	Fylkenes folkemengde i pst. av rikets — 1960	1966 Antall klager	1966 pst. av samlet klagetall
Østfold	5,6	31	3,1
Akershus	7,0	41	4,1
Oslo	13,2	135	13,6
Hedmark	4,8	25	2,5
Oppland	4,5	21	2,1
Buskerud	5,1	35	3,5
Vestfold	4,4	26	2,6
Telemark	4,2	21	2,1
Aust-Agder	2,1	14	1,4
Vest-Agder	3,1	20	2,0
Rogaland	6,7	33	3,3
Hordaland	6,3	23	2,3
Bergen	3,2	30	3,0
Sogn og Fjordane	2,7	19	1,9
Møre og Romsdal	5,9	32	3,2
Sør-Trøndelag	5,9	33	3,3
Nord-Trøndelag	3,2	12	1,2
Nordland	6,6	59	5,9
Troms	3,5	56	5,6
Finnmark	2,0	33	3,3
Fengsler		261	26,2
Sykehus for sinnslidende		27	2,7
Utland		11	1,1
	100 %	998	100 %

Antallet av klager fra innsatte i fengselsvesenets sentrale anstalter var også i 1966 meget høyt, 261 eller 26,2 pst. av det samlede klagetall (henholdsvis 247 og 26 pst. i 1965). Som nevnt i fjorårsmeldingen følges forholdet nøye. Så langt det har vært naturlig og hensiktsmessig er klagerne henvist til i første omgang å henvende seg til anstaltens tilsynsråd, eventuelt til høyere fengselsmyndigheter.

C. *Avviste saker.*

Av de innkomne 998 klager har 702, eller vel ⅔ ikke gitt grunnlag for behandling. Etter avvisningsgrunnen kan de grupperes således:

1. Forhold utenfor kompetanseområdet:		
a) Domstolenes virksomhet	77	
b) Tidligere behandlet av Stortinget	4	
c) Avgjørelser i statsråd	1	
d) Kommunale forhold	46	
e) Private og andre utenforliggende forhold	89	
		— 217
2. Forholdet foreldet		28
3. ~~Klagerett til høyere administrativ myndighet~~		181
4. Åpenbart grunnløse klager		188
5. Tilbakekalte klager		11
6. Anonyme og uforståelige henvendelser		2
7. Ikke egentlige klager, forespørsler o. l.		75
		702

(as 261.)

Blant de avviste sakene er 212 klager fra innsatte i fengselsvesenets anstalter. Avvisningsgrunnene har her vesentlig vært at klagene har angått forhold utenfor kompetansen (31), at forholdet først burde tas opp med tilsynsråd eller høyere administrativ myndighet (68), eller at besværingene har vært åpenbart grunnløse (98).

I saker der det har vært grunnlag for det, har klagerne som tidligere fått veiledning om hva de i tilfelle kunne gjøre videre.

54 saker er oversendt til rett myndighet.

D. *Realitetsbehandlede saker.*

Pr. 1. mars 1966, da forrige årsmelding ble avgitt, gjensto uavsluttet 35 saker, hvorav 2 senere er avvist =	33 saker
1 av sakene var fra 1964, og resten fra 1965.	
Av de saker som kom til i 1966, ble opptatt til undersøkelse	312 »
I alt	345 saker

Pr. 1. mars 1967 gjensto uavsluttet:		
Fra 1964	1 sak	
som er stillet i bero i påvente av dom i en omfattende straffesak, hvor saksforholdet har nær tilknytning til punkter i klagesaken		
Fra 1965	1 »	
Fra 1966	28 saker	
		30 »
Realitetsbehandlet i året		315 saker

De sakene som det er tatt realitetsstandpunkt til, fordeler seg slik på de forskjellige forvaltningsorganer:

1. Departementer:		
Departementet for familie- og forbrukersaker	2	
Finans- og tolldepartementet	7	
Fiskeridepartementet	1	
Forsvarsdepartementet	5	
Departementet for handel og skipsfart	3	
Departementet for industri og håndverk	4	
Justis- og politidepartementet	20	
Kirke- og undervisningsdepartementet	18	
Kommunal- og arbeidsdepartementet	4	
Landbruksdepartementet	11	
Lønns- og prisdepartementet	2	
Samferdselsdepartementet	14	
Sosialdepartementet	9	
Utenriksdepartementet	3	
		— 103
2. Andre forvaltningsorganer:		
Ankenemnda for uføretrygden og enke- og morstrygden	25	
Arbeidsdirektoratet	4	
Avgiftsdirektoratet	1	
Bidragsfogder	2	
Bilsakkyndige	1	
Det norske meteorologiske institutt	1	
Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske	1	
Direktoratet for sjømenn	1	
Direktoratet for statens skoger	2	
Fengselsanstalter	24	
Fengselsstyret	16	
Fylkeslandbruksstyre	1	
Fylkesmenn	2	
Fylkesnemnd	1	
Helsedirektoratet	3	
Kursted	1	
Ligningssjef	1	
Luftfartsdirektoratet	1	
Luftforsvaret	1	
Nasjonalhjelpen	1	
Norges Statsbaner	1	
Norsk Kulturråd	1	

Avgjørelse ikke truffet i adm. anke = ~~avvist klager~~

Overformynderi	2
Pensjonstrygden for sjømenn	2
Politi- og påtalemyndighet	38
Postgirokontoret	1
Postsparebanken	1
Poststyret	5
Prisdirektoratet	2
Rikstrygdeverket (med ankenemnder)	26
Samferdselskonsulenter	1
Sjøforsvarskommando	1
Sjøkrigsskolen	1
Skattedirektøren	4
Skattefogd	1
Skatteinspektører	3
Skoler	1
Sokneprest	1
Sosialkontor	1
Statens bygge- og eiendomsdirektorat	2
Statens kornforretning	1
Statens lånekasse for studerende ungdom	1
Statens pensjonskasse	5
Sykehus	2
Telegrafstyret	5
Tolldirektoratet	4
Trygdekasser	2
Vegdirektoratet	4
Vegkontor	1
Vegsjef	1
Åndssvakehjem	1
	315

I tilfeller der en og samme sak har berørt flere forvaltningsorganer, er saken på samme måten som tidligere ført under det forvaltningsorgan som den i hovedsaken har angått.

223 saker har angått forvaltningsavgjørelser, og i mange av disse har det også vært klaget over saksbehandlingen. De øvrige 92 saker har angått saksbehandlingen eller forhold av generell karakter.

I 134 av de saker som det er tatt realitetsstandpunkt til, ble behandlingen avsluttet uten skriftlig foreleggelse for administrasjonen, idet en gjennomgåelse av saksdokumentene og forskjellige undersøkelser ellers var tilstrekkelig til å vise at klagene ikke kunne føre frem. I 181 saker ble det gitt uttalelse av forvaltningsorganene.

216 av sakene har ikke gitt grunn til kritikk eller bemerkninger av betydning.

I 99 saker har klagene helt eller delvis ~~ført frem~~, eller forhold, undersøkt av eget tiltak, gitt grunn til bemerkninger. I 36 av disse saker har det vært uttalt kritikk, og i 28 er det rettet henstilling til administrasjonen om det forhold saken gjaldt eller om forhold av generell karakter.

I 60 saker har administrasjonen under klagebehandlingen endret sin avgjørelse, i de fleste tilfeller etter at det fra ombudsmannen var pekt på forhold som det syntes grunn til å feste seg ved. 22 av disse sakene er senere avsluttet med kritikk eller henstilling og er derfor også tatt med i tallene foran.

I en tidligere referert sak er det inngått forlik, som det er gjort rede for i avsnitt III, tilleggsopplysninger til årsmeldingen for 1964 nr. 9. Etter forliket skal det bl. a. betales billighetserstatning til klageren.

Det er gitt billighetserstatning av statskassen i 1 sak (nr. 6) med kr. 10 000. I sak nr. 8 er det inngått minnelig overenskomst, hvoretter klageren får en erstatning på kr. 25 000 mot å tilbakeskjøte en eiendom til staten.

I en del saker, bl. a. nr. 7, 15, 18, 19, 20, 23, 32, 34 og 38, er det foretatt tilbakebetaling eller etterbetaling til klagerne.

III. Tilleggsopplysninger om saker som er referert i tidligere årsmeldinger.

Meldingen for 1963.

Nr. 59 (side 64—65).

Klasseføring i trygdekassen og refusjon av medlemspremie til alders- og uføretrygd.

Som nevnt var spørsmålet om refusjonsordningen for betalte trygdepremier under behandling av et særskilt utvalg.

Sosialdepartementet har senere opplyst at spørsmålet ikke lenger er aktuelt, siden refusjonsordningen falt bort da lov om folketrygd trådte i kraft 1. januar 1967.

Meldingen for 1964.

Nr. 9 (side 18—20).

Spørsmål om gyldigheten av oppsigelse.

Som nevnt i meldingen for 1964 var A. meddelt fri sakførsel og saken innbrakt for retten. Saken ble senere hevet etter at staten ved Justis- og politidepartementet og A. hadde inngått følgende forlik:

«1. A. måtte slutte i sin stilling som vaktmester ved X. hjelpefengsel med virkning fra 1. februar 1964. Dette skyldtes nedleggelse av fengslet.

2. Partene er enige om at det økonomiske mellomværende ordnes slik:
   a. A. tilstås av billighet et beløp som svarer til full lønn etter bistillingsregulativet fra 1. februar 1964 til 31. mars 1966.
   b. Fra 1. april 1966 får A. som pensjon 17/30 av full pensjon. Staten dekker innskudd til Statens Pensjonskasse for

den tid A. har vært utbetalt bruttolønn, nemlig i tidsrommet 15. oktober 1950 til 31. januar 1964.

c. Den verserende herredsrettssak (— — —) heves som forlikt, idet hver av partene bærer sine omkostninger. A. tar forbehold om Justisdepartementets godkjenning, idet han har fri sakførsel.»

Det ble samtidig inngått følgende leieavtale:

«Staten ved Justisdepartementet leier ut til A. vaktmesterleiligheten i X. hjelpefengsel i tiden fra 1. april 1966 til 31. mars 1967.

A. forplikter seg til å føre tilsyn med X. hjelpefengsels bygninger i det nevnte tidsrom. Som vederlag for dette skal han ha fritt hus, lys og brensel samt en kontantgodtgjøring på kr. 1 200, som blir å utbetale med kr. 100 pr. måned.»

Nr. 19 (side 28—29).

Spørsmål om ansettelsesmyndigheten kan fravike krav til utdannelse, stillet i kunngjøring om ledig stilling.

Som nevnt til slutt i referatet av saken ble det arbeidet med en ordning for sentral kunngjøring av statsstillinger, og også spørsmålet om fremgangsmåten når kunngjorte krav til søkerne fravikes, ville bli overveiet.

Det utvalget som har til oppgave å gjennomgå og vurdere gjeldende reglementer og instrukser for departementskontorene, avga innstilling 15. september 1966, og i utkast til reglement for personalforvaltningen, § 9, er følgende bestemmelse foreslått:

«Dersom innstillings- eller ansettelsesmyndigheten finner at de krav til utdannelse og praksis m. v. som er stilt i kunngjøringen kan eller bør fravikes, bør, med mindre departementssjefen bestemmer noe annet, ny kunngjøring foretas før ansettelse kan finne sted.»

Lønns- og prisdepartementet har på henvendelse opplyst at innstillingen er sendt departementene til uttalelse.

Nr. 43 (side 52).

Spørsmål om fribilletter ved Norges Statsbaner også for kvinnelige funksjonærers familie.

Klagen over at fribillettordningen ved Norges Statsbaner bare omfatter mannlige ansattes familie foranlediget at Samferdselsdepartementet tok ordningen opp til nærmere vurdering.

Samferdselsdepartementet har i brev av 17. oktober 1966 meddelt at det nå er fastsatt følgende regler for kvinnelig personales rett til fribilletter:

«Gift kvinnelig personale som har fulle fribillettrettigheter for egen person etter reglementets § 1 a, tilstås inntil to feriefribilletter pr. kalenderår pr. person for sine barn under 18 år og for sin mann.

Feriebillettene utstedes for reise fra familiens hjemstedsstasjon til den stasjon som ligger nærmest ferieoppholdsstedet og tilbake. Reisene behøver ikke å foregå samlet.

Barn som er under 18 år, kan dessuten tilstås nødvendige fribilletter for reiser til og fra skole.

Gift kvinnelig personale som er nevnt foran, får fulle fribillettrettigheter for sine barn under 18 år når det godtgjøres at hustruen har hele forsørgelsesbyrden på grunn av at mannen er ervervsudyktig. Under samme forutsetning kan gift kvinnelig personale dessuten få fribefordring for sin husstand (også for mannen) ved reiser foranlediget ved deres flytning og ved reiser til lege, sykehus e. l. Den omstendighet at mannen for kortere eller lengre tid er uten arbeide betinger ikke disse rettighetene.»

Nr. 70 (side 75).

Manglende journalisering av saker; sviktende kontroll med at saker blir ekspedert.

Den særskilte innstilling fra Reglementskomitéen om regler om journalisering og kontroll med ekspedisjon av saker som ble nevnt i forrige årsmelding, ble etter det opplyste overtatt til realitetsbehandling av Finans- og tolldepartementet.

I brev av 5. januar 1967 gjorde jeg Finans- og tolldepartementet kjent med at det også i 1966 hadde vært berettigede klager over sen saksbehandling som skyldtes at det ikke har vært ført kontroll med at sakene ble fulgt opp. Det hadde vært tilfelle der saker var kommet bort eller forlagt for lengre tid siden, uten at forholdet ble oppdaget før klager til ombudsmannen hadde foranlediget undersøkelser. Jeg ga i brevet uttrykk for at det etter min mening er viktig at det snarest blir gitt bestemmelser om kontroll med at innkomne saker blir ekspedert.

Finansdepartementet anførte deretter i brev til Lønns- og prisdepartementet bl. a.:

«— — — Som det vil ses gjelder Ombudsmannens henvendelser registrering av inngående saker og kontroll med at sakene blir ekspedert, statsadministrasjonen i sin helhet, mens Reglementet av 3. april 1959 er begrenset til å gjelde regjeringskontorene. Det fremgår ellers av sakens dokumenter at det er Reglementsutvalget som har tatt opp tanken om å følge opp Ombudsmannens intensjoner gjennom endringer av Reglementet for regjeringskontorene.

Da dessuten behandlingen av Reglementsutvalgets innstillinger må antas å bli noe tidkrevende, antar Finansdepartementet at det under disse omstendigheter vil være riktig at det snarest settes i verk midlertidige tiltak for å følge opp Ombudsmannens uttalelse i

brevet av 21. desember 1964 om at det etter hans mening vil være «nyttig om det fra sentral myndighet kunne gis alminnelige direktiver, slik at de foreliggende mangler kunne bli søkt rettet».

En slik foreløpig oppfølging av Ombudsmannens initiativ vil etter Finansdepartementets oppfatning mest hensiktsmessig kunne gjennomføres i et rundskriv, hvor det gjøres rede for de av Ombudsmannen påpekte svakheter i administrasjonen når det gjelder registrering av inngående saker og kontroll med at sakene blir ekspedert, og hvor det videre gis direktiver til administrasjonen om å sørge for at manglene blir rettet opp der hvor de måtte forekomme. Det synes nærliggende at et slikt rundskriv som vil gjelde hele statsadministrasjonen, blir ekspedert fra Statsministeren, til hvem også Ombudsmannens brev av 21. desember 1964 var rettet, og en tillater seg å tilrå at det ærede departement retter henvendelse herom til Statsministerens kontor.»

Meldingen for 1965.

Nr. 7 (side 24—27).

Konsesjon på ervervelse av eiendom.

Som opplyst i forrige melding, ba jeg Landbruksdepartementet overveie om ikke jordstyrer og fylkeslandbruksstyrer i saker som den nevnte, uttrykkelig burde uttale seg om hvorvidt det i det konkrete tilfelle er noen rimelig mulighet for å oppnå en mer rasjonell ordning gjennom sammenslutning av den eiendom konsesjonssøknaden gjelder, med andre eiendommer enn konsesjonssøkerens.

I brev av 23. april d. å. skriver Landbruksdepartementet bl. a.:

«— — — Et av jordlovens viktigste formål er å fremme den ytre rasjonalisering, jfr. jordlovens §§ 1 og 10. Det er derfor på det rene at jordstyrene og fylkeslandbruksstyrene skal ta hensyn til mulighetene for rasjonalisering når de avgir uttalelse i konsesjonssaker. Dette vil bli innskjerpet i første rundskriv om behandlingsmåte for konsesjonssaker.»

Nr. 8 (side 27—28).

Mangelfull saksbehandling i barnevernsnemnd.

I tilknytning til forrige melding skal nevnes at Sosialdepartementet har sendt ut et rundskriv der barnevernsnemndene og sosialstyrene er bedt om å sende utskrift av alle vedtak i barnevernsaker til fylkesmannen, slik at denne kan føre tilsyn med at barnevernsarbeidet blir utført i samsvar med lov og forskrifter og blir kjent med de lokale myndigheters problemer på dette område.

Nr. 31 (side 56—57).

Offentlige tjenestemenn kan ikke gi uriktige opplysninger til pressen for å unngå å svare på spørsmål som de etter sakens art og på grunn av taushetsplikt ikke kan besvare.

Det er ved kgl. resolusjon av 28. januar 1966 oppnevnt et utvalg til å vurdere forskjellige sider ved den forebyggende sikkerhetstjeneste. Utvalget antas også å ville vurdere spørsmålet om taushetsplikt for sikkerhetstjenestens tjenestemenn og forholdet til pressen.

Nr. 36 (side 60).

Innsattes adgang til å motta pakker til de store høytider.

I saken pekte jeg på at det ikke var samsvar mellom fengselsreglementets bestemmelse om innsattes adgang til å motta pakker og praksis ved et par av anstaltene.

Fengselsstyret har senere meddelt at det etter å ha drøftet pakkeforholdet med anstaltenes direktører er kommet til at spørsmålet bør behandles i forbindelse med en mer omfattende revisjon av fengselsreglementet, som vil bli foretatt så snart det er mulig.

IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14.

1.

Spørsmål om eksamen ved yrkesskole var ugyldig.

(Sak 952/65).

Ved en yrkesskole besto bare 3 av 10 elever eksamen på kjole- og draktsyerlinjen. Elevenes foreldre klaget og gjorde gjeldende at det dårlige eksamensresultat ikke kunne tilskrives elevene, men skyldtes utilfredsstillende undervisning i eksamensåret. De viste også til forskjellige feil som de mente var begått av skolen og sensorene under selve eksamensprøven. De hevdet at prøven måtte anses for ugyldig og at de elevene som hadde strøket, måtte få anledning til å gå opp til ny prøve uten personlige omkostninger.

Klagen var innsendt gjennom Kirke- og undervisningsdepartementet, som ved oversendelsen bl. a. uttalte:

«— — — Det er vanskelig å bedømme undervisningen ved skolen. Læreren er faglig utdannet og har ført flere kull fram til tilsvarende eksamen. I dette tilfelle ble hun sykmeldt 4½ uke før eksamen. Dette burde ikke ha avgjørende betydning.

Hovedanken er rettet mot avviklingen av prøven. Klagen og yrkesutvalgets uttalelse har vært forelagt for departementets særlig sakkyndige organ for dette fag, riksyrkesutvalget for kjole- og draktsyere. Dette består av meget erfarne fagfolk som spesielt har vært opptatt av de formelle prøveregler. Dette utvalg finner at det ikke kan reises vesentlige

innvendinger mot framgangsmåten ved omtalte eksamen.

Departementet må i slike tilfelle holde seg til sitt ekspertutvalg. De reelle ankepunkter synes etter departementets mening å være så små at de neppe burde ha noen virkning for resultatet.

Det dreier seg om krav om rissing i ¼ størrelse og om at underlaget på bordet var noe uheldig. Spørsmålet om tidsfrist for prøvingen avvises av prøvenemnda (sensorkollegiet) og når det gjelder tidspunktet for prøving av stykket, kan ikke 9 samtidige kandidater selv bestemme den fritt. Prøvenemnda skal jo der delta. — — —»

Klagerne ble gjort kjent med departementets oversendelsesbrev og med uttalelser som departementet hadde innhentet fra de lokale skolemyndigheter, men fastholdt sine klagemål.

Kirke- og undervisningsdepartementet ble deretter bedt om å klarlegge et par punkter i saken.

Det som kom frem i saken, ga etter min mening ikke holdepunkt for å anta at det var begått slike feil eller uregelmessigheter at den foretatte prøve kunne anses for ugyldig.

Ved oversendelsen av klagen sa departementet seg villig til å søke etablert et repetisjonskurs ved skolen for kandidater som hadde strøket, dersom de var interessert i en slik ordning. Kandidatene kunne i så fall etter gjennomført kurs fremstille seg til ny fagprøve for andre sensorer. Jeg gjorde klagerne kjent med dette og anførte at forslaget etter min mening fortjente nøye overveielse fra deres side. Skolen tok deretter kontakt med de interesserte, og det ble satt i gang et repetisjonskurs med 5 elever. Etter en kortere tids undervisning ble kurset avbrutt fordi elevene ikke ønsket å fortsette.

2.

Delegasjon av innstillingsmyndighet etter yrkesskolelovens § 13.
(Sak 20 E/65.)

I en sak om ansettelse av førstelærer ved en yrkesskole (referert i meldingen for 1965, side 29—34) uttalte Kirke- og undervisningsdepartementet bl. a. følgende om praksis i ansettelsessaker etter yrkesskolelovens § 13:

«— — — Etter den lovendring som ble foretatt 11. desember 1959 utferdiget departementet foreløpige retningslinjer for skoleutvalgene. I henhold til disse retningslinjer kunne fylkesskolestyrene delegere innstillingsretten til skoleutvalgene for den enkelte skole. Praksis i — — — fylke, som bare har fylkesdrevne verkstedskoler, har vært at utvalget for den enkelte skole har sendt innstilling av lærere til departementet gjennom fylkesskolestyret. — — —»

Etter yrkesskolelovens § 13 skal faglærere og andre lærere i full post ansettes av Kirke- og undervisningsdepartementet «etter innstilling fra skolens styre», som for de fylkeskommunale skolers vedkommende er fylkesskolestyret, jfr. lovens § 18. En annen ordning kan fastsettes ved kongelig resolusjon, men etter det som forelå, var dette ikke gjort. Skoleutvalgene er omhandlet i § 18, siste ledd, der det heter:

«For skoler som er nevnt under 1 og 2 bør det nevnes opp egne utvalg som skal gi forslag til styret om tiltak som utvalgene mener vil være til nytte for skolen og ellers utføre de oppgaver som styret pålegger dem. Departementet gir nærmere bestemmelser om utvalgenes funksjoner og om hvordan de skal sammensettes og velges.»

Jeg fant det tvilsomt om departementet i medhold av siste punktum i denne bestemmelsen kunne fastsette at en beføyelse som ved uttrykkelig lovbestemmelse var lagt til skolens styre, skulle kunne overlates til skolens utvalg. Selv om spørsmålet ikke hadde fått betydning i den foreliggende sak, hvor det måtte legges til grunn at fylkesskolestyret hadde realitetsbehandlet innstillingen, fant jeg på grunn av spørsmålets prinsipielle interesse å burde ta det opp med Kirke- og undervisningsdepartementet.

Kirke- og undervisningsdepartementet hadde i august 1960 fastsatt foreløpig reglement for fylkesskolestyrets virksomhet etter yrkesskoleloven og angitt fylkesskolestyrets oppgaver, bl. a. å gi innstilling etter lovens § 13. Til slutt i reglementet heter det:

«Skolestyret (fylkesskolestyret) kan helt eller delvis overlate til utvalg for de enkelte skoler selvstendig å utføre enkelte av de funksjoner som er behandlet i dette reglement. For øvrig kan skolestyret (fylkesskolestyret) innhente uttalelser fra utvalget om alle spørsmål som gjelder skolens virksomhet.»

I foreløpige bestemmelser, også fra august 1960, om utvalg ved yrkesskoler, gitt i henhold til yrkesskolelovens § 18, siste ledd, heter det i punkt 6:

«Utvalget er rektors nærmeste overordnede og behandler alle de saker som skal inn for skolestyret (fylkesskolestyret). Skolestyret (fylkesskolestyret) avgjør hvilke av sine gjøremål det vil overlate til utvalget.»

Disse bestemmelser måtte som anført av departementet, forstås slik at fylkesskolestyret skulle kunne delegere innstillingsmyndigheten etter lovens § 13 til skolens utvalg.

I brev til departementet fremholdt jeg at § 18, siste ledd, neppe kunne forstås slik at den ga departementet adgang til å overlate eller gi skolens styre anledning til å overlate til utvalgene oppgaver som loven uttrykkelig hadde lagt til styret, uten at dette ble fastsatt i kongelig resolusjon etter § 13. Jeg viste til det som var sagt i Forvaltningskomitéens innstilling side 109—110 og til Justis- og politidepartementets rundskriv jnr. 1228/55-E, hvor det under II, punkt 3, heter:

«Er myndighet ved lov lagt til et annet forvaltningsorgan enn Kongen eller et departement, er det et sikkert utgangspunkt at myndigheten ikke kan delegeres med mindre noe annet er forutsatt i vedkommende lov eller følger av særlige grunner, jfr. Castberg: «Innledning til forvaltningsretten» 3. utg. side 53—58.»

I Castbergs bok er på side 55 bl. a. anført:

«Det må imidlertid bestemt fastholdes at delegasjon er helt utilstedelig, dersom den ikke enten har hjemmel i en spesiell rettsregel, eller er åpenbart påkrevd ut fra praktiske hensyn. Og en delegasjon, som ikke har lovhjemmel, kan bare anerkjennes i meget begrenset utstrekning.»

Kirke- og undervisningsdepartementet svarte i brev av 26. april 1966:

«På grunnlag av herr ombudsmannens prinsipielle bemerkninger i skriv av 7. oktober 1965 har Kirke- og undervisningsdepartementet funnet det riktigst å søke hjemmel ved kongelig resolusjon for den delegering av innstillingsrett i følge yrkesskolelovens § 13 til yrkesskolenes skoleutvalg, som har vært praktisert siden 1960 i henhold til post 9 i det av departementet i august 1960 fastsatte foreløpige reglement for skolestyrets og fylkesskolestyrets virksomhet etter yrkesskoleloven, jfr. post 6 i departementets foreløpige bestemmelser om utvalg ved yrkesskoler for håndverk og industri, likeledes fastsatt i august 1960.

Ved kongelig resolusjon av 15. april 1966 er slik hjemmel nå tilveiebragt, og det er funnet hensiktsmessig samtidig å skaffe hjemmel for at styret for de enkelte yrkesskoler for håndverk og industri fremtidig gis fullmakt til å tilsette kontor- og bibliotekpersonale ved skolene, eller til å delegere til skolenes utvalg retten til å foreta tilsetting av slikt personale. — — —»

Etter at forholdet således var brakt formelt i orden, foranlediget saken ikke ytterligere fra min side.

3.

Bestemmelser i trygdelovgivningen som begrenser adgangen til å etterbetale trygd eller pensjon for tiden før den berettigede har fremsatt krav om ytelser.

(Sak 23 E/65.)

Spørsmålet om i hvilken utstrekning den som fyller de materielle betingelser for en lovbestemt pensjon eller trygd, har krav på ytelser også for tiden før hans krav ble fremsatt, har vært fremme i flere klagesaker. Jeg tok spørsmålet opp i brev til Sosialdepartementet av 13. oktober 1965 og pekte på at det i en rekke pensjons- eller trygdelover var fastsatt at pensjon eller trygd bare skulle ytes for tiden etter at krav om ytelser var fremsatt eller bare for en begrenset periode forut for fremsettelsen av kravet, uten hensyn til om det var på det rene at søkeren allerede på et tidligere tidspunkt fylte betingelsene for ytelser etter vedkommende lov. Slike bestemmelser gjelder også for tilfeller der det uten videre er på det rene fra hvilket tidspunkt betingelsene for pensjon er til stede, således for barnetrygd og alderspensjon. Jeg pekte på at disse regler kunne føre til at den som ikke var kjent med bestemmelsene, kunne tape retten til en ytelse som han fylte lovens materielle vilkår for å ha rett til, et resultat som i seg selv syntes lite heldig. Jeg ba opplyst om disse spørsmål hadde vært undergitt en samlet vurdering og om de kunne ventes å bli tatt opp ved senere endringer i trygdelovgivningen i forbindelse med innføringen av folkepensjonen.

Departementet innhentet en uttalelse fra Rikstrygdeverket, som bl. a. uttalte:

«— — — Det er forøvrig Rikstrygdeverkets mening at det sjelden er uvitenhet om rettigheter som er årsaken til at en søknad blir fremsatt for sent. I de tilfelle hvor det er rimelig grunn til å anta at det virkelig skyldes uvitenhet, gjør Rikstrygdeverket bruk av dispensasjonsadgangen.

Trygdeadministrasjonen har i de senere år drevet en utstrakt opplysningsvirksomhet om trygdene og de rettigheter som er forbundet med dem. En peker likeledes på at trygdekassene i større og større utstrekning tar initiativ overfor de berettigede når et stønadstilfelle inntreffer. Når en ny trygd skal gjennomføres, har Rikstrygdeverket antatt at det foreligger særlige forhold som gjør det rimelig å benytte dispensasjonsadgangen som er gitt, og en har generelt forlenget preskripsjonsfristen til seks måneder. Men også her har en vært varsom med å knesette absolutte frister idet det vil være tilfelle hvor det er rimelig å ta andre hensyn. — — —»

Sosialdepartementet viste i brev av 10. mai 1966 til de regler som var foreslått om etterbetaling av ytelser i lov om folketrygd, og anførte at departementet ville ha oppmerk-

somheten henvendt på spørsmålet under det videre arbeid med tilpassing av de forskjellige pensjons- og trygdelover til folketrygden.

4.

Premieberegning etter syketrygdloven for ikke-arbeidstakere — opplysning om den inntekt som legges til grunn.

(Sak 2 E/66.)

I meldingen for 1965 side 58—59 er referert en sak hvor klageren besværet seg over at Rikstrygdeverket ikke med tilbakevirkning for det forløpne år, ville korrigere klasseføringen av ham for syketrygd og frivillig sykepengetrygd etter den inntekt klageren faktisk hadde hatt i året. Syketrygdloven bygger her på et annet prinsipp enn betalingsordningen ved skatt, og den trygdede har økonomisk interesse i til enhver tid å være kjent med hvilket inntektsgrunnlag trygdemyndighetenes klasseføring bygger på.

Da dette var et punkt som gikk igjen i flere klager, tok jeg opp med Rikstrygdeverket spørsmålet om trygdekassene kunne foreta noe for å gjøre medlemmene bedre kjent med lovens ordning og med hvilken antatt inntekt og klasse som var lagt til grunn ved premieberegningen. Jeg viste bl. a. til at den postgiroblankett som medlemmene fortrinnsvis skal nytte ved premiebetalingen, neppe ga tilstrekkelig informasjon:

Rikstrygdeverket svarte bl. a.:

«— — — Når trygdekassen nytter postgiroinnbetalingskort for ikke-arbeidstaker, som De etter det opplyste er oversendt ett prøveeksemplar av, vil medlemmet av det utfylte kort kunne se hvilken klasse han er ført i og dermed hvilken inntekt trygdekassen har lagt til grunn for klasseføringen. Tallet i rubrikken «Trygdeform» på premieregningen, jfr. kortets forside, vil angi klassen, slik at inntektsgrunnlaget kan avleses direkte av tabellen på kortets bakside. For en ikke-arbeidstaker som er klasseført etter en samlet antatt årlig inntekt på kr. 9 000, jfr. syketrygdlovens § 27, punkt 1, og som har tegnet tilleggstrygd for sykepenger i henhold til bestemmelsene i syketrygdlovens kapittel XIII etter en antatt årlig arbeidsinntekt på kr. 7 500 vil det således være anført i rubrikken «Trygdeform» 05.4, hvilket angir at medlemmet som ikke-arbeidstaker er ført i klasse 05 og har tegnet tilleggstrygd for sykepenger etter klasse 4.

Når trygdekassen istedenfor postgiroinnbetalingskort nytter vanlig premieregning, er denne utstyrt med de samme rubrikker og opplysninger som postgiroinnbetalingskortet, jfr. vedlagte prøveeksemplar.

For ytterligere å orientere medlemmene ved premieregningen om hvilken inntekt som er lagt til grunn for klasseføringen, antar Rikstrygdeverket at det kan bli spørsmål om på regningsblankettene å tilføye en opplysning om at tallet i rubrikken «Trygdeform» viser inntektsklassen. Dette vil bli overveiet ved første revisjon av blankettene.

Når det for øvrig gjelder orientering til medlemmene om gjeldende trygdelovgivning, antar Rikstrygdeverket at alle interesserte medlemmer skulle ha god anledning til å holde seg informert på en lettfattelig måte gjennom Rikstrygdeverkets brosjyrer om trygdene, som kan fås ved henvendelse til trygdekassen.»

Jeg anførte til dette at slik premieregningen nå er utformet, vil det neppe uten videre være klart for den trygdede at hans inntektsklasse er oppført i rubrikken «trygdeform» og at jeg var enig i at det var grunn til å gjøre dette tydeligere.

5.

Brevsensur ved åndssvakehjem.

(Sak 609/66.)

A. som var sikringsdømt og i medhold av straffelovens § 39, 1. e., anbrakt i lukket avdeling i et større åndssvakehjem, klaget bl. a. over at anstalten kontrollerte og stanset brev de innsatte skrev til sine pårørende.

Når sikringsdømte er anbrakt i åndssvakehjem etter nevnte bestemmelse, kommer de inn under de regler som gjelder for vedkommende anstalt og faller utenfor de regler som er gitt for fengselsvesenets anstalter. Jeg tok derfor saken opp med Helsedirektoratet og ba opplyst om det var gitt regler om sensur av brev til eller fra pasienter ved åndssvakehjem og i tilfelle hvilke regler. Direktoratet ble også bedt om å innhente en uttalelse fra vedkommende åndssvakehjem.

Av de opplysninger som ble gitt av bestyreren av åndssvakehjemmet, fremgikk det at alle brev fra pasientene ble gjennomlest av sosialkurator før de ble sendt. De ble stanset dersom sosialkurator fant at innholdet var slik at de ikke burde sendes. Bortsett fra brev hvor det av påtegning på konvolutten fremgikk at brevet var fra foreldre eller andre pårørende som anstalten hadde kjennskap til, ble også alle brev til pasientene åpnet og gjennomlest før de ble levert til adressaten.

Sosialdepartementet uttalte at det ikke forelå bestemmelser i lov eller forskrifter om sensur av brev fra eller til pasienter ved åndssvakeinstitusjoner. Det hadde ikke vært på tale å gi slike forskrifter, idet åndssvakeinstitusjoner var åpne institusjoner. Heller ikke hadde det vært overveiet å gi bestemmelser av denne art for sikringsdømte som var anbrakt i åndssvakeinstitusjon.

Departementet hadde i brev til åndssvakehjemmet skrevet bl. a. følgende:

«Departementet vil gjøre oppmerksom på at stansing av brev til eller fra åndssvake som er under offentlig omsorg i godkjent institusjon eller privat forpleiningssted knyttet til slik institusjon — herunder sikringsdømte som er anbrakt i åndssvakehjem — ikke er lovhjemlet og bør opphøre.

Brev til eller fra de åndssvake skal leveres uåpnet, medmindre det på grunn av vedkommendes nedsatte åndsevner er naturlig og rimelig at vedkommende ytes bistand fra personalet til lesning eller skriving av brev. — — —»

Departementet antok på bakgrunn av den aktuelle sak at åndssvakeinstitusjonene burde gjøres oppmerksom på at det ikke var hjemmel for sensur av brev til eller fra åndssvake som er under offentlig omsorg i godkjent institusjon eller privat forpleiningssted, og ville sende ut et rundskriv om saken.

Etter at departementet overfor åndssvakehjemmet klart hadde slått fast at det ikke var hjemmel for brevsensur, foranlediget saken ikke ytterligere herfra.

6.

Personforveksling ved anholdelse. Anholdte skadet ved hårdhendt pågripelse.

(Sak 18 E/65.)

I september 1965 ble det meldt i avisene at to politikonstabler hadde opptrådt brutalt ved pågripelse av en syk krigsinvalid, som fikk armen brukket. Hans pårørende hadde anmeldt forholdet til politiet. I brev til statsadvokaten ba jeg om underretning når påtalemyndigheten hadde tatt standpunkt til saken og ba også dokumentene utlånt hvis den ikke ble innbrakt for retten.

Senere kom det klage fra fornærmedes pårørende, vesentlig over at statsadvokaten hadde henlagt saken.

Saksforholdet var i store trekk følgende:

Etter at det var meldt til politikammeret at en beruset person laget bråk på et nærmere angitt sted i byen, rykket to reservekonstabler etter ordre ut i politiets patruljevogn. Begge var nye i sine stillinger, som de hadde tiltrådt 12 dager tidligere, og ingen av dem hadde gjort tjeneste i politiet før. I nærheten av det angitte sted så de en person som vakte oppmerksomhet ved sin gange og sitt utseende, og de regnet feilaktig med at han var den person de var ute etter. De satte bilen fra seg og gikk bort til mannen, som var ukjent for dem. De merket ikke alkoholllukt, spurte om han hadde drukket og ba om navn og bopel, men fikk ikke forståelige svar. De ville derfor ta ham med til politikammeret for å få forholdet nærmere undersøkt, men mannen gjorde sterk motstand, og de måtte bruke makt for å få ham inn i bilen. Mens dette foregikk, kom det til folk som gjorde konstablene oppmerksomme på at det var en syk krigsinvalid de hadde pågrepet. Han ble så tatt ut av bilen igjen, og konstablene merket da at det var noe galt med den ene armen hans og kjørte ham til sykehuset. Der opplyste vakthavende lege etter en foreløpig undersøkelse at venstre overarm var brukket.

Vedkommende politimester ba i henvendelse til statsadvokaten om at det måtte bli oppnevnt settepolitimester til å forestå etterforskning i saken og at tjenestemenn fra stedets politikammer ikke måtte bli benyttet. Statsadvokaten overlot i samsvar med dette etterforskningen til et annet politikammer under ledelse av politimesteren der som settepolitimester. Alle vitner i saken ble avhørt under rettslig etterforskning ved forhørsretten.

Settepolitimesteren anførte i sin innstilling til statsadvokaten at han fant det godtgjort at fornærmede satte seg til motverge, at han fikk bendt begge armene på ryggen da han ble ført bort til politibilen, og at han under dette fikk brukket armen. Personforvekslingen kunne etter settepolitimesterens mening ikke bebreides konstablene i den foreliggende situasjon, og man måtte gå ut fra at misforståelsen ville ha blitt oppklart straks, dersom fornærmede hadde hatt evnen til å gjøre rede for seg. Slik det hele forekom konstablene, fant settepolitimesteren å måtte godta at de fant det riktig å pågripe ham.

Når det gjaldt spørsmålet om de hadde overskredet grensen for hva som fremstillet seg som nødvendig for å gjennomføre pågripelsen, anførte settepolitimesteren at det etter vitneforklaringene måtte anses på det rene at det ikke hadde vært noe å utsette på konstablenes opptreden og behandling av fornærmede før han satte seg til motverge. Det politigrep som ble anvendt for å overvinne hans motstand, var det grep politiet vanligvis bruker i situasjoner som denne. Settepolitimesteren fant etter vitneforklaringene at det, tross armbruddet, ikke var ført tilstrekkelig bevis for at konstablene hadde brukt større makt enn det som fremstillet seg som nødvendig for dem. I alle fall måtte det antas at de ikke hadde vært seg bevisst at de gjorde det. Han anførte at det var grunn til å tro at fornærmedes svake muskulatur var en medvirkende årsak til armbruddet.

Settepolitimesteren anførte at reservekonstablene manglet både øvelse og erfaring og ikke burde ha vært satt til å utføre ordenstjeneste sammen på egen hånd. Han pekte til slutt på at personforvekslingen var en feil fra politiets side og at spørsmålet om

billighetserstatning burde reises for å bøte på den skade som var voldt.

Statsadvokaten sluttet seg i det vesentlige til settepolitimesterens vurdering og henla saken etter bevisets stilling. Han erklærte seg enig med hensyn til spørsmålet om billighetserstatning.

Settepolitimesteren underrettet meg om resultatet og oversendte etter tidligere anmodning sakens dokumenter til utlån.

Etter sakens art fant jeg det riktig straks å forelegge den for Riksadvokaten, som fornærmedes pårørende også hadde henvendt seg til, jfr. også ombudsmannsinstruksens § 5. Jeg ba dokumentene utlånt igjen, når Riksadvokaten var ferdig med sin behandling.

I brev til statsadvokaten uttalte Riksadvokaten bl. a.:

«Slik de nærmere omstendigheter ved pågripelsen av — — — fremstiller seg på grunnlag av dokumentene, synes det å ha vært unødvendig å anvende politigrep, og spesielt av to politimenn samtidig. Og det må antas at reservepolitikonstabel — — —s grep har vært for hardhendt. Ved vurderingen av om det derved er utvist straffbar uaktsomhet etter straffelovens § 237 må det legges vekt på at det dreier seg om to unge og uerfarne tjenestemenn som bare hadde fungert som reservepolitikonstabler i 14 dager. Alle forhold tatt i betraktning finner jeg det riktig ikke å reise tiltale. Etter sakens stilling må det antas at hvis tiltale var blitt reist, ville resultatet under enhver omstendighet blitt frifinnelse.

Jeg tiltrer herr statsadvokatens beklagelse over at episoden har funnet sted. Videre har jeg merket meg at den nye politimester i — — — har truffet foranstaltninger for å hindre gjentagelse av at uerfarne polititjenestemenn foretar utrykninger på egen hånd uten at en fast ansatt tjenestemann er med. Jeg er enig i settepolitimesterens anførsel angående spørsmålet om billighetserstatning. — — —»

Da saken kom tilbake, oversendte jeg den til Justis- og politidepartementet og anførte at jeg fant det naturlig at påtalemyndighetens forslag om erstatning ble behandlet av departementet før det i tilfelle ble foretatt noe fra min side. Dette var også foreslått av settepolitimesteren.

Det ble deretter innhentet nærmere opplysninger om skadens omfang, og Justis- og politidepartementet meddelte senere at Billighetserstatningsutvalget hadde gitt fornærmede en billighetserstatning på kr. 10 000.

Etter Riksadvokatens uttalelse i saken og hensett til den billighetserstatning som var gitt, ga saken ikke grunn til bemerkninger fra min side.

7.

Ansvar for omkostninger ved takstforretning etter reindriftsloven. Spørsmål om skadelidte, som begjærte takst holdt, skulle forskuttere omkostningene.

(Sak 690/66.)

A. klaget over at han hadde måttet bære utgiftene ved en takstforretning, holdt etter hans begjæring til fastsettelse av erstatning for skade som hans eiendom var påført av rein, tilhørende flyttsamene i reinbeitedistriktet.

Saksforholdet var i det vesentlige følgende:

Ved takstforretningen ble flyttsamene tilpliktet å betale klageren en erstatning på kr. 850 og i tillegg til det «å betale takstomkostningene med tilsammen kr. 120». Lensmannen har opplyst at takstmennene fikk utbetalt sitt salær av ham da taksten var holdt, og at klageren samtidig betalte takstomkostningene til lensmannen. Han har anført at «så vel partene som lensmannen derved var innforstått med at omkostningene skulle tilbakebetales til klageren i forbindelse med betaling av erstatningen».

Flyttsamene innbrakte takstforretningen for herredsretten, som ved dom tilpliktet dem å betale kr. 950 i erstatning til klageren og «å betale det offentlige erstatning for omkostningene ved takstforretningen og domstolsbehandlingen».

I klagen anførte A. at flyttsamene hadde betalt erstatningen på kr. 950, men at han ikke hadde fått tilbake de kr. 120 han hadde lagt ut for takstforretningen. Han hadde henvendt seg til politimesteren, som imidlertid gjorde gjeldende at han måtte ha påanket dommen for å bli tilkjent beløpet, men at ankefristen nå var oversittet. Klageren mente at dommen klart ga uttrykk for at det var det offentlige som foreløpig skulle dekke takstomkostningene, og at beløpet deretter skulle refunderes av de saksøkte.

Politimesteren uttalte at han hadde forstått det slik at de nevnte kr. 120 var å anse som omkostninger klageren hadde hatt, og da det ikke var avgjort noe om dem i dommen, jfr. reindriftlovens § 58 b, hadde beløpet ikke vært søkt innfordret hos de saksøkte. Derimot var de omkostninger som virkelig var påløpt for det offentlige, beregnet og innfordret, jfr. lovens § 58 a. Politimesteren mente at klageren i herredsretten neppe klart kunne ha påstått erstatning for sine omkostninger.

Jeg pekte i brev til politimesteren på at flyttsamene ved dommen var tilpliktet å betale både omkostningene ved takstforretningen og domstolsbehandlingen. Etter den tid-

ligere lappelov var praksis at det offentlige «forskyter omkostningerne» ved slike skadetakster — Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse Rt. 1917 side 95, og det var ikke grunnlag for å anta at ordningen skulle være en annen etter loven av 1933, som stort sett bygger på de gamle bestemmelser.

I en ny uttalelse anførte politimesteren bl. a. at det var uklart for ham hvilken offentlig instans som i tilfelle skulle forskuttere takstomkostningene. Han så det fremdeles slik at klageren i herredsretten hadde hatt all mulig oppfordring til å påstå seg tilkjent erstatning for saksomkostningene, og anførte videre:

«— — — Det er klart nok i saken at A. har betalt kr. 120 som saksøkte, — — — m/byfeller kunne ha vært forpliktet til å betale. Hvis man så mener, til tross for det under pkt. 2 d nevnte, at saksøkeren nå bør få disse omkostninger dekket, er vel imidlertid noe uklart hvorledes dette skal kunne skje. Det er vel her tale om utgifter som herredsretten kunne ha tilpliktet saksøkte å betale til saksøkeren. Det er vel kanskje da mulig at A. kunne ha anvendt kjæremål etter § 58, pkt. f. Det er vel imidlertid tvilsomt om A. kan få medhold i en slik anke, sålenge han faktisk er tilkjent det han selv har påstått for herredsretten. Kjæremålsfristen er jo nå også forlengst oversittet, og om oppreisning her kan gis — i et søksmål som går i straffeprosessform — kan vel være noe tvilsomt.

Etter dette er det vel ikke grunnlag for å innfordre beløpet hos saksøkte, — — — m/byfeller.»

Jeg presiserte på ny overfor politimesteren at det etter dommen ikke var tvilsomt at flyttsamene var tilpliktet å betale også omkostningene ved takstforretningen. Selv om lensmannen feilaktig hadde tatt forskudd fra klageren, fritok dette ikke de saksøkte å betale det som var fastsatt i dommen. Innfordringen av erstatning og omkostninger hører under politimesteren og også beløpet på kr. 120 skulle ha vært innkrevd. Når dette ikke var gjort, burde tilleggsinnkreving foretas. Klageren burde snarest få tilbake det beløp han hadde forskuttert. Jeg kunne ikke finne at det, slik lovens ordning er, var en feil av klageren at han ikke i retten la ned påstand om at det offentliges omkostninger skulle betales til ham som refusjon for forskuddet.

Politimesteren meddelte senere at flyttsamene hadde betalt beløpet, som igjen var utbetalt til klageren. Han opplyste at han ville ta opp med fylkesmannen spørsmålet om det ikke bør gis klarere bestemmelser om forskuttering av takstomkostningene.

8.

Erstatning for tap som følge av feil ved eldre utmålsforretning over statsgrunn i Finnmark.

(Sak 792/65.)

A. klaget over at Direktoratet for statens skoger og Landbruksdepartementet hadde avslått å gi ham erstatning for tap han var påført som følge av en feilaktig utmålsforretning.

Saksforholdet var i det vesentlige følgende:

Ved utmålsforretning holdt av Finnmark jordsalgskommisjon i 1922 ble grunnstykket «Grusbakken» utmålt av statsgrunn til B. Skjøte ble utstedt i 1923 av fylkesmannen i Finnmark med hjemmel i lov av 22. mai 1902 og tinglyst samme år.

Ved forretningen var eiendommen «Sjøstrand», som A.s rettsforgjenger hadde kjøpt og fått utmålt i 1888, feilaktig tatt med i utmålet. A. anfører at han fikk rede på dette før skjøtet på «Grusbakken» ble utstedt og protesterte overfor jordsalgsformannen, men uten resultat. Han rettet senere en rekke henvendelser til myndighetene for å få forholdet ordnet, men heller ikke dette førte frem.

I desember 1963 anla A. søksmål mot staten for å få kjent utmålsforretningen av «Grusbakken» ugyldig for så vidt den omfattet hans eiendom «Sjøstrand», og ved herredsrettsdom av 3. november 1964 ble påstanden tatt til følge.

Spørsmålet om eiendomsretten til «Sjøstrand» forelå ikke til avgjørelse i saken, men retten omhandlet i premissene også eiendomsspørsmålet. Det ble opplyst at avslagene fra departementet om ordning av forholdet hadde vært begrunnet med at A.s hjemmel til eiendommen måtte anses for mangelfull og at hans rett til «Sjøstrand» var tvilsom. B. hadde i et brev av 3. november 1938 hevdet at «Sjøstrand» fulgte med da han for lengre tid siden kjøpte en brukt kilenot av A.s far. B. og hans sønn, som hadde overtatt «Grusbakken», var prosessvarslet, men hadde ikke latt høre fra seg. De hadde heller ikke reagert på oppfordringen til mulige eiere om å melde seg da A. søkte grunnbokshjemmel til eiendommen. Var det så at «Sjøstrand» fulgte med ved B.s kjøp av en kilenot, ville det etter rettens mening vært rimelig å anta at B. hadde sørget for å få skjøte eller et annet dokument som viste at han hadde kjøpt eiendommen. Retten nevnte også andre momenter som pekte i samme retning og konkluderte med at disse forhold «skulle ikke tyde på at B.-familien mener å ha noen rett til «Sjøstrand»».

Etter dommen krevde A. erstatning for tap han hadde lidt ved at B. hadde utnyttet laksefisket utenfor «Sjøstrand». Kravet ble avslått av Direktoratet for statens skoger og Landbruksdepartementet. Det ble bl. a. anført at det fremdeles ikke var bevist at A. eier «Sjøstrand», at han hadde vist stor passivitet i saken og at kravet måtte anses for foreldet.

Etter å ha fått utlånt sakens dokumenter, forela jeg klagen for Direktoratet for statens skoger og anførte i brev av 11. november 1965 bl. a.:

«— — — Det er uten videre klart at A. ikke har noe erstatningskrav mot staten, dersom han ikke eier «Sjøstrand». Jeg kan likevel vanskelig finne at de tvilsmål som har vært gjort gjeldende med hensyn til A.s eiendomsrett, er av den art at det vil være rimelig å knytte dem sammen med erstatningsspørsmålet og henvise ham til å få fastslått ved dom at han er eier av «Sjøstrand». Selv om herredsretten ikke har avgjort og ikke kunne avgjøre eiendomsspørsmålet, har den behandlet innvendingene mot A.s eiendomsrett ganske utførlig, og jeg henviser for så vidt til det som er sagt i dommen.

B. og hans ettermann på «Grusbakken» var begge prosessvarslet i saken, men lot ikke høre fra seg. Det er også opplyst i dommen at de da A. søkte om grunnbokshjemmel på eiendommen, heller ikke reagerte på oppfordringen til mulige eiere om å melde seg. Også spørsmålet om A.s hjemmel er i orden i relasjon til den tidligere hjemmelsinnehaver, A.s nå avdøde halvbror, er det redegjort for i dommen. Selv om det her skulle være en mangel ved A.s hjemmel vil, så vidt skjønnes, B. eller hans rettsetterfølger under ingen omstendighet kunne bygge noen rett for seg på dette grunnlag. Det foreligger i saken intet om at A.s eiendomsrett skulle være bestridt av medarvinger etter hans avdøde halvbror.

Direktoratet har i brevet til — — — av 29. september 1965 anført at A. ikke har krav på erstatning fra staten, selv om han måtte være eier. Det er vist til at en vesentlig del av det fremsatte erstatningskrav er foreldet og at det dessuten fra A.s side er utvist en slik passivitet at ethvert krav på erstatning fra staten må være tapt.

Det er ikke klart når A. først ble oppmerksom på forholdet med utmålsforretningen og heller ikke når han første gang tok opp spørsmålet om å få den beriktiget. Det fremgår imidlertid av brev datert 1. oktober 1930 fra — — — (jordsalgsformannen) at A. da gjorde gjeldende at han var eier av «Sjøstrand», dok. 1 — jfr. dok. 10 — i dokumentsamling utlånt fra jordsalgsformannen i Finnmark. Jeg viser også til fylkesmannens brev til lensmannen i — — — av 26. september 1938, der det er opplyst at A. i 1930 fremsatte krav overfor jordsalgsformannen og i 1931 overfor Landbruksdepartementet om erstatning, dok. 7 i dokumentsamling utlånt fra Finnmark fylke. Det fremgår også av dokumentene i saken at A. en rekke ganger senere har henvendt seg til myndighetene om forholdet, uten at det har ført til noe.

Etter min mening svekker det innvendingen om passivitet fra A.s side at vedkommende forvaltningsmyndigheter, tross henvendelsene fra ham, selv har unnlatt å få utmålsforretningen beriktiget. I alle fall i 1930 var feilen på det rene og erkjent. Selv om skylddelingslovens § 14 ikke direkte har anvendelse i Finnmark, måtte det vel også her påhvile vedkommende forvaltningsorganer å sørge for at en åpenbar feil som den foreliggende ble beriktiget. Likevel måtte A. til slutt selv gå til domstolene med saken.

Det er nok så at den feilaktige innmåling ikke ga eieren av «Grusbakken» noen rett over «Sjøstrand». Imidlertid må det vel erkjennes at forholdet ga B. et formelt grunnlag for å utøve fiskeretten utenfor eiendommen og faktisk gjorde A.s stilling vanskeligere. A. kan neppe bebreides for at han søkte å få forholdet ordnet ved å henvende seg til statsmyndighetene, i stedet for å gå til domstolene.

Uansett hvordan man ser på spørsmålet om A. kan antas å vinne frem med et erstatningssøksmål mot staten eller ikke, må det etter min mening være grunn for direktoratet og Landbruksdepartementet til å overveie på ny om ikke denne gamle saken nå bør søkes brakt ut av verden ved minnelig ordning. Når det gjelder spørsmålet om hvilket erstatningsbeløp som kan være rimelig, vil vel både omstendighetene i saken og foreldelsesspørsmålet være momenter som naturlig melder seg ved vurderingen.

Det tilføyes at hverken B. eller hans ettermann synes å kunne være konkurrenter med A. om et mulig erstatningsbeløp. Det er B. som har drevet laksefisket utenfor eiendommen, og når det ikke er gjort i de senere år, skyldes det etter det opplyste en kontrovers mellom ham og hans far, ikke forholdet til A.»

Direktoratet tok saken opp med Landbruksdepartementet og meddelte senere at det hadde satt seg i forbindelse med A.s herværende representant med sikte på å finne frem til en ordning. I brev av 27. september 1966 meddelte direktoratet at det for å få saken definitivt ut av verden, hadde gått med på å betale A. kr. 25 000 som fullt og endelig oppgjør, mot at han skjøter «Sjøstrand» til staten. Tilbudet ble akseptert av A.

Saken ga ikke grunn til bemerkninger ut over det som var anført i brevet til direktoratet av 11 .november 1965.

9.

Adgangen til å annullere eller beriktige feilaktig skylddelingsforretning.

(Sak 751/65.)

A. klaget over at det ved fraskylddeling av parsell fra naboeiendom var begått den feil i skylddelingsforretningen at en del av A.s eiendom, som han har grunnbokshjemmel til, var tatt med ved fradelingen. Henvendelser til Landbruksdepartementet om å få forretningen annullert eller beriktiget i medhold av

skylddelingslovens § 14, hadde ikke ført frem. Departementet hadde gjort gjeldende at det ikke kunne annullere forretningen uten samtykke fra alle interesserte hjemmelshavere. Da det var uenighet om eiendomsforholdene og kjøperen av parsellen ikke samtykket, hadde departementet henvist A. til å søke spørsmålet løst ved domstolene.

Ved foreleggelsen av klagen for Landbruksdepartementet gjennomgikk jeg beskrivelsen i de respektive skylddelingsforretninger og anførte at det syntes klart at det ved fraskylddelingen var tatt med et stykke av klagerens eiendom. Jeg viste til skylddelingslovens § 14 som har følgende ordlyd:

«Skulde det efter en skylddelingsforretnings tinglysning vise sig, at forretningen er aabenbart urigtig eller lider av væsentlige mangler, kan vedkommende regjeringsdepartement foreta de fornødne berigtigelser eller i tilfælde sætte forretningen helt ut av kraft og paaby ny forretning.»

Jeg pekte også på uttalelser i Ot. prp. nr. 14 for 1909 side 8 om anvendelsesområdet for skylddelingslovens § 14, der det bl. a. heter:

«— — — Likeledes vil det vistnok være praktisk, at departementet faar adgang til at annullere forretninger, som viser sig at være aabenbart urigtige (f. eks. i det ikke sjeldne tilfælde, hvor vedkommende parcel er utskilt fra et feilaktig hovedbøl) eller maatte lide av væsentlige mangler (f. eks. at parter eller rettighetshavere, som er interessert i forretningen, ikke er git fornødent varsel) uten som nu først at maatte erhverve alle vedkommendes samtykke, — — —.»

Jeg ba opplyst om departementet ikke etter dette fant tilstrekkelig grunnlag for å annullere forretningen og ba også om å få redegjort for departementets praksis i disse saker. Jeg anførte at det vanskelig kunne sees at det var nødvendig å ta standpunkt til hvem som var reell eier av den omstridte parsell. Under enhver omstendighet måtte det skje en beriktigelse av skylddelingsforretningen.

Landbruksdepartementet fastholdt sitt tidligere standpunkt. Departementet var enig i at skylddelingsforretningen hadde gjort inngrep i klagerens eiendom og anførte at den ikke skulle være antatt til tinglysing. Likevel fant departementet at skylddelingslovens § 14 ikke kunne anvendes, og uttalte om dette bl. a.:

«— — — Den ubetingede adgang for departementet til å treffe forføyning som nevnt kan imidlertid bare brukes i de tilfelle hovedbrukets eier fremdeles har grunnbokshjemmel til den utskilte parsell. Er det derimot tinglyst skjøte på den parsell som ble utskilt ved en feilaktig forretning, er det ved registreringen i grunnboken av denne overdragelse til gunst for parselleieren truffet en forvaltningsavgjørelse som ikke uten videre kan oppheves ved en annullasjon av vedkommende skylddelingsforretning. En vil i denne forbindelse vise til Forvaltningskomitéens innstilling side 236—237 der det er gitt uttrykk for tilsvarende synspunkter. I nærværende sak foreligger det ikke samtykke fra hjemmelshaveren — — — til annullasjon idet det hevdes at B. er den rette eier av den omstridte parsell. Det foreligger således her en eiendomstvist som departementet ikke har kompetanse til å treffe avgjørelse i. Denne tvist må eventuelt søkes løst ved domstolenes mellomkomst. I tilfelle tvisten blir innbragt for retten, vil departementet treffe eventuell forføyning som nevnt i skylddelingslovens § 14 når det foreligger rettskraftig dom.

En skal opplyse at departementets behandling av denne sak er i samsvar med Finansdepartementets praksis i tidligere lignede saker.»

Jeg tok saken opp igjen med departementet, pekte på ny på de feil som var begått og anførte at klageren etter min mening måtte ha et ubetinget krav på å få beriktiget skylddelingsforretningen uansett at den var tinglest og skjøte utstedt. Kjøperen av parsellen kunne ikke ha vunnet noen rett til å se den feilaktige skylddelingsforretning opprettholdt. Jeg presiserte at jeg ikke kunne se at en beriktigelse ville innebære at det ble tatt standpunkt til selve eiendomsspørsmålet. Klageren selv var uten skyld i den feil som var gjort og det var ingen tilfredsstillende løsning for ham å bli henvist til domstolene.

Landbruksdepartementet forela nå saken for Justis- og politidepartementets lovavdeling, som bl. a. svarte at departementet hadde «all rett og grunn til å beriktige forretningen eller helt sette den ut av kraft og påby ny forretning». Landbruksdepartementet annullerte deretter skylddelingsforretningen i medhold av skylddelingslovens § 14.

Saken ga etter dette ikke grunn til bemerkninger ut over det som var sagt i mine tidligere brev til departementet.

10.

Trekkprosenten for forskuddsskatt hos pensjonister fastsatt etter en beregnet inntrekkingstid som senere ble forlenget, uten at trekkprosenten ble satt ned.

(Sak 770/65.)

En pensjonist, A., klaget over at det var foretatt fullt skattetrekk i pensjonen for juni måned 1965 til tross for at Skattedirektøren tidligere hadde bestemt at halvparten av pensjonen for denne måned skulle være fritatt for trekk. Prosenten for forskuddstrekk var fastsatt på grunnlag av en beregnet trekktid

av 10½ måned. Når trekktiden ble forlenget til 11 måneder uten at trekkprosenten ble nedsatt, medførte dette at det hos pensjonistene ble inntrukket et for høyt beløp.

Klagen ble forelagt for Skattedirektøren, som opplyste at ordningen med trekkfritaking også for halve junipensjonen var blitt innført i forbindelse med at den trekkfrie periode for lønnsmottagerne ved overgang til fire ukers ferie ble utvidet til 1½ måned. Det var på forhånd konferert underhånden med Rikstrygdeverket, som opplyste at ordningen nok ville medføre ekstraarbeid for trygdekassene, men at det ikke var noe avgjørende til hinder for å innføre den. Det ble deretter den 23. september 1964 gitt bestemmelse om at også pensjonistene skulle være fritatt for skattetrekk i 1½ måned.

I brev fra Finans- og tolldepartementet av 30. november s. å. ble Skattedirektøren gjort kjent med at Rikstrygdeverket var kommet til at trekkfritaking i 1½ måned likevel ville virke sterkt kompliserende for trygdekassenes arbeidsrutine. For trygdekassene var det av betydning at trekkfritakingen for pensjonister kunne knyttes til hele måneder, og Rikstrygdeverket foreslo fritakingstiden utvidet til to måneder.

På dette tidspunkt var det for sent å få utarbeidet og sendt ut til de lokale ligningsmyndigheter nye direktiver for utskrivningen av forskuddstrekk for 1965. En forlengelse av tiden for trekkfrihet til to måneder, ville medføre at trekkbeløpet pr. måned ville bli ca. 8 pst. høyere, og Skattedirektøren fant det ikke klart at alle ville se seg tjent med en slik skjerpelse av skattetrekket. Spørsmålet ble forelagt for de fire pensjonistorganisasjoner, som ga uttrykk for at det bare burde være trekkfritaking i desember.

Skattedirektørens kontor ble 24. april 1965 fra Rikstrygdeverket underhånden gjort oppmerksom på at trygdekassene snarest måtte få beskjed om det, dersom halve junipensjonen ikke skulle fritas for trekk. Samme dag ga Skattedirektøren muntlig beskjed til Rikstrygdeverket om at pensjonistene bare ville bli fritatt for trekk i desember måned, og den 30. april ble skriftlig meddelelse om dette sendt. Samme dag ble det i telefonhenvendelse til Skattedirektøren fra Rikstrygdeverket gjort oppmerksom på at man var engstelig for at enkelte pensjonister kunne ha innstillet seg på halvt skattetrekk i juni. Etter drøftelser mellom representanter for Rikstrygdeverket og Skattedirektøren om saken, henstillet Rikstrygdeverket i brev til Skattedirektøren av 12. mai 1965 at vedtaket av 30. april først ble gjort gjeldende fra 1966. Skattedirektøren drøftet samme dag henstillingen i en konferanse i Finans- og tolldepartementet, men det var enighet om at når en først måtte tilbake til ordningen med bare desemberfritaking, var det best å gjennomføre dette straks, slik at den gamle ordning fortsatte kontinuerlig. Noe annet kunne føre til forvirring hos pensjonistene.

Om den økonomiske virkning av forholdet anførte Skattedirektøren at junifritakingen beløpsmessig hadde lite å si for de fleste pensjonister med prosenttrekk. Trekkprosenten er også sterkt skjønnsmessig.

Det ble pekt på at klageren kunne ha henvendt seg til ligningskontoret med anmodning om å få trekket regulert og at hun også kunne ha søkt om å få tilbakebetalt straks det beløp som var trukket for meget hos henne, skattebetalingslovens § 9 nr. 3.

Også Rikstrygdeverket ga uttalelse i saken.

I brev til Skattedirektøren uttalte jeg:

«Etter det som foreligger, var prosenten for forskuddstrekk i 1965 også for pensjonistene fastsatt på grunnlag av en trekkperiode på i alt 10½ måned, mens 1½ måned skulle være trekk-fri. Det ble så vidt skjønnes ikke gitt noe direktiv om reduksjon av trekkprosenten, da ordningen med at pensjonister bare skulle fritas for skattetrekk i 1 måned ble gitt virkning også for 1965, jfr. sirkulære av 12. mai 1965. Det må derfor legges til grunn at pensjonistene i 1965 i alminnelighet ble trukket i 11 måneder etter en prosent som var satt så høyt at trekk i 10½ måned skulle være tilstrekkelig. M. a. o. at denne gruppe skattytere har betalt ½ måneds forskuddstrekk ut over det som etter beregningen skulle være nødvendig for å inndekke deres skatt.

Jeg er oppmerksom på at fastsettelsen av trekkprosent til dels er skjønnsmessig og alltid fastsettes i hele prosenter. Likevel må det vel antas at en halv måneds forlengelse av trekkperiodens varighet heller ikke for den gruppe man her har å gjøre med, kunne være uten betydning for trekkprosentens størrelse. Etter min mening måtte pensjonistene ha krav på at deres trekkprosent, på samme måten som trekkprosenten for lønnsmottakere, ble søkt beregnet med sikte på å få skatten inndekket over den trekkperiode som faktisk ble brukt. Ville man forlenge trekkperioden i løpet av året, måtte konsekvensen, slik jeg ser det, bli at det ble tatt skritt til å få justert trekkprosenten i samsvar med det. Det kunne neppe være tilfredsstillende å overlate til pensjonistene selv å finne ut at de kunne søke ligningskontoret om nedsettelse av trekket. At det her i alminnelighet gjelder mindre trekkbeløp, kan neppe bringe spørsmålet i en annen stilling. Det har vel sin forklaring i at inntektene for denne skattytergruppe oftest er små.

Vek man tilbake for å foranledige trekkprosenten korrigert, måtte utveien etter min mening ha vært å vente med å sløyfe junifritakingen til neste år, slik Rikstrygdeverket tilrådet.»

11.

Ansettelse vedtatt av ansettelsesråd, nektet godkjent ett år senere.

(Sak 653/66.)

A. klaget over at Fengselsstyret hadde nektet å godkjenne ansettelsesrådets vedtak om å ansette henne som fengselsbetjent ved X. kretsfengsel.

Våren 1965 ble A. opptatt som aspirant ved Fengselsskolen, men søkte avskjed etter at aspirantnemnda hadde tatt opp spørsmålet om å si henne opp. Spørsmålet var tatt opp etter anmodning fra Justis- og politidepartementet, som hadde mottatt en del klager på henne for forsømmelighet under praktisk tjeneste ved et fengsel. Avskjedssøknaden ble innvilget ved skolesjefens brev av 25. juni 1965. I samme brev ble hun gjort oppmerksom på at det var ledig et vikariat med utsikt til senere fast ansettelse i en kontorstilling på direktørens forkontor ved X. kretsfengsel. Hun ble oppfordret til å søke, meldte seg og fikk begynne i stillingen 1. juli 1965. Stillingen ble senere utlyst. Klageren søkte, og ansettelsesrådet ansatte henne i møte den 27. august 1965. I brev av 24. august 1966 fikk klageren imidlertid melding fra Justisdepartementet om at hun ikke kunne regne med å bli fast ansatt.

I sin klage gjorde A. blant annet gjeldende at hun mente å ha utført sitt arbeid i det året som var gått på en tilfredsstillende måte. Den omstendighet at ansettelsesrådet hadde ansatt henne i konkurranse med flere andre søkere, måtte også tyde på at de overordnede var fornøyd med hennes arbeid.

Klagen ble forelagt for Fengselsstyret. Jeg pekte bl. a. på at hun hadde fått skriftlig tilbud om vikariatet med sikte på fast ansettelse, at hun hadde tjenestegjort i stillingen i ett år, og at hennes foresatte, så vidt skjøntes hadde vært fornøyd med hennes arbeid. Det ble bedt opplyst hvilke arbeidsoppgaver som var lagt til stillingen og om det hadde betydning for utførelsen av arbeidet at hun ikke syntes å passe til tjenstgjøring i avdelingene.

Justisdepartementet avga uttalelse i brev av 29. oktober 1966 og anførte bl. a.:

«A. ble tatt opp som aspirant ved Fengselsskolen fra 15. mars 1965.

Under den praktiske tjeneste ved Fengslet og arbeidshuset for kvinner viste hun gjentatte ganger forsømmelighet, og direktøren fant å måtte ta henne ut av tjenesten fra 19. juni 1965.

Justisdepartementet ble gjort kjent med dette, og en ba ved brev av 22. juni 1965 Aspirantnemnda ta opp spørsmålet om å si henne opp fra aspirantstillingen. Aspirantnemnda holdt møte om saken den 23. juni 1965. A. ble innkalt til møtet og fikk anledning til å uttale seg. Hun erklærte at hun ville søke avskjed fra aspirantstillingen. Ved brev av 24. juni 1965 søkte hun om avskjed. Søknaden ble innvilget ved skolesjefens brev til henne av 25. juni 1965. I dette brevet uttaler skolesjefen ellers:

«En kan samtidig opplyse at det ved X. kretsfengsel, direktørens forkontor, er ledig et vikariat fra ca. 1. juli d. å. med utsikt til senere fast ansettelse. Arbeidet er vanlig kontorarbeid, herunder føring av journaler, kartotek m. v.

Hvis De er interessert i dette vikariat, ber en om at De snarest mulig pr. brev eller telefon kontakter direktøren for X. kretsfengsel.»

Dette brev har vært ukjent for departementet inntil man ble underrettet om det ved herr Ombudsmannens ekspedisjon av 13. september 1966.

A. søkte det nevnte vikariat og ble antatt som ekstrabetjent ved X. kretsfengsel fra 1. juli 1965.

Den stilling A. ble antatt som vikar i, var blitt ledig etter en kvinnelig avdelingsbetjent. Denne hadde i en årrekke gjort tjeneste ved direktørens forkontor. Ved dette kontor foretas alt registreringsarbeid vedrørende innsatte, herunder føring av journaler, utfylling av tellekort, kartotekføring etc.

Ved brev til direktøren for X. kretsfengsel av 30. juni 1965 samtykket Justisdepartementet i at den nevnte stillingen ble kunngjort ledig som f e n g s e l s b e t j e n t s t i l l i n g.

— — —

A. søkte den nevnte stillingen, og ansettelsesrådet ved X. kretsfengsel besluttet i møte den 27. august 1965 å ansette henne. Da hun ikke hadde gjennomgått aspirantopplæring, måtte imidlertid ansettelsen godkjennes av Fengselsstyret, jfr. kgl. res. av 15. mai 1959, inntatt i Bestemmelser om fengselsvesenet for 1959, s. 97 flg.

I brev til Fengselsstyret av 3. september 1965 ba direktøren for X. kretsfengsel om at ansettelsen måtte bli godkjent. På dette tidspunkt var A.s tidligere aspirantkolleger tatt opp ved Fengselsskolens grunnkurs som skulle vare fra 1. september 1965 til 28. februar 1966. Underhånden ble direktøren for X. kretsfengsel gjort kjent med at Fengselsstyret inntok det standpunkt at det ikke ville godkjenne ansettelsen, og at hun burde gjøres kjent med at hun ikke kunne regne med å bli fast ansatt som fengselsbetjent, og at det under enhver omstendighet ville være uforenlig med aspirantordningen og virke støtende og urettferdig om A. skulle bli fast ansatt før hennes tidligere aspirantkolleger. Etter inntrengende henstilling fra direktøren gikk man imidlertid med på å la avgjørelsen utstå en tid.

Saken ble etter dette stillet i bero.

I midten av mars 1966 sendte X. kretsfengsel ved en inkurie underretning til de av søkerne som ikke var i tjeneste ved fengslet, om at stillingen var besatt. Slik underretning ble ikke sendt ekstrabetjent A. Ved brev til direktøren for X. kretsfengsel av 18. juli 1966 ba Justisdepartementet innsendt samtlige søknader til den ledige stillingen. Samtidig ba en om uttalelse om A.s tjeneste som ekstrabetjent. Søknadene ble sendt departementet ved direktørens brev av 21. juli 1966. Direktøren anbefalte at A. ble ansatt i stillingen.

Sommeren 1966 søkte A. om å bli tatt opp ved Fengselsskolens grunnkurs for allerede ansatte tjenestemenn. Spørsmålet om å ta henne opp ved kurset ble drøftet i møte i Fengselsskolens råd den 19. august 1966. Da det ikke var avgjort om hun ville bli fast ansatt, ble hun ikke tatt opp ved kurset.

Fengselsstyret tok nå opp spørsmålet om å godkjenne ansettelsen til ny vurdering og fant av prinsipielle grunner ikke å kunne godkjenne ansettelsen. En la avgjørende vekt på at A. ikke kunne ansees egnet til vanlig fengselstjeneste og således ikke, om det skulle vise seg nødvendig, ville kunne beordres til tjeneste ved en annen fengselsanstalt, jfr. fengselsl. § 6, 6. ledd. Videre la en vekt på de prinsipielle betenkeligheter ved å ansette en person som i aspiranttiden hadde vist seg uskikket til vanlig fengselstjeneste.

En fant etter dette ikke å kunne legge avgjørende vekt på at hun etter de uttalelser som forelå fra direktøren for X. kretsfengsel, så ut til å klare arbeidet ved fengslets kontor bra. — — —»

Justisdepartementet tok imidlertid nå opp med Finans- og tolldepartementet og Lønns- og prisdepartementet spørsmålet om å engasjere A. som kontorfullmektig i lønnsklasse 8 og med ett alderstillegg, mot at en fengselsbetjentstilling ble holdt ubesatt. A. ville i så fall få beholde den lønn hun hadde. Departementet opplyste at dersom dette gikk i orden, ville departementet i samband med budsjettet for 1968 foreslå opprettet en ny kontorstilling ved fengselet mot inndragning av en fengselsbetjentstilling, og A. ville i så fall bli fast ansatt fra 1. januar 1968.

Jeg forela departementets uttalelse for klageren og ga uttrykk for at løsningen syntes akseptabel.

I brev av 14. november 1966 skrev klageren tilbake at hun var lite tilfreds med at departementet hadde lagt avgjørende vekt på rapporten om henne fra Fengselsskolen, men erklærte at hun fant å kunne godta departementets forslag, dersom dette gikk i orden.

Senere har Justisdepartementet opplyst at Finansdepartementet har gitt samtykke til at klageren engasjeres som kontorfullmektig ut året 1967 og at spørsmålet om opprettelse av fast stilling som kontorfullmektig vil bli tatt opp i forbindelse med budsjettet for 1968.

12.

At det av tjenstlige hensyn er ønskelig å beholde en tjenestemann i stilling han innehar, gjør det i alminnelighet ikke berettiget å forbigå ham som søker til annen stilling.

(Sak 500/65.)

Statsmeteorolog A. ved Vervarslinga for Nord-Norge, Tromsø, klaget over at han var forbigått ved forflytning til meteorologstilling ved Værtjenesten, Sola. B. som hadde fått stillingen, hadde vesentlig kortere ansiennitet enn A.

Klagen ble forelagt for Det norske meteorologiske institutt, som ved tilbakesendelsen la ved utskrift av ansettelsesrådets møtebok for møtet der ansettelsen ble foretatt. I rådet, som består av 5 medlemmer, var det enstemmighet om at forflytninger bør foregå etter ansiennitetsprinsippet. Et flertall på 3 medlemmer fant imidlertid at prinsippet i dette tilfelle måtte fravikes, fordi det ville forårsake vesentlige tjenstlige ulemper og også ulemper for andre tjenestemenn om A. skulle forflyttes.

Tjenestemennenes representant i rådet så de tjenstlige vansker som flertallet viste til, men fant ikke at de kunne gi grunnlag for å forbigå A. Et medlem, som også var enig i at ansettelse av B. ville være det gunstigste ut fra tjenstlige hensyn på fraflytningsstedet, uttalte at han hadde store betenkeligheter på grunn av den usikkerhet som tjenestemennene måtte få med hensyn til avgjørelser i forflytningssaker.

Det norske meteorologiske institutt uttalte bl. a. at det ikke kunne erindres å ha hendt tidligere at en søker ikke har fått forflytning av den art det her gjelder, på grunn av tjenestemessige forhold på det sted han søker seg bort fra. I det foreliggende tilfelle var imidlertid situasjonen spesielt vanskelig. To eldre meteorologer skulle forflyttes, en eldre var syk, og Vervarslinga for Nord-Norge hadde fått nye arbeidsoppgaver. Boligproblemer gjorde også rekrutteringen vanskelig. Institusjonens ledelse fant det under de ekstraordinære forhold som forelå ikke forsvarlig å forflytte enda en erfaren meteorolog (A.). Det måtte antas at A. ville blitt forflyttet hvis tjenesteforholdene i Tromsø hadde tillatt det. I institusjonens uttalelse heter det til slutt:

«— — — Institusjonen har meget store vansker med å få ansatt et tilstrekkelig antall kvalifiserte tjenestemenn til kontorene i Nord-Norge og Trøndelag. De fleste statsmeteorologer vil gjerne til Sør-Norge, og deres utdannelse, matematisk-naturvitenskapelig embetseksamen, gjør at de lett kan skaffe seg annet arbeid, særlig i den høyere skole.

Vi kan i denne forbindelse opplyse at herr B., etter å ha fått sin forflytning fra Bodø til Sola, har søkt avskjed fra sin statsmeteorologstilling for å gå over til stilling i den høyere skole.»

Ved foreleggelsen av saken for Kirke- og undervisningsdepartementet anførte jeg bl. a.:

«— — — Etter det som foreligger, må det legges til grunn at det skyldes vanskelighetene med å få statsmeteorologer til Tromsø at A. ikke ble forflyttet. Ifølge ansettelsesrådets begrunnelse har man veket tilbake for å tvangsflytte en yngre meteorolog til Tromsø og i stedet valgt ikke å gi A. den forflytning til Sola som han ellers ville ha fått. Noen plan for å avhjelpe vanskelighetene med å få statsmeteorologer til å tjenestegjøre i Nord-Norge synes ikke lagt. At ansettelsesrådets avgjørelse innebærer en reell forbigåelse av A. synes å være på det rene.

Jeg vil gjerne få det ærede departements uttalelse i saken, herunder om det ærede departement antar at tjenesteforholdene nordpå gir tilstrekkelig hjemmel for å unnlate en forflytning som den det her gjelder, uten å søke oppnådd en overenskomst med tjenestemannen.

Jeg peker på det Meteorologiske institutt har opplyst om at B. har søkt avskjed fra sin statsmeteorologstilling. Det vil være av interesse å få opplyst om det blir foretatt ny forflytning til Sola, og når dette i tilfelle blir aktuelt.»

Saken ble av Kirke- og undervisningsdepartementet forelagt på ny for Det norske meteorologiske institutt, som i ny uttalelse anførte:

«Ombudsmannen uttaler at «noen plan for å avhjelpe vanskelighetene med å få statsmeteorologer til å tjenestgjøre i Nord-Norge synes ikke lagt».

Hertil er å bemerke at instituttet med passende mellomrom har avertert etter meteorologer til værvarslingstjenesten med det forbehold at de som ansettes, må begynne sin tjeneste nordpå, og videre at instituttet har arbeidet for å skaffe familieboliger for meteorologer i Tromsø og Bodø. Dette har for Tromsø's vedkommende gitt noen resultater, om enn ikke så gode som ønskelig kunne være. Det bør også nevnes at Vervarslinga for Nord-Norge har sin egen moderne bygning med rommelige og trivelige kontorer.

Hvilke andre tiltak vi kunne gjøre for å skaffe meteorologer til Nord-Norge vet vi ikke. Vi mener å ha brukt de virkemidler vi har hatt til rådighet.

Vanskelighetene begynte høsten 1964 da Vervarslinga fikk mange nye arbeidsoppgaver i værtjenesten for flygningen. Det var i denne situasjon at tre meteorologer i Tromsø søkte om forflytning til ledige stillinger i Sør-Norge, og to av dem fikk tilsagn om forflytning. Vi viser forøvrig til de redegjørelser vi tidligere har gitt, som finnes blant sakens dokumenter.

Det er viktig å være oppmerksom på meteorologenes ansettelsesvilkår. De fleste er ansatt «i den meteorologiske etat» og kan beordres fra et tjenestested til et annet. Beordringsretten må også omfatte rett til å bestemme at en tjenestemann skal bli hvor han er.

Beordringsretten lå opprinnelig hos direktøren, men ble senere overført til ansettelsesrådet etter overenskomst mellom direktøren og tjenestemennene. Det finnes ingen faste regler om hvordan ansiennitetshensyn og andre hensyn skal avveies mot hverandre. Dette avgjøres etter ansettelsesrådets skjønn i hvert enkelt tilfelle.

Etter at statsmeteorolog B. søkte avskjed, har ansettelsesrådet gitt A. tilsagn om forflytning til Sola på et tidspunkt som vil bli fastsatt senere under hensyn til tjenesten ved Vervarslinga for Nord-Norge.

Det kan her tilføyes at tidspunktet bl. a. vil avhenge av om en meteorolog som har vært syk i lang tid, kommer i tjeneste igjen og om en nyansatt meteorolog (som har stillet betingelser om bolig), kommer til å tiltre.»

Kirke- og undervisningsdepartementet anførte bl. a.:

«Statsmeteorologene tilsettes «i den meteorologiske etat». De blir beordret til tjenestestedene av direktøren som etter overenskomst med tjenestemennene har overført denne myndighet til ansettelsesrådet.

Ombudsmannen bemerker at noen plan for å avhjelpe vanskelighetene med å få statsmeteorologer til å tjenestegjøre i Nord-Norge ikke synes lagt. Vi vil derfor gjerne få opplyse at det er tjenestemennenes vanskeligheter med å skaffe tilfredsstillende boliger som er problemet. Og dette har departementet flere ganger gjort forsøk på å løse, men det har ikke lykkes å få stilt midler til rådighet til generelle ordninger. Det samme har vært tilfelle med individuelle løsninger. Det siste forsøk departementet gjorde var i mai i år. Vervarslinga for Nord-Norge hadde da oppnådd tilbud fra Tromsø kommune om kjøp av en 3-roms innskottsleilighet i et borettslag. Departementet foreslo for Finansdepartementet at innskottet ble forskottert av Meteorologisk institutt. Leiligheten skulle tilbys den som ble ansatt i en ledig stilling. Finansdepartementet fant å måtte avslå forslaget med den begrunnelse at det ennå ikke var tatt standpunkt til forslagene i innstillingen fra komitéen til behandling av boligspørsmålene i staten.

Man må regne med at det fortsatt vil oppstå alvorlige vansker av den foreliggende art dersom ikke forholdene bedres. Det kan nevnes at meteorologene går over til stillinger i skolen, hvor som kjent mulighetene for å få bolig er store. Det kan tilføyes at en rekke hovedfagstuderende i meteorologi ved universitetene i Oslo og Bergen i 1962 i en henvendelse til Det norske meteorologiske institutt gjorde merksam på at de kom til å søke stillinger utenfor den meteorologiske etat dersom de ikke hadde muligheter for å få tilfredsstillende familieboliger.

Som det går fram av utskriften av ansettelsesrådets protokoll har rådet vært i en situasjon der man av hensyn til tjenestens tarv sto overfor de to alternativ enten å be-

ordre B. til å flytte fra Bodø til Tromsø eller å la være å gi A. anledning til å flytte. Begge deler ville føles urimelig av den tjenestemann det gikk ut over.

Departementet har vanskelig for å bebreide rådet for dets skjønnsmessige avgjørelse i denne interesseavveining.

Departementet har fått opplyst at A. nå vil kunne forflyttes. — — —»

A. fikk deretter forflytning.

Jeg tok den prinsipielle side av saken opp med Lønns- og prisdepartementet og anførte bl. a.:

«— — — Det er antagelig ingen ukjent situasjon at det kan medføre ulemper og vanskeligheter for arbeidet i en stilling at innehaveren av den søker seg bort. Grunnen kan, som i den foreliggende sak, være at man ikke kan regne med å få besatt posten med kvalifisert etterfølger, et forhold som vel hyppig har forekommet i visse strøk av landet. Eller årsaken kan være at arbeidet er så spesielt og tjenestemannen så vel inne i det, at han anses for å være mer eller mindre uunnværlig. I en sak som er referert i Stortingsmelding herfra for 1964 — dok. nr. 6 — side 39 (sak nr. 26) ble det av vedkommende kontor henvist til at «kontoret vil være lite tjent med å ta han bort fra dette arbeide».

Det er vel så at det kan være situasjoner der hensynet til tjenestens tarv gjør seg gjeldende med slik styrke at ansettelsesmyndigheten ikke uten videre kan se bort fra det. Normalt synes forholdet likevel å måtte være at offentlige tjenestemenn har krav på å få konkurrere om stillinger eller forflytning uten at det skal være til belastning for en søker at det er ønskelig å beholde ham i hans gamle stilling. Dette må antas å gjelde også i tilfeller der vedkommende, som her, er ansatt i «etaten», og ikke i den bestemte stilling som han søker forflytning fra. Er arbeidssituasjonen i en søkers gamle stilling så vanskelig at ansettelsesmyndigheten finner det av avgjørende betydning å beholde tjenestemannen inntil videre, uansett at dette vil innebære en klar forbigåelse av ham, synes all rimelighet å tilsi at dette søkes oppnådd gjennom overenskomst. Det er vel også den alminnelige fremgangsmåte i slike tilfeller i statens administrasjon.

Det er på det rene at det ikke var søkt oppnådd noen overenskomst med A. om forflytningsspørsmålet. Det foreliggende spørsmål har etter min mening stor prinsipiell betydning, og det vil være av interesse å høre hvordan det ærede departement ser på forholdet.»

Lønns- og prisdepartementet forela igjen henvendelsen for Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet, Hovedstyret for Norges Statsbaner, Telegrafstyret og Poststyret for å få rede på praksis i enkelte større etater når det gjelder de prinsipielle spørsmål som var reist. Ingen av disse etater hadde kjennskap til noe tilfelle der en søker hadde vært forbigått fordi han vanskelig kunne unnværes i sin gamle stilling.

Lønns- og prisdepartementet viste til uttalelsene og anførte:

«— — — Som det fremgår av disse uttalelser synes det å være en alminnelig oppfatning i statsadministrasjonen at en søker til en stilling ikke bør forbigås selv om det er ønskelig å beholde ham i den stilling han innehar fra før.

Lønns- og prisdepartementet viser hertil og finner for øvrig å kunne slutte seg til det som er anført på side 2, annet avsnitt (gjengitt foran) i Ombudsmannens brev. En antar at det bare i helt ekstraordinære tilfelle vil kunne være berettiget å unnlate å ansette den best kvalifiserte søker av hensyn til arbeidsforholdene og tjenestens tarv på vedkommendes arbeidssted.»

I et avsluttende brev til Kirke- og undervisningsdepartementet viste jeg til det som var anført i mitt brev til Lønns- og prisdepartementet og til dette departements svarbrev med opplysninger om praksis i administrasjonen ellers. Jeg anførte at jeg gikk ut fra at forholdet, om en lignende situasjon igjen skulle oppstå, også i den etat det her gjaldt, ville bli søkt ordnet ved forhandling med vedkommende tjenestemann, i samsvar med den praksis som ellers er vanlig.

Da saken for A.s vedkommende var ordnet etter forholdsvis kort tid, fant jeg ikke tilstrekkelig grunn til å gå nærmere inn på ansettelsesrådets avgjørelse.

13.

Spørsmål om adgang til å fravike reglementsbestemte ansettelsesregler.

(Sak 89/65.)

A., som hadde søkt stilling som postsjåfør, klaget over at han var forbigått av B. Han mente at ansettelsen av B. var i strid med postreglementet.

Poststyrets ansettelsesråd uttalte til klagen bl. a.:

«Poststyrets ansettelsesråd er kjent med de ansettelsesregler som normalt skal legges til grunn ved en ansettelse som nærværende. Det er således klart at B. ikke har konkurranseansiennitet til den stilling han er ansatt i. Likeledes er det klart at han heller ikke, for så vidt angår budaspiranteksamen, fyller vilkårene for ansettelse etter reglementsforskriftene.

Det er ellers på det rene at de aktuelle reglementsfestede ansettelsesbestemmelser ikke etter sin ordlyd gir dispensasjonsmulighet ved ansettelser. Reglementsbestemmelsene er gitt av Poststyret, eventuelt etter konferanse med tjenestemannsorganisasjonene.

Poststyrets ansettelsesråd har sett det slik at en må følge reglementsforskriftene så langt deres anvendelse ikke fører til konkret urimelighet. I dette tilfellet har en imidlertid, i det en mente ansettelse etter forskriftene

ville føre til slik urimelighet, funnet å ville foreta en ansettelse som innebærer en dispensasjon fra forskriftene.

Det understrekes da at en i den aktuelle sektor bare meget sjelden foretar ansettelse uten slavisk å følge forskriftene. — — —»

Spørsmålet om ansettelsesrådets adgang til å fravike reglementsbestemmelsene uten uttrykkelig hjemmel ble forelagt for Samferdselsdepartementet, som igjen forela det for Lønns- og prisdepartementet. Lønns- og prisdepartementet anførte i sitt svarbrev:

«Lønns- og prisdepartementet har ikke tidligere fått seg forelagt spørsmålet om det ved behandlingen av en ansettelsessak er adgang til å fravike fastsatte reglementsbestemmelser når det i reglementet ikke uttrykkelig er hjemlet adgang til å dispensere.

Lønns- og prisdepartementet antar imidlertid at et ansettelsesråd neppe har adgang til å fravike bestemmelsene i et ansettelsesreglement, selv om det mener at det ved å følge reglementets bestemmelser kommer til et resultat som ikke anses rimelig.»

Samferdselsdepartementet erklærte seg enig i dette. Departementet viste imidlertid til at postreglementet var gitt av Poststyret og antok at dette, dvs. Postdirektøren, da måtte kunne gjøre unntak fra reglementet i særlige tilfeller, selv om reglementet ikke hadde noen utrykkelig bestemmelse om dette. Postdirektøren var medlem av ansettelsesrådet, og departementet antok at han i denne egenskap måtte anses for å ha godtatt det unntak fra forskriftene som ansettelsen av B. innebar. Departementet fant fremgangsmåten noe uformell, men kunne ikke se at dette var av betydning for det reelle resultat av ansettelsessaken.

Jeg var enig med Samferdselsdepartementet og Lønns- og prisdepartementet i at et ansettelsesråd i tilfelle som dette neppe hadde adgang til å fravike ansettelsesreglementets bestemmelser. Jeg fant imidlertid ikke grunnlag for å fastslå at Samferdselsdepartementet tok feil når det antok at den myndighet som hadde fastsatt forskriftene, måtte kunne gjøre unntak fra dem i særlige tilfeller, når saklige hensyn tilsa det. Etter den uttalelse som forelå fra ansettelsesrådet, måtte det legges til grunn at Postdirektøren, ved behandlingen av saken i rådet, hadde overveiet forholdet til reglementet og tatt det standpunkt at dispensasjon skulle gis ved ansettelsen av B. Jeg var enig med Samferdselsdepartementet i at dispensasjonsspørsmålet under enhver omstendighet var avgjort på en altfor uformell måte. Det riktige måtte være at den kompetente myndighet i slike tilfeller tok dispensasjonsspørsmålet opp på forhånd til formell avgjørelse, noe som også ville gi større sikkerhet for at denne side av saken var viet tilstrekkelig oppmerksomhet før ansettelse ble foretatt. Den uformelle fremgangsmåte som var brukt, kunne imidlertid vanskelig sees å ha hatt reell betydning i saken, og forholdet var etter min mening neppe av den karakter at ansettelsen av B. kunne anfektes. Det ble opplyst at klageren var tilbudt postbudstilling i samme kommune, med samme lønn som postsjåfør.

14.

Forbrukerrådets kompetanse, — instruks for og delegasjon av myndighet til rådets sekretariat.

(Sak 677/66 og 15 E/66.)

Et forlag klaget over en uttalelse Forbrukerrådet hadde gitt til en kunde som hadde tinget et bokverk fra forlaget. Kunden var avkrevet et større tillegg til den avtalte kjøpesum enn kontrakten etter hans mening ga adgang til og hadde forelagt saken for Forbrukerrådet. Rådet uttalte bl. a. at forlaget hadde «gått for langt i retning av å kreve dekket stigning i sine omkostninger».

Forlaget hadde først tatt saken opp med Departementet for familie- og forbrukersaker, som imidlertid ikke hadde hatt noe å bemerke til Forbrukerrådets behandling av saken. I klagen til ombudsmannen gjorde forlaget gjeldende at det måtte ligge utenfor Forbrukerrådets kompetanse å uttale seg om et slikt rent juridisk spørsmål.

Siden Forbrukerrådets vedtekter, kgl. resolusjon av 11. september 1953 med senere endringer, ikke trekker helt klare grenser for Rådets virksomhet på dette område, innhentet jeg uttalelse fra departementet og Forbrukerrådet om hvorledes det i praksis har vært forholdt når det gjelder spørsmålet om den rettslige bedømmelse av konkrete partstvister. Forbrukerrådet uttalte bl. a.:

«— — — Klagesaksbehandlingen kan sies særlig å ha til formål:

a) å søke å fremme en rimelig løsning av klagene uten mellomkomst av domstolene.
b) å motvirke salget av mindreverdige forbruksvarer og tjene til generelt å bedre forbrukernes posisjon i tvister med forretningene.
c) å samle erfaringsmateriale for Rådets øvrige virksomhet og skape kontakt mellom Rådet og forbrukerne.

Av dette vil fremgå at Forbrukerrådet anser klagebehandlingen som betydningsfull også for Rådets øvrige virksomhet. Det vil ellers være klart at klagebehandlingen vil omfatte tvister av høyst forskjellig karakter. Det er ikke lagt noen begrensning på arten av de saker som kan tas opp utover det som måtte følge av Forbrukerrådets formål og kapasi-

tet. Således er det innarbeidet som praksis at en ikke tar opp tvister mellom ervervsdrivende og bare klagesaker hvor forbrukeren ber om assistanse.

Som det også vil forstås vil behandlingen av nær sagt hver eneste sak innebære en rettslig vurdering i en partstvist. I regelen må det vurderes om det kan sies å være en kjøpsrettslig mangel ved den påklagede vare og eventuelt hvilke misligholdsbeføyelser kjøperen i såfall må antas å kunne fremme. Denne vurdering foretas i følge innarbeidet praksis gjennom mange år på grunnlag av fremstillingen av saken fra begge parter og om nødvendig innhentes en teknisk analyse av den påklagede vare. Ikke sjelden reiser det seg vanskelige rettsspørsmål. Dette kan gjelde i forbindelse med vurdering av mangelspørsmål, men kanskje særlig når det gjelder kontraktsforholdet forøvrig, som f. eks. ved tolkning av bilkontrakter, garantier for andre langvarige forbruksvarer med videre.

Sakene blir gjerne avsluttet med en rettslig vurdering og en veiledning eventuelt en henstilling som meddeles begge parter. Klagebehandlingen er altså en slags rettshjelp for forbrukerne hvor en selvfølgelig ikke tar sikte på å erstatte domstolene, men hvor en søker å få til minnelige ordninger basert på tekniske og juridiske vurderinger for om mulig å spare forbrukeren for eventuelt å reise rettssak. — — —»

I brev til klageren uttalte jeg at jeg ikke kunne se at det er noe til hinder for at Forbrukerrådet til veiledning for en forbruker sier sin mening om hans rettigheter i et kjøpsforhold.

Ved gjennomgåelsen av saken festet jeg meg ved at den påklagede uttalelse var avgitt av Forbrukerrådets sekretariat, ikke av Rådet selv. Etter Forbrukerrådets instruks § 9 er sekretariatets oppgave å «forberede sakene for Rådet og sette de trufne vedtak i verk». Det var heller ikke gitt noen skriftlig instruks for sekretariatets klagesaksbehandling, skjønt det i § 9 er bestemt at Rådet skal fastsette egen instruks for sekretariatet. Også disse spørsmål ble tatt opp med departementet og Forbrukerrådet.

Forbrukerrådet uttalte:

«— — — Sekretariatet gir ikke uttalelser i generelle forbrukerspørsmål. Disse behandles av Rådet. Konkrete forespørsler av forskjellig karakter besvares imidlertid av sekretariatet. Spesielt når det gjelder klagesakene vil Rådet få fremheve at vi som nevnt mener at forbrukerne har behov for rettslig veiledning og et meglingsorgan. For Rådet har det alltid vært klart at det aldri kunne komme på tale at Rådet som sådant kunne påta seg et slikt arbeid. Det vises her både til Rådets sammensetning og til at det innkommer ca. 1 500 skriftlige klagehenvendelser hvert år. Det problemet Rådet har stått overfor er følgelig hvordan klagebehandlingen burde organiseres. Dette spørsmål er flere ganger drøftet i Rådet, senest på møte den 4. februar 1965. — — —.

Når det gjelder Forbrukerrådets alminnelige oversikt over og kontroll med klagebehandlingen kan nevnes at det hvert år legges frem for Rådet et arbeidsprogram som også omfatter klagebehandlingen. Arbeidsprogrammet inneholder en beretning om klagebehandlingen forrige år og et forslag til opplegget for neste årsperiode. Ellers utarbeides hvert år statistikk over klagesakene som offentliggjøres i Forbrukerrådets årsberetning. En legger ved årsberetningen for 1965.

Av dette vil fremgå at det ikke er spørsmål om en avgrensning mellom sekretariatets arbeid og Rådet når det gjelder klagebehandlingen. Denne er av Rådet organisert ved Forbrukerrådets sekretariat og behandlingen foretas av jurister som Rådet har ansatt for dette formål. — — —»

Departementet bemerket at departementet hadde gått ut fra og vært fullt innforstått med at Forbrukerrådet etter § 9 kunne gi sekretariatet i oppdrag å gi råd til de enkelte forbrukere i saker som angår kjøp.

I brev til Departementet for familie- og forbrukersaker anførte jeg:

«— — — Etter instruksens § 9 skal Forbrukerrådets sekretariat «forberede sakene for Rådet og sette de trufne vedtak i verk». Slik denne bestemmelse er utformet, synes det ikke å ha vært forutsatt at sekretariatet skulle kunne delegeres myndighet til å treffe avgjørelser på Forbrukerrådets vegne. Selv om man på bakgrunn av den langvarige praksis som foreligger, neppe kan si at det er en feil om sekretariatet fortsetter å treffe avgjørelser i henhold til delegasjon fra Rådet, kan det kanskje likevel være grunn til å overveie om ikke vedtektenes § 9 bør søkes endret i samsvar med den praksis som nå følges.

Etter det som foreligger, er delegasjon av myndighet til sekretariatet ikke kommet til uttrykk i skriftlig instruks, og så vidt skjønnes foreligger det heller ikke noe formelt vedtak om delegasjon. Siden det i vedtektenes § 9 uttrykkelig er bestemt at det skal fastsettes instruks for sekretariatet, synes det nærliggende at sekretariatets myndighetsområde angis i instruksen. — — —.»

15.

Bestyrertillegg ved OECD-delegasjonen i stasjonssjefens fravær.

(Sak 228/66 og 483/66.)

Ambassaderådene A. og B. som hadde gjort tjeneste ved OECD-delegasjonen i Paris, — A. fra våren 1960 til våren 1964 og B. fra mai 1964 — klaget over at Utenriksdepartementet hadde avslått å gi dem bestyrertillegg for de perioder da de hadde bestyrt delegasjonen i stasjonssjefens fravær. I henhold til instruks for utenrikstjenesten, kap. 14 § 1, 2., tilstås slikt tillegg den «som bestyrer utenriksstasjon under den faste stasjonssjefs fra-

vær». Etter kap. 16 § 9, 1., «bestyres stasjonen av den fagtjenestemann som er stasjonssjefens nærmeste underordnede, med mindre Utenriksdepartementet bestemmer noe annet». Utenriksdepartementets standpunkt var at OECD-delegasjonen på den tid det her gjelder, ikke var egen utenriksstasjon, men en del av en fellesdelegasjon til OECD og NATO. Ambassaderåden ved NATO, C., var eldste ambassaderåd og som sådan stasjonssjefens nærmeste underordnede også når det gjaldt OECD-området. Det var derfor han som etter departementets mening tilkom bestyrertillegget.

Klagerne var uenig i departementets oppfatning. Vel var det så at delegasjonene til OECD og NATO i 1952 var etablert som en felles delegasjon. Etter hvert hadde det imidlertid funnet sted en oppdeling, og i februar 1960 ble den felles delegasjon så vel formelt som fysisk delt i to atskilte delegasjoner. Siden den tid har de også vært oppført hver for seg i de oversikter over personalet ved utenriksstasjonene som følger som vedlegg til Utenriksdepartementets budsjetter. Klagerne har vist til at ambassaderåden ved NATO bare var anmeldt til denne organisasjon, — på samme måten som den andre ambassaderåd bare var anmeldt overfor OECD. Ingen av dem kunne derfor bestyre den annens delegasjon. Departementet har senere tatt konsekvensen av oppdelingen, idet bestyrertillegg med virkning fra 1. januar 1965 betales til begge ambassaderåder når ambassadøren er fraværende. Klagerne mener imidlertid at de har krav på tillegget fra februar 1960.

Ved foreleggelsen av klagene for Utenriksdepartementet ba jeg opplyst hvorledes de to ambassaderåders arbeids- og ansvarsområde faktisk hadde vært under stasjonssjefens fravær. Jeg pekte også på en uttalelse fra ambassadøren i Paris av 14. november 1963, hvor det bl. a. var anført:

«For alle reelle formål overtar ellers de to ambassaderåder det fulle ansvar for hvert sitt arbeidsområde når Ambassadøren ikke er tilstede. Departementet har på sin side alltid rettet sine instrukser til den ambassaderåd hvis arbeidsområde saken gjelder. Slik har ordningen vært fra det tidspunkt det ble opprettet en dobbelt delegasjon i Paris i 1952. Etter at de to deler av Delegasjonen ble fysisk adskilt i 1960, er dette blitt ytterligere formelt understreket ved at Departementets korrespondanse stiles enten til «Norges Delegasjon til OECD» eller til «Norges Delegasjon til NATO», alt etter hva sakene gjelder.

De merutgifter som faller på de to ambassaderåder under sjefens fravær er derfor likeartet for de to råders vedkommende, — — —.»

Om utviklingen ved stasjonen og om kravene svarte Utenriksdepartementet bl. a.:

«Sjefen for den faste delegasjon i Paris har ansvaret for to atskilte sakområder. Det er saklig sett få tilknytningspunkter mellom de problemer som drøftes i NATO og de problemer som behandles i OECD's regi. Flere land er som kjent medlem av OECD uten samtidig å være medlemmer av NATO. Den ordning som ble etablert ved kgl. resolusjon av 25. april 1952 var følgelig diktert ut fra praktiske og økonomiske hensyn, ikke ut fra en saklig vurdering. Denne tosidighet ble også markert ved at de to ambassaderåder ved delegasjonen begge fikk utetillegg som bestemt for en første-råd, mens det ved andre stasjoner med flere ambassaderåder bare er den best ansienniterte råd som får utetillegg som første-råd mens de øvrige ambassaderåder får et noe lavere utetillegg.

Opprinnelig ble rådene til delegasjonen i Paris utnevnt både til NATO og til OEEC — jfr. vedlagte oversikt. Senere er man gått over til bare å utnevne rådene til den delegasjon hvis sakområde de skal dekke.

Ved stasjonssjefenes fravær bestyrte den best ansienniterte råd delegasjonen uansett om vedkommende hadde NATO eller OEEC som sitt sakområde. Ambassaderåd — — — som var råd på OEEC-siden, bestyrte således delegasjonen og oppebar bestyrertillegg under den faste stasjonssjefs fravær i tiden fra ambassaderåd — — —s fratreden i oktober 1958 til sin egen fratreden i mai 1960. Etter ambassaderåd — — —s fratreden har de to NATO-råder som fulgte (— — — og C.) vært bedre ansiennitert enn sine OEEC/OECD-kolleger (A. og B.) og har følgelig bestyrt delegasjonen og oppebåret bestyrertillegg. (Om utbetaling av bestyrertillegg til en ambassadesekretær ved NATO-delegasjonen henvises til det som er uttalt lenger nede.)

I de første årene etter at delegasjonen i Paris var blitt etablert og mens delegasjonen hadde felles kontorer, er det neppe tvil om at den som bestyrte under den faste stasjonssjefs fravær hadde både det formelle og det reelle ansvar for begge sakområder. Dette forhold har senere endret seg i retning av en sterkere atskillelse av de to sakgrupper med større autonomi for den ambassaderåd som hadde ansvaret for OECD-sakene. I de senere år er det på det rene at OECD-råden under stasjonssjefens fravær faktisk har hatt det fulle ansvar for sitt sakområde. (Etter det syn Utenriksdepartementet legger på sakforholdet, måtte imidlertid bestyreren av delegasjonen fortsatt ha det formelle ansvar under stasjonssjefens fravær.) Atskillelsen av det opprinnelige kontorfellesskap har selvfølgelig bidratt til denne splittelse uten at Utenriksdepartementet har funnet å kunne tillegge denne faktiske omstendighet juridisk relevans. Verken fra det tidspunkt fellesskapet ble oppløst eller senere er det tatt noen formelle skritt til å endre den organisasjonsform som ble etablert ved kgl. resolusjon av 25. april 1952.

I St. prp. nr. 1. Tillegg nr. 12 for 1959 — — — — — ble det foreslått opprettet en egen sendemann også for OEEC. Forslaget ble godkjent av Stortinget, men før nyordningen kunne gjennomføres ble den som følge av bruddet i Maudling-forhandlingene omgjort, og den bevilgede sendemannsstilling overført til Genève — jfr. St. prp. nr. 117 for 1959—60. Dette mellomspill kan etter Utenriksdeparte-

mentets mening ikke ha ført til noen organisasjonsmessige endringer for den faste delegasjon i Paris. På grunnlag av foranstående mener Utenriksdepartementet å kunne trekke følgende konklusjoner:

1. Det ble ved kgl. resolusjon av 25. april 1952 etablert en delegasjon med to sakområder under felles ledelse.
2. Under stasjonssjefens fravær ble delegasjonen bestyrt av best ansienniterte ambassaderåd. Bestyreren hadde ansvaret for begge sakområder.
3. Den etablerte fellesdelegasjon for NATO og OEEC/OECD er aldri formelt blitt oppløst. Delegasjonen har fortsatt en felles sjef.
4. Faktisk har utviklingen gått i retning av at de to ambassaderåder alene har det fulle reelle ansvar for sine sakområder under stasjonssjefens fravær.
5. Det er ikke mulig å tidfeste denne overgang fra en felles-bestyrelse til en faktisk atskillelse av saksområdene under stasjonssjefens fravær. Det finnes ingen faktisk eller juridisk omstendighet som klart markerer overgangen.
6. Under disse omstendigheter kan den bestående administrasjonsordning, herunder ordningen med betaling av bestyrertillegg, bare endres etter uttrykkelig beslutning fra Utenriksdepartementet (i samråd med Finansdepartementet, eventuelt Lønns- og Prisdepartementet).
7. Utenriksdepartementet (Finansdepartementet) må selv kunne avgjøre hvorvidt og fra hvilket tidspunkt en eventuell nyordning vedrørende betaling av bestyrertillegg skal gis tilbakevirkende kraft.»

Både for A. og B. var forholdet at de var beordret til «tjeneste ved Norges faste delegasjon ved Organisasjonen for Økonomisk Samarbeid og Utvikling (OECD), Paris», og var anmeldt overfor OECD som ambassadørens faste stedfortreder. Ingen annen ambassaderåd var tilknyttet OECD-delegasjonen eller anmeldt overfor OECD. Ambassaderåden ved NATO, — C. — som hadde oppebåret bestyrertillegget i sin helhet, var i januar 1962 riktignok utnevnt som ambassaderåd ved såvel NATO som ved OECD, men var aldri anmeldt til OECD.

A. hadde i juli/august 1963 tatt spørsmålet om bestyrertillegget opp med Utenriksdepartementet, men Utenriksdepartementet fant ikke grunnlag for å imøtekomme kravet. I brev av 23. september 1964 tok Utenriksdepartementet spørsmålet opp med Finans- og tolldepartementet og skrev her bl. a.:

«— — — Under den faste stasjonssjefs fravær har bestyrertillegget vært utbetalt til den ansiennitetsmessig eldste ambassaderåd. Den faktiske bestyrelse — både arbeidsmessig og med hensyn til representasjon — har imidlertid i like grad ligget hos hver av de to ambassaderåder. Arbeidet, kanskje spesielt på OECD-siden, har blitt så teknisk at det etter hvert er blitt praktisk talt umulig for NATO-råden å ha endog det formelle oppsyn med denne sakgruppe når han bestyrer stasjonen, og etterat kontorfellesskapet nå er blitt oppløst, har OECD-råden ved stasjonssjefens fravær det fulle ansvar for OECD-sektoren. De ekstra representasjonsutgifter som bestyrertillegget forutsettes å dekke, faller også på begge råder.

Utenriksdepartementet finner at det vil være riktig nå å ta konsekvensen av denne utvikling og i framtiden betrakte de to delegasjoner administrativt sett som to særskilte utenriksstasjoner under en felles ledelse. Følgen av dette vil være at hver av de to ambassaderåder som har det daglige ansvar for og under stasjonssjefens fravær bestyrer stasjonen, blir tilstått bestyrertillegg. Denne endring vil medføre at en tjenstlig sett bringer bestyrelsen av delegasjonene i Paris bedre i samsvar med de faktiske forhold uten vesentlige budsjettmessige konsekvenser.»

Etter Utenriksdepartementets brev måtte det legges til grunn at OECD-råden i de senere år hadde hatt det fulle ansvar for sitt sakområde når stasjonssjefen var fraværende. Siden departementet imidlertid mente at det formelle ansvar hadde ligget hos eldste ambassaderåd, C., ba jeg departementet konkretisere nærmere hva det formelle ansvar skulle dekke. Jeg sluttet med å si:

«— — — Som saken ligger an, ligger det nær å spørre om ikke det reelle forhold er at ingen enkelt tjenestemann ved delegasjonen kunne overta bestyrelsen av begge sakområder i stasjonssjefens fravær, men at hver ambassaderåd har bestyrt og hatt det fulle ansvar for sine saker, og om ikke dette bør slå igjennom overfor mer formelle betraktninger. I så fall er det vel også så at den faktiske situasjon er en noe annen enn den utenriksinstruksens kap. 16 § 9 pkt. 1 har for øye, nemlig at stasjonssjefens nærmeste underordnede virkelig har bestyrelsen av stasjonen i hans fravær.

Jeg er oppmerksom på de tilfeller det ærede departement har trukket sammenligninger med, men forholdene er kanskje ikke helt parallelle.»

I sitt svarbrev uttalte Utenriksdepartementet bl. a.:

«— — — Når Utenriksdepartementet hevder at det formelle ansvar ligger hos delegasjonen, har en med denne formulering ment at OECD-råden hadde full anledning til i vanskelige eller tvilsomme saker å forelegge dem for delegasjonens bestyrer, eventuelt kreve at han traff den endelige avgjørelse. Det er neppe tvilsomt at en slik konsultasjon mellom bestyreren og vedkommende fag-råd var vanlig praksis i de første år etter at NATO/OEEC-delegasjonen var blitt opprettet. Av forskjellige grunner som det tidligere er redegjort for har de to sakområder senere glidd fra hverandre og de to råder har fått full selvstendighet innenfor eget sakområde.

Det faktum at NATO-råden ikke var anmeldt ved OECD (eller at ambassaderåd B. ikke var anmeldt ved NATO) skulle etter Utenriksdepartementets mening ikke stille seg hindrende i veien for at bestyreren hadde en intern instruksjonsmyndighet som hans underordnede var bundet av, selvom han ikke selv kunne handle utad. Det samme forhold har man også i London der bestyreren av ambassaden og konsulatavdelingen ikke selv er utstyrt med eksekvatur og følgelig ikke selv utad kan utføre konsulatforretninger. Det har allikevel aldri vært tvil om at han har full rett til å instruere lederen av konsulatavdelingen om hvordan han ønsker en forretning utført.

Ved vurderingen av saken legger også Utenriksdepartementet vekt på det faktum at ambassaderåd C. ved kgl. resolusjon av 19. januar 1962 ble utnevnt til ambassaderåd både ved NATO og OECD. Denne kongelige utnevnelse ville være uten enhver betydning dersom ambassaderåd C. ikke skulle eller kunne ha noen befatning med OECD-saker. — — —.»

Etter dette oppsummerte jeg saken slik i et brev til Utenriksdepartementet:

«— — — Utenriksdepartementets oppfatning er at OECD-delegasjonen og NATO-delegasjonen fortsatt er å anse som én utenriksstasjon, med to atskilte sakområder. At delegasjonen til NATO og OECD opprinnelig ble opprettet som en felles-delegasjon, er på det rene og noen formell endring i organisasjonsformen er ikke foretatt. Departementet har også vist til at de to sakområder fortsatt har felles sjef. I og med at man bare har med én utenriksstasjon å gjøre, mener Utenriksdepartementet at det etter instruksens kap. 14, jfr. kap. 16, bare kan betales ett bestyrer-tillegg, så lenge ikke departementet med samtykke fra Finans- og tolldepartementet har bestemt noe annet. Etter det opplyste har det aldri forekommet at dobbelt bestyrertillegg er betalt ved samme utenriksstasjon.

Jeg er enig i at Utenriksdepartementets forståelse av bestemmelsene om bestyrertillegg normalt vil være dekkende. Instruksen må antas å ta sikte på det regulære forhold at nærmeste underordnede fagtjenestemann fungerer som stasjonssjefens stedfortreder når denne er fraværende og bestyrer stasjonen i hans sted. Spørsmålet om bestyrertillegg til mer enn én tjenestemann om gangen ved samme stasjon vil normalt ikke oppstå.

I den foreliggende sak gjør det seg imidlertid gjeldende så spesielle forhold at det synes tvilsomt om det uten videre kan være avgjørende hvor vidt man formelt sett vil anse de to delegasjoner som én stasjon. Etter det som foreligger må det legges til grunn at de to delegasjoners sakområder i de senere år har vært helt atskilte og fullt selvstendige, men med felles sjef. Det er på det rene at hver av de to ambassaderåder selvstendig har ledet sin delegasjon under ambassadørens fravær og hatt det fulle, reelle ansvar for sitt sakområde, jfr. bl. a. det ærede departements brev hertil av 19. juli d. å. og til Finans- og tolldepartementet av 23. september 1964. Det må også legges til grunn at NATO-råden ikke var anmeldt overfor OECD og OECD-råden ikke overfor NATO, og at ingen av dem derfor kunne opptre som leder av den annen delegasjon. Selv om ambassaderåd C. etter det opplyste var utnevnt til ambassaderåd både ved NATO og OECD, er det så vidt skjønnes på det rene at han ikke ble anmeldt overfor OECD og heller ikke har hatt befatning med denne delegasjons saker under ambassadørens fravær.

Etter det ærede departements oppfatning må man likevel se det slik at det formelle ansvar for begge delegasjoner under ambassadørens fravær lå hos eldste ambassaderåd som stasjonssjefens stedfortreder. På min anmodning om å få konkretisert nærmere hva dette formelle ansvar omfatter, har departementet i brevet av 19. juli d. å. bl. a. anført at «OECD-råden hadde full anledning til i vanskelige eller tvilsomme saker å forelegge dem for delegasjonens bestyrer, eventuelt kreve at han traff den endelige avgjørelse». Det er også vist til at bestyreren (dvs. eldste ambassaderåd) måtte antas å ha en «intern instruksjonsmyndighet som hans underordnede var bundet av, selvom han ikke selv kunne handle utad».

Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette, fordi det så vidt skjønnes i et hvert fall ikke har vært forholdt slik. Det foreligger ikke noe om at NATO-råden har søkt å bestyre den annen delegasjon, hverken ved å utøve instruksjonsmyndighet eller på annen måte. Heller ikke er det etter min mening grunnlag for å se det slik at OECD-råden har bestyrt sin delegasjon i henhold til delegert myndighet fra NATO-råden. Det ville så vidt skjønnes i realiteten si at OECD-råden har ledet delegasjonen på vegne av NATO-råden, som selv ikke hadde adgang til å bestyre den. Det foreligger for øvrig ikke noe som kan tyde på at spørsmålet om delegasjon av myndighet fra den ene ambassaderåd til den andre i det hele tatt har vært i partenes tanker.

Slik det har vært forholdt, er det vanskelig å se at de to delegasjoner har hatt noen felles bestyrelse under stasjonssjefens fravær, — hverken reelt eller formelt. Etter min oppfatning har det virkelige forhold vært at de to ambassaderåder har overtatt stasjonssjefens ansvar hver på sitt sakområde, og således begge vært bestyrere i like grad. Jeg viser i denne forbindelse også til ambassadør — —s brev av 14. november 1963 og ambassadør — — —s brev av 17. juni 1964, begge til Utenriksdepartementet. Forholdet har således vært et annet enn det de nevnte bestemmelser i utenriksinstruksen må antas å ha for øye. Det står for meg som tvilsomt om bestemmelsene under de foreliggende omstendigheter kan forstås slik at bestyrertillegget uavkortet skal gå til NATO-råden, mens OECD-råden intet tilkommer. Meget taler etter min mening for at det reelle forhold i saken bør veie tyngre enn den mer formelle betraktning at man har med én utenriksstasjon å gjøre.

Etter min oppfatning er det grunn til å overveie saken på ny.»

Utenriksdepartementet forela saken for Finans- og tolldepartementet, og meddelte deretter at Finansdepartementet nå ikke ville

motsette seg at bestyrertillegget ble etterbetalt fra februar 1960, det tidspunkt da kontorfellesskapet mellom de to delegasjoner ble opphevet. A. og B. fikk etterbetalt bestyrertillegg med henholdsvis kr. 12 780 og kr. 2 460.

16.

Klage over kontraktsbrudd.

(Sak 401/66.)

A. klaget over at en av Luftforsvarets flystasjoner hadde brutt en kontrakt om vask av effekter. Klageren hadde inntil 31. desember 1965 utført all vask og reparasjon for denne avdeling helt siden den ble opprettet i 1961. Fra 1. januar 1966 skulle vasken settes bort på anbud. Klageren var blitt gjort oppmerksom på dette og innga anbud. Flystasjonen godtok hennes anbud og partene undertegnet kontrakt den 17. november 1965. I januar 1966 hevet flystasjonen kontrakten under henvisning til at den hadde misforstått anbudet. Stasjonen hadde regnet med at reparasjon av effektene var inkludert i prisen, noe som ikke var tilfelle. Klageren tilbød seg senere å foreta reparasjoner for samme pris, men stasjonen var ikke lenger villig til å opprettholde kontrakten da det var inngått avtale med en annen av anbyderne. Klageren hadde anskaffet en del maskiner til arbeidet og pådratt seg utgifter.

Klagen ble forelagt for Forsvarsdepartementet, som igjen innhentet uttalelse fra Luftforsvarets overkommando.

Forsvarsdepartementet beklaget den uheldige behandling saken hadde fått. Luftforsvarets overkommando uttalte at klagerens tilbud på vask/vedlikehold syntes å være blitt misforstått av anbudskommisjonen siden reparasjon av tøyet i de siste 11 år hadde vært inkludert i klagerens pristilbud og mente at kommisjonen ikke kunne lastes for det oppståtte forhold. Ny kontrakt ble foreslått opprettet fra 1. juni 1966, og vedkommende flystasjon ville la den få gyldighet til 31. desember 1968, dvs. et år lenger enn etter den gamle avtale. Det andre vaskeriet, som flystasjonen i mellomtiden hadde inngått kontrakt med, gikk med på at denne kontrakt ble hevet.

Departementets forslag ble forelagt for klageren, som i brev av 4. august 1966 erklærte seg tilfreds med løsningen.

17.

Gjennomføringen av normerings- og justeringsresultatet i Forsvaret for tariffperioden 1. mai 1964—30. april 1966.

(Sak 873/65, 293/66 og 541/66.)

To kontordamer i Hærens overkommando klaget i brev av 1. desember 1965 over gjennomføringen av justerings- og normeringsresultatet i Forsvaret for tariffperioden 1. mai 1964—30. april 1966. Det ble bl. a. anført at de forhandlingsberettigede tjenestemannsorganisasjoner var gitt anledning til å fordele stillingene på sine medlemmer og at uorganisert personell med bedre kvalifikasjoner ikke var kommet i betraktning.

Klagen var først tatt opp med Ombudsmannen for Forsvaret, men senere overført til Stortingets Ombudsmann for forvaltningen, fordi spørsmålene ikke var særegne for Forsvaret men også berørte administrasjonen ellers.

Senere kom det inn to lignende klager, bl. a. klage fra et HV-distrikt på vegne av en kontordame i vedkommende distrikt.

Klagene ble forelagt for Forsvarsdepartementet og Lønns- og prisdepartementet, som begge avga uttalelser. Siden de tre klager i prinsippet gjaldt samme forhold, ble de behandlet under ett.

I tariffavtalen mellom staten og tjenestemennenes organisasjoner for tidsrommet 1. mai 1964—30. april 1966 var bl. a. bestemt:

«Det avsettes i alt 11 mill. kroner til justeringer og normeringer for å rette opp mulige skjevheter på regulativet for samtlige lønnmottakere som lønnes etter statens regulativ og særregulativer.

Forhandlingene om disse spørsmål tas opp så snart som mulig. Endringene gjøres gjeldende fra 1. april 1965. — — —.»

I samsvar med tariffavtalen ble det ført forhandlinger mellom staten og de forhandlingsberettigede tjenestemannsorganisasjoner om justeringer og normeringer av stillingene. Resultatet av forhandlingene ble meddelt Stortinget i St. meld. nr. 23 (1965—66), jfr. meldingen side 30. For Forsvarsdepartementets vedkommende ble bl. a. bestemt at 45 stillinger som kontorassistenter skulle omgjøres til stillinger som kontorfullmektig I og at 22 stillinger som kontorfullmektig I skulle omgjøres til stillinger som kontorfullmektig i særklasse.

I brev av 10. april 1965 fra Lønns- og prisdepartementet til Forsvarsdepartementet var fastsatt nærmere regler for hvordan det skulle gås frem ved fordelingen av stillingene. Om bl. a. de omhandlede, oppnormerte stillinger var det bestemt:

«— — — fordelingen — — — — — avgjøres av administrasjonen etter forutgående drøftelser med de interesserte organisasjoner såfremt det av avgjørelsene ikke klart fremgår hvilken stilling som skal omgjøres.

Opprykkene skal skje etter kvalifikasjoner med mindre spesielle opprykksregler er fastsatt eller praktiseres. De oppnormerte stillinger skal besettes etter forutgående kunn-

gjøring innen den enkelte etat eller institusjon såfremt ikke noen bestemt tjenestemann etter sine tilsettingsvilkår har rettskrav på den stilling som skal omgjøres eller såfremt administrasjonen i samråd med tjenestemennenes organisasjoner blir enige om at kunngjøring kan sløyfes. — — —.»

Forsvarsdepartementet ga i brev av 16. desember 1965 opplysninger om den fremgangsmåte som var fulgt av departementet ved fordelingen. Departementet uttalte bl. a.:

«— — — I løpet av sommeren og høsten 1965 ble det holdt flere møter i Forsvarsdepartementet om fordeling av disse stillinger, dels med representanter for overkommandoene og fellesinstitusjonene og dels med representanter for tjenestemannsorganisasjonene — Statstjenestemannsforbundet og Norsk Tjenestemannslag.

Organisasjonene krevet at det under forhandlingene i Forsvarsdepartementet ble avgjort hvilke stillinger skulle gjøres om. Begrunnelsen var at det ved eventuelle forhandlinger i overkommandoene i mange tilfelle ville bli uenighet og at avgjørelsen da allikevel måtte tas av Forsvarsdepartementet.

Organisasjonenes representanter hevdet at det var organisasjonene som hadde fått igjennom at de 11 millioner ble bevilget, at det ved Lønns- og prisdepartementets avgjørelser var tatt hensyn til organisasjonenes medlemstall og at det derfor var deres medlemmer som burde få oppnormering av sine stillinger.

Av den grunn ble det i stor utstrekning tatt hensyn til organisasjonenes krav. — — —.»

Det siste møte ble holdt i departementet 8. oktober 1965. Til stede var en representant for Forsvarsdepartementet og representanter for tjenestemannsorganisasjonene. Det ble satt opp en protokoll fra møtet, og etter denne ble det under møtet oppnådd «enighet om» hvilke stillinger som skulle omgjøres. Med brev av 8. november 1965 oversendte Forsvarsdepartementet utskrift av forhandlingsprotokollen til de forskjellige etater og anmodet om at «forhandlingsresultatet» ble satt i verk.

I protokollen var for de fleste stillinger oppført innehaverens navn, og Forsvarsdepartementet uttalte i brevet av 16. desember 1965 at dette var «gjort for å lokalisere stillingen, men det var også forutsetningen at det var vedkommende tjenestemann som skulle gis opprykk — at kunngjøringen kunne sløyfes».

I et senere brev av 15. september 1966 opplyste Forsvarsdepartementet at det ikke forelå protokoller fra de andre forberedende møter. Forsvarsdepartementet uttalte videre:

«— — — Forsvarsdepartementets representant hadde fullmakt til å lede forhandlingene med organisasjonene om normering av sivile stillinger i Forsvaret. Det var ikke gitt noen spesiell fullmakt eller instruks for møtet 8. oktober 1965.

Det ble under møtet ikke tatt noe forbehold om Forsvarsdepartementets godkjennelse av det som møtedeltakerne var blitt enige om.

Etter at protokollen for møtet 8. oktober 1965 var satt opp viste det seg at det var ført opp gale stillinger for forværelsedamene i Hærens overkommando. Jfr. vedlagte gjenpart av notatet av 3. november 1965.

Oppnormeringen av stillingene for forværelsedamene i HOK ble avgjort av Forsvarsdepartementet som foreslått av 5. kontor.

Deretter ble en rettet protokoll sendt ut ved Forsvarsdepartementets brev av 8. november 1965.

Det var ikke forhandlinger i tjenestetvistlovens forstand, men Forsvarsdepartementet fant det ikke nødvendig å foreta andre endringer enn dem som er omhandlet i det nevnte notat av 3. november 1965.

I brevet av 8. november 1965 viste Forsvarsdepartementet til sitt brev av 22. april s. å. (1 eksemplar vedlegges) hvor Lønns- og prisdepartementets brev av 10. april s. å. er sitert.

Forhandlingsresultatet fravek overkommandoenes og fellesinstitusjonenes forslag i disse opprykk:

— — —

Som nevnt i Forsvarsdepartementets brev av 16. desember 1965 til Ombudsmannen for Forsvaret krevet organisasjonene under forhandlingene 1965 at det under forhandlingene i Forsvarsdepartementet ble avgjort hvilke stillinger skulle oppnormeres. Forsvarsdepartementet fant å kunne gå med på dette.»

Hærens overkommando hadde i brev av 30. oktober 1965 til Forsvarsdepartementet anført at saken burde tas opp til ny vurdering. Forsvarsdepartementet anførte i den forbindelse bl. a. følgende i et notat av 3. november 1965:

«— — — Å foreta andre endringer enn det som gjelder forværelsedamene i HOK, antar 5. kontor at det ikke er anledning til fordi det var forutsetningen at saken var ferdigbehandlet ved møtet 8. oktober. Det er feilen som må rettes.

FSTL har foreslått G-4A og G-4Md i stedet for G-3 og G-4S, fordi den mener at det vil være mer rettferdig.

Organisasjonenes representanter hevder at deres medlemmer er fortrinnsberettiget til oppnormering i og med at Lønns- og prisdepartementet fordelte de 11 millioner til organisasjonene på grunnlag av deres medlemstall.

Lpd har på forespørsel meddelt at dette ikke er riktig, men organisasjonene hevder at de har forstått forhandlingene i Lpd slik.

NTL har allerede underrettet sine medlemmer om oppnormering som ført opp i protokollen og nekter å gå med på noen forandring.

De forværelsedamer som sitter ved G-3Org og G-IP er ikke organisert. Derfor vil organisasjonene ikke at disse stillinger skal oppnormeres.

5. kontor foreslår at stillingene ved G-4A, G-4Md og G-2b blir oppnormert, selv om HOK

er imot det. Det er i tråd med det som er gjort ellers ved denne normering av kontorstillingene.»

Siden disse opplysninger kunne tyde på at avgjørelsen av hvilke stillinger som skulle rykkes opp var truffet av forhandlerne, ikke av departementet, og uttalelsene også etterlot tvil om hvorvidt kvalifikasjonene hadde vært avgjørende, anmodet jeg Forsvarsdepartementet om å klargjøre disse punkter nærmere. I svarbrev av 21. oktober 1966 anførte Forsvarsdepartementet bl. a.:

«— — — Under et av de første møter krevet organisasjonene at avgjørelsen av hvilke stillinger skulle oppnormeres ble avgjort under forhandlingene i Forsvarsdepartementet — i motsetning til det som hadde vært tilfelle i 1963. Det som Forsvarsdepartementet «fant å kunne gå med på» var at stillingene ikke skulle fordeles med et bestemt antall til forsvarsgrenene og fellesinstitusjonene med videre forhandlinger der.

Forsvarsdepartementet har ikke samtykket i at den endelige avgjørelse av fordelingen skulle foretas under forhandlingene.

Avgjørelsen ble tatt av Forsvarsdepartementet ved brev av 8. november 1965.

Etter bestemmelsene i Lønns- og prisdepartementets brev av 10. april 1965 var det anledning til å sløyfe kunngjøring av de oppnormerte stillinger når administrasjonen og organisasjonene ble enige om det.

Det var enighet om dette under forhandlingene.

Det var stillingene som ble oppnormert.

Kvalifikasjonene til dem som satt i de forskjellige stillinger var derfor ikke avgjørende.»

Endelig uttalte Forsvarsdepartementet i brev av 22. november 1966 bl. a.:

«Etter møtet 8. oktober 1965 forutsatte både Forsvarsdepartementets og organisasjonenes forhandlere at det ikke ville bli gjort noen endringer i det resultat som man var kommet til, jfr. notatet av 3. november 1965.

Forsvarsdepartementet følte seg så sterkt bundet av resultatet at avgjørelsen i realiteten ble truffet på møtet. — — —.»

Lønns- og prisdepartementet avga uttalelser i brev av 8. juni og 4. august 1966. I brevet av 8. juni 1966 ble bl. a. uttalt:

«— — — Av protokoll fra forhandlingsmøte i Forsvarsdepartementet den 8. oktober 1965 fremgår at fordelingen av omhandlede stillinger er foretatt av Forsvarsdepartementet etter drøftelser med de interesserte organisasjoner. De stillinger som kontorfullmektigene — — — — — innehar, var av de lokale administrasjonsgrener overfor Forsvarsdepartementet foreslått oppnormert og forslagene var etter det som går frem av Forsvarsdepartementets brev av 27. januar 1966 til Ombudsmannen for Forsvaret vurdert under forhandlingene med tjenestemannsorganisasjonene.

Som nevnt ovenfor (brev herfra av 10. april 1965 til Forsvarsdepartementet) kunne kunngjøring av de oppnormerte stillinger sløyfes, såfremt administrasjonen i samråd med tjenestemennenes organisasjoner ble enige om det. Slik enighet har etter det en forstår foreligget i nærværende tilfelle.

Den fremgangsmåte som er fulgt ved fordelingen av omhandlede kontorstillinger synes derfor å være i samsvar med tariffavtalen og Lønns- og prisdepartementets forannevnte retningslinjer.

— — —

Lønns- og prisdepartementet har ikke nærmere kjennskap til spesielle besværinger av lignende art fra andre etater i forbindelse med gjennomføringen av resultatet av justerings- og normeringsforhandlingene for tariffperioden 1. mai 1964—30. april 1966.»

I Lønns- og prisdepartementets brev av 4. august 1966 var uttalt:

«Som det går frem av Lønns- og prisdepartementets brev av 10. april 1965 til Forsvarsdepartementet tillå den formelle og reelle avgjørelsesmyndighet når det gjaldt fordelingen av omhandlede stillinger Forsvarsdepartementet, etter forutgående drøftelser med de interesserte tjenestemannsorganisasjoner, slik som anført av herr Sivilombudsmannen.

Selv om det etter resultatet av justerings- og normeringsforhandlingene til dels ikke fremgikk hvilke stillinger som var omgjort, var det ikke noe til hinder for at fagadministrasjonen og de interesserte tjenestemannsorganisasjoner under drøftelsene om fordelingen av stillingene ble enige om å utpeke bestemte personer hvis stillinger skulle flyttes opp. — — —.

I nærværende tilfelle ble det etter det en forstår enighet mellom Forsvarsdepartementet og organisasjonene om at kunngjøring kunne sløyfes, fordi de omgjorte stillinger enten ble tildelt navngitte personer eller ble så klart beskrevet, at det ikke var tvil om hvilke stillinger som var omgjort. Dersom slik enighet derimot ikke hadde foreligget og de oppnormerte stillinger måtte ha blitt kunngjort, ville ansettelsene måtte ha blitt foretatt av de ordinære ansettelsesmyndigheter.

— — —

I det samlede justerings- og normeringsoppgjør forutsettes — — — også eventuelle forslag fra administrasjonen å inngå. Under drøftelsene mellom Forsvarsdepartementet og organisasjonene måtte således eventuelle forslag fra administrasjonen vurderes i relasjon til de krav som organisasjonene hadde reist. Slik vurdering er etter det opplyste foretatt i nærværende tilfelle, jfr. — — — brev herfra av 8. juni d. å. til Sivilombudsmannen. Det var etter det opplyste full enighet om omgjøringene.»

Av sakens dokumenter fremgikk at det fra etatene under Forsvarsdepartementet hadde vært gitt uttrykk for misnøye med fremgangsmåten ved gjennomføringen av justerings- og normeringsresultatet, således fra Hærens overkommando, Generalinspektøren for Heimevernet og Hærmuseet.

Jeg tok standpunkt til klagene i brev til Forsvarsdepartementet av 9. desember 1966, der det bl. a. ble uttalt:

«— — — Det spørsmål som foreligger, er om det ved gjennomføringen av justerings- og normeringsresultatet i Forsvaret er gått frem i samsvar med de retningslinjer som var fastsatt.

Etter Lønns- og prisdepartementets brev av 10. april 1965 til Forsvarsdepartementet skulle fordelingen av stillingene «avgjøres av administrasjonen etter forutgående drøftelser med de interesserte organisasjoner — — —». Dette må, som også Lønns- og prisdepartementet har uttalt i det foran gjengitte brev av 4. august d. å., forstås slik at den formelle og reelle avgjørelsesmyndighet var lagt til Forsvarsdepartementet, men at fordelingen på forhånd skulle drøftes med organisasjonene.

— — —

Drøftelsene med organisasjonene ble ledet av en representant for Forsvarsdepartementet. Spørsmålet om departementet ville hatt adgang til å delegere sin avgjørelsesmyndighet til ham, behøver jeg ikke gå inn på, fordi det etter de opplysninger som er gitt, må legges til grunn at han iallfall ikke hadde fått fullmakt til å treffe avgjørelse på departementets vegne.

At tjenestemannsorganisasjonene må komme sterkt inn i bildet også ved justerings- og normeringsforhandlinger synes klart. Det kan heller ikke være tvilsomt at forhandlingsresultater som ligger innenfor rammen av de fastsatte retningslinjer for justeringen, må veie tungt når administrasjonen treffer sin avgjørelse i saken. Jeg kan imidlertid ikke se det annerledes enn at avgjørelsesmyndigheten her i realiteten har vært flyttet over fra departementet til forhandlerne. Jeg viser for så vidt til det som er gjengitt foran av Forsvarsdepartementets uttalelser, bl. a. uttalelsen i brev av 22. november 1966 om at «Forsvarsdepartementet følte seg så sterkt bundet av resultatet at avgjørelsen i realiteten ble truffet på møtet». I departementets notat av 3. november 1965 er det også presisert at saken etter forutsetningene var ferdigbehandlet i møtet 8. oktober, og at det ikke var adgang til å foreta andre endringer enn rettelse av en ren feil som var begått. At organisasjonene oppfattet det på samme måte, viser også det forhold at de før departementet hadde behandlet saken, underrettet sine medlemmer om oppnormeringen i møtet 8. oktober, og senere nektet å gå med på noen forandring, jfr. notatet av 3. november. Etter min mening er forholdet ikke i samsvar med bestemmelsene i Lønns- og prisdepartementets brev av 10. april 1965.

I Lønns- og prisdepartementets brev av 10. april 1965 er videre fastsatt at opprykkene skulle skje etter k v a l i f i k a s j o n e r med mindre spesielle regler tilsa noe annet.

På forespørsel om det ved gjennomføringen av justerings- og normeringsresultatet har vært lagt vekt på kvalifikasjoner, har det ærede departement uttalt at det var stillingene som ble oppnormert og at kvalifikasjonene til dem som satt i stillingene derfor ikke har vært avgjørende. Det er vist til at det var enighet om at kunngjøring av stillingene kunne sløyfes og departementet mener så vidt skjønnes at det da ikke var nødvendig å legge vekt på kvalifikasjoner. At dette var oppfatningen, er bekreftet av major — — — i telefonsamtale den 29. november 1966.

Jeg kan vanskelig finne at det etter Lønns- og prisdepartementets retningslinjer var adgang til å fravike kvalifikasjonskravet fordi om det var stillingene som ble rykket opp og det var enighet om at kunngjøring skulle sløyfes. Etter Lønns- og prisdepartementets brev kunne det bare ses bort fra kvalifikasjonene dersom «spesielle opprykksregler er fastsatt eller praktiseres». Siden det ikke er påberopt slike spesielle omstendigheter i saken og det heller ikke er bygget på at det var tjenestemenn som hadde «rettskrav» på stillinger som ble omgjort, måtte kvalifikasjonene så vidt skjønnes være avgjørende.

I Forsvarsdepartementets brev av 16. desember 1965 til Ombudsmannen for Forsvaret heter det at organisasjonene fremsatte krav om at deres medlemmer burde få oppnormering av sine stillinger fordi det var organisasjonene som hadde fått igjennom at de 11 millioner ble bevilget og at det ved Lønns- og prisdepartementets bestemmelse var tatt hensyn til organisasjonenes medlemstall. Jeg forstår dette slik at organisasjonene i første rekke brakte sine medlemmer i forslag.

Det er også i nevnte brev av 16. desember 1965 opplyst at det i stor utstrekning ble tatt hensyn til organisasjonenes krav.

Etter tariffavtalen ble pengene avsatt for å rette opp mulige skjevheter i regulativet for «samtlige» lønnsmottagere. Uansett om organisasjonene har bidratt til at midlene ble avsatt, gir de fastsatte retningslinjer ikke holdepunkt for at organisasjonenes medlemmer skulle være fortrinnsberettiget til å få opprykk av denne grunn. Når det ærede departement ikke har foretatt noen selvstendig prøvelse av fordelingsspørsmålet, er det et åpent spørsmål om de best kvalifiserte har fått opprykk.

Jeg finner etter dette at justeringer og normeringer i Forsvaret for tariffperioden 1. mai 1964—30. april 1966 ikke var i samsvar med Lønns- og prisdepartementets retningslinjer. Justeringene og normeringene er imidlertid nå gjennomført i henhold til departementets brev av 8. november 1965, og staten må antas å være bundet slik at det ikke lenger er adgang til å gjøre forandring i dette. Det må likevel være grunn for administrasjonen til å se nærmere på om forholdet har medført skjevheter til skade for enkelte tjenestemenn og i så fall søke dette rettet så snart det er mulig. — — —.»

Klagerne ble underrettet ved gjenpart av brevet.

18.

Godtgjørelse til timelærere ved Sjøkrigsskolen ikke i samsvar med bistillingsregulativet.

(Sak 535/65.)

To siviløkonomer, A. og B., som i undervisningsåret 1963/64 delte undervisningen i en fast lektorstilling ved Sjøkrigsskolen og ble

lønnet som timelærere, klaget over at den godtgjørelse de hadde fått, kr. 38,20 pr. undervist time, var mindre enn de hadde krav på. I et brev fra Sjøkrigsskolen til klagerne var det opplyst at de faste lærere fikk sin godtgjørelse for ekstratimer beregnet forholdsmessig på grunnlag av regulativlønn og leseplikt pr. uke. Disse lektorer fikk ved denne beregningsmåte en godtgjørelse på kr. 65 pr. forelest time, og dosentene fikk kr. 88,28 pr. forelest ekstratime. Det var også anført at lektorene og dosentene fikk større godtgjørelse enn lærerne ved de høyere skoler fordi skoleåret ved Sjøkrigsskolen var kortere.

Jeg tok saken opp med Lønns- og prisdepartementet og pekte på at i regulativ for offentlige bistillinger m. v. I, kap. A, er bestemt at «Timelærere godtgjøres pr. undervist time på grunnlag av middellønnen for lærer i hovedstilling med tilsvarende undervisning ved samme skole eller skoleslag».

Selv om de fast ansatte lærere fikk betaling for ekstratimer i forhold til sin faktiske lønn og denne var høyere enn middellønnen, kunne ikke dette etter min mening bevirke så stor forskjell i timebetalingen for ekstratimer som det var opplyst å være mellom ekstratimelærerne og de fast ansatte. Lønns- og prisdepartementet hadde telefonisk opplyst at den store differansen skyldtes at timelønnssatsene for de fast ansatte ble beregnet på grunnlag av undervisningsåret ved Sjøkrigsskolen som er 24 uker, mens de for de øvrige timelærere ble regnet ut på grunnlag av undervisningsåret ved lærerskolene, som er 40 uker (normalskoleår). Jeg pekte i denne forbindelse på at Forsvarsdepartementet underhånden hadde opplyst at de fast ansatte lærere ved Sjøkrigsskolen ikke hadde noen arbeidsplikt ut over undervisning i 24 uker.

I sitt svar av 5. januar 1966 uttalte Lønns- og prisdepartementet bl. a.:

«Bistillingsutvalget trakk i sin innstilling om lønn til timelærere ved blant annet Sjøkrigsskolen sammenlikning med lønnen til timelærere ved spesiallærerskolen, jfr. Bistillingsutvalgets særinnstilling nr. 37 (Bistillingsutvalgets innstilling, bind II, side 116).

I samsvar hermed har lønnen til timelærere ved Sjøkrigsskolen som underviser i mer byrdefulle fag, frem til skoleårets begynnelse høsten 1964, vært beregnet på grunnlag av lønn i tilsvarende hovedstilling og ut fra en undervisningsplikt på 21 timer pr. uke i 40 uker.

— — —

Etter drøftinger med Embetsmennenes Landsforbund på grunnlag av et generelt krav som organisasjonen fremmet om endring av beregningsgrunnlaget for lønn til timelærere, ble lønnen til timelærere ved krigsskolene fra skoleårets begynnelse høsten 1964 fastsatt til kr. 100, kr. 65 eller kr. 45 pr. time etter fagenes tyngde og betydning m. v.

Det ble ved denne fastsettelsen sett noe hen til godtgjørelsene til timelærere med noenlunde tilsvarende undervisning ved universitetene og høgskolene.

Når det gjelder lønnen til lektor i hovedstilling ved Sjøkrigsskolen, har det ved lønnsfastsettelsen vært forutsetningen at den totale årlige arbeidstid er omlag av samme lengde som i undervisningsvesenet forøvrig, bl. a. fordi lærerne i hovedstilling må utarbeide forelesninger m. v. for skolen.»

Det ble overfor Lønns- og prisdepartementet også pekt på uttalelse om timelærerlønninger ved befals- og krigsskolene i St. prp. nr. 40 side 212, spalte 1, jfr. del II, kap. A side 41, der det bl. a. heter:

«Lønnen til timelærerne er som uttalt under den alminnelige del beregnet på grunnlag av middellønnen for lærer i hovedstilling med tilsvarende undervisning ved samme skole. — — —.»

Siden bistillingsregulativet ikke inneholdt særbestemmelser for timelærere ved Sjøkrigsskolen, måtte disse etter mitt skjønn lønnes etter det alminnelige prinsipp. Jeg viste også til Bistillingsutvalgets innstilling, den alminnelige del side 23, spalte 1, hvor det bl. a. het:

«— — — Når man da går ut fra at timelæreren stort sett bør ha samme godtgjørelse for sitt arbeid som læreren i hovedstilling, har man uten videre utgangspunkt i den lønn som er fastsatt for hovedstillingen. Hvis man da også kjenner den årlige eller ukentlige arbeidstid som er tillagt hovedstillingen, vil man ved å dividere årslønnen med antallet arbeidstimer komme fram til hvilken timelønn timelæreren bør ha. — — —.»

Spørsmålet var derfor om ikke den kortere undervisningstid for lektorer og dosenter ved Sjøkrigsskolen også måtte få utslag i lønnen for timelærerne ved denne skole.

Lønns- og prisdepartementet svarte i brev av 29. april 1966 bl. a.:

«— — — Lønns- og prisdepartementet har ved behandlingen av Bistillingsutvalgets innstilling bygget på at Bistillingsutvalget ved fastsettelsen av godtgjørelsene for timelærere ved Sjøkrigsskolen ikke har funnet å ville legge til grunn den kortere undervisningstid ved skolen, men har sett hen til leseplikten for lektor i hovedstilling ved sammenlignbare skoleslag.

Som det går fram av brev herfra av 5. januar 1966 har således lønnen til timelærere ved Sjøkrigsskolen inntil høsten 1964 vært fastsatt ut fra en sammenlikning med lønnen og leseplikten for lektorer ved spesiallærerskolene, (det vil si Statens yrkeslærerskole, Statens lærerinneskoler i husstell, Statens småbruklærerskole, Statens gymnastikkskole, Statens husflidsskole og Statens kvinnelige industriskole).

Siden lønningene til timelærere (lektorer m. v.) ved Sjøkrigsskolen ble fastsatt ved Lønns- og prisdepartementets brev til Forsvarsdepartementet av 6. januar 1955 har denne forutsetning vært lagt til grunn.

En vil bemerke at de prinsipper som Bistillingsutvalget har lagt til grunn for fastsettelse av timelærergodtgjørelser har vært gjenstand for forhandlinger med tjenestemennenes hovedsammenslutninger. I forhandlingsmøte den 5. november 1959 ble hovedsammenslutningene og staten enige om å legge det prinsipp til grunn som Bistillingsutvalget hadde foreslått når det gjelder beregning av timelærerlønninger, jfr. protokoll nr. 7 inntatt som vedlegg til St. prp. nr. 40 for 1962—63, side 260.

En endring av beregningsgrunnlaget for timegodtgjørelser må derfor etter Lønns- og prisdepartementets mening eventuelt skje gjennom forhandlinger med vedkommende tjenestemannsorganisasjon, i dette tilfelle Embetsmennenes Landsforbund.»

I et avsluttende brev til Lønns- og prisdepartementet den 25. juli 1966 viste jeg til at det spørsmål som var reist i klagen, var et rettsspørsmål som i siste omgang hørte under domstolene.

For min del var jeg i tvil om godtgjørelsen for timelærerne ved Sjøkrigsskolen var beregnet riktig når det ble sammenlignet med undervisningstiden ved spesiallærerskolene og ikke ved Sjøkrigsskolen, jfr. den foran nevnte bestemmelse i bistillingsregulativet om at timelærergodtgjørelse skal beregnes på grunnlag av middellønnen for lærer i hovedstilling med tilsvarende undervisning ved samme skole eller skoleslag.

Den naturlige forståelse av bestemmelsen måtte etter min mening være at det ved beregning av lønn for timelærer, skulle sammenlignes med lærer ved samme skole dersom det var sammenligningsgrunnlag der, og sammenligningen måtte omfatte så vel lønn (middellønn) som arbeidstid. Først når det ikke var sammenligningsgrunnlag ved samme skole, ville det bli aktuelt å sammenligne med tilsvarende skoleslag. At dette hadde vært meningen, hadde etter min oppfatning støtte i forarbeidene til regulativet, jfr. St. prp. nr. 40 side 212, jfr. side 41, og Bistillingsutvalgets innstilling bind I a side 22—23, hvor beregningsmåten er nærmere forklart. Det heter der bl. a.:

«— — — Bistillingsutvalget er kommet til at de samme momenter som legges til grunn ved vurdering av hovedstillingslønn stort sett også kan legges til grunn for bistillingsgodtgjørelser. For en stor del av bistillingene i staten vil nemlig forholdet være at man med hensyn til arbeidets art, det ansvar som er forbundet med stillingen og den utdannelse som kreves, vil finne direkte sammenligningsgrunnlag i hovedstillingsregulativet. Det prinsipielle skille mellom en hovedstilling og en bistilling vil derfor i slike tilfelle utkrystallisere seg i arbeidets omfang. Mens på den ene side hovedstillingen er forutsatt å skulle kreve størsteparten av innehaverens arbeidskraft, skal bistillingen bare kreve den arbeidskraft som vedkommende har til disposisjon fra hovedstillingen. Herav følger at man ved vurderingen av bistillingsgodtgjørelser i adskillig større utstrekning må legge vekt på omfanget av arbeidet, enn når det gjelder en hovedstilling.

I samsvar med foranstående har Bistillingsutvalget forsøkt å inndele bistillingene i grupper i forhold til stillinger på hovedregulativet, som er tillagt arbeid av noenlunde samme art. Deretter har en vurdert godtgjørelsene for bistillinger under hensyn til lønnen for de tilsvarende grupper av hovedstillinger og den sannsynlige arbeidstid i bistillingen.

At det synes å være en riktig løsning å legge et slikt prinsipp til grunn for bistillingsgodtgjørelser, kommer særlig tydelig til uttrykk når det gjelder timelærergodtgjørelser. For timelærerstillingers vedkommende vil nemlig forholdet være at man ofte kan sammenligne arbeidet direkte med det arbeid som utføres av en hovedstillingsinnehaver ved samme skole. — — — — — Når det gjelder spørsmålet om hvilken årslønn man i slike tilfelle skal bygge på, er Utvalget kommet til at det mest naturlige er å legge til grunn gjennomsnittslønnen for vedkommende hovedstilling. Derved unngår man også de skjevheter som en ordning med opptjening av alderstillegg ville føre til. En viser for øvrig til særinnstilling nr. 12, om timelærernes lønninger ved sjømanns- og maskinistskolene og ved de tekniske skoler, hvor dette spørsmål er mer inngående behandlet. — — —.»

Da lektorene ved Sjøkrigsskolen hadde kortere undervisningstid enn lektorene ved spesiallærerskolene, ville beregning av timelærerlønnen ved Sjøkrigsskolen på grunnlag av undervisningstiden der, gi en høyere timelønnssats enn om sammenligningen ble foretatt med spesiallærerskolene. Lønns- og prisdepartementet var kommet til et annet resultat og bygget så vidt jeg kunne se på særinnstilling nr. 37 om «Timelærernes lønninger ved krigsskolene», avgitt av Bistillingsutvalget 15. desember 1954, hvor timelærerne ved Sjøkrigsskolen ble sammenlignet med timelærerne ved spesiallærerskolene.

Etter min mening hadde særinnstillingen ikke selvstendig betydning etter vedtagelsen av bistillingsregulativet, idet den var innarbeidet i regulativets kap. A og B.

Bistillingsregulativets generelle bestemmelse om beregning av timelærergodtgjørelse måtte legges til grunn. Dersom det var tvil om forståelsen av bestemmelsene, ville særinnstillingene kunne få betydning som fortolkningsmiddel, men var det motstrid mellom bistillingsregulativets bestemmelser og særinnstillingene, måtte bistillingsregulativet etter min mening gå foran.

Jeg forsto bistillingsregulativet slik at det prinsipalt skulle foretas sammenligning med de lønns- og arbeidsmessige forhold ved samme skole dersom det var noe slikt sammenligningsgrunnlag. Det riktige i dette tilfelle måtte da etter min mening være at timelærergodtgjørelsen ble beregnet på grunnlag av middellønnen for lektor i hovedstilling og lektorens undervisningsplikt ved Sjøkrigsskolen.

Senere oversendte Lønns- og prisdepartementet gjenpart av brev til Forsvarsdepartementet, hvor det i prinsippet fastholdt sin oppfatning av beregningsmåten, men tilføyet:

«— — — I betraktning av at lønningene til timelærere ved bl. a. Sjøkrigsskolen etter drøftelser med Embetsmennenes Landsforbund ble fastsatt etter nytt beregningsgrunnlag med virkning fra skoleårets begynnelse høsten 1964, vil Lønns- og prisdepartementet i dette tilfelle ikke motsette seg at timelønnen til timelærerne A. og B. for skoleåret 1963—64 blir omberegnet på grunnlag av den årlige undervisningstid for lærer i hovedstilling ved Sjøkrigsskolen med tilsvarende undervisning i samsvar med Ombudsmannens konklusjon.»

I samsvar med dette ble det foretatt etterbetaling til klagerne.

Etter resultatet i saken ga den ikke grunn til bemerkninger fra min side, ut over det jeg tidligere hadde anført i mine brev til departementet.

19.

Når endret beregning av godtgjørelse for ekstratimer ved Luftkrigsskolen (kvotalønnsprinsippet) skulle tre i kraft.

(Sak 410/66.)

En lektor ved Luftkrigsskolen klaget over at lektorene ved denne skole først fra høsten 1964 hadde fått godtgjørelsen for ekstratimer ut over pliktmessig lesetid beregnet forholdsmessig på grunnlag av lønn og leseplikt i hovedstilling. Det ble vist til at ved Sjøkrigsskolen var denne beregningsmåte, kvotalønnsprinsippet, innført fra høsten 1961. Saken var først tatt opp med Ombudsmannen for Forsvaret, men ble senere overført til Stortingets Ombudsmann for forvaltningen, siden spørsmålet ikke var særeget for Forsvarets skoler.

Det fremgikk av saken at lektorene hadde tatt spørsmålet opp med Luftkrigsskolen i juni 1963. Saken ble imidlertid først forelagt for Lønns- og prisdepartementet med Forsvarsdepartementets brev av 3. juni 1965, der det ble foreslått at den nye beregningsmåte ble gjort gjeldende ved Luftkrigsskolen fra samme tidspunkt som ved Sjøkrigsskolen. I brev av 16. august 1965 samtykket Lønns- og prisdepartementet i at beregningsmåten ble gjennomført, men først fra høsten 1965. Da departementet senere ble gjort kjent med at fagadministrasjonen hadde satt ordningen i verk fra skoleårets begynnelse høsten 1964, ble dette tidspunkt lagt til grunn.

Klageren viste til at Sjøkrigsskolen og Luftkrigsskolen er parallelle skoler under samme departement og mente at det ikke var adgang til å innføre et nytt lønnsprinsipp ved Sjøkrigsskolen uten å gi det anvendelse også ved Luftkrigsskolen. Subsidiært ble gjort gjeldende at kvotalønnsprinsippet i hvert fall burde ha vært innført fra det tidspunkt saken ble tatt opp med administrasjonen.

Klagen ble forelagt for Lønns- og prisdepartementet, som i brev av 30. september 1966 uttalte bl. a.:

«— — — Spørsmålet om den nye beregningsmåte for ekstratimer for Sjøkrigsskolens faste lektorer ble reist av Embetsmennenes Landsforbund i brev av 7. april 1962 til Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet tok saken opp med Lønns- og prisdepartementet den 14. august 1962. Kravet var begrenset til Sjøkrigsskolens lektorer, og i et senere brev til Lønns- og prisdepartementet den 12. desember 1963 presiserte Embetsmennenes Landsforbund dette pånytt bl. a. under henvisning til en protokoll fra forhandlingsmøte i Lønns -og prisdepartementet den 9. november 1957 hvor det er uttalt at Sjøkrigsskolens lærerpersonale tidligere hadde vært gitt samme lønnsvilkår som lærerskolelektorene.

Luftkrigsskolens lektorer ble den gang ikke trukket inn i bildet hverken av Embetsmennenes Landsforbund eller Forsvarsdepartementet.

Som det går frem av ovenstående ble ordningen vedrørende Sjøkrigsskolen som ble tatt opp med Lønns- og prisdepartementet den 14. august 1962 gitt virkning tilbake til høsten 1961. Spørsmålet for Luftkrigsskolen ble tatt opp med Lønns- og prisdepartementet den 3. juni 1965 og avgjørelsen ble gitt virkning tilbake til høsten 1964.

En peker på at dersom tjenestemennene ikke kan sies å ha rettskrav på at en avgjørelse gis virkning tilbake til et tidligere tidspunkt gis avgjørelsen etter fast praksis virkning fra det tidspunkt avgjørelsen tas.

Gis avgjørelsen etter omstendighetene på grunn av helt spesielle forhold unntaksvis virkning fra et tidligere tidspunkt, går en vanligvis ikke tilbake utover budsjetterminens begynnelse. Av praktiske grunner har en i disse tilfeller fulgt skoleårets begynnelse .»

I brev av 23. november 1966 til Lønns- og prisdepartementet erklærte jeg meg enig i at Lønns- og prisdepartementets samtykke av 24. september 1962 bare gjaldt Sjøkrigsskolens lektorer og at avgjørelsen i seg selv ikke ga Luftkrigsskolens lektorer rettskrav på samme godtgjøring. Forsvarsdepartemen-

tets brev av 14 .august 1962, der spørsmålet om beregningsmåten for godtgjørelse for lektorenes ekstratimer ble tatt opp, hadde som overskrift «Sjøkrigsskolen — Godtgjørelse for lektorenes ekstratimer» og innledet med en henvisning til brev fra Embetsmennenes Landsforbund av 7. april s. å., som også gjaldt beregningsspørsmålet for lektorene ved denne skole. Det var derfor forståelig at Forsvarsdepartementets henvendelse ble oppfattet slik at den var begrenset til å gjelde lektorene ved Sjøkrigsskolen. Jeg pekte imidlertid på at Forsvarsdepartementet senere i samme brev omhandlet krigsskolenes lektorer generelt. På forespørsel fra meg hadde Forsvarsdepartementet opplyst at det hadde vært departementets mening å gi uttrykk for at kvotalønnsprinsippet burde innføres ved samtlige krigsskoler. Det syntes derfor å ha foreligget en misforståelse, som det hadde vært nærliggende for Forsvarsdepartementet å klargjøre overfor Lønns- og prisdepartementet, når dettes avgjørelse utelukkende gjaldt en enkelt av skolene. Hvis dette var blitt gjort, var det grunn til å tro at ordningen ikke ville blitt begrenset til Sjøkrigsskolen. Jeg pekte også på at Luftkrigsskolens lektorer hadde tatt saken opp med Forsvarsdepartementet i juni 1963 og at lektorene så vidt jeg kunne se ikke kunne bebreides for at Forsvarsdepartementet først 3. juni 1965 oversendte saken til Lønns- og prisdepartementet. Siden prinsippet straks ble godtatt av Lønns- og prisdepartementet, var det rimelig å anta at dette også ville blitt gjort om saken var blitt lagt frem i 1963, og at ordningen i så fall ville blitt gjennomført fra dette tidspunkt eller eventuelt med ett års tilbakevirkning i samsvar med Lønns- og prisdepartementets avgjørelse av 4. januar 1964 for lektorene ved Sjøkrigsskolen.

Jeg ba Lønns- og prisdepartementet overveie disse omstendigheter.

I brev av 13. januar 1967 meddelte Lønns- og prisdepartementet at det etter fornyet overveielse ut fra Forsvarsdepartementets forutsetninger hadde funnet å kunne samtykke i at ordningen ble gjort gjeldende for Luftkrigsskolens vedkommende fra samme tidspunkt som for Sjøkrigsskolen.

20.

Spørsmål om lærer i yrkesskolen hadde krav på den lønn kunngjøring og tilsettingsbrev anga, eller om endret lønnsregulativ, vedtatt før stillingen ble tiltrådt, kom til anvendelse.

(Sak 218/66.)

A., som i mai 1965 var ansatt som faglærer ved yrkesskole fra 1. august s. å., klaget over at han ikke hadde fått den lønn som stillingen var utlyst med og som det var henvist til i tilsettingsbrevet, lønnsklasse 13—15. Før han tiltrådte, var nytt lønnsregulativ vedtatt, og i dette var stillingen plassert i ny lønnsstige, klasse 12—16. Kirke- og undervisningsdepartementet hadde i rundskriv nr. 34 Ys 1965 P bestemt at nytilsatte, ennå ikke tiltrådte lærere skulle lønnes etter den nye lønnsstige. Departementet viste til at ved tilsvarende justeringsordninger for andre skoleslag hadde lærerorganisasjonene erklært seg enig i dette.

Spørsmålet om forståelsen av lønnsregulativet for lærere har tidligere vært behandlet i en klagesak som er referert i meldingen for 1963, side 73—77 (sak nr. 67).

Jeg forela klagen for Kirke- og undervisningsdepartementet og pekte på at den foreliggende sak på flere punkter var forskjellig fra saken fra 1963. Det var i kunngjøringen av A.s stilling ikke tatt noe forbehold, og i tilsettingsbrevet var sagt at han tilsettes «med lønn som oppgitt i kunngjøringen». Lønnsregulativet for lærere ved folkeskolen og framhaldsskolen hadde heller ikke anvendelse i denne sak. Etter min mening var spørsmålet først og fremst om klageren gjennom kunngjøringen og ansettelsesbrevet på avtalerettslig basis hadde fått krav på en bestemt lønnsklasse. Jeg pekte også på at tilsettingsbrevet var av 20. mai 1965 og at departementets rundskriv nr. 34 Ys 1965 P var datert 22. mai s. å. Jeg ba opplyst om forhandlingsresultatet var kjent for departementet den 20. mai da tilsettingsbrevet ble sendt, og i tilfelle hvorfor det ikke ble sagt noe i tilsettingsbrevet om at lønnsstigen ville bli endret.

Kirke- og undervisningsdepartementet forela saken for Lønns- og prisdepartementet ved brev av 29. april 1966. I oversendelsesbrevet uttalte Kirke- og undervisningsdepartementet bl. a.:

«— — — På grunnlag av Ombudsmannens foreløpige kommentarer til A.s klage, — — —, har Kirke- og undervisningsdepartementet foretatt en fornyet vurdering av spørsmålet sett på bakgrunn av ovennevnte tidligere sak fra folke- og framhaldsskolen.

1) Det fremgår av omtalen av nevnte sak i Ombudsmannens melding for året 1963, at saken dengang var karakterisert ved et par vesentlige momenter som ikke foreligger tilsvarende i de saker som nå har vært behandlet for verkstedskolens og andre yrkesutdannende skolers lærere. Det ses således av de skriv som er sitert fra saken i 1962—63, at både Ombudsmannen, Lønns- og prisdepartementet og Kirke- og undervisningsdepartementet dengang tilla det avgjørende vekt at det var tatt forbehold i utlysingen av stillingen om eventuell endring av leseplikten. Et slikt forbehold

var det ikke aktuelt å ta i kunngjøringen av faglærerstillingene vinteren 1965, da Kontoret for yrkesopplæring i handverk og industri på daværende tidspunkt ikke var kjent med at det forelå planer om endring av lønnsstigen for disse stillinger. Som ovenfor nevnt, er det heller ikke i utlysingen vinteren 1965 tatt andre forbehold om lønnsendringer.

2) Dernest ble det i 1963 lagt vekt på at lærerorganisasjonene hadde erklært seg enige i fremgangsmåten. Dette har ikke vært tilfelle ved justeringsoppgjøret for blant annet verkstedskolenes faglærere våren 1965. Det er vel dessuten tvilsomt om organisasjonens samtykke kan binde den enkelte lærer, som ved tilsettingen ennå ikke var medlem av organisasjonen.

3) I nærværende sak synes det derfor mer nærliggende å sammenligne med lønnsendringene for statens tjenestemenn pr. 1. januar 1948, hvor tjenestemenn som var ansatt etter kunngjøring med lønn ifølge det eldre regulativ, fikk anledning til å velge mellom lønn etter gammelt og nytt regulativ, selv om de ikke var tiltrådt ved det nye regulativs utsendelse sommeren 1948.

Kirke- og undervisningsdepartementet finner derfor etter fornyet overveielse at overgangsordningen ved justeringsoppgjøret for verkstedskoler m. m. våren 1965 bør endres, slik at alle lærere som har fått tilsettingsskriv med lønn etter utlysing på grunnlag av det regulativ som gjaldt inntil 31. mars 1965, blir å lønne etter dette regulativ så lenge det er gunstigst for dem — selv om de først tiltrådte etter at det nye regulativ ble kunngjort. De lærere som derimot er tilsatt i stillinger som er kunngjort med lønn etter klasse 12—16, må fortsatt lønnes etter denne stige. Det samme (12—16) må være tilfelle med de lærere som er tilsatt i stillinger som nok er utlyst i klasse 13—15, men som i tilsettingsbrevet har fått melding om at deres lønn blir regnet etter klasse 12—16.

Vi tør med dette anmode Lønns- og prisdepartementet om å ta stilling til en slik endring av hittil fulgt praksis i forbindelse med justeringene for omhandlede lærergrupper våren 1965. Dersom endringen finner sted, går vi ut fra at den må gjøres gjeldende for alle de lærere som har vært berørt av overgangsordningen, også de som ikke selv har protestert. I tiden januar—april 1965 ble det utlyst ca. 130 lærerstillinger. Ca. 20—30 fikk tilsettingsbrev som bare henviste til utlysingen, de øvrige fikk melding om at lønnsstigen var endret.»

I brev til meg av 26. juli 1966 skrev Kirke- og undervisningsdepartementet bl. a.:

«På foranledning av Ombudsmannens skriv til Kirke- og undervisningsdepartementet av 28. mars 1966, faglærer A.s henvendelse til Ombudsmannen i skriv av 10. mars 1966, samt liknende henvendelser til Kirke- og undervisningsdepartementet fra andre faglærere som er i samme situasjon som herr A., har Kirke- og undervisningsdepartementet, i samråd med Lønns- og prisdepartementet, funnet det riktigst å endre den hittil fulgte praksis i de her omhandlede saker således:

Faglærere i verksted- og lærlingskolene som vinteren 1964—65 og våren 1965 har søkt faglærerstilling etter kunngjøring med lønn i lønnsklassene 13—15 og fått tilsettingsbrev som henviser til kunngjøringens opplysning om lønnsvilkår, får lønn i samsvar med kunngjøringen så lenge denne lønn er gunstigere for dem enn lønn etter lønnsstigen i lønnsklasse 12—16 som ble innført pr. 1. april 1965. Ordningen gjøres gjeldende fra vedkommende faglærers tiltredelse til 1. april 1967, da det i henhold til meklingsforslaget for tariffperioden 1. mai 1966—30. april 1968 generelt vil bli gjennomført en lønnsstige lønnsklassene 13—16.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil sørge for at alle de faglærere som en her kan se kommer inn under ovennevnte ordning, derunder faglærer A., vil bli tilskrevet og gitt beskjed om at de med virkning fra tiltredelsen blir å lønne i samsvar med ovenstående. Unntatt fra denne ordningen blir, som nevnt i Kirke- og undervisningsdepartementets brev av 29. april 1966 til Lønns- og prisdepartementet, de lærere som er tilsatt i stillinger som ble kunngjort i lønnsklassene 12—16, samt de lærere som i 1965 ble tilsatt i stillinger som nok var utlyst i klasse 13—15, men hvor vedkommende i selve tilsettingsbrevet har fått melding om at deres lønn blir regnet etter klasse 12—16.

Da faglærer A.s krav dermed blir oppfylt, antar Kirke- og undervisningsdepartementet at noen ytterligere uttalelse herfra ikke er nødvendig.

En tillater seg for ordens skyld likevel, som svar på Ombudsmannens skriv av 28. mars 1966, nest siste og siste avsnitt, å opplyse at forhandlingsresultatet vedrørende lønnsjusteringene våren 1965 var kjent i Kirke- og undervisningsdepartementet den 20. mai 1965, da faglærer A.s tilsettingsbrev ble sendt, og at det skyldtes en inkurie at hans tilsettingsbrev ikke ble avfattet i samsvar med de nye lønnsvilkår.

Videre kan opplyses at Kirke- og undervisningsdepartementet, med henvisningen i rundskriv nr. 34 Ys 1965 P til «praksis fra tidligere i andre skoleslag» hadde for øye den praksis som ble innledet i 1962—63 for lærere i folke- og framhaldsskolen i forbindelse med lønnsendringene i de nevnte skoleslag pr. 1. juni 1962.»

Etter min mening var avgjørelsen riktig. Da saken med dette var ordnet både for klageren og andre faglærere som var i samme stilling, ga den ikke grunn til mer fra min side.

21.

Krav om undervisningskompetanse og lønn som lektor. Rekkevidden av bestemmelse av Lønns- og prisdepartementet.

(Sak 522/65.)

A. klaget over at han ikke hadde fått undervisningskompetanse og lønn som lektor, noe han mente å ha fått tilsagn om.

Saksforholdet var i hovedtrekkene følgende:

A. gjennomførte i tillegg til sin utdannelse som sivilingeniør studier i realfag ved Universitetet og gjennomgikk Pedagogisk seminar. Han ble av Kirke- og undervisningsdepartementet 28. mai 1963 tilsatt som midlertidig adjunktlønnet lærer for skoleåret 1963—64 ved X. høgre allmennskole.

I brev til skolen av 18. juni 1963 anførte Kirke- og undervisningsdepartementet følgende:

«Departementet har lagt spørsmålet om avlønning av midlertidig adjunktlønnet lærer A. fram for Det kgl. lønns- og prisdepartement som i brev av 7. juni 1963 har bestemt:

«Lønns- og prisdepartementet finner etter det opplyste å kunne samtykke i at sivilingeniør A. blir innordnet som lektor i lønnsklasse 17⁴. (Lønnsansiennitet: 1. mars 1956) fra tiltredelsen.»

Vi viser til dette.»

Dette ble også meddelt A., som imidlertid ikke tok stillingen ved denne skole. Han hadde søkt lektorstilling ved en annen høyere allmennskole og begynte der den 1. august s. å. Innstilling om ansettelsen ble først sendt 21. oktober 1963 fra skolestyret til departementet. Kirke- og undervisningsdepartementet tilsatte ham i midlertidig stilling for 1963—64, og spørsmålet om lønnsansiennitet og lønn ble på ny lagt frem for Lønns- og prisdepartementet. Lønns- og prisdepartementet skrev den 30. januar 1964 slik til Kirke- og undervisningsdepartementet:

«Lønns- og prisdepartementets avgjørelse av 7. juni 1963 beror på en inkurie, idet sivilingeniør A., som etter hva det fremgår av saken, ikke har lektorkompetanse, skulle vært innpasset på adjunktstigen i lønnsklasse 16³ (lønnsansiennitet 1. mars 1956) fra en eventuell tiltredelse ved X. kommunale høgre allmennskole 1. august 1963.

Da sivilingeniør A. kan antas å ha sagt opp sin stilling som avdelingsingeniør I i Telegrafverket i tillit til at han ville få avlønning som lektor i lønnsklasse 17⁴, vil Lønns- og prisdepartementet imidlertid ikke motsette seg at han som en personlig ordning får beholde avlønningen i lønnsklasse 17⁴ i adjunktstillingen ved Y. kommunale realskole, som han i stedet tiltrådte.

Forutsetningen er at sivilingeniør A. beholder den personlige avlønning inntil han i kraft av sin lønnsansiennitet kan rykke videre opp på adjunktstigen, dvs. pr. 1. mars 1966 til lønnsklasse 18⁴, om han ikke i mellomtiden oppnår lektorkompetanse.»

Brevet ble videresendt til A. og skolen. Skolens rektor reiste innvendinger mot avgjørelsen overfor Kirke- og undervisningsdepartementet. Han viste til at klageren sikkert ikke hadde søkt stillingen dersom han hadde vært klar over at han ikke ville få den lønn som han var lovet i Lønns- og prisdepartementets brev av 7. juni 1963, og ba departementet om å ta spørsmålet opp til ny vurdering. Kirke- og undervisningsdepartementet forela saken på ny for Lønns- og prisdepartementet og uttalte ved oversendelsen at klageren ikke hadde nødvendig tilleggsutdannelse for lektorkompetanse i den høyere allmennskolen og at det ikke kunne anbefale at han ble gitt permanent lønnsstatus som for lektorer.

I svarbrev av 27. mai 1964 anførte Lønns- og prisdepartementet bl. a.:

«— — — Sivilingeniør A. satte lektoravlønning som vilkår for å tiltre stilling som midlertidig lærer ved X. kommunale høgre allmennskole og han har fått skriftlig underretning om at han kunne innpasses som lektor. Det er dessuten opplyst at han har innrettet seg i tillit til denne underretning.

Lønns- og prisdepartementet vil under disse omstendigheter ikke motsette seg at sivilingeniør A. lønnes som lektor i stillingen som midlertidig lærer ved Y. kommunale realskole.»

Kirke- og undervisningsdepartementet meddelte dette videre til Y. skolestyre i brev av 16. juni 1964 og føyde til at «dersom sivilingeniør A. går over til ei anna stilling i skoleslag der Lov om utdanningskrav for lærarar i skolen gjeld, kan han ikkje rekne med å få lektorlønn utan å skaffe seg lektorkompetanse».

A. tok saken opp på ny med departementet, men uten resultat.

I klagen anførte A. at han tidlig hadde tatt sikte på stilling i den høyere skole og at han hadde lagt opp en plan for tilleggsutdannelse i samråd med undervisningsledelsen ved Universitetet med sikte på dette. Det var på dette tidspunkt ikke gitt regler for hvilken tilleggsutdannelse en sivilingeniør måtte ha for å få lektorkompetanse. Han opplyste at han i mars 1963 hadde undersøkt i departementet hvordan det var med mulighetene for stilling i den høyere allmennskole og at han da gjorde det klart at spørsmålet bare hadde interesse dersom han kunne få status som lektor. Etter at departementet i brev av 28. mai 1963 hadde meddelt at han var tilsatt som midlertidig adjunktlønnet lærer, hadde han på ny sagt fra til departementet om at han ikke var interessert i stillingen på dette vilkår. Departementet hadde da opplyst at saken ville bli forelagt for Lønns- og prisdepartementet til avgjørelse av lønnsspørsmålet. Da han så fikk referert meldingen fra Lønns- og prisdepartementet om at han var «innordnet som lektor», gikk han ut fra at

dette ikke bare gjaldt lønnen, men også kompetansen.

Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som bl. a. uttalte:

«— — — Departementet finner ikke grunn til å endre den avgjørelse som er truffet i brevet av 16. juni 1964. Sivilingeniør A. har ikke slik tilleggsutdanning at han har lektorkompetanse etter Lov av 16. juni 1961 om utdanningskrav for lærarar i skolen. Etter de krav som ble stilt da han ble tilsatt ved X. skole, og før utfyllende bestemmelser kom 15. juni 1963, fant departementet ikke grunn til å ta opp spørsmålet om dispensasjon i medhold av lovens § 5 nr. 7. Heller ikke etter de nærmere regler departementet ga 15. juni 1963 punkt 5 (Rundskriv nr. 1 T 1963) kan han få lektorkompetanse.

Det går klart fram av tilsettingsbrevet av 28. mai 1963 at sivilingeniør A. bare ble tilsatt som midlertidig adjunkt for et skoleår og at det var hans lønnsansiennitet som skulle fastsettes av Lønns- og prisdepartementet. Han kan da ikke ta Kirke -og undervisningsdepartementets brev av 18. juni 1963 som et tilsagn om lektorkompetanse særlig ikke når brevet har overskriften «Lønnsansiennitet for sivilingeniør A.» og det i selve brevet står at det er spørsmålet om avlønning som er lagt fram for Lønns- og prisdepartementet.

Departementet mener at svilingeniør A. ikke har noe grunnlag for å hevde at han har fått tilsagn om lektorkompetanse. Etter konferanse i departementet sommeren 1963 og tidligere telefonsamtaler kjente han også til at han ikke hadde tilstrekkelig tilleggsutdanning til å kunne få lektorkompetanse. — — —.»

Etter at klageren hadde gjort nærmere rede for sine samtaler i departementet, ble saken på ny forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet. Jeg spurte bl. a. om departementet da det sendte videre Lønns- og prisdepartementets brev av 7. juni 1963 og viste til dette, var oppmerksom på uoverensstemmelsene mellom de lønnsvilkår det selv hadde tilsatt klageren på 28. mai s. å. og den lønn Lønns- og prisdepartementet hadde fastsatt. Jeg pekte også på at Lønns- og prisdepartementets uttalelse i brev av 27. mai 1964 om at det ikke ville «motsette seg at sivilingeniør A. lønnes som lektor i stillingen som midlertidig lærer ved Y. kommunale realskole», etter det grunnlag avgjørelsen bygget på, ikke utelukket at klageren også ved senere ansettelser kunne få personlig lønn som lektor. Siden avgjørelsen bygget på at klageren hadde innrettet seg etter den, ba jeg overveiet om ikke hans lønnsstatus burde gjøres permanent.

Jeg pekte videre på at Kirke -og undervisningsdepartementet etter lov om utdanningskrav for lærarar i skulen, § 5 nr. 7, kan «gjere unntak frå den utdanning lova krev når særlege høve gjer dette naudsynt eller ønskjeleg», og ba opplyst hvilke retningslinjer departementet fulgte ved anvendelsen av denne bestemmelse og hvordan departementet så på spørsmålet om dispensasjon i dette tilfelle. Det ble bedt opplyst hvilke konsekvenser det ville ha for klageren i fremtiden om han ble gitt permanent lønnsstatus som lektor, uten lektorkompetanse.

Kirke- og undervisningsdepartementet avga ny uttalelse i brev av 21. desember 1965 og la ved forklaringer fra de tjenestemenn i departementet som A. hadde hatt konferanser med. Partenes forklaringer falt ikke på alle punkter helt sammen, men forholdet hadde etter min mening ikke avgjørende betydning.

I departementets uttalelse ble bl. a. anført:

«— — — Lønns- og prisdepartementets brev av 7. juni 1963 ga etter sin ordlyd ikke grunnlag for nærmere vurdering og ble ekspedert videre uten at vi var klar over uoverensstemmelsen som oppsto med hensyn til tilsetting som adjunktlønt lærer og lønn som lektor. Det er Kirke- og undervisningsdepartementet som avgjør kompetansespørsmål, og det søkes aldri til Lønns- og prisdepartementet om lektorlønn til undervisningspersonale med lektorkompetanse. Vi må derimot forelegge saken for Lønns- og prisdepartementet med våre merknader — dersom vi mener at søkere uten lektorkompetanse bør få lektorlønn på grunn av spesielle forhold. Etter gjeldende bestemmelser ga sivilingeniørutdanning alene bare grunnlag for lønn som adjunkt. Vi fant ikke at det forelå slike særlige forhold at klageren burde stilles anderledes og bedre enn sivilingeniører generelt.

Kirke- og undervisningsdepartementet har oppfattet Lønns- og prisdepartementets avgjørelse av 5. mars 1964 og 16. juni 1964, slik at klageren ikke uten videre har krav på å beholde lektorlønn om han går over i ny stilling. Han er midlertidig tilsatt ved Y. realskole, og Lønns- og prisdepartementets samtykke gjelder bare denne midlertidige tilsettingen. Dersom han går over i annen stilling, må Lønns- og prisdepartementet derfor eventuelt gi nytt samtykke som gjelder den nye stillingen. Han kan således ikke regne med lektorlønn som en selvsagt ting om han går over i annen stilling.

Klageren har vært midlertidig tilsatt hele tiden siden 1. august 1965. Så lenge det ikke melder seg bedre kvalifiserte søkere, vil departementet kunne prolongere den midlertidige tilsettingen av klageren ved Y. realskole på vilkår som tidligere i den utstrekning rektor mener det er behov for det.

Det er intet til hinder for at spørsmålet om permanent lønnsstatus som lektor kan tas opp med Lønns- og prisdepartementet. Klageren må ta dette spørsmål opp som egen sak og sende det tjenesteveg. Vi ville imidlertid ikke finne det rimelig å gi permanent lønnsstatus som lektor til en midlertidig lærer uten lektorkompetanse, når det er full anledning for denne læreren å søke den (de) stilling(er) han måtte ønske og sette lektorlønn som vilkår under henvisning til Lønns- og prisdepartementets tidligere avgjørelser.

Det vil være lettere å vurdere og avgjøre kravet om lektorlønn etter den utdanning som må kreves for stillingen(e) han måtte søke og på bakgrunn av Lønns- og prisdepartementets tidligere avgjørelser. For undervisning i yrkesskoler i håndverk og industri har klageren forøvrig generell lektorkompetanse.

— — —

Klageren har ikke en slik tilleggsutdanning, at det vil være rimelig å dispensere i medhold av § 5 nr. 7 på bakgrunn av de klare bestemmelser vi har om hvilken tilleggsutdanning en sivilingeniør må skaffe seg for å få generell lektorkompetanse i realskole og gymnas. Departementet antar forøvrig det vil være i strid med utdanningslovens intensjoner å dispensere i medhold av § 5 nr. 7 i et tilfelle som dette. — — —.»

Jeg tok deretter opp med Lønns- og prisdepartementet spørsmålet om rekkevidden av departementets avgjørelser av 7. juni 1963 og 27. mai 1964 når det gjaldt klagerens fremtidige lønnsmessige status, og pekte på at han selv mente å ha vunnet en rett til å bli lønnet som lektor, herunder til å følge med i den lønnsutvikling som måtte finne sted for lektorer. Etter det grunnlag Lønns- og prisdepartementet bygget sin avgjørelse på i brevet av 27. mai 1964, kunne denne oppfatning neppe uten videre avvises.

Lønns- og prisdepartementet viste i svarbrev av 25. februar 1966 til sine brev av 7. juni 1963 og 27. mai 1964 og anførte deretter at «ved eventuell senere ansettelse ved en annen offentlig høgre skole, vil herr A. på samme bakgrunn som nevnt ovenfor formentlig kunne regne med å få innvilget fortsatt avlønning som lektor, dvs. lønn etter lønnsstigen for lektorer».

Jeg var enig i at standpunktet var en naturlig konsekvens av de tidligere avgjørelser, og uttalte til klageren at lønnsspørsmålet med dette reelt sett måtte kunne anses for ordnet.

Når det gjaldt spørsmålet om undervisningskompetanse, anførte jeg at avgjørelsen hørte under Kirke- og undervisningsdepartementet og at dette ikke hadde meddelt ham eller gitt ham tilsagn om kompetanse som lektor. At departementet hadde gjort ham kjent med brevet fra Lønns- og prisdepartementet om at han ble «innordnet som lektor i lønnsklasse 17[4]» kunne neppe forstås slik at Kirke- og undervisningsdepartementet dermed hadde gitt ham undervisningskompetanse som lektor.

Det som det i tilfelle kunne spørres om, var om det etter forholdene i saken likevel kunne være rimelig å dispensere fra lovens utdanningskrav. Kirke- og undervisningsdepartementet hadde her lagt avgjørende vekt på at han ikke hadde slik tilleggsutdanning at det var grunnlag for å fravike utdanningsplanens bestemmelser og funnet at en dispensasjon ville være i strid med lovens intensjoner. Spørsmålet om dispensasjon burde gis eller ikke, berodde på en skjønnsmessig bedømmelse, og jeg fant ikke at det var holdepunkt for å kritisere departementets standpunkt.

Slik jeg så det, burde også klageren ha forstått at det bare var lønnsspørsmålet som hørte under og ble forelagt for Lønns- og prisdepartementet, ikke også det rent faglige spørsmål om hvilken undervisningskompetanse han skulle få. En misforståelse på dette punkt kunne derfor etter min mening neppe gi klageren krav på erstatning for mulig tap ved at han ikke fikk undervisningskompetanse som lektor.

Klageren ble gjort oppmerksom på at han kunne få saken prøvet for domstolene, men at han i en eventuell erstatningssak også måtte påvise at forholdet med manglende lektorkompetanse hadde påført ham økonomisk tap ut over det som ble dekket ved at han fikk lønn som lektor. Han ble også orientert om adgangen til å søke Justis- og politidepartementet om fri sakførsel.

22.

Sendrektig gjennomføring av Kirke- og undervisningsdepartementets påbud om å fastsette årskarakterer for elev som var blitt fritatt for årsprøve.

(Sak 608/66.)

A. hadde søkt Kirke- og undervisningsdepartementet om at hans sønn måtte bli fritatt for å gå opp til utsatt årsprøve i norsk og engelsk for å kunne begynne i siste gymnasklasse. I brev av 2. mai 1966 til rektor ved skolen fritok departementet eleven for å gå opp til utsatt årsprøve og ba skolen fastsette årskarakterene i de to fag på grunnlag av det kjennskap lærerne hadde til elevens kunnskaper og dyktighet fra arbeidet i årets løp.

I brev til departementet av 26. juni tok rektor opp igjen spørsmålet om det var grunn til å frita eleven for årsprøve og anførte bl. a. at klassens lærere ikke fant forsvarlig grunnlag for å fastsette årskarakterene. Departementet henviste i påtegning av 4. juli 1966 til sitt brev av 2. mai og gjentok anmodningen om at årskarakterene måtte bli fastsatt.

Da årskarakterene fremdeles ikke ble fastsatt, klaget A. i brev av 2. august 1966. Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, med anmodning om å innhente uttalelse fra rektor. I brev av 31. august skrev rektor til departementet:

«Etter pålegg fra Kirke- & undervisningsdepartementet av 2. mai 1966, — — —, om å fastsette årskarakterer for — — —, vil hans faglærere anta at han ville ha kunnet oppnå følgende karakterer ved utgangen av 4. Eg 1965: — — —.»

I brev til skolen av 6. september 1966 skrev departementet bl. a.:

«— — — Vi går ut fra at eleven nå har fått tilsendt vitnemål i samsvar med Reglement for årsprøver i den høgre allmennskolen § 7.

Vi finner grunn til å beklage at skolen først nå har gitt de karakterer departementet bad om å få fastsatt i sitt brev av 2. mai 1966.»

A. opplyste at han mottok vitnemålet den 9. september.

Jeg uttalte bl. a.:

«— — — Departementets brev av 2. mai d. å. inneholdt et pålegg til skolen om å fastsette årskarakterene. Dersom skolen fant det vanskelig å etterkomme pålegget og derfor ville be departementet ta sitt vedtak opp til fornyet vurdering, burde dette ha vært gjort uten unødig opphold. Det kan ikke sees å være noen rimelig grunn til å vente til 26. juni. Etter at departementet hadde gjentatt sitt påbud i påtegningen av 4. juli, burde dette ha vært etterkommet så snart som mulig. Selv om sommerferien skulle ha skapt vanskeligheter, et spørsmål det ikke er opplyst noe om, kunne det ikke være grunn til å vente så lenge som til 31. august med å fastsette karakterene og til ca. 9. september med å sende vitnemål til eleven. At det hadde betydning for — — — å få årskarakterene fastsatt så tidlig som mulig, måtte uten videre være klart. Jeg slutter meg til departementets beklagelse i brevet av 6. september.»

23.

Spørsmål om midlertidig ansettelse av timelærer ved realskole var begrenset til skoleåret og uten videre ophørte når dette var omme, eller om læreren hadde krav på oppsigelsesfrist.

(Sak 668/65.)

En timelærer, tegnelærer A., ansatt ved realskole, ble ved begynnelsen av skoleåret 1965—66 ikke tildelt timer. Han hevdet å ha krav på skriftlig og begrunnet oppsigelse med 3 måneders oppsigelsesfrist.

A. ble engasjert som timelærer ved realskolen i siste halvdel av skoleåret 1962—63, etter at den tidligere tegnelærer var avgått ved døden. Stillingen ble ikke utlyst, men A. hevder at han sendte skolen skriftlig søknad om stillingen, stilet til Kirke- og undervisningsdepartementet og at han fikk skriftlig svar fra skolen om at han var ansatt. Rektor ved skolen forklarer på sin side at A. ble ansatt etter muntlig henvendelse til skolen. Noe brev om ansettelsen har A. ikke kunnet fremlegge. A. fortsatte som timelærer også i 1963—64 og 1964—65 uten å søke stillingen på ny. Han har anført at han ved ansettelsen ikke ble gjort oppmerksom på at stillingen var midlertidig og bare gjaldt for ett skoleår. Av den grunn og fordi han de to følgende skoleår ble tildelt timer ved skolen uten ny søknad, mener A. at han hadde krav på 3 måneders oppsigelse i henhold til lov om realskoler og gymnas av 12. juni 1964, § 16. Siden gyldig oppsigelse ikke var foretatt, oppfattet A. seg fremdeles som ansatt ved skolen. Selv om ansettelsen skulle anses for midlertidig og gjeldende for ett skoleår om gangen, mente han å ha krav på 3 måneders oppsigelse med lønn fra 1. september 1965. Han hadde undervist ved skolen i 3 år, og måtte, slik han så det, ha krav på varsel før skoleårets slutt, dersom skolen ikke ville få bruk for ham neste skoleår.

Kirke- og undervisningsdepartementet pekte på at rektor hadde gått ut over sine fullmakter når han hadde ansatt A. i stillingen som timelærer uten å søke departementet om godkjennelse, jfr. lovens § 16 og den tidligere lov av 10. mai 1935, § 29. Dette kunne likevel ikke få betydning for A.s rettigheter. Departementet anførte at en midlertidig timelærer kan sies opp når som helst i løpet av skoleåret med 3 måneders varsel, og at alle midlertidige tilsettinger opphører ved skoleårets slutt. Departementet fant ikke at A. hadde krav på oppsigelse for at tilsettelsen skulle anses opphørt ved skoleårets slutt den 31. juli 1965.

Departementet opplyste at det i realskolen/gymnaset tilsettes en rekke midlertidige lærere for ett skoleår om gangen og at det er vanlig at den midlertidige tilsetting blir prolongert uten at lærerne sender ny formell søknad om å bli tilsatt for et nytt skoleår. Når A. fortsatte som timelærer også i 1963—64 og 1964—65 uten å ha søkt stillingen på ny, skyldtes det at rektor uten videre gikk ut fra at han stadig var interessert i prolongasjon. Rektor har opplyst at A. nok ikke for hvert år ble gjort oppmerksom på at prolongasjonen gjaldt for ett år. Skolens inspektør har imidlertid uttalt at det blant lærerne var alminnelig antatt at A. var klar over at han var i midlertidig stilling og at tilsettingen gjaldt for ett år om gangen. Når A. ikke tidligere fikk beskjed om at han ikke ville bli reengasjert for 1965—66, skyldtes det etter rektors opplysning at det først den 6. august 1965 ble klart at det ikke ville bli bruk for A. i skoleåret.

I min uttalelse til klageren ble bl. a. anført:

«— — — Hvis det legges til grunn at Deres ansettelse ved skolen var midlertidig og begrenset til ett skoleår om gangen, finner jeg det klart at ansettelsen opphørte ved skoleårets utløp. Det er da tale om en tidsbegrenset ansettelse som måtte fornyes om den skulle få virkning også for et senere skoleår. Oppsigelse var ikke nødvendig for å bringe tjenesteforholdet til opphør. Etter det opplyste, var det ikke før 6. august 1965 klart, at det ikke ville bli bruk for Dem ved skolen i inneværende skoleår.

Kirke- og undervisningsdepartementet har ved sin avgjørelse i saken lagt til grunn at De var midlertidig ansatt ved skolen og at ansettelsen var begrenset til ett år om gangen. Som departementet har pekt på, er dette den vanlige tilsettingsform for midlertidige timelærere og det kan etter det som foreligger, neppe være tvilsomt at ansettelsen fra skolens side har vært sett på som et midlertidig engasjement. Det vises for så vidt til rektors uttalelser. I det at ansettelsen tidligere har vært fornyet uten ny søknad fra Dem, behøver ikke å ligge noe mer enn at skolen har gått ut fra at De fortsatt var interessert i timer ved skolen, og ikke at skolen har betraktet Dem som fast ansatt. For øvrig er det etter det opplyste vanlig at midlertidige ansettelser prolongeres uten ny formell søknad.

Spørsmålet om De hadde forsvarlig grunn til å oppfatte ansettelsen på en annen måte og betrakte Dem som fast ansatt ved skolen, vil vanskelig kunne klarlegges nærmere uten at saken i tilfelle bringes inn for domstolene. Det som foreligger, gir ikke tilstrekkelig holdepunkt for å legge til grunn at De ikke burde ha vært klar over engasjementets midlertidige karakter. Som nevnt i brev herfra av 1. februar 1966 kan den uttrykksmåte De etter Deres fremstilling nyttet overfor rektor i telefonsamtale 3. eller 4. august f. å. oppfattes slik at De ikke anså Dem som fast ansatt ved skolen — jfr. også rektors uttalelse i departementets brev av 8. september 1965 om Deres henvendelse til ham. Det vises også til departementets uttalelse i brev av 18. mars d. å. om at skolens inspektør har opplyst at det blant lærerne var alminnelig antatt at De var klar over at De tjenestegjorde i en midlertidig stilling, og at tilsettingen gjaldt for ett år om gangen. Det pekes for øvrig på at fast tilsetting som timelærer bare kan skje dersom vilkårene etter lov om utdanningskrav for lararar i skulen av 16. juni 1961 nr. 14 er oppfylt, jfr. lovens § 3 pkt. 5, sammenholdt med § 2, første ledd.

Det som foreligger i saken, gir ikke grunnlag for å reise innvendinger mot departementets standpunkt i saken. Til Deres orientering bemerkes at De vil kunne bringe saken inn for domstolene og søke Justis- og politidepartementet om fri sakførsel. — — .»

A. søkte deretter Kirke- og undervisningsdepartementet om billighetserstatning, og departementet anførte i brev til skolen av 2. juni 1966 at det ikke ville «ha noe å merke om skolen fant det rimelig å utbetale A. lønn for f. eks. 3 måneder som forslag til minnelig løsning av saken. Lønnen kunne i tilfelle beregnes etter A.s månedslønn for 1964—65».

I brev av 7. s. m. meddelte rektor at A. var utbetalt lønn for 3 måneder.

24.

Sen utbetaling av lønn for vikartjeneste.

(Sak 108/66.)

En tjenestemannsforening klaget på vegne av en distriktsjordmor, A., over at hun ikke hadde fått utbetalt tilleggslønn for å ha betjent også nabodistriktet fra 1. juni 1964. Etter flere henvendelser gjennom fylkesmannen til Helsedirektoratet fikk hun i april 1965 utbetalt tilleggslønn til og med 1. kvartal 1965.

Da det ikke ble utbetalt godtgjørelse for tiden etter 1. april 1965, tok hun på ny saken opp gjennom sin forening. En representant for foreningen oppsøkte Helsedirektoratet den 17. oktober og 16. desember 1965, ble begge ganger lovet svar, men hørte ikke mer fra direktoratet. I januar 1966 sendte A. regning gjennom fylkeskontoret for resten av vikariattiden — 1. april til 31. oktober 1965, men fikk ikke beløpet anvist, og foreningen klaget over forholdet.

Etter at klagen var forelagt for Sosialdepartementet — Helsedirektoratet meddelte dette at det nå hadde bedt fylkesmannen foranledige utbetalt vanlig vikargodtgjørelse til A. for tiden 1. april—31. oktober 1965.

Helsedirektoratet anførte at forholdet hadde sammenheng med en plan om sammenslåing av de to jordmordistrikter. I uttalelsen om klagen ble bl. a. anført:

«— — — Departementet har under sakens behandling — under henvisning til ovennevnte oversendelsespåtegninger fra — — — fylke — behandlet saken i første rekke som et spørsmål om regulering (sammenslåing) av angjeldende jordmordistrikter. Dersom sammenslåing var blitt iverksatt med virkning fra 1. juni 1964, ville distriktsjordmoren ikke hatt krav på vikargodtgjørelse for betjening av nabodistrikt i det etterfølgende tidsrom, jfr. i den forbindelse § 13, 3. ledd, i lov av 19. desember 1898 om Jordmødre.

Dessverre trakk behandlingen av saken ut, blant annet fordi det i en tid har pågått en landsomfattende regulering av landets jordmordistrikter, og landets fylker blir i den forbindelse behandlet etter hvert.

Da — — — og — — — jordmordistrikter ved departementets bestemmelse i skriv av 5. november 1965 ble slått sammen til ett distrikt, — — —, fikk dette virkning først fra 1. november 1965. Distriktsjordmoren i — — — forutsattes å gjøre tjeneste i det nye distrikt.

Ved fylkets ekspedisjon av 12. april 1965 hadde departementet mottatt underretning om at fylket hadde anvist distriktsjordmoren godtgjørelse for betjening av — — — jord-

mordistrikt til og med 1. kvartal 1965. Man gikk her ut fra at det fortsatt — etter at tidspunktet for sammenslåingen var fastsatt — ville bli anvist henne vikargodtgjørelse også for den resterende tid, det vil si inntil 1. november 1965 uten nærmere melding herfra. Imidlertid har man i dag tilskrevet fylkesmannen som vedlagte gjenpart av brev viser. Departementet går etter dette ut fra at saken er brakt i orden. Man beklager at lønnsspørsmålet ikke tidligere er blitt behandlet som særskilt sak. — — —.»

Jeg var enig i at det måtte beklages at behandlingen av lønnssaken hadde tatt så lang tid og at lønnsspørsmålet ikke tidligere var tatt opp som særskilt sak. Det var vanskelig å se at det etter foreningens henvendelser til direktoratet i oktober og desember 1965 var rimelig grunn for dette til å gå ut fra at godtgjørelse til A. ble anvist også etter 1. kvartal 1965, uten ytterligere melding fra direktoratet.

25.

Bortkommet trygdesak.

(Sak 766/66.)

A. klaget i oktober 1966 over at hun ikke hadde fått svar på søknad om uføretrygd som var innlevert i 1961.

Klagen ble forelagt for Rikstrygdeverket, som i brev av 31. oktober 1966 uttalte:

«A. søkte første gang om uføretrygdpensjon i 1961. Denne søknaden ble avslått av Rikstrygdeverket den 23. desember 1961. Det ble anket over avslaget, og anken ble sammen med sakens dokumenter oversendt Sosialdepartementet fra Rikstrygdeverket 16. april 1962.

9. november s. å. ble saken oversendt Rikstrygdeverket fra Sosialdepartementet for innhenting av sosialrapport og spesialisterklæring. Rikstrygdeverket ekspederte den videre til fylkesnemnda for uføretrygden i Rogaland 21. november 1962. Fylkesnemnda opplyser at saken ble sendt derfra til Haugesund trygdekasse 4. desember 1962. 21. juli 1964 tok fylkesnemnda kontakt med trygdekassen i anledning saken. Trygdekassen kunne ikke se å ha mottatt sakens dokumenter, og opplyser at det siste som er registrert der, er ankeoversendelse til fylkesnemnda 8. mars 1962. Trygdekassen opplyser videre at det i 1964 ble undersøkt hos alle leger i Haugesund, for å finne ut om saken kunne bero hos en av dem, men uten resultat. Denne saken må øyensynlig være kommet bort.

Våren 1966 ble det søkt på nytt. Trygdekassen opplyser at sakens dokumenter ble sendt til lege for innhenting av ny legeerklæring 27. juni 1966. Til tross for gjentatte purringer beror sakens dokumenter hos vedkommende lege. Trygdekassen vil straks purre på nytt, og så snart dokumentene er kommet trygdekassen i hende, vil saken bli prioritert og behandlet så raskt som mulig.

Rikstrygdeverket kan bare beklage det inntrufne. Hvis A. skulle fylle vilkårene for tilståelse av uføretrygdpensjon, vil Rikstrygdeverket ved avgjørelse av hvilket tidspunkt som skal legges til grunn, ta første sak med i betraktning.»

Jeg anførte i brev til Rikstrygdeverket av 9. november 1966 at forholdet var sterkt å beklage og at trygdemyndighetene måtte ha all grunn til å sørge for at den nye søknad ble avgjort uten opphold. Slik forholdet i denne saken lå an, måtte det være mulig å få en lege til å behandle saken straks.

I brev av 28. s. m. meddelte Rikstrygdeverket at A.s sak var avgjort samme dag og at hun var tilstått uførepensjon med virkning fra 1. januar 1962.

26.

Varigheten av udyktighetserklæring for sjømann.

(Sak 314/66.)

En tidligere sjømann, A., ble i 1960 nektet forhyring av helsemessige grunner, og avgjørelsen ble opprettholdt ved appellbehandling av saken i 1963. En rekke senere henvendelser fra A. til legekontoret for sjømenn og til Direktoratet for sjømenn om ny legeundersøkelse var avslått under henvisning til at det ikke forelå grunnlag for ny ankebehandling.

A. klaget og anførte at det ikke lenger var grunn til å nekte ham å ta hyre. Siden det nå var gått flere år siden siste legeundersøkelse, mente han at han måtte ha krav på å bli fremstilt for appell-lege.

Hyrenektelsen i 1960 var skjedd med hjemmel i forskrifter om legeundersøkelse av sjømenn, fastsatt ved kgl. resolusjon av 2. oktober 1953. Etter forskriftene skal legen, når han ikke finner å kunne utstede helseerklæring, utferdige en «udyktighetserklæring». Udyktighetserklæringen om A. var gitt på fastsatt skjema og lød slik:

«På grunnlag av undersøkelsen har jeg funnet at han er udyktig til tjeneste til sjøs.»

Det var i erklæringen ikke sagt noe om hvor lenge den skulle ha virkning, og det gikk heller ikke frem av saken at det overfor A. var gitt uttrykk for varigheten av den avgjørelse som var truffet.

Forskriftenes § 10 bestemte at den som hadde fått udyktighetserklæring, kunne innanke avgjørelsen for en appellinstans, oppnevnt av Direktoratet for sjømenn etter innstilling fra Helsedirektøren. Etter endring av forskriftene 25. februar 1966 ble det opprettet fast ankeinstans, med Helsedirektøren som formann (forskriftenes § 10).

Jeg forela saken for Direktoratet for sjømenn og reiste spørsmålet om ikke A. kunne innbringe avslaget om ny legeundersøkelse for

ankeinstansen. Hvis A.s krav kunne anses som et krav om gjenopptagelse av ankesaken, kunne det spørres om ikke ankeinstansen var rette myndighet til å behandle saken. Den nye ankeinstans ble også bedt om uttalelse.

Direktoratet for sjømenn forela saken for Helsedirektøren, som i brev til direktoratet uttalte:

«I sitt brev av 7. ds. reiser Direktoratet spørsmål om hvorvidt den nå etablerte sentralinstans bør være rette vedkommende til å avgjøre hvorvidt en appellsak skal kunne gjenopptas.

Spørsmålet gjør det nødvendig også å ta stilling til hvorvidt det skal åpnes adgang for en appellant til å kreve gjenopptatt en sak som i fremtiden blir avgjort av den nå etablerte ankeinstans. Helsedirektøren skal i denne forbindelse bemerke:

For sin behandling av en appell får ankeinstansen i dag tilstillet alle data som vedkommende sjømannslegekontor eller sjømannslege har basert sin avgjørelse på. Er disse etter ankeinstansens skjønn ikke tilstrekkelige, vil ankeinstansen sørge for at ytterligere opplysninger blir innhentet, slik at det før ankeinstansen treffer sin endelige avgjørelse, foreligger en fullstendig dokumentasjon av sjømannens medisinske status. Ankeinstansen bedømmer så denne status i relasjon til de krav sjømannsyrket stiller, idet det tas hensyn til hvilket arbeid vedkommende skal utføre om bord.

Vilkåret for å prøve ankeinstansens avgjørelse på ny må være at det skjer en endring i sjømannens medisinske tilstand. Såfremt en slik endring i den medisinske tilstand kan ventes, eller ikke med sannsynlighet må utelukkes, vil ankeinstansen gi uttrykk herfor i sin avgjørelse, idet den vil gjøre en udyktighetserklæring tidsbegrenset og tilrå at vedkommende fremstiller seg på ny for mønstringsundersøkelse når det er gått en viss tid, eventuelt til resultatet av en behandling foreligger. Ankeinstansen vil også i hvert tilfelle vurdere hvorvidt sjømannens helsetilstand er slik at det kan være tilrådelig bare å foreta en innskrenkning i fartsområdet, eller å knytte som vilkår til en utmønstringstillatelse at vedkommende bare må utføre et nærmere definert arbeide, eventuelt ikke må tildeles nærmere definerte arbeidsoppgaver. Når ankeinstansens kjennelse ikke inneholder slike forbehold, betyr dette at ankeinstansen ut fra sitt beste skjønn mener at vedkommende for fremtiden ikke kan basere seg på å gjenoppta sjømannsyrket, eventuelt forsøke å komme inn i dette yrket.

Nå hviler ankeinstansens avgjørelse som nevnt på et skjønn som forutsetter at det foretas en vurdering i første rekke av prognosen for den sykdom vedkommende lider av. De medisinske erfaringer vedrørende den aktuelle sykdom vil her være tungtveiende og bli tilført ankeinstansen ved dens medisinske medlem. I de aller fleste tilfelle vil det imidlertid dreie seg om relativt vel kjente sykdommer som også de sjøfartskyndige vil ha observert utviklingen av når de har rammet en person ansatt i handelsflåten. Fordi det dreier seg om et skjønn vil ankeinstansen naturlig være forsiktig med å treffe en avgjørelse som fører til en permanent utelukkelse fra handelsflåten, og derfor gjøre denne tidsbegrenset eller innskrenke den på annen måte når ikke erfaringen entydig peker i retning av at dette er urealistisk. Ankeinstansen må her legge stor vekt på at hensynet til appellanten tilsier at det ikke gis henne eller ham et falskt håp om seinere å kunne mønstre ut igjen da erfaringene fra den medisinske attføring entydig viser at dette skader eller fjerner motiveringen for å søke seg inn i et annet yrke. Ut fra dette resonnement og under henvisning til den forsiktighet ankeinstansen vil utvise sine avgjørelser, finner helsedirektøren det medisinsk påkrevet at ankeinstansens avgjørelse må fremtre som endelig, og at Direktoratet for sjømenn eventuelt legekontorene for sjømenn gjør dette klart for appellanten i den utstrekning appellantens medisinske tilstand gjør dette mulig.

Unntakelse fra denne hovedregel kan bare skje når appellanten kan fremlegge en entydig erklæring fra lege om at den diagnose som ankeinstansen bygger sin avgjørelse på, ikke lenger foreligger, dvs. at vedkommende er blitt helbredet for sin sykdom. Dette vil, med den forsiktighet som ankeinstansen som nevnt må utvise, inntreffe så sjelden at det ikke er mulig å basere alminnelige retningslinjer på denne mulighet. Initiativ til å underkaste seg en undersøkelse som skal danne grunnlaget for en legeerklæring om at vedkommende er helbredet for den aktuelle sykdom må utgå fra vedkommende selv eller vedkommendes lege. Legekontorene for sjømenn kan ikke tilpliktes å foreta denne undersøkelse, og det ligger i ankeinstansens sammensetning at henvisning av appellanten til denne for undersøkelse ikke kan komme på tale.

For så vidt angår gjenopptakelse av appellsaker avgjort i samsvar med de tidligere regler, finner helsedirektøren på grunnlag av de ankesaker som har passert Helsedirektoratet i årenes løp, at det byr på atskillige medisinske betenkeligheter å åpne adgangen til å forelegge disse for den nå etablerte ankeinstans. I det overveiende antall tilfelle vil resultatet av ankeinstansens avgjørelse bli at den tidligere kjennelse blir opprettholdt. Helsedirektøren finner allikevel ikke å burde motsette seg denne fremgangsmåte, forutsatt at ankeinstansens avgjørelse da blir meddelt vedkommende som endelig. Det må også være en forutsetning at det med den fornyete anke foreligger en ny legeerklæring som tar sitt utgangspunkt i den diagnose som i sin tid førte til at den første appell ikke ble tatt til følge, slik at ankeinstansen får holdepunkter for å avgjøre hvorvidt det er inntrådt noen endring i vedkommendes helsetilstand.

De retningslinjer som her er trukket opp er forelagt sjøfartsdirektøren og sekretær — — i Norsk Sjømannsforbunds Osloavdeling, som begge er medlemmer av den nye ankeinstans og er tiltrådt av disse.

Helsedirektøren vil finne det formålstjenlig om dette brev kunne forelegges for Stortingets ombudsmann for forvaltningen til mulige merknader.

Saksdokumentene vedrørende A. returneres vedlagt, idet det bes fremlagt ny legeerklæring om hans medisinske tilstand. Legeerklæringen bør foranlediges innhentet via

Legekontoret for sjømenn i — — —, slik at erklæringen, som bør avgis av en spesialist i psykiatri, kan ta sitt utgangspunkt i de tidligere opplysninger om A.»

Jeg anførte at jeg etter det som var opplyst, ikke hadde noe å bemerke til de retningslinjer som var trukket opp i Helsedirektørens brev. Når helsemyndighetene fant at ankeinstansens avgjørelser av medisinske grunner måtte fremtre som endelige og forholdet med varigheten ble gjort klart for appellantene så langt deres medisinske tilstand gjorde det mulig, skulle misforståelser med hensyn til varigheten av udyktighetserklæringene normalt være forebygget.

Etter at det var innhentet ny legeerklæring fra spesialist om A., ble hans sak behandlet av ankeinstansen, som ikke fant å kunne ta anken til følge.

27.

Bidragsfogds mangelfulle behandling av sak om innkreving av barnebidrag. Henvendelser ikke besvart.

(Sak 516/66.)

En advokat, som hadde representert A. i sak om innkreving og forskuttering av forfalt barnebidrag, klaget over myndighetenes behandling av saken og over at henvendelser fra ham ikke var besvart.

Saksforholdet var i det vesentlige følgende:

A. henvendte seg den 15. oktober 1963 til bidragsfogden på sitt bosted og ba om bistand med å få innkrevd forfalt barnebidrag hos fraskilt ektefelle. Henvendelsen ble samme dag sendt videre til bidragsfogden på bidragspliktiges bosted, X.

I brev av 28. august 1964 til bidragsfogden i X. begjærte advokaten utpantingsforretning holdt i et beløp som bidragsskyldneren hadde til gode hos et verksted. Namsmannen foretok utpanting den 16. september s. å., og under utpantingsforretningen ble tilgodehavendet av kontorsjefen ved verkstedet oppgitt til kr. 2 418,02. I en ekspedisjon til advokaten av 24. september s. å. uttalte bidragsfogden i X. bl. a.:

«Saksøkte, — — —, oppgir sitt tilgodehavende ved — — — Verksted langt høyere enn sistnevnte vil godta. En forstår herr — — — (bidragspliktige) slik at han vil ta initiativ til å få fastslått størrelsen av sitt krav overfor — — — Verksted, og en vil komme tilbake til saken igjen dersom dette fører fram.»

Samme dag begjærte bidragsfogden beløpet, kr. 2 418,02, anvist til innkreving, og anvisning skjedde 2. oktober. I brev av 21. november 1964 til bidragsfogden opplyste advokaten at intet var betalt og ba innkrevingen effektivisert, og i brev av 21. januar 1965 etterlyste han betaling på ny. I samme brev vedla han skjema for krav om bidragsforskott og ba bidragsfogden «ekspedere dette snarest på vanlig måte til vedkommende myndighet».

I brev av 11. august 1965 til fylkesmannen i Y., hvor A. bodde, gjorde advokaten rede for bidragssaken og ba om assistanse for å få betalt skyldig bidrag og for å oppnå bidragsforskudd. I brev av 17. november 1965 minnet han fylkesmannen om saken. Den 22. februar 1966 oversendte fylkesmannen brevene til fylkesmannen i Z., hvor bidragsskyldneren bodde, og ba foranlediget opplyst hva som var gjort for å få bidrag innfordret. Den 25. s. m. videresendte fylkesmannen ekspedisjonen til bidragsfogden i X. «til opplysning snarest mulig». Et nytt brev fra advokaten av 18. mars s. å. til fylkesmannen i Y. ble ettersendt og ekspedert til bidragsfogden den 23. s. m. «til besvarelse p r. o m g å e n d e».

Den 1. april 1966 skrev bidragsfogden i X. slik til advokaten:

«En har mottatt Deres brev av 18.3.1966. En beklager sterkt at en ikke har kunnet gjøre noe i ovennevnte sak tidligere.

Saken blir nå nærmere undersøkt, og De skal få nærmere opplysninger om situasjonen like over påske.»

Den 21. mai 1966 skrev advokaten direkte til bidragsfogden og etterlyste saken.

I klagen til meg som ble mottatt den 18. juni 1966, opplyste advokaten at det fremdeles ikke forelå noen reaksjon på hans henvendelser.

Jeg forela klagen for begge fylkesmenn og for bidragsfogden i X. Bidragsfogden uttalte bl. a.:

«— — — Jeg beklager sterkt den behandling eller mangel på behandling som nærværende sak har fått her — at advokat — — —s henvendelser ikke er blitt besvart og at det framsatte krav på bidragsforskudd har blitt liggende her istedenfor å bli oversendt rette vedkommende: bidragsfogden på bidragsberettigedes bosted.

Det er vanskelig å gi noen forklaring på det som har skjedd bortsett fra det arbeidspress undertegnede er utsatt for. Saken har derfor stadig blitt skjøvet til side for mer geografisk nærliggende krav og vel også med den forhåpning at det skulle la seg gjøre å finne en utvei til å få inndrevet noe av bidragspliktiges påståtte tilgodehavende ved — — — Verksted slik at noe positivt kunne meddeles. I denne sammenheng må jeg ha oversett at bidragsforskuddskravet har blitt liggende her. Om dette siste spørsmål vises forøvrig til brev herfra i dag til bidragsfogden i — — —. Gjenpart av dette brev er vedlagt saken.

Om bidragspliktiges forhold kan det opplyses at han selv hevder å være insolvent.

Han har mistet de agenturer som var av betydning for ham bl. a. — — — og — — —. Ved siste skatteligning er han oppført med kr. 0 i formue og kr. 6 800 i inntekt. Han bor hos en søster og har neppe større forbruk enn en slik inntekt skulle tilsi. Hans inntekter består så vidt en vet av mindre og tilfeldige honorarer og provisjoner som det er vanskelig å få nedlagt noen form for trekk i. Angående sin hustru og sine barn sier han at forholdet til disse er det beste og at de kjenner til hans økonomiske situasjon og at deres stilling er langt bedre enn hans.

Det påståtte tilgodehavende ved — — — Verksted er meget flytende. Imidlertid er det tatt utpanting i dette tilgodehavende. En antar at det vil by på store problemer å få dette inndrevet. Lensmannen i — — — opplyser at — — — Verksted nærmest må regnes som insolvent. Der er holdt en rekke utleggsforretninger og all drift ved verkstedet er nå stoppet. Verkstedets eier holder imidlertid på med en oppfinnelse og hvis denne faller heldig ut, kan situasjonen forandre seg.

Idet jeg viser til foranstående beklages de forsømmelser som er begått og som er påklaget av advokat — — —.»

Fylkesmannen i Z. uttalte bl. a.:

«— — — En har hatt inntrykk av at bidragsfogden i X. har behandlet innfordringssakene samvittighetsfullt. Beklageligvis har en derfor i det foreliggende tilfelle ikke foretatt noen anmerkning i journalen for å påse at henvendelsene fra bidragspliktiges advokat ble fulgt opp av bidragsfogden.»

Jeg konstaterte at bidragsfogden i X. etter det som forelå, ikke syntes å ha foretatt seg noe i innkrevingssaken siden 12. oktober 1964, da han skrev til verkstedet og ba det anviste beløp innbetalt. I mellomtiden hadde både verkstedets og bidragsskyldnerens økonomiske forhold forverret seg. Når det gjaldt forskutteringssaken, anførte jeg at det var en feil at advokaten sendte kravet til bidragsfogden på bidragspliktiges bosted i stedet for til bidragsfogden på bidragsberettigedes bosted, jfr. lov om forskuttering av oppfostringsbidrag av 26. april 1957, § 5. Bidragsfogden i X. burde imidlertid, som han også selv hadde anført, sendt kravet videre til rette myndighet slik advokaten også hadde bedt om, eller i det minste meddelt advokaten at han ikke kunne gjøre noe, og ikke bare latt kravet bli liggende ubehandlet. Selv om det var så at bidragsfogden hadde sterkt arbeidspress, måtte hans passivitet kritiseres.

Fylkesmannen i Y. opplyste at brevene fra advokaten av 11. august og 17. november 1965 ved en inkurie var blitt lagt på selve bidragssaken som fylkesmannen hadde behandlet. Jeg fant det beklagelig at det, selv etter purringen, ikke ble gjort noe med henvendelsen før den 22. februar 1966.

Etter at klagesaken var tatt opp, fikk A. av bidragsfogden på bostedet etterbetalt bidragsforskudd, først fra 1. januar 1965, og senere, etter en telefonhenvendelse til bidragsfogden fra mitt kontor, også for månedene november og desember 1964.

28.

Sendrektig saksbehandling i trygdekasses kassenemnd. Formannen entlediget.
(Sak 761/65.)

A. klaget i brev av 18. oktober 1965 over at kassenemnda for X. trygdekasse ennå ikke hadde truffet avgjørelse i en sak som hun hadde brakt inn for nemnda 2 .oktober 1961.

Klagen ble forelagt for trygdekassen og kassenemnda. Etter purringer redegjorde trygdekassen for saksbehandlingen i brev av 23. desember 1965 og uttalte:

«I angjeldende sak har en følgende opplysninger: En har ikke den eksakte dato for innleveringen av klagen, men det er formodentlig riktig slik som klageren opplyser at saken ble innlevert på trygdekassen den 2/10-61. Den 18/11-61 sees saken av trygdekassen oversendt til Y. Sykehus for innhentelse av overlegens uttalelse og den 13/12-61 sees saken oversendt ankenemnda for X. Trygdekasse. Senere har saken ikke passert dette kontor.

En hørte så ikke mere til saken før en den 23/10-62 fikk brev fra Rikstrygdeverket som henviste til brev fra klageren om saken. Klageren hadde til da ennå ikke fått svar på sin klage. En tok da kontakt med formannen i ankenemnda (formannen da hette — — —, — — —) og fikk da opplyst at saken var blitt behandlet i nemnda. Dette opplyste en i sitt svarbrev til R. T. V. Imidlertid fikk en fortsatt ikke noe rede på saken og ved jevne henvendelser til formannen i klagenemnda fikk en bare opplyst at saken ikke var behandlet, men ville bli det snart. En tok da kontakt med formannskapskontoret om saken og ved årsskiftet 1963/64 ble det valgt ny formann i ankenemnda. Den avgåtte formann ble forholdt de opplysninger en tidligere hadde fått om at saken var blitt behandlet og fikk da det svar at nemnda på et møte hadde snakket om saken men fant den angivelig så komplisert og dessuten ville han ikke bli uvenner med folk slik at der ikke var gjort noe vedtak i saken. Den nyvalgte formann ble også kontaktet og han opplyste at saken var oversendt han fra den forrige formann og at saken ville bli behandlet på første møte som han regnet med avholdt snart. Saken er imidlertid ikke blitt behandlet og en har med jevne og korte mellomrom purret etter den, men stadig blitt møtt med utflukter om at det er vanskelig å samle nemnda til møte da medlemmene er bosatt rundt i distriktet. Da brevet fra ombudsmannen kom, kontaktet en så kommunen igjen om forholdet og kontorsjefen kontaktet da formannen i nemnda. Da en etterpå kontaktet formannen i nemnda herfra om saken igjen fikk en derfra opplyst om at saken nå endelig var blitt behandlet og at trygdekassen snarest skulle få en utskrift om resultatet. En har avventet dette, men da

det til dato ikke er innløpet, antas at det ikke er foretatt noe behandling fortsatt. En har igjen kontaktet kommunen om forholdet og derfra er antydet at saken ville bli tatt opp i formannskapet og eventuelt valgt ny formann.

Grunnen til at nemnda ikke vil behandle saken er ukjent, da saken etter trygdekassens mening skulle være en kurant affære. Det antas også at de nødvendige opplysninger til sakens bedømmelse skulle foreligge, iallfall er der ikke innkommet noen anmodning om ytterligere opplysninger. En har faktisk det inntrykk at det hele beror på nemndformannens manglende initiativ til å sammenkalle nemnda til møte. En skylder da å gjøre oppmerksom på at i hele dette tidsrom har nemnda ikke hatt andre saker til behandling.

Det er jo beklagelig at nemnda ikke har behandlet angjeldende ankesak. Nemnda er imidlertid valgt for å prøve trygdekassens avgjørelser og da vil det etter trygdekassens mening ligge i sakens natur at trygdekassen ikke kan gi nemnda ordre til å behandle en sak men bare purre på eventuelle avgjørelser. Saken må vel da bli å ta opp med nemnda selv eventuelt med de kommunale myndigheter som har valgt nemnda.»

Saken ble deretter forelagt Rikstrygdeverket. Jeg pekte på at klageren tidligere flere ganger hadde henvendt seg til Rikstrygdeverket om saken, og ba også opplyst om trygdekassen hadde beriktiget den feilaktige opplysning i svaret på Rikstrygdeverkets brev i oktober 1962. Rikstrygdeverket ble bedt om snarest å ta seg av saken under henvisning til syketrygdlovens § 106, som bl. a. pålegger Rikstrygdeverket å føre kontroll og påse at trygdekassens organer utfører sine plikter.

Rikstrygdeverket redegjorde for saken i brev av 27. januar 1966. Etter at trygdekassen i 1962 hadde meddelt at saken var behandlet, hadde Rikstrygdeverket underrettet klageren om trygdekassens svar og gått ut fra at den var i orden. 1. februar 1964 hadde imidlertid Rikstrygdeverket mottatt gjenpart av brev fra klageren til kassenemnda, der det fremgikk at saken fortsatt ikke var behandlet. Rikstrygdeverket henvendte seg da på ny til trygdekassen og fikk i brev av 24. februar 1964 opplyst at det nylig var valgt ny formann for nemnda og at denne hadde meddelt at saken ville bli behandlet i løpet av en ukes tid. Som følge av at det var valgt ny formann, foretok Rikstrygdeverket seg ikke mer overfor den gamle formann. Klageren ble på ny underrettet av Rikstrygdeverket om trygdekassens opplysninger, og siden den nye formann hadde opplyst at saken ville bli behandlet, gikk Rikstrygdeverket igjen ut fra at den ville bli ordnet.

I februar 1965 mottok Rikstrygdeverket igjen gjenpart av et brev fra klageren til kassenemnda, hvorav det fremgikk at saken fremdeles ikke var behandlet. I brev av 15. februar 1965 tok Rikstrygdeverket saken igjen opp med trygdekassen, som 31. desember 1965 opplyste at klageren nå hadde henvendt seg til ombudsmannen.

Rikstrygdeverket beklaget den sendrektige behandling i kassenemnda og skrev den 27. januar 1966 til formannen for kassenemnda og ba om forklaring på forholdet. Rikstrygdeverket beklaget også at saken ikke var fulgt med større oppmerksomhet derfra, noe som skyldtes at hver gang saken ble brakt inn for Rikstrygdeverket hadde det fått det bestemte inntrykk at saken nå ville bli behandlet og avgjort.

Rikstrygdeverket opplyste for øvrig at det var truffet vedtak av kassenemnda den 28. desember 1965. Kassenemnda avgjorde anken i klagerens favør, men trygdekassen påanket avgjørelsen til Rikstrygdeverket, som traff endelig avgjørelse i saken 14. februar 1966. Rikstrygdeverket kom til at hun ikke hadde krav på å få sine utgifter refundert. En klage til meg over denne avgjørelse førte ikke frem.

Etter at Rikstrygdeverket først hadde måttet minne om saken, skrev kassenemndas formann til Rikstrygdeverket den 4. mars 1966 og uttalte bl. a.:

«Det er ikke meget jeg har å føre til forsvar, men jeg blev valgt til formann for kassenemnda i jan. 64. Jeg fikk da utpå våren tilsendt noen papirer fra den fratredende formann. Regnet med at alt var ferdig behandlet og så ikke nærmere på disse. Sammenkalle til møte er ikke så liketil, men som jeg forstår nu, kan disse medlemmer innkalles til møte om utgiftene skulle bli store. Dette har jeg notert meg. For ettertiden skal alle saker som kommer til behandling, bli ekspedert straks.»

Rikstrygdeverket fant ikke denne forklaring tilfredsstillende og skrev den 22. mars 1966 til kommunestyret:

«— — — Rikstrygdeverket kan ikke på noen måte godta kassenemndas svar som en uttømmende forklaring og begrunnelse for nemndas dårlige og sene behandling av omhandlede sak. I det hele finner Rikstrygdeverket den måte som formannen for kassenemnda har opptrådt på i denne sak så lite tilfredsstillende at man må si at medlemmet ikke er skikket for sitt verv. I medhold av syketrygdlovens § 106, punkt 4, skal Rikstrygdeverket be om at kommunestyret snarest velger ny formann i kassenemnda for X. trygdekasse og underretning om dette bes sendt X. trygdekasse og Rikstrygdeverket så snart som mulig.»

I brev av 8. september 1966 meddelte Rikstrygdeverket at kommunestyret hadde entlediget formannen og valgt ny formann. Etter at Rikstrygdeverket hadde påtalt forholdet i brevet til kommunestyret og selv beklaget at det ikke hadde fulgt saken med større oppmerksomhet, og hensett til at den tidligere formannen var avskjediget og ny formann valgt, foranlediget saken ikke ytterligere forføyninger.

29.

Sekretær ved ligningskontor pålagt å avvikle sin handelsvirksomhet.

(Sak 993/66.)

A. klaget over at Skattedirektøren hadde pålagt ham å avvikle sin handelsvirksomhet dersom han ville fortsette i sin stilling ved ligningskontoret. Klageren eide en kolonialforretning sammen med to brødre og hadde selv en tobakksforretning. Driften av kolonialforretningen hadde han ingen befatning med. Tobakksforretningen ble drevet av hans hustru, men klageren førte bøkene og foretok det ukentlige tippeoppgjør. A. pekte på at han hadde vært ansatt ved ligningskontoret siden 1. juli 1955 — i deltidsstilling allerede fra 14. februar 1952 — uten at det hadde vært reist innvendinger fra noe hold mot kombinasjonen.

I forbindelse med statens overtagelse av ligningskontorene fra 1. januar 1965 ble det av Skattedirektøren utferdiget reglement for ligningskontorene og folkeregistrene.

Reglementets § 4 har følgende bestemmelse:

«Tjenestemenn ved ligningskontor/folkeregister kan ikke inneha lønnet bierverv uten skattedirektørens samtykke. Det samme gjelder for tillitsverv i selskaper o. l. som driver næringsvirksomhet innen handel, industri, håndverk, transport eller lignende, eller hotell- og restaurantvirksomhet.

Tjenestemennene kan ikke befatte seg med eller være interessert i selvstendig virksomhet innen handel, industri og håndverk, heller ikke med agenturvirksomhet i noen form. Det samme gjelder for selvstendig virksomhet som sakfører, revisor eller regnskapsfører. Uten skattedirektørens samtykke kan de heller ikke befatte seg med eller være interessert i annen næringsvirksomhet, f. eks. jord- og skogbruk.

Skattedirektørens avgjørelse treffes etter at uttalelse er innhentet fra vedkommende ligningssjef/registerfører og skatteinspektør.

For øvrig gjøres de alminnelige bestemmelser for statstjenesten om adgangen til å inneha bistillinger m. v. gjeldende.»

I rundskriv av 21. desember 1964 samtykket Skattedirektøren som en overgangsordning i at de tjenestemenn som tidligere hadde en bivirksomhet som var lovlig etter den da gjeldende ligningssjefinstruks § 45 skulle få fortsette med denne. Ligningssjefinstruksens § 45 hadde følgende ordlyd:

«Ligningssjefen kan ikke uten fylkesskattestyrets samtykke overta annet lønnet bierverv enn stillingen som fører av folkeregisteret. Det samme gjelder overtagelse av tillitsverv i selskaper o. l. som driver privat næringsvirksomhet innen handel, industri, håndverk, transport eller lignende, eller hotell- og restaurantvirksomhet, når selskapet er skattepliktig til kommunen. Før avgjørelse treffes, bør i alminnelighet kommunens uttalelse innhentes.

Ligningssjefen kan ikke, uten hvor det foreligger helt ekstraordinære forhold, tillates å overta arbeid som bokholder eller revisor for skattepliktige enkeltpersoner eller selskaper.

Stillingen som ligningssjef kan ikke forenes med selvstendig virksomhet som forretningsdrivende eller sakfører i kommunen, heller ikke med agenturvirksomhet i noen form.»

Denne bestemmelse var antatt å gjelde ikke bare for ligningssjefene, men også for andre tjenestemenn ved ligningskontoret. Bestemmelsen var innskjerpet i skriv av 19. november 1958 fra skatteinspektøren i Østfold til ligningskontorene.

I brev til klageren uttalte jeg bl. a.:

«— — — Jeg forstår godt at det føles hårdt at De ikke fortsatt får kombinere stillingen som ligningssekretær med den handelsvirksomhet De så lenge har hatt befatning med eller interesser i. Det kan imidlertid ikke antas at Skattedirektøren har tatt feil når han har funnet at Deres tilfelle ikke går inn under den overgangsordning som inntil videre er tillatt etter hans sirkulære av 21. desember 1964.

Tungtveiende hensyn til arbeidet med skatteligningen ligger til grunn for bestemmelsen i reglement for ligningskontorene og folkeregistrene av 18. desember 1964 § 4 om at tjenestemenn ved ligningskontorene ikke kan befatte seg med eller være interessert i bl. a. selvstendig virksomhet i handel. Slik bestemmelsen lyder, synes forbudet mot å være med i slik virksomhet som annet ledds pkt. 1 og 2 nevner, bl. a. virksomhet innen handel, å være absolutt, mens Skattedirektøren etter pkt. 3 kan samtykke i at ligningsfunksjonærer er med i annen næringsvirksomhet, f. eks. jord- og skogbruk. Selv om man imidlertid ville anta at adgangen til dispensasjon heller ikke kan anses avskåret etter pkt. 1 og 2, kunne det likevel etter min oppfatning ikke reises innvendinger mot det standpunkt som er tatt i saken. Det formål bestemmelsen har, er så viktig at det ikke kan kritiseres at Skattedirektøren finner at det må slå igjennom overfor personlige hensyn som gjør seg gjeldende, selv om også disse veier tungt. At De — som bestemmelsen uttrykker det — befatter «Dem med» eller er «interessert i» virksomhet innen handel, slik at § 4. 2 kommer til anvendelse synes ikke tvilsomt. Den omstendighet at kombinasjonsforholdet er oppstått for lengre tid siden, mens ligningskontorene var kommunale, kan ikke endre spørsmålets rettslige stilling.

Spørsmålet om De har rettskrav på fortsatt å kunne opprettholde Deres interesser i handelsvirksomheten ved siden av stillingen som sekretær ved ligningskontoret, vil De kunne få prøvet ved domstolene.»

A. ble senere ansatt i kommunal stilling som kunne kombineres med forretningsvirksomheten.

30.

Overflytting til annen tjenestestilling som ordensstraff. Begrunnelse av vedtak om ordensstraff.

(Sak 20/66.)

A. klaget over at han som ordensstraff var overflyttet fra sin stilling som arbeidsbestyrer i Telegrafverket til lavere stilling som montør. Ansettelsesrådets vedtak ble av A. innbrakt for Samferdselsdepartementet, som forkastet anken.

Klagen ble forelagt for Samferdselsdepartementet og Telegrafstyret og sakens dokumenter gjennomgått.

Etter det forhold som var bebreidet A. og som måtte anses godtgjort, fant jeg ikke at det kunne innvendes noe mot at A. var ilagt ordensstraff. Hva det kunne spørres om, var om det var hjemmel for å anvende overflytting til montørstilling som ordensstraff i A.s tilfelle. Etter tjenestemannslovens § 21 nr. 2 d. kan overflytting til annen tjenestestilling anvendes som ordensstraff «forsaavidt det er forenelig med ansættelsesvilkaarene». I Ot. prp. nr. 48 for 1916 heter det om denne begrensningen:

«Er en tjenestemand ansat i en helt individuelt betegnet stilling kan der ikke bli tale om at flytte ham til en anden. Adgang til overflytning synes alene at kunne staa aapen, hvor ansættelsen gjælder tjeneste i en bestemt etat, hvad der i stor utstrækning er vanlig.»

I Tjenestemannslovkomitéens innstilling bemerkes på side 121 om forståelsen av någjeldende lovs § 21 nr. 2 d.:

«For anvendelse av ordensstraffen i pkt. d, overflytning til en annen stilling av like eller lavere grad, har loven satt som betingelse «forsåvidt det er forenlig med ansettelsesvilkårene». Dette vilkår var ikke tatt med i det opprinnelige lovutkast, se Ot. prp. nr. 38 for 1915 s. 60, men det ble tatt inn i lovutkastet i 1916 i tilslutning til at et tilsvarende vilkår ble tatt inn i lovens § 13, som regulerer tjenestemenns plikter til å gjøre stedfortredertjeneste under kollegers fravær, se Ot. prp. nr. 48 for 1916 s. 4. Lovens motiver synes å tyde på at anvendelsen av ordensstraffen overflytning til annen stilling ikke kan finne sted hvor tjenestemenn er ansatt i helt individuelt betegnede stillinger, men bare hvor ansettelsen gjelder tjeneste i en bestemt etat. Da imidlertid slik ansettelsesmåte nå forekommer relativt sjelden, har pkt. d i praksis vært gjenstand for atskillig tvil, og det nevnte vilkår har medført en forholdsvis sterk begrensning for anvendelsen av denne ordensstraff.»

I brev til Samferdselsdepartementet pekte jeg på at det etter dette kunne synes som en ordensstraff etter § 21 nr. 2 d bare skulle kunne nyttes hvor tjenestemannen var ansatt i etaten og ikke hvor han var ansatt i en individuelt bestemt stilling. Jeg ba om departementets uttalelse om hvordan man så på A.s ansettelsesvilkår i forhold til tjenestemannslovens § 21 nr. 2 d. Siden det her var tale om tjenestemannslovens forståelse på punkter som har prinsipiell betydning for administrasjonen i det hele, pekte jeg også på spørsmålet om å forelegge saken for Lønns- og prisdepartementet. Samferdselsdepartementet forela saken for Lønns- og prisdepartementet, som igjen innhentet uttalelser om praksis etter § 21 nr. 2 d i Norges Statsbaner, Postverket og Politiet.

Hovedstyret for Norges Statsbaner uttalte at det for statsbanenes vedkommende ikke kunne sies, som Tjenestemannslovkomitéen hadde gjort, at uttrykket «forsaavidt det er forenelig med ansættelsesvilkaarene» hadde ført til «en forholdsvis sterk begrensning for anvendelsen av denne ordensstraff». Overflytting til annen tjenestestilling hadde vært brukt i ikke liten utstrekning når mer alvorlige forseelser hadde funnet sted. Denne praksis var gammel.

Poststyret uttalte:

«Tjenestemannslovens § 21, nr. 2, punkt d, har av Poststyrets ansettelsesråd vært anvendt i ikke liten utstrekning. Postverket har som kjent flere personalgrupper med særskilt rekruttering, utdannelse og avansementsområde. Når overflytning til annen stilling har vært anvendt som ordensstraff, har overflytningen alltid skjedd til stilling innen den personalgruppe vedkommende allerede tilhører. Budformenn har for eksempel blitt degradert til postbud, overpostpakkmestre til postpakkmestre, postfullmektiger I til postfullmektiger II etc. Overflytningen har oftest skjedd til stilling ved samme tjenestested, men det har også forekommet overflytning til annet tjenestested.»

Om overflytting til annen tjenestestilling som ordensstraff i politiet, uttalte Justis- og politidepartementet at departementet ikke hadde kjennskap til at ansettelsesrådene i de senere år hadde anvendt denne ordensstraffen. Det ble nevnt et tilfelle fra 1928 og et fra 1948 der degradering var nyttet som ordensstraff.

Om praksis i Telegrafverket anførte Telegrafstyret at tilføyelsen «forsaavidt det er forenelig med ansættelsesvilkaarene» hadde vært forstått slik at den begrenset anvendel-

sen av § 21 nr. 2 d til de tjenester/stillinger som vedkommende tjenestemann etter sin tjenestepraksis måtte forutsettes å kunne dekke. Telegrafstyret bemerket videre:

«Telegrafverkets instruksverk er rene arbeidsinstrukser, og vi nytter i liten utstrekning stillingsinstrukser. Hensikten med dette er at tjenestemennene skal kunne settes til å utføre alt forefallende arbeid innenfor vedkommende tjenestegren.

I montørstyrken inngår telefonarbeidere og fast tilsatte telefonmontører, førstemontører, telefonunderformenn, telefonformenn, telefonformenn i særklasse, telefonkontrollører og arbeidsbestyrere. Arbeidsbestyrerne er ledere av de farende arbeidslag på 12—16 mann. Administrativt sorterer de under distriktssjefene med distriktets overingeniør som nærmeste faglige overordnede. Arbeidsbestyrerne rekrutteres vanligvis fra montørstyrken.

Telegrafstyret har siden vi fikk tjenestemannsloven, forstått den slik at når den gir adgang til å meddele en tjenestemann avskjed, må den også gi hjemmel for det mindre onde — degradering — og vi har i årenes løp i flere tilfeller valgt denne mildere form.»

Lønns- og prisdepartementet bemerket:

«Etter Lønns- og prisdepartementets oppfatning er det en naturlig forståelse av bestemmelsen i tjenestemannslovens § 21, nr. 2 d, at en tjenestemann som har gjort seg skyldig i forseelser i tjenesten eller forsømmelig eller uverdig adferd i eller utenfor tjenesten, må tåle overflytting til annen tjenestestilling av lavere grad innenfor vedkommende avansementsstige.»

Etter de opplysninger som var innhentet måtte det legges til grunn at den degradering som var foretatt fra arbeidsbestyrer til montør var i samsvar med den måte § 21 nr. 2 d var praktisert på både i Telegrafverket og de andre etater, det var innhentet uttalelse fra. Jeg fant ikke at denne praksis kunne antas lovstridig.

Ved gjennomgåelsen av sakens dokumenter festet jeg meg ved at den begrunnelse for ansettelsesrådets avgjørelse som var meddelt klageren, var gitt av Telegrafstyret, ikke av ansettelsesrådet selv. Heller ikke departementet hadde gitt noen begrunnelse for sin stadfestelse av ansettelsesrådets vedtak, uaktet det fremgikk av sakens dokumenter at departementet ikke helt ut var enig i Telegrafstyrets begrunnelse.

I ansettelsesrådets protokoll var det om denne sak bare protokollert følgende:

«Etter at arbeidsbestyrer A. hadde forklart seg muntlig for Tilsettingsrådet, besluttet rådet som ordensstraff å overføre ham til ny lavere stilling som montør i arbeidsavdeling i Drammen telegrafdistrikt, med personlig avlønning i l.kl. 10.»

Begrunnelsen for vedtaket ble meddelt A. ved brev av 3. mai s. å. fra Telegrafstyret. Etter det som forelå, var brevet ikke forelagt ansettelsesrådet til godkjennelse. Begrunnelsen svarte imidlertid i det vesentlige til det som var anført i Telegrafstyrets brev av 4. februar og 5. mars som lå til grunn for ansettelsesrådets behandling av saken.

Jeg bemerket:

«I tjenestemannslovens § 21, siste ledd, er det bestemt at ordensstraffene «og deres begrundelse» skal meddeles skriftlig. Bestemmelsen forutsetter en skriftlig begrunnelse av vedtak om ordensstraff, og det er rimelig å forstå den slik at begrunnelsen skal gis av det forvaltningsorgan som treffer vedtaket. Jeg viser for øvrig til Tjenestemannslovkomitéens innstilling s. 140, der det om forståelsen av de någjeldende bestemmelser heter:

> «Loven har vært forstått slik at overtredelsen eller overtredelsene skal gis en konkret beskrivelse i selve vedtaket. Dersom avgjørelsene hører under et kollegialt råd, må der være flertall for at en bestemt avskjedsgrunn eller en bestemt grunn for ordensstraff foreligger og for at overtredelsen eller overtredelsene skal medføre avskjed eller ordensstraff. Når således gyldig vedtak foreligger skal dette meddeles tjenestemannen skriftlig som nevnt.»

Det ville derfor vært best i samsvar med loven om tilsettingsrådet selv hadde begrunnet sitt vedtak og denne begrunnelse hadde vært meddelt klageren. Når tilsettingsrådet ikke selv grunnga sitt vedtak og departementet heller ikke helt ut var enig i den begrunnelse som senere var utformet av Telegrafstyret, kunne det ha vært oppfordring for departementet til å begrunne sitt vedtak. Det kan imidlertid ikke sees at disse forhold har hatt noen betydning for A.s muligheter for å ivareta sine interesser eller for den avgjørelse som er truffet. Da A. heller ikke har tatt disse spørsmål opp i klagen, har jeg ikke funnet grunn til å gå nærmere inn på dem.»

31.

Klage over ileggelse av ordensstraff — politi-tjenestemanns rett til å se alle dokumenter i saken.

(Sak 149/66.)

Politikonstabel A. klaget gjennom tjenestemannsorganisasjon over at han som ordensstraff var meddelt en reprimande med anmerkning på rullebladet. Han mente at det ikke var hjemmel for å anvende reprimande med anmerkning på rullebladet som ordensstraff og anførte ellers at det var feil ved saksbehandlingen, bl. a. hadde han ikke fått anledning til å gjøre seg kjent med alle saksdokumentene.

Det faktiske forhold var i hovedtrekkene følgende:

Politimesteren hadde pålagt politikammerets tjenestemenn å føre en spesiell paginert notisbok, «note-book», som også omtales som «blåbok». Etter instruks som var innklebet foran i boken, skulle polititjenestemannen alltid ha boken med seg under tjenesten og foreta innførsler direkte i boken straks eller så snart som mulig om det som ble observert under tjenesten. Det skulle alltid gjøres innførsel om forhold der det kunne bli spørsmål om vitneforklaring fra tjenestemannen. Polititjenestemennene var pålagt å følge instruksen for føring av boken «med pinlig nøyaktighet». Boken skulle en gang i måneden forelegges avdelingssjefen for kontroll.

Politimesterens beslutning om ordensstraff hadde følgende innhold:

«Året 1964 den 9. desember møtte politiavdelingssjef — — — ved ordensavdelingen, på mitt kontor og meddelte følgende:

Politikonstabel A. fikk som de øvrige konstabler, i 1959 utlevert en «Notebook», hvori er inntatt instruks «som kan følges med pinlig nøyaktighet» om hva det skal føres i boken. Det står også at boken en gang pr. måned skal forevises avdelingssjefen for kontroll, og «det er hans plikt strengt å påse at instruksen er fulgt. Han setter sin signatur etter siste innførsel». I boken er kun 68 sider beskrevet. På side 62 har avdelingssjefen skrevet følgende: «Lite skrevet i løpet av 4½ år. 10/6 1963 — — —». Siste innførsel i boken er 14/1 1964 kl. 1800. Avdelingssjefen har satt sin signatur følgende ganger i 1964: 15/1, 8/2, 11/4, 11/5, 7/7, 8/9 og 9/12. Han har gjentatte ganger overfor politikonstabelen påtalt at boken ikke førtes etter instruksen. Han fant at det ikke kunne fortsette lenger på denne måte, og derfor rapporterte han saken.

Politiinspektør — — — ble tilkalt, og saken ble diskutert. Politiinspektøren nevnte da at politikonstabel A. hadde lagt for dagen en for en politimann helt usedvanlig og eiendommelig innstilling i forbindelse med at han i fjor gjentatte ganger lot bilen sin stå parkert i timesvis i gaten utenfor politikammerets hovedinngang om formiddagen. Trafikkavdelingen hadde flere ganger påtalt dette, og henstilt til ham å parkere et annet sted. A. hadde imidlertid nektet å ta hensyn til henstillingen med den begrunnelse at det ikke sto noe forbudsskilt utenfor hovedinngangen. Først etterat politiinspektøren hadde snakket med ham, opphørte parkeringen.

Politikonstabel A. ble innkalt og møtte. Han ble overensstemmende med Lov om Politiet av 13. mars 1936, § 18, 2. ledd, forelagt klagen, og vist «Notebooken» med oppfordring om å uttale seg om hvorfor han ikke fulgte gitt ordre, og gjort oppmerksom på at han tidligere hadde fått flere påtaler i den anledning.

Han opplyste at han førte etterlysningslisten etter personer som politiet ønsket kontakt med på en liten blokk, som han hadde i lommen, og som han foreviste. Men han hadde ingen forklaring å gi på hvorfor han ikke fulgte gitte instruks om føring av boken.

Han ble deretter meddelt at han ville bli gitt en reprimande, og at det ville bli gjort anmerkning på hans rulleblad herom. Meddelelse om reprimanden skulle han få skriftlig.

SLUTNING.

Politikonstabel A. meddeles reprimande for ovenfor nevnte forhold med anmerkning på hans rulleblad.»

A. nektet å motta reprimanden og ble gjort kjent med sin ankerett. Han anket i brev av 30. desember s. å., som politimesteren videresendte til Justis- og politidepartementet med brev av 5. januar 1965. Med politimesterens ekspedisjon fulgte ellers bl. a. en rapport av samme dag fra avdelingssjefen ved trafikkavdelingen om den parkeringssak som var omtalt i politimesterens beslutning av 9. desember 1964. Denne rapport var ikke forelagt A. I brev til politimesteren av 1. april 1965 tok departementet opp forholdet med parkeringssaken for å få brakt på det rene om ordensstraffen var ilagt også på grunnlag av denne. I brev av 5. april svarte politimesteren:

«— — — Når parkeringssaken og en sak til var nevnt i dokumentet om ileggelse av ordensstraff, skjedde dette utelukkende til belysning av konstabelens mentalitet. Han ble tildelt irettesettelse med anførsel på rulleblad fordi han gjennom lengre tid ikke hadde fulgt gitte ordre om føring av «blåboken» (notebook), jfr. mitt brev av 5/1 d. å. — — —.»

Justisdepartementet forkastet deretter A.s klage over ordensstraffen den 13. april.

A.s klage ble forelagt for Justisdepartementet. Jeg pekte på at det ikke forelå noen skriftlig klage eller rapport om det forhold som var grunnlag for disiplinærsaken og spurte om det i alminnelighet kunne anses betryggende at en ordensstraff ble ilagt uten at grunnlaget forelå skriftlig når tjenestemannen skulle uttale seg. Jeg anførte videre at forholdet med parkeringen ikke var forelagt for A. før ordensstraffen ble ilagt. Selv om dette punkt bare var nevnt til «belysning av konstabelens mentalitet», var det et forhold som var anført m o t ham. Det kunne spørres om ikke politilovens § 18 måtte forstås slik at vedkommende tjenestemann skulle få uttale seg om alt som var anført mot ham og som kunne ha betydning for om ordensstraff skulle ilegges og for utmåling av straffen. Jeg viste også til at politimesteren hadde lagt den vekt på forholdet med parkeringen at han hadde innhentet en rapport om det til bruk i ankesaken, og at heller ikke denne rapport var forelagt for A. Selv etter at

punktet om parkeringen var strøket, fulgte denne rapporten saken tilbake til departementet. Jeg ba overveiet om det under disse omstendigheter kunne anses riktig å nekte A. å se rapporten. Justisdepartementet forela saken for politimesteren, som anførte at det vanlige var at det forelå en skriftlig rapport i en disiplinærsak, men at den foreliggende sak var så enkel at dette ble ansett overflødig. Det var «blåboken» som var grunnlaget for saken, og A. hadde fått anledning til å uttale seg om føringen av denne. Han anførte videre:

«— — —

2) Parkeringssaken var opp og avgjort lenge før «blåboksaken» ble tatt opp. Jeg hadde overhode ikke kjennskap til denne sak før det under diskusjonen mellom politiinspektør — — —, avdelingssjef — — — og undertegnede, om hva som kunne være grunnlaget til at konstabel A., som eneste mann i korpset, nektet å etterkomme ordren, ble nevnt av politiinspektør — — — til belysning av konstabel A.s mentalitet. Det fremgår da også av dok. 1 i den opprinnelige sak at konstabel A. ble forelagt klagen og vist «notebooken», at han altså ikke er forelagt parkeringssaken, idet denne som før nevnt var opp og avgjort. Den hadde da heller ingen betydning for hvorvidt konstabel A. skulle få en irettesettelse eller ikke.

3) Som regel vil det være naturlig at vedkommende som det klages på, blir forelagt de rapporter som foreligger, og får anledning til å gi skriftlig svar. Men, heller ikke her kan man si dette som en absolutt regel, og begrunnelsen er den samme som anført under nr. 1.

4) Når rapporten fra avdelingssjef — — — ble fremlagt, skjedde dette utelukkende fordi den forening konstabel A. tilhører v/formann og sekretær, hadde gitt en generell uttalelse om konstabel A.s kvalifikasjoner og utførelse av tjenesten. Denne bedømmelse av konstabel A. var etter ledelsens mening ikke korrekt, og for å belyse dette ble avdelingssjef — — — anmodet om å skrive en rapport om sitt kjennskap til konstabel A. Dateringen av denne rapport viser også at den er fremkommet på et meget sent tidspunkt. Jeg har vanskelig for å forstå at det kan være uriktig å fremlegge nye rapporter som svar på anførsler fra den annen side, som av ledelsen av politikammeret må antas å være uriktige.»

Justisdepartementet uttalte:

«— — — Vanligvis vil det nok i saker om ordensstraff etter politilovens § 18 foreligge skriftlig rapport om det påtalte forhold. Om det vil være betryggende at ordensstraff ilegges uten at grunnlaget foreligger skriftlig, vil etter departementets oppfatning bero på omstendighetene i den konkrete sak. Spørsmålet ble vurdert i forbindelse med sakens ankebehandling i departementet og man fant at forholdet i dette tilfelle var så enkelt at den fremlagte blåbok ga A. et tilstrekkelig grunnlag for å uttale seg, slik § 18 annet ledds annet punktum foreskriver. En viser for øvrig til politimesterens uttalelse om dette.

Den nevnte lovbestemmelsen innebærer etter departementets oppfatning at tjenestemannen — før det av politikammeret treffes avgjørelse i disiplinærsaken — skal gis anledning til å uttale seg om alle forhold som anføres mot ham og som kan ha betydning for spørsmålet om ordensstraff.

Når det gjelder politiavdelingssjef — — —s rapport peker man på at departementet — allerede under sin forberedende behandling av ankesaken — hadde gitt uttrykk for forutsetningen om at parkeringsaffæren ikke skulle trekkes inn i denne disiplinærsak, jfr. departementets påtegningsskriv av 1. april 1965 til politimesteren (dok. 9). Under disse omstendigheter antar man at politikonstabel A. ikke har noe ubetinget krav på å få se rapporten»

Etter lov om politiet, § 18, kan Kongen ved instruks bestemme at tjenestemenn ved politiet foruten de ordensstraffer som er nevnt i tjenestemannslovens § 21, kan ilegges som ordensstraff bl. a. «anmerkning på rulleblad av advarsel og irettesettelse». I politiinstruksen, som er fastsatt av Kongen, er det i § 42 gitt bestemmelser i samsvar med politilovens § 18. Hjemmelen for å anvende anmerkning av irettesettelse på rullebladet som ordensstraff var således ikke tvilsom.

Etter det som forelå, måtte det legges til grunn at A. hadde fått anledning til å uttale seg om «blåbok»-saken før ordensstraffen ble ilagt. For så vidt gjaldt dette forhold fant jeg derfor ikke at det var grunnlag for å kritisere saksbehandlingen.

Når det gjaldt parkeringssaken, uttalte jeg i brev til departementet:

«Politimesteren uttaler i sin påtegning av 5. april 1965 at «når parkeringssaken og en sak til var nevnt i dokumentet om ileggelse av ordensstraff, skjedde dette utelukkende til belysning av konstabelens mentalitet». De to tilfeller ble «ikke betraktet som straffeskjerpende». Hvis det var så at forholdene hverken var ment å skulle ha betydning for spørsmålet om ordensstraff burde ilegges eller for fastsettelsen av ordensstraffen, er det vanskelig å se at det var grunn til å omtale dem i beslutningen. Heller ikke kunne det være grunn til å innhente og vedlegge ankesaken en rapport om parkeringssaken. Når politimesteren i sin uttalelse av 4. april d. å. (1966) anfører at fremleggelsen av avdelingssjef — — —s rapport skulle være en imøtegåelse av — — —organisasjons generelle uttalelser om politikonstabel A., er hertil å si at rapporten ikke gjelder A.s forhold generelt, men utelukkende parkeringssaken. Hvis rapporten var ment som en imøtegåelse av — — —organisasjons uttalelser om A. og var antatt å ha betydning for bedømmelsen av A.s tjenestlige forhold og derigjennom også for avgjørelsen i ankesaken, måtte A. etter min mening ha et rimelig krav på å få se den. Siden departementet imidlertid har betraktet rapporten som ankesaken uvedkommende, går jeg ikke nærmere inn på dette.»

32.

Beslaglagte penger kommet bort hos politiet. Uriktige opplysninger fra polititjenestemann.

(Sak 412/66.)

A. klaget over at 700—800 kr. som politiet hadde lagt beslag på ved arrestasjon av ham, var kommet bort hos politiet.

Saksforholdet var følgende:

A. ble pågrepet av politiet i mars 1964 mens han var i ferd med å stjele en bil tilhørende en politikonstabel. Et kontantbeløp A. hadde på seg, ble beslaglagt. Samme dag ble han transportert til sitt hjemsted og innsatt i varetektsfengsel. Det beslaglagte pengebeløp ble samtidig sendt hjemstedets politikammer som overtok etterforskningen.

Dom ble avsagt i november s. å. og A. ble funnet skyldig i flere straffbare forhold, bl. a. i bedrageri overfor Postverket og innbrudd i politikonstabelens bil. Han ble i namsdom dømt til å betale Postverket kr. 2 080. De andre fornærmedes krav var ikke tatt med i saken.

Etter avsoning av straffen i august 1965 fikk A. krav om å betale det beløp Postverket var tilkjent. A. erklærte seg villig til å betale, men anførte at det beslaglagte beløp, som han mente var 700—800 kr., måtte gå til fradrag. Han ba Postverket ta dette opp med politiet.

A. fikk ikke svar fra Postverket, men mottok senere krav fra politiets bøtekontor, som foresto innkrevingen, om å betale hele domsbeløpet. Han henvendte seg til kontorfullmektig B. ved bøtekontoret og til politioverkonstabel C., som hadde hatt etterforskningen. C. opplyste at det beløp som var beslaglagt, utgjorde kr. 524,45, og at politiet hadde fordelt det mellom den politikonstabel som eiet bilen og et privat firma til dekning av deres krav mot A. A. protesterte mot dette, uten at det førte til noe. Heller ikke en senere henvendelse til politiet gjennom advokat ga noe resultat.

Deretter klaget A.

Jeg forela saken for statsadvokaten og ba forklaring innhentet fra politiet. I rapport fra politioverkonstabel C. ble bl. a. anført:

«— — — Eiendelene A. hadde med seg fra — — —, ble tatt vare på av rapportskriveren, som mener at pengene ble lagt i en konvolutt m/anm. nr. og mistenktes navn. Alt ble oppbevart på rapportskriverens kontor, konvolutten med pengene sikkert i sakens dokumenter.

Under etterforskningen kom det flere mistenkte inn i bildet, bl. a. en heler, — — —. Ved hans tilståelse ble saken svært omfattende, idet han hadde kjøpt mye tyvegods av mistenkte, A. Det heleren hadde kjøpt ble beslaglagt og også dette ble oppbevart på rapportskriverens kontor. Dette for å lette arbeidet, idet en da slapp å oppsøke journalkontoret og derfra til lagerrommet for hver klager som kom for å hente sine gjenstander.

I forbindelse med pågripelsen på — — —, ble det fra konstabel — — — rettet henvendelse til rapportskriveren med forespørsel om han kunne få erstatning av A. for skaden som ble påført hans bil. Skaden beskrevet i — — —. Hva som ble svart på denne henvendelsen, kan ikke huskes, men rapportskriveren er av den mening at han svarte at det ville bli undersøkt hvordan det forholdt seg med A.s penger, om de var hans rettmessige eller uærlig bekommet. Denne samtalen er imidlertid ikke omskrevet i rapporten etter det en kan se nå.

Dette gjelder også telefonsamtale med Y. Sag, hvorfra det også ble rettet henvendelse om erstatning, da det ble opplyst at penger ikke vilde bli erstattet av forsikringsselskapet. Dette innbruddet behandles i — — —, hvor fremgår at ca. kr. 280,00 i kontanter ble stjålet.

— — —

Ved gjennomgåelse av sakens dokumenter og egen rapport, ser rapportskriveren at det er mye som ikke er kommet på trykk. Det fremgår ikke hvor de beslaglagte pengene har tatt veien, ikke at A. har fått igjen sine andre eiendeler, heller ikke at A. er forespurt ang. pengene, om at disse kan utleveres som erstatning til klagere. Det fremkommer forøvrig ikke noe om at A. har nevnt pengene, heller ikke i dommen, — — —.

Denne saken ble det ekstra mye arbeid med, idet A. var lite samarbeidsvillig, og — — — (heleren) ikke kjente til hvor de forskjellige gjenstander han hadde kjøpt og levert til politiet, var stjålet hen. Det var først etter at det var funnet frem til de forskjellige klagere og deres anmeldelser at A. ble avhørt. Han innrømmet da de fleste forholdene.

Saken levert ferdig etterforsket og dom falt 19. 11. 64. I mellomtiden hadde jeg hatt massevis av nye saker og saken mot A. var forlengst glemt.

Jeg ble minnet på den i skriv fra Distriktsjefen v/postverket, antakelig i oktober november 1965. Der ble opplyst at A. hadde skrevet til Postverket og opplyst at han var villig til å betale erstatningen kr. 2 080,00, men at han på det tidspunkt ikke hadde anledning til å begynne innbetalingen. Han hadde videre opplyst at kr. ca. 800,00 av postverkets penger var beslaglagt hos politiet og at henvendelse kunne rettes til rapportskriveren. Jeg svarte straks pr. brev, og opplyste det jeg mente å huske til saken, at det ikke var 800,00 kr. som var beslaglagt hos A., men kr. 500,—. Likeså at disse ikke kunne skrive seg fra bedrageriet ved Postverket, idet A. under siste avhøret, den 15.4.64, hadde satt opp en fortegnelse over tyvegods han kunne skaffe tilveie dersom han ble løslatt mot meldeplikt, deriblandt frimerker for kr. 2 000,—. Se — — —, A.s liste og hans forklaring i den forbindelsen, — — —.

Jeg var så sikker på at pengene var utbetalt til klagerne som foran omtalt, at det falt meg ikke inn å undersøke forholdet.

B. v/Bøtekontoret kontaktet rapportskriveren en gang, antakelig i april eller begynnel-

sen av mai 1966. Han opplyste da at A. hadde begynt å betale på erstatningsbeløpet til Postverket, men at han også overfor B. hadde opplyst at politiet hadde beslaglagt kr. ca. 800,— og at dette var penger som tilhørte postverket.

Rapportskriveren begynte å lure på om han kunne huske feil i forbindelse med de beslaglagte pengene og ringte — — — politikammer og kontaktet politikonstabel — — — (eieren av den skadede bil). Denne husket ikke så mye til saken, men en ting var han helt sikker på, og det var at han ikke hadde mottatt noen erstatning.

Telefonhenvendelse ble rettet til Y. Sag. Der ble opplyst at erstatning var mottatt fra forsikringsselskapet, men ikke fra politiet.

Undersøkelse ble deretter foretatt ved journalkontoret, om kanskje pengene var innlevert der, men uten resultat. Rapportskriveren har gått gjennom alle gjenparter i alle saker, både for 1964- 65- og 66, men uten resultat. Pengene er ikke kommet tilrette.

Det er uklart på hvilke tidspunkt pengene kan ha blitt borte. Det må imidlertid ha vært under etterforskningen av saken, for rapportskriveren kan ikke huske å ha sett dem etter den tiden. Jeg kan ikke mistenke noen for å ha stjålet dem, iallfall ingen spesiell. De kan ha kommet inn i en sak, sammen med gjenparter, eller blitt kastet sammen med andre papirer. Rapportskriveren har også vært inne på tanken at de kanskje er utlevert til A., men dette kan vel ikke være tilfelle, da han fortsatt spør etter dem. Han må vel huske bedre til saken som har hatt bare denne å tenke på, i forhold til rapportskriveren som har hatt mange hundre saker etter denne. Han burde vel ha husket hvor mye penger han hadde, for det beløp han oppgir kan ikke være riktig.»

I en forklaring, avgitt av kontorfullmektig B., bøtekontoret, heter det bl. a.:

«B. opplyser at første gang han ble gjort kjent med at politiet hadde beslaglagt penger fra A., var i et brev fra advokat — — —, datert 1.2.1966. Brevet ble lagt inn i innfordringsmappen til A. Umiddelbart etter, kan ikke i dag huske datoen, ble politibetjent C. kontaktet i telefonen, og han opplyste at beløpet ikke var kr. 800,—, men kr. 500,—. Han opplyste at pengene var utbetalt til en politimann ved — — — politikammer og skulle være til dekning av skade på bilen som A. hadde påført den. B. meldte ikke fra til andre foresatte om dette skrivet og heller ikke da A. den 19.2.1966 oppsøkte Bøtekontoret og opplyste det samme som sto i advokat — — —s brev.

B. opplyser at han var ukjent med at pengene var borte inntil en gang i august i år. Kontorsjef — — — hadde da meddelt dette muntlig, og den 20.9.66 ble det gjort kjent i skriv til Bøtekontoret fra Kontorsjefen. Etter ordre fra Kontorsjefen ble da trekket på A. stoppet inntil nærværende sak var avgjort.

B. opplyser på spørsmål at han har ikke foretatt andre undersøkelser i saken enn det som er nevnt. Han har f. eks. ikke foretatt undersøkelser ved Journalkontoret om pengene var innlevert der.»

A. ga senere uttrykk for at det kunne stemme at det beslaglagte beløp var kr. 524,45, og ikke mellom 700—800 kr., som han først hadde oppgitt.

Ved tilbakesendelsen av saken til statsadvokaten uttalte politimesteren bl. a.:

«— — — Pengebeløpet er blitt borte, og det er ikke mulig å bringe på det rene hvor det er blitt av dette.

Etter den instruks som gjaldt ved politikammeret om merking, oppbevaring m. v. av beslaglagt gods, — — —, skulle beløpet ha vært levert av polititjenestemannen til kriminalavdelingens journalkontor for oppbevaring. Det er på det rene at det ikke ble forholdt slik, og det er således begått en feil fra politimannens side. Han innrømmer dette og har erklært seg villig til å dekke beløpet, — — —. Før man avkrever ham beløpet, antar man imidlertid at saken bør forelegges for Det Kgl. Justis- og Politidepartement. — — —.»

Statsadvokaten forela saken for Riksadvokaten og bemerket bl. a.:

«— — — For meg synes det da å være på det rene at staten må være ansvarlig for dette pengebeløp og at staten må foranledige at dette beløp trekkes fra i domfelte A.s ansvar overfor Postverket.

Det er på det rene at vedkommende polititjenestemann ikke ved oppbevaringen og forføyningen over det beslaglagte pengebeløp har forholdt seg således som — — — polikammers ordreverk gir påbud om, — — —, og politikammeret har i sin foranstående uttalelse av 9. ds. stillet spørsmål om disiplinær forføyning mot vedkommende polititjenestemann åpent.

Jeg vil dog gjerne ha bemerket at med det voldsomme arbeidspress som polititjenestemennene ved — — — kriminalpoliti's biltyveriavsnitt har vært pålagt, vil det vel neppe være til å unngå at det av og til måtte forekomme feil som i nærværende sak. Det er meget beklagelig, men også arbeidsforholdene for polititjenestemennene er av og til å beklage. For mitt vedkommende finner jeg det altfor hårdt om vedkommende polititjenestemann skulle pålegges å refundere det forsvundne beløp helt eller delvis slik som politiet antyder.

Nærværende saksbehandling har tatt meget lang tid i politiet, hvilket er meget beklagelig. — — —.»

I Riksadvokatens påtegning til meg heter det bl. a.:

«Jeg finner flere sider av denne sak uklare og lite tilfredsstillende opplyst fra politiets side, således spørsmålet om n å r — — — politikammers ledelse har fått rede på at et beslaglagt pengebeløp var forsvunnet og hva politikammeret da p å e g e n h å n d har foretatt seg for å få sammenhengen bragt for dagen. Det synes for meg forbausende at klageren har måttet henvende seg til herr Ombudsmannen for å få satt iverk undersøkelser angående det forsvunne pengebeløp. I

det minste burde en forklaring ha foreligget fra politifullmektig — — —, før saken ble sendt Dem. (— — —.) Ikke bare vedkommende polititjenestemanns forhold har interesse, men også den fremgangsmåte politikammeret benytter når et forhold som det besværingen gjelder, har inntruffet.

Imidlertid har jeg ikke villet forsinke saken ytterligere ved uten videre å sende den tilbake til statsadvokatene i — — —. Jeg vil under enhver omstendighet komme tilbake til saken overfor — — — politikammer.»

Jeg orienterte foreløpig A. om at undersøkelsene i saken fortsatte, men at det var klarlagt at politiet hadde beslaglagt kr. 524,45 og at pengene var kommet bort. Det ble meddelt at politikammeret på henvendelse fra meg hadde bekreftet at et tilsvarende beløp inntil videre ville bli unnlatt innkrevd hos A.

Sakens dokumenter ble sendt tilbake til Riksadvokaten av hensyn til påtalemyndighetens fortsatte behandling av saken.

I et senere notat fra politikammeret om sakens gang het det bl. a.:

«— — — Innsigelsene fra domfelte er kommet til — — — politikammers kunnskap til forskjellig tid, og ad forskjellig vei:

a. Skriv av 7.10.1965 fra Distriktssjefen, 1. Postdistrikt, om det beslaglagte beløp (opprinnelig feilaktig fiksert til kr. 800,—). Dette skriv er ikke journalført ved politikammerets journalkontor, men er besvart 22.10.1965 av vedkommende etterforsker (— — —).
b. Domfeltes advokat, — — —, henvendte seg til politikammerets bøtekontor i brev av 1.2.1966. Kontorfullmektig B. ved Bøtekontoret tok telefonkontakt med vedkommende etterforsker umiddelbart etterpå, som opplyste at pengene var utbetalt til en politimann ved — — — politikammer (— — —). B. foretok seg intet etter denne opplysning.
c. Domfelte oppsøkte personlig Bøtekontoret 19.2.1966, og ga muntlig de samme opplysninger som advokat — — — i forannevnte brev. Kontorfullmektig B. tok påny telefonkontakt med vedkommende etterforsker, og fikk samme negative svar.

Kontorfullmektig B. har forklart (— — —) at han unnlot å undersøke i Journalkontorets kosteroppbevaring om det beslaglagte beløp, kr. 524,45, var deponert. Hvis alt var i orden, skulle kosteroppbevaringen ha hatt alle opplysninger. Kontorfullmektigen unnlot også å rapportere til sin nærmeste foresatte, førstesekretæren ved Bøtekontoret, som igjen sorterer under politikammerets kontorsjef.

d. Vedkommende etterforsker, C., foretok seg heller intet, hverken etter henvendelsen fra Postverket i skriv av 7.10.1965, eller etter henvendelsen fra advokat — — — via Bøtekontoret, eller fra domfelte via Bøtekontoret. Først i mars/april 1966 henvendte han seg til kosteroppbevaringen for å etterspore beløpet, samtidig som han orienterte sin nærmeste foresatte, politiavdelingssjef — — — (— — —).

Avdelingssjef — — —, etterforskerens nærmeste foresatte, har i rapport av 20. juni d. å. bekreftet at det ble innrapportert til ham at ca. kr. 500,— var savnet fra saken. — — —.»

Det ble senere brakt på det rene at C. i april 1966 underrettet politiavdelingssjefen om at pengene var blitt borte, men at avdelingssjefen ikke meldte fra om forholdet til sine foresatte.

Ved sin oversendelse av saken til statsadvokaten anførte politimesteren bl. a.:

«— — — Det vil gå fram av dette at politikammerets ledelse ikke var kjent med at beløpet var blitt borte før klagen til Ombudsmannen forelå. Det er imidlertid på det rene at det på et langt tidligere tidspunkt er kommet inn forespørsler til politikammeret med hensyn til det beslaglagte beløp, jfr. — — —, og det er grunn til å se nærmere på om den behandling disse forespørsler har fått bør gjøres til gjenstand for noen disiplinære forføyninger mot dem som behandlet disse.

Behandlingen av dette sistnevnte spørsmål antas å ville ta noen tid, særlig fordi en av dem det gjelder er sykmeldt og skal innlegges i sykehus for operasjon.

Man vil foreslå at saken straks forelegges for Justisdepartementet til avgjørelse av erstatningsspørsmålet, idet man vil be om samtykke til å dekke det beslaglagte beløp av offentlige midler.

Spørsmålet om det skal gjøres gjeldende noe regresskrav mot politioverkonstabel C. antar man bør stå inntil disiplinærsaken er avgjort. — — —.»

Statsadvokaten uttalte bl. a.:

«— — — I tillegg til de bemerkninger som fremkommer i påtegning fra dette embete datert 12. september d. å., har jeg inntrykk av at de henvendelser i sakens anledning som politiet har fått ikke er blitt oppfattet som egentlige klager, men mer som forespørsler i anledning et forhold som var uklart. Dette kan være en forklaring på at henvendelsene ikke ble sendt politikammerets overordnede fra de tjenestemenn som mottok henvendelsene. Jeg er enig med herr Kriminalsjefen i at en medvirkende årsak til den uheldige utvikling saken har fått er at de tidligere henvendelser til politiet ikke ble rettet til politiets ansvarlige ledelse.»

Riksadvokaten uttalte bl. a.:

«— — — Det er grunn til å uttale misnøye med at en tjenestesak av den art som klagen gjelder gjennom et lengre tidsrom er blitt behandlet på en for et større politikammer lite forretningsmessig måte. — — — — —. I den forbindelse viser jeg til politimesterens bemerkning om at dette forhold vil bli tatt opp av politikammeret med mulig disiplinærforføyning for øye. Jeg går ut fra at det i den forbindelse i hvert fall blir innskjerpet ved politikammeret hvilken fremgangsmåte skal benyttes når en besværing fremkommer i forbindelse med tjenestehandlinger. — —.»

Justis- og politidepartementet samtykket i at kr. 524,45 ble utbetalt A. av offentlige midler, og A. bekreftet sin tidligere anmodning om at beløpet måtte bli overført til Postverket. Dette ble deretter gjort.

Senere ble politioverkonstabel C. i medhold av politiinstruksens § 42 nr. 3 som ordensstraff med anmerkning på rullebladet tildelt advarsel og irettesettelse for at han ikke hadde overholdt bestemmelsene om behandling av beslaglagte midler, med den følge at pengene kom bort.

Politiavdelingssjefen ble samtidig ilagt samme ordensstraff for at han i april 1966 unnlot å melde fra om at C. ikke hadde fulgt gjeldende regler om behandling av beslaglagte penger og at pengene var kommet bort. Han innanket avgjørelsen for Justisdepartementet, som ikke tok anken til følge.

Jeg uttalte bl. a.:

«— — — De undersøkelser som er foretatt, har avdekket at det under sakens behandling ved politikammeret er begått feil og forsømmelser på viktige områder.

Det er på det rene at det var i strid med politimesterens ordre nr. 26 av 1953 når politioverkonstabel C. unnlot å levere det beslaglagte pengebeløp til kriminalavdelingens journalkontor, kosteroppbevaringen. Det ble her satt til side en bestemmelse som også skal sikre vesentlige offentlige interesser. Det er avgjørende viktig, ikke minst for tilliten til politiet, at penger og verdier som er beslaglagt, blir registrert og tatt hånd om på fullt ut betryggende måte, slik at de ikke kommer på avveier. Det kan ikke ansees for forsvarlig at pengene ble oppbevart i konvolutt blant etterforskningssakens dokumenter på etterforskerens kontor, endog uten å være journalført. At etterforskeren hadde sterkt arbeidspress gir etter min mening ikke fullgod forklaring på at dette kunne skje.

Politioverkonstabel C. har forklart at han da A. etterlyste pengene, følte seg sikker på at de var utbetalt til to av dem som var påført tap ved A.s forbrytelser. Så vidt skjønnes måtte det i tilfelle vært C. selv som hadde foretatt utbetalingen, men det er vanskelig å forstå hvordan det kunne ha skjedd, all den stund det vel måtte ligge klart utenfor en etterforskers kompetanse å forføye over et beslaglagt beløp på denne måte, så meget mer som det her også var andre fornærmede med udekkede krav.

Det må beklages at politikammerets ledelse først ble gjort kjent med at pengebeløpet var forsvunnet etter at klagen hertil var oversendt.

Jeg slutter meg til det Riksadvokaten har anført om at det bør gjøres klart ved politikammeret hvordan det skal gås frem når det kommer inn besværinger over tjenesteforhold. Etter det som er skjedd i denne sak, synes det også å være grunn til å innskjerpe at beslaglagte verdier straks skal leveres til rette kontor for registrering og oppbevaring.

Også politikammerets behandling av klagesaken gir grunn til kritikk. Saksbehandlingen har tatt uforholdsmessig lang tid og purringer er oversett og tidsfrister oversittet. Forsømmelsene i forbindelse med det beslaglagte beløp burde tilsagt at i det minste klagesaken ble behandlet ekspeditt. — — —.»

33.

«Sniffing» i fengselsvesenets anstalter.

(Sak 520/65 og 28 E/65.)

I klage fra en innsatt i arbeidshus var bl. a. anført:

«— — — Det er umulig å få sovemedisin på — — —, og da de fleste lider av søvnløshet henfaller de til denne sniffingen som det brukes Golakk — Lynol m. m. til. Da skadevirkningene av denne sniffingen kan måle seg med narkotikamisbruk, forårsaker det at de som har vært innesperret der fra 12 til 18 måneder er helt sløve, og nærmest nervevrak når de blir utskrevet. — — —.»

I et senere brev skrev han bl. a.:

«— — — denne sniffingen som har brakt flere til sinnssykehus herifra de to måneder jeg har vært her.»

Jeg forela saken for anstalten og Fengselsstyret og ba deretter Helsedirektoratet uttale seg om hvordan det så på forholdet og på spørsmålet om skadevirkningene av «sniffing». Helsedirektoratet ga følgende uttalelse:

«Helsedirektoratet er ikke tidligere kjent med sniffing som aktuelt helseproblem i fengselsanstalter. Ellers er en kjent med at det har forekommet sniffing i ungdomsgjeng, men det foreligger ikke meldinger eller publikasjoner som gir grunn til å tro at sniffing er noe nevneverdig utbredt fenomen i Norge.

Som intoxikasjon er fenomenet kjent i yrkesmedisinen, i bedrifter som fremstiller eller anvender slike kjemiske stoffer som ved innånding medfører rus eller omtåkethet.

Sniffing i tilsiktet berusningsøyemed er mer kjent og omtalt i svensk medisinsk litteratur. Således finnes i Svenska Läkartidningen nr. 21/1963 en artikkel av Kihlbom og Takman, Stockholm, om «Thinnersniffning och thinnersniffare», og i Nordisk Medisin nr. 32/1963 finnes tre artikler om «Thinner-, alkohol- och tablettmisbruk bland barn och ungdom», en av Bengt Karlson om Toxikologiska synpunkter, en av Ingvar Nylander om Kliniska synpunkter, og en av John Takman om Sosialmedisinska synpunkter.

Dette dreier seg om sniffing i ungdomsgjenger eller rettere barn og ungdom i 12—16 års alder. Sniffing anføres å være et «barnslig» fenomen som sjelden opptrer eller blir vedvarende utover 16—18 års alder. Men det finnes kombinert med alkoholmisbruk og kan gå over i dette og/eller i medikamentmisbruk.

De kjemiske stoffer som anvendes til sniffing er oftest oppløsningsmidler (thinners, «tynnere»). Trikloretylen er vel kjent. Toluol likeså, og det er oftest en hovedbestanddel i sammensatte thinners, hvor andre bestand-

deler kan være etylacetat, butylacetat, etylalkohol, butylalkohol, lakknafta, xylol, bensin, o. a. i forskjellige kombinasjoner.

Samtlige av disse stoffer har en narkotisk virkning på sentralnervesystemet, men noen av dem har lav flyktighet og innhaleres ikke i nevneverdig grad.

Andre stoffer som kan misbrukes til sniffing er eter, aceton, bensin, flekkvann, solusjon, o. a.

Det bemerkes at ved — — — anføres spesielt Golakk og Lynol og muligens skomakerlim å være misbrukt til sniffing. Annet sted i saken refereres at Toluol en periode ble misbrukt til sniffing ved — — — arbeidsskole.

Giftvirkningen kan variere noe for de forskjellige stoffer. Skadevirkninger av toluol er beskrevet. Ellers tilskrives farlige skadevirkninger særlig bensol, som også ofte finnes som forurensninger eller tilblandet toluolholdige thinners. Degenerative organskader, bl. a. av bloddannende organer, beskrives. Tegn på hjerneskade påvises i akutt stadium ved kliniske intoxikasjonssymptomer og EEG-forandringer, som er regressive. Som et alminnelig klinisk inntrykk er det anført at vanesnifferne ofte er «nedgått», slappe, trette og sløvete, men at de hurtig kommer i god kondisjon ved behandling og pleie et par dager. Det anses ellers ubestridelig at sniffing kan gi vanedannelse og skadevirkninger tilsvarende som medikamentmisbruk, psykisk beroende.

Sniffing må etter dette henregnes til eufomaniene, i likhet med alkoholmisbruk og medikamentmisbruk. Hos eufomane vil det lett kunne skje overgang fra et misbruk til et annet, avhengig av hva det finnes tilgang på eller mulighet for. I anstalter, hvor adgang til alkohol og medikamenter er sperret, vil derfor teoretisk muligheten for overgang til sniffing være tilstede. Man kan for såvidt ikke avvise klagerens påstand om sniffing ved — — — arbeidshus som urealistiske. Etter rapportene ser det imidlertid ut til at klagerens påstander er overdrevne.

Teoretisk er det muligheter for nerveskader med utfall i form av (bl. a.) delirium tremens som følge av sniffing likesom ved andre rusmidler. Forløpet antas i så fall å være likeartet som ved alkoholpsykose eller toxisk psykose. Dette er av klageren anført å være en hyppig forekommende sykdomsreaksjon ved anstalten. Det fremgår imidlertid ikke av vedliggende uttalelse fra anstaltens lege at det har vært noe problem med slike alvorlige sinnsforstyrrelser og innleggelser i sinnssykehus. Legen bekrefter ellers å ha hatt mistanke om sniffing hos 5 à 8 av de innsatte, dog uten at mistanken tidligere er bekreftet før ved klagerens påstand i denne sak.

Selv om det etter det som foreligger, er usikkerhet omkring spørsmålet om sniffing ved — — — arbeidshus, må en selvsagt se alvorlig på spørsmålet også fra helsesynspunkt.

En antar at det med denne sak er rettet spesiell oppmerksomhet på problemet ved anstalten, og at dens lege er fullt klar over problemets medisinske side.

Helsedirektøren vil likevel rette en henvendelse til overlegene i fengselsvesenet om saken og be om uttalelse.»

Jeg gjorde Fengselsstyret kjent med Helsedirektoratets brev og ba om å bli underrettet om det som måtte bli foretatt. Videre anmodet jeg Helsedirektoratet om underretning når legene ved fengselsanstaltene hadde uttalt seg, og det var tatt standpunkt til om forholdet ga grunn til noe mer fra direktoratets side.

Helsedirektoratet anførte senere:

« —— — Svarene på en forespørsel til anstaltenes bestyrere og leger viser at det har forekommet sporadiske eller periodiske tilfeller av sniffing eller mistanke om dette ved enkelte anstalter, uten at det synes å ha hatt større omfang eller er påvist varig helseskade av dette.

Særlig bemerkes en uttalelse fra overlegen ved — — — arbeidshus, hvorfra den opprinnelige klage innløp, om at han ikke har kunnet konstatere spesiell skadevirkning av sniffing. Det anføres videre at det også vil være vanskelig å skille det ut fra de skader som langvarig alkoholmisbruk, hodetraumer og uteligging kan ha forvoldt. Etterat bruk av lynol, golac og kontaktlim til hobbyvirksomheten er inndratt, har han ikke i et eneste tilfelle fått noen mistanke om sniffing i anstalten.

Ved noen anstalter er for øvrig forekomst av sniffing ukjent, ved enkelte andre har det som nevnt forekommet eller det har vært mistanke om dette, men uten større omfang eller skade. — — —.»

Fengselsstyret sendte deretter følgende rundskriv til fengselsvesenets anstalter:

«Det har forekommet enkelte tilfelle hvor innsatte har misbrukt stoffer til «sniffing» for å fremkalle rusvirkning. Av slike stoffer har vært nevnt blant annet celluloselakker (som f. eks. Golakk), «tynnere» (som Lynoltuluol), rensemidler (som Tri) samt visse typer av lim, særlig skomakerlim.

Undersøkelser som Fengselsstyret nylig har foretatt, synes å vise at dette misbruk for tiden ikke har noe stort omfang. Da imidlertid sniffing kan ha uheldige virkninger for den enkelte misbruker, finner Fengselsstyret likevel at det bør treffes visse forebyggende tiltak. Fengselsstyret bestemmer derfor følgende:

Lagre av stoffer som kan misbrukes til sniffing, skal holdes avlåst og under nøye kontroll. Når innsatte skal bruke slike stoffer under arbeid i anstalten, skal det bare utleveres små porsjoner til bruk på arbeidsplassen under vedkommende tjenestemanns kontroll. Mulige rester av slike stoffer, og hjelpemidler som er eller blir innsatt med slike stoffer, skal etter bruken leveres tilbake til vedkommende tjenestemann. Det må påsees nøye at innsatte ikke tar med seg slike stoffer, eller filler, vattdotter o. l. som er innsatt med slike stoffer, fra arbeidsplassene.

Innsatte som på grunn av sine tidligere forhold kan tenkes å ville misbruke slike stoffer til sniffing, må ikke settes til arbeid hvor slike stoffer brukes.

Stoffer som kan misbrukes til sniffing må ikke brukes under hobbyarbeid.»

34.

Bot for å ha overtrådt løsgjengerloven under prøveløslatelse fra tvangsarbeid.

(Sak 868/66.)

A. klaget over at han etter å ha overtrådt løsgjengerloven under prøveløslatelse fra tvangsarbeid, først ble forelagt en bot som han vedtok og betalte, og deretter på grunnlag av samme overtredelse ble gjeninnsatt i tvangsarbeidshus. Han pekte på at vedkommende politifullmektig da forelegget ble utferdiget, ikke hadde sagt noe om at gjeninnsettelse ble overveiet.

Klagen ble forelagt politikammeret til uttalelse. Jeg pekte på at bøter, ilagt etter løsgjengerloven, faller bort ved gjeninnsettelse i tvangsarbeidshus, jfr. løsgjengerlovens § 18, tredje ledd, 2. pkt., og at det på det tidspunkt da forelegget ble utferdiget, måtte ha vært på det rene at politiet ville foreslå gjeninnsettelse. Jeg viste til sak referert som nr. 6 i meldingen for 1965, side 23—24.

Politimesteren anførte at man ved politikammeret fulgte den praksis at bøter som var ilagt for overtredelse av løsgjengerloven under prøveløslatelse, ikke ble innkrevet så lenge det var usikkert om gjeninnsettelse ville bli besluttet. Om det foreliggende tilfelle uttalte politimesteren:

«— — — Det er på det rene at det ved en misforståelse av en eller annen grunn er blitt foranlediget at botlagte betalte boten til bøtebetjenten umiddelbart etter at klageren hadde vedtatt forelegget, hvilket ikke burde vært gjort da det strider mot gjeldende praksis ved dette politikammer når det gjelder bøter som ilegges en person som er ute på prøve fra tvangsarbeidshus. Hvorvidt fullbyrdelsen av en slik ilagt bøtestraff kan ansees som ulovlig, er vel noe tvilsomt. En antar imidlertid at boten nå allikevel bør kunne avskrives i medhold av løsgjengerlovens § 18, 3. ledd, 2. pkt., og at det av regnskapsmessige grunner ikke kan være noe til hinder for at beløpet tilbakebetales botlagte.»

Boten ble tilbakebetalt.

35.

Varetektsfradrag i forbindelse med bruk av rettsmidler.

(Sak 866/66 og 14 E/66.)

En innsatt, A., som hadde sittet i varetektsfengsel i tiden fra underrettens dom og til hans anke ble avvist av Høyesteretts kjæremålsutvalg, klaget over at han ikke hadde fått fradrag i soningstiden for dette tidsrom.

Siden A. kom med opplysninger som så vidt jeg kunne se, ikke hadde vært kjent av statsadvokaten da han opprinnelig beregnet varetektsfradraget, oversendte jeg klagen til statsadvokaten for at han kunne vurdere fradragsspørsmålet på ny. Statsadvokaten ga A. fradrag for en del av tiden, men anførte for øvrig bl. a.:

«Etter strprl. § 475, 1. ledd gis fradrag for varetektsfengsel etter dommens avsigelse, medmindre den domfelte selv har foranlediget oppholdet. Det er fast praksis for at domfelte som har anket over dommen, men har fått anken avvist av Kjæremålsutvalget, da bare får fradrag for utholdt varetektsarrest fra avvisningsdagen medmindre saken i tilfelle har tatt ekstraordinær lang tid. — — —.»

At statsadvokaten ikke ga fradrag for hele tiden, var i samsvar med et rundskriv fra Riksadvokaten av 17. september 1962. Senere var det imidlertid truffet to avgjørelser av Høyesterett, som etter min mening ga domfelte krav på fullt varetektsfradrag, — Rt. 1965, side 890, og kjennelse av 25. november 1966. Jeg viste til Høyesteretts avgjørelser og ba statsadvokaten overveie saken på ny.

Statsadvokaten svarte:

«Jeg beklager å måtte meddele at jeg vanskelig kan ta noe annet standpunkt med hensyn til varetektsfradrag for A. enn jeg har gjort i min beslutning av 28. november 1966. Jeg har vært oppmerksom på Høyesteretts dom i Rt. 1965 side 890, som forøvrig bare stadfester den praksis som har vært fulgt ved lagmannsretten her i de år jeg har vært statsadvokat. I så måte har jeg ved fornyet behandling for lagmannsrett alltid holdt meg til den forståelse av straffelovens § 60 som fremgår av Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 24. november 1906, referert i Kjerschows kommentar side 217. Disse avgjørelser, og også avgjørelsen i Høyesteretts kjennelse av 25. november 1966, gjelder etter hva jeg kan skjønne varetektsfradrag etter strl. § 60 i forbindelse med avsigelse av ny dom. Avgjørelsen kan ikke sees å få direkte innvirkning på anvendelsen av straffeprosesslovens § 475, 1. ledd i forbindelse med at en anke blir avvist av Høyesteretts kjæremålsutvalg.

I Høyesteretts dom Rt. 1965 side 890 er anført at Høyesterett de senere år alltid har gitt fullt fradrag i ankesaker, uansett utfallet. Det kan kanskje hevdes med en viss rett at påtalemyndigheten burde ta konsekvensen av denne praksis, og også gi fullt fradrag for tiden som går fra domsavsigelsen og til Høyesteretts kjæremålsutvalg har besluttet å avvise anken. Men dette vil unektelig medføre en betydelig øket risiko for ubetimelige anker, som bare fremsettes for å forhale saken.

Jeg kan ikke treffe noen annen avgjørelse, da jeg i så fall antar at jeg vil komme i strid med den praksis som følges av påtalemyndigheten etter instruks fra Riksadvokaten.»

Statsadvokatens brev endret ikke mitt syn på spørsmålet, og jeg tok saken opp med Riksadvokaten. Fra statsadvokaten fikk jeg kort

etter gjenpart av brev fra ham til fengselet, hvor det bl. a. var anført:

«— — — Riksadvokaten har idag pr. telefon underrettet meg om at Stortingets Ombudsmann for forvaltningen har forelagt spørsmålet for Riksadvokaten. Riksadvokaten vil, etter det som nå foreligger, komme til å instruere påtalemyndigheten om i slike tilfeller å gi fullt fradrag for tiden som går fra domsavsigelsen og til Høyesteretts Kjæremålsutvalg avviser anken. Under disse omstendigheter ber jeg om at A. i henhold til strprl. § 475, 1. ledd gis fullt fradrag for den varetektstid han har hatt fra dommens dato og til han gikk over på soning.»

I og med at det nå var beregnet fullt fradrag for varetektsoppholdet, var A.s sak ordnet.

I rundskriv til statsadvokatene av 20. desember 1966 anførte Riksadvokaten bl. a.:

«— — — Riksadvokatembetet er kommet til at konsekvensen av Høyesteretts kjennelse må bli at det for fremtiden blir gitt fullt fradrag for utholdt varetektsarrest i alle saker hvor rettsmiddel er prøvet av en som er domfelt i en straffesak, således også i tilfelle hvor den domfeltes anke blir avvist av Høyesteretts kjæremålsutvalg.»

Rundskrivet uttalte seg direkte bare om hvordan påtalemyndigheten skulle forholde seg i fremtiden. I brev til Riksadvokaten pekte jeg på at det i fengselsvesenets anstalter for tiden vel var innsatte som hadde fått varetektsfradrag beregnet i samsvar med den tidligere praksis, etter at deres anke var avvist av Høyesteretts kjæremålsutvalg. Jeg anførte at jeg gikk ut fra at påtalemyndigheten ikke hadde full oversikt over tilfeller av denne art og derfor ville være avskåret fra å foreta omberegning, men at ledelsen av den enkelte fengselsanstalt vel ville ha oversikt over om den hadde innsatte som var i denne situasjon. Jeg ba overveiet om Riksadvokaten fant grunn til å henlede Fengselsstyrets oppmerksomhet på forholdet, slik at anstaltledelsen kunne ta opp med påtalemyndigheten tilfeller som måtte være aktuelle.

Riksadvokaten svarte:

«Jeg har med interesse overveiet det spørsmål som sivilombudsmannen reiste i brev av 4. ds. om å gi mitt rundskriv til statsadvokatene av 20. f. m. tilbakevirkende kraft. Av hensyn til de praktiske spørsmål som saken reiser, har jeg også drøftet saken med førstestatsadvokaten i Oslo.

Jeg er kommet til å burde fraråde at påtalemyndigheten tar noe initiativ i dette tilfelle. Ved statsadvokatembetene har man fullbyrdelsesprotokoller, men på grunnlag av disse kan man ikke — hva sivilombudsmannen også forutsetter — skaffe seg oversikt over de tilfelle som måtte komme i betraktning. Det er mulig at fengslene ville kunne greie å spore opp og omberegne de enkelte aktuelle tilfelle, men sannsynlig ville dette kunne bli en ganske omfattende oppgave som måtte gå flere år tilbake. Den ville forøvrig måtte føre til endringer i innsendte skjemaer bl. a. til Strafferegistret med større eller mindre konsekvenser for arbeidet med kriminalstatistikken. (Se spesielt Statistisk Sentralbyrås oppgaver over innsatte og løslatte ved fengselsanstalter.)

Før mitt rundskriv av 20. f. m. forelå, forholdt påtalemyndigheten seg konsekvent i samsvar med tidligere rundskriv og innrømmet ikke fradrag for utholdt varetektsarrest i tiden mellom den underordnede retts dom og dagen for Kjæremålsutvalgets avvisning. En helt ny ordning ble omgående satt i verk da påtalemyndigheten så raskt som mulig tok konsekvensen av Høyesteretts siste avgjørelse, hvoretter varetektsfradrag for fremtiden alltid skulle innrømmes i tilfelle hvor Kjæremålsutvalget hadde avvist den domfeltes erklæring om bruk av rettsmiddel mot den underordnede retts dom.

Oslo statsadvokater mener at man ved å gi bestemmelsen om den nye ordning tilbakevirkende kraft ville komme til å skape nye tilfelle av rettsulikhet. Man har valgt som eksempel en lovovertreder som for tiden sonet en dom på 5 års fengsel etter at han forlengst hadde fått sin anke over dommen avvist av Kjæremålsutvalget. Det ville da være lite rimelig at denne person skulle få korrigert sitt varetektsfradrag, mens en som var ferdig med soningen av en samtidig avsagt dom på 4 års frihetsstraff ikke kan få rettet opp varetektsfradraget. Fradrags-retten ville altså i ethvert tilfelle alene bero på om det gjenstår en reststraff å sone, — således også etter utsettelse eller etter en prøvetid hvor prøven ikke var bestått. Det er vanskelig å få full oversikt over konsekvensene av å sette i verk det skritt som sivilombudsmannen ber overveiet. Det er vel, så vidt jeg forstår, grunn til å frykte for at man ikke ville kunne oppnå større rettferdighet ved å endre avgjørelser som var truffet tidligere i henhold til en konsekvent og hevdvunnen praksis, selv om det skulle lykkes i løpet av en noenlunde rimelig tid å få oppsporet de enkelte domfelte som ennå ikke var løslatt og som i sin tid forgjeves hadde prøvet å anke over underinstansens dom.»

Jeg orienterte deretter Fengselsstyret om saken for at forholdet kan bli tatt med ved vurderingen når fengselsmyndighetene behandler søknader om løslatelse etter fengselslovens kap. IV.

36.

Fradrag for varetektsfengsel, utholdt etter at anbringelse i tvangsarbeidshus var besluttet.

(Sak 421/66 og 7 E/66.)

A., som var anbrakt i tvangsarbeidshus, klaget over beregningen av fradrag for varetektsfengsel, utholdt før anbringelsen.

Saksforholdet var følgende:

A. hadde vært anbrakt i kursted i henhold til dom. Etter prøveløslatelse fra kurstedet ble han den 10. mars 1965 gjeninnsatt for brudd på prøvevilkårene, men rømte neste dag. Den 17. mars ble han pågrepet og satt i varetektsarrest. Den 24. s. m. besluttet statsadvokaten at han skulle overføres til tvangsarbeidshus. A. kunne blitt transportert til arbeidshuset 6. eller 7. april, men transporten ble utsatt fordi han i mellomtiden var innlagt på Fengselssykehuset. Han ble tilbakeført fra sykehuset til varetektsarresten 11. mai. På dette tidspunkt var en søknad fra ham om ny prøveløslatelse under behandling hos statsadvokaten, som avslo søknaden 15. mai. A. ble mottatt i arbeidshuset 1. juni.

Den 25. september s. å. ble A. løslatt på prøve, men ble gjeninnsatt for brudd på prøvevilkårene 18. januar 1966. Det var ikke tidligere beregnet fradrag i anbringelsestiden for varetektsoppholdet etter rømningen fra kurstedet, og A. krevet nå fradrag for varetektsopphold fra 17. mars til 1. juni 1965, dvs. 76 dager. Fengselsstyret tilsto ham fradrag på 35 dager.

I klagen av 10. mai hevdet klageren at etter hans beregning skulle han vært løslatt den 8. mai, mens løslatelsen etter det fradrag han hadde fått av Fengselsstyret, var fastsatt til 19. juni.

Klagen ble forelagt for Fengselsstyret, som viste til at statsadvokaten i anbringelsesbeslutningen ikke hadde anført noe om at varetektsfradrag skulle gis. Fengselsstyret uttalte videre bl. a.:

«— — — Fengselsstyret har ut fra rimelighetsgrunner fulgt den praksis eventuelt å gi skjønnsmessig fradrag i tvangsarbeidstid for varetekt som den domfelte ikke har krav på å få fratrukket, jfr. også fengselslovens §§ 44 og 45. I det foreliggende tilfelle fant en å kunne tilstå domfelte fradrag på 35 dager. Han ble med dette godskrevet sykehusopphold fra 6. april 1965, da han normalt kunne blitt mottatt i arbeidshuset, til 11. mai 1965, da han ble utskrevet fra Fengselssykehuset. Det framgår av saksdokumentene at varetektsoppholdet etter sistnevnte tidspunkt vesentlig skyldes behandlingen av domfeltes prøvesøknad. — Det resterende varetektstidsrom som domfelte ikke er gitt fradrag for, er ikke lenger enn det som er normalt i et tilfelle som dette, hvor overflyttingsspørsmålet måtte behandles 2 ganger av påtalemyndigheten.»

Jeg tok deretter saken opp med statsadvokaten og pekte på at Fengselsstyret, når det la til grunn at klageren ikke hadde krav på fradrag for varetektsfengsel, bl. a. bygget på at påtalemyndigheten ikke hadde fastsatt fradrag etter løsgjengerlovens § 28, annet ledd. 4.—6. punktum i denne bestemmelse lyder:

«For varetektsfengsel som er utholdt efter at anbringelse i tvangsarbeidshus eller kuranstalt er besluttet, tilkommer der ham i så fall fradrag i tvangsarbeidstiden (kuropphodet) med én dag for hver dags varetektsfengsel. Påtalemyndigheten kan også innrømme slikt fradrag for varetektsfengsel som er utholdt før beslutningen om anbringelse er truffet. Fradrag skal dog ikke gis for varetektsfengsel som domfelte selv har foranlediget og heller ikke for varetektsfengsel som blir avbrutt ved beslutning om å stille domfelte på prøve etter § 5 femte ledd eller § 18 fjerde ledd.»

Når det gjaldt fortolkningen av løsgjengerlovens § 28, annet ledd, viste jeg til Ot. prp. nr. 5 (1958) og anførte at det syntes å fremgå av proposisjonen at det med de nye bestemmelser ikke var tilsiktet noen innskrenkning av retten til varetektsfradrag.

Statsadvokaten uttalte i brev av 6. juni bl. a.:

«Når jeg i min anbringelsesbeslutning av 24/3. 1965 ikke ga fradrag for utholdt varetektsarrest, var det fordi domfelte hadde rømt fra kurstedet og således selv foranlediget varetektsarresten forut for anbringelsesbeslutningen. Etter at beslutning om anbringelse var truffet, dvs. fra 24/3.1965, tilkom det etter min oppfatning domfelte fradrag for utholdt varetektsarrest i henhold til loven. — — —

På grunn av at varetektsfradrag fra anbringelsesbeslutningen følger av loven, har dette ikke kommet til uttrykk i mitt påtegningsskriv av 24/3. 1965, men jeg er nå klar over at dette har vært uheldig og ført til misforståelser med hensyn til varetektsfradraget. Jeg har underrettet Fengselsstyret v/— — — om den misforståelse som her er oppstått og at jeg påtar meg det fulle ansvar for denne misforståelse og har bedt om at Fengselsstyret foranlediger domfelte løslatt uten opphold, dvs. i dag. En gjenpart av dette påtegningsskriv er sendt Fengselsstyret.»

Klageren ble etter dette løslatt den 7. juni.

Da det ikke var full overensstemmelse mellom Fengselsstyret og statsadvokatens oppfatning av hvilket varetektsfradrag den anbrakte hadde krav på etter loven, fant jeg det riktig å forelegge saken for Riksadvokaten. Riksadvokaten uttalte at han var enig i det syn som var kommet til uttrykk i statsadvokatens uttalelse.

Jeg tok deretter saken opp på ny med Fengselsstyret og viste bl. a. til fengselsreglementets § 45.3, hvor det bl. a. heter:

«Etter påtalemyndighetens bestemmelse skal det ved fullbyrdelse av frihetsstraff og tvangsarbeid gjøres fradrag for varetekts-

fengsling utholdt etter domsavsigelsen (straffeprosesslovens § 475, første og annet ledd, den militære straffeprosesslovs § 227, og drukkenskapslovens § 28, annet ledd). Har ikke påtalemyndigheten truffet slik bestemmelse, skal anstalten gjøre henvendelse til politiet om dette. — — —.»

Jeg pekte også på at A. om påtalemyndighetens syn på fradragsspørsmålet ble lagt til grunn, hadde vært anbrakt i 21 dager ut over det anbringelsesbemyndigelsen etter løsgjengerloven ga adgang til.

Fengselsstyret uttalte bl. a.:

«— — — Fengselsvesenets praksis i disse saker har gjennom en årrekke vært å gi slikt fradrag som påtalemyndigheten uttrykkelig måtte ha bestemt i forbindelse med overføringsbeslutningen. Hvis påtalemyndigheten ikke har uttalt seg om spørsmålet, har anstalten i alminnelighet ikke forelagt saken påny for denne myndighet, men har tatt varetektsspørsmålet opp med Fengselsstyret, som har gitt skjønnsmessig fradrag i det enkelte tilfelle.

Denne praksis bygger på det syn at løsgjengerlovens § 28 annet ledd, fjerde punktum, ikke direkte regulerer det aktuelle spørsmål. Foranledningen til lovendringen i 1930, da tredje og fjerde punktum ble inntatt i paragrafens annet ledd, var å få regler om varetektsfengsling etter at statsadvokaten hadde truffet sin ordinære anbringelsesbeslutning. Hvorvidt de nevnte regler har anvendelse for øvrig, har vært fremme i rettspraksis for så vidt angår prøvesituasjoner, og har der frambudt tvil, jfr. Rt. 1933 side 1299—1300 og 1955 side 381—382. Såvidt en kjenner til, foreligger det ikke noen domstolsavgjørelse når det gjelder varetektsfradrag i forbindelse med en slik rømning og overføring som her er aktuell. Lovendringen i 1958 gir så vidt sees ingen veiledning i spørsmålet. Fengselsstyret har lagt til grunn at myndighetene står fritt med hensyn til å gi fradrag i slike situasjoner, og har ment at det da er naturlig å følge det prinsipp som ellers gjelder i lovgivningen om at fradrag ikke gis for varetekt som domfelte selv har foranlediget.

I forbindelse med den lovtolking som Fengselsstyrets praksis har bygget på, nevner en til sammenligning at det ved rømning fra fengelselsanstalt i regelen ikke gis fradrag for mulig varetektsfengsling, jfr. fengselsreglementets § 45.8 punkt b.

Foranlediget av den aktuelle sak vil vedkommende anstalter bli gjort kjent med påtalemyndighetens syn på varetektsspørsmålet.

Fengselsstyret har allerede i brev av 9. juni d. å. gjort henvendelse til direktøren for — — — arbeidshus i sakens anledning.

Under henvisning til den forståelse av lgjl. § 28, annet ledd, som det foran er redegjort for, finner Fengselsstyret for sitt vedkommende ikke å burde treffe noen forføyning i anledning A.s anstaltopphold.»

Det var ingen uenighet mellom Fengselsstyret og påtalemyndigheten om at det var påtale myndighetens sak å avgjøre om og i tilfelle hvilket varetektsfradrag A. skulle ha i medhold av løsgjengerlovens § 28, annet ledd. At statsadvokaten ikke uttalte noe om fradragsspørsmålet, hadde imidlertid ført til misforståelsen. Da statsadvokaten hadde beklaget forholdet og Fengselsstyret ville underrette anstaltene om påtalemyndighetens syn på fradragsspørsmålet og det her dessuten gjaldt et lovtolkningsspørsmål som kunne by på tvil, ga saken etter omstendighetene ikke grunn til noe mer fra min side.

Jeg tok deretter opp med Riksadvokaten spørsmålet om hva som kunne gjøres for å sikre seg mot lignende misforståelser, og anførte at det vel ville være en fordel om påtalemyndigheten ved anbringelsesbeslutninger alltid anga varetektsfradraget, også når dette følger av loven.

Riksadvokaten har senere meddelt at han har sendt ut et rundskriv der statsadvokatene er bedt om alltid å uttale seg uttrykkelig om varetektsfradraget når de treffer beslutning om anbringelse.

37.

Klage fra tjenestemann ved fengselsanstalt over avskjed fra stillingen etter dom på ubetinget fengselsstraff for promillekjøring.

(Sak 79/66.)

En 59 år gammel overbetjent ved fengselsanstalt, A., klaget over at han etter krav fra Justis- og politidepartementet hadde måttet søke avskjed fra sin stilling etter at han var idømt ubetinget fengselsstraff for kjøring av motorvogn i alkoholpåvirket tilstand. A. hadde vært ansatt i fengselsvesenet siden 1928 og hadde tidligere rent rulleblad. Kjøringen hadde funnet sted under sykepermisjon og i et distrikt utenfor arbeidsstedet. Etter hans mening var forholdet ikke så graverende at det kunne gi grunnlag for avskjedigelse, men departementet hadde presset ham til å søke avskjed. Departementet hadde ikke villet videresende hans søknad om invalidepensjon til Statens pensjonskasse før avskjedssøknaden forelå. Subsidiært anførte han at han under enhver omstendighet burde vært tilbudt en annen stilling.

A. hadde hatt invalidepensjon siden november 1963, men ønsket nå å begynne å arbeide igjen. Justisdepartementet innvilget avskjedssøknaden 9. januar 1964. Da klagen først ble inngitt i januar 1966, var saken foreldet etter ombudsmannslovens § 6, tredje ledd. Etter sakens art fant jeg likevel grunn til å se på den, og ba ved foreleggelsen for Justisdepartementet også opplyst hvordan det vanligvis er blitt reagert overfor fengselstjenestemenn som har måttet sone fengselsstraff etter promillekjøring eller andre straffbare forhold.

Departementet uttalte:

«— — — Før A. søkte avskjed var han muntlig blitt underrettet om at spørsmålet om å avskjedige ham ville bli tatt opp dersom han ikke selv søkte avskjed. Bakgrunnen for dette var den dom han hadde pådratt seg for å ha kjørt bil i alkoholpåvirket tilstand.

I denne forbindelse viser en til fengselslovens § 6 hvoretter det ikke må være noe å utsette på vandelen til den som antas til tjenstgjøring i fengselsvesenet, og til tjenestemannslovens § 22, litra b, hvoretter en tjenestemann kan gis avskjed blant annet når han ved usømmelig adferd i eller utenfor tjenesten viser seg uverdig til sin stilling eller nedbryter den aktelse eller tillit som stillingen krever. En antar at den handling A. var dømt for, var av slik art at han ikke burde fortsette i sin stilling. I denne sammenheng legger en vekt på at han hadde en betydningsfull overordnet stilling ved anstalten.

Når det gjelder underordnede tjenestemenn som er dømt for å ha kjørt motorvogn i alkoholpåvirket tilstand, har man hatt to tilfelle, et fra 1957 som ledet til suspensjon i tre måneder uten lønn, og et annet fra 1965 som ledet til en bot på 500 kr., samt suspensjon i en måned uten lønn.

To nye tilfelle hvor fengselstjenestemenn er dømt for promillekjøring er for tiden under behandling.

Disse tilfelle har ledet til departementets rundskriv av 5. oktober 1965 og 27. april 1966, — — —.»

I rundskrivet av 27. april 1966 om «Avskjed av tjenestemenn som har utholdt fengselsstraff» heter det bl. a.:

«— — — Personer som har utholdt fengselsstraff, kan vanskelig ha den tillit og aktelse som er nødvendig for en fengselstjenestemann. Slike personer kan derfor ikke antas til tjenstgjøring i fengselsvesenet.

Dersom en fengselstjenestemann blir idømt ubetinget fengselsstraff vil etter departementets oppfatning grunnlaget for den nødvendige tillit og aktelse normalt være falt bort. I så fall bør tjenestemannen ikke fortsette i et arbeid hvor han vil måtte ha nær kontakt med de innsatte, og han bør derfor slutte i tjenesten. En antar imidlertid at tjenestemannen i slike tilfelle bør gis anledning til selv å søke avskjed, og at det bør gis ham en viss frist for dette. Hvis han ikke benytter seg av dette, bør ansettelsesrådet gi ham avskjed i samsvar med bestemmelsene i tjenestemannslovens §§ 22 og 23. — — —.»

Til A.s anførsel om at hans invalidepensjonssøknad var holdt tilbake i påvente av hans avskjedssøknad, uttalte departementet at det hadde bedt A. opplyse om han ville søke avskjed eller permisjon uten lønn. Dette var for øvrig skjedd etter anmodning fra Statens pensjonskasse. Da det ikke innløp tilfredsstillende formet avskjedssøknad fra A., ble hans søknad om invalidepensjon oversendt Statens pensjonskasse med påtegning om at avskjedsspørsmålet ikke var avgjort.

I mitt svarbrev til klageren uttalte jeg at jeg ikke kunne se at Justisdepartementet hadde anvendt loven uriktig, når det hadde funnet at A.s promillekjøring og den etterfølgende straffedom var avskjedsgrunn etter tjenestemannslovens bestemmelser. Spørsmålet om avskjed burde gis var et vurderingsspørsmål, og departementets bedømmelse av forholdet kunne etter min mening ikke kritiseres. Under disse omstendigheter kunne det ikke reises innvendinger mot at avskjed ble gitt etter søknad fra klageren selv.

Departementet hadde ikke plikt til å skaffe klageren annen stilling.

38.

Postsparebankens adgang til å sperre konto og tilbakeholde utlånt innskuddsbok. Sen saksbehandling.

(Sak 697/65.)

A. klaget i brev av 25. september 1965 over at Postsparebanken tross flere henvendelser fra hans side ennå ikke hadde tilbakelevert ham hans postsparebankbok, pålydende kr. 10 824,—, som han den 8. mars 1963 hadde lånt ut til lensmannen i forbindelse med etterforskningen i en underslagssak. Lensmannen hadde videresendt boken til Postsparebanken for kontroll.

Det faktiske forhold var i hovedtrekkene:

Det ble i mars 1963 oppdaget underslag ved et poståpneri, der klagerens hustru var poståpner. Hun tilsto underslaget, som hadde pågått gjennom lengre tid og var blitt holdt skjult ved at hun hadde fylt ut uttakskort for postsparebankkonti tilhørende innskytere som benyttet poståpneriet, uten at tilsvarende uttak ble ført i deres bankbøker. Hun hadde også ført opp et uttak på kr. 10 000,— på A.s konto. I forbindelse med etterforskningen innhentet lensmannen ca. 30 postsparebankbøker fra forskjellige innskytere, herunder A.s postsparebankbok. A. fikk kvittering, datert 8. mars 1963, om mottagelse «til utlån».

Lensmannen oversendte bankboken til Postsparebanken sammen med en del andre 22. juni 1963. A. var avhørt av lensmannen 14. mars og 17. juni 1963, men tok da ikke standpunkt til om han ville gjøre krav overfor Postsparebanken på de kr. 10 000,— som var tatt ut på hans konto. Han forklarte at han ville vente til fru A.s forsvarer, overrettssakfører M., hadde gått gjennom sakens dokumenter og da gi svar gjennom denne.

Den 2. desember 1963 skrev A. til Postsparebanken:

«Jeg tør be Dem sende mig min bankbok, fullt dekket med sitt oprindelige beløp, med påførte renter. — — —.»

Postsparebanken svarte 11. s. m. at den ikke kunne ta standpunkt til A.s krav før saken mot fru A. var pådømt av retten. Saken mot henne ble avgjort ved dom i forhørsrett den 22. februar 1964. Forholdet med uttaket på A.s bok var ikke tatt med i saken.

Den 8. mars 1965 skrev A. til Postsparebanken:

«Tillater mig herved å efterlyse kontrabok nr. — — — m/Postsparebanken pålydende kr. 10 824,— som ble utlånt til lensm.betjent — — —, — — — 8/3 1963.

Da jeg er i høiest grad i forlegenhet for denne, både når det gjelder pengene og forbindelsen med Postsparebanken.

Min kones ansvar like overfor Dem er hennes sak. — — —.»

Da han ikke fikk svar, skrev han på ny til Postsparebanken den 23. august 1965 og forlangte å få bankboken tilbake, samtidig som han pekte på at han ikke hadde fått svar på sitt brev av 8. mars s. å.

Postsparebanken hadde forsøkt å skaffe seg dekning for sine krav mot fru A. bl. a. ved å få sikkerhet i en fast eiendom som tilhørte henne. Eiendommen ble solgt ved tvangsauksjon etter begjæring fra en foranstående panthaver, og budet ble stadfestet 11. januar 1965. Overrettssakfører M., som også representerte auksjonsrekvirenten, underrettet den 8. mai 1965 Postsparebanken om utfallet av tvangsauksjonen, som ikke ga banken full dekning. Om fru A. skrev han:

«— — — Når det gjelder fru A. og den restgjeld hun får til Postsparebanken, er forholdet at Creditreform for Deres regning har tatt utlegg i alt løsøre hun eier. Det er søkt om at hennes svigersønner kan få kjøpt dette. Når dette er avviklet, vil hun være helt blank. Hennes stilling både økonomisk og personlig er så bedrøvelig som det går an for et menneske å komme ut i det. Jeg vil derfor søke for henne om eftergivelse av restgjelden, hvis De vil motta og behandle en slik søknad. Jeg skal da gi de opplysninger som trenges og de legitimasjoner De måtte ønske, så snart jeg får høre hvordan det går med løsøret.

Ektemannen A.s krav i anledning hans tap burde også avgjøres. Han er helt uforsonlig overfor sin hustru, men det er spørsmål om man kan få tvunget gjennem en avgjørelse overfor ham i forbindelse med en benådning for gjeldsansvaret. Jeg har henvist ham til annen sakførerassistanse.»

I brev til A. av 22. september 1965 viste Postsparebanken til at det ikke hadde vært mulig å ta standpunkt til A.s erstatningskrav før resultatet av tvangsauksjonen var avklaret, og fortsatte:

«— — — Dette fikk vi melding om den 13. mai i år gjennom overrettssakfører M. Han opplyste samtidig at han hadde henvist Dem til annen sakførerassistanse. Saken har siden berodd her i påvente av en nærmere redegjørelse fra Dem.

Slik saken nå står, har vi funnet å kunne gjøre opp kontoen for postsparebankbok nr. — — — slik at det innestående restbeløpet, kr. 824,03 + renter vil bli oversendt Dem på giro-utbetalingskort en av de nærmeste dagene.

Deres krav om erstatning for det beløp på kr. 10 000,— som De hevder Deres hustru, forhenværende poståpner fru A., har tatt ut urettmessig, vil bli oversendt Poststyrets juridiske konsulent til nærmere vurdering. Vi vil komme tilbake til saken så snart hans innstilling foreligger.»

A. klaget deretter i brev av 25. september s. å. til meg over at han ikke fikk bankboken utlevert.

Til klagen anførte Postsparebanken at banken i brev til overrettssakfører M. den 6. juni 1964 hadde gjort oppmerksom på at det foreløpig ikke ville bli tatt standpunkt til A.s krav. Årsaken var bl. a. at man ville avvente utfallet av tvangsauksjonen. Banken oppfattet det slik at overrettssakfører M. var enig i dette. Da banken mottok A.s purring av 8. mars 1965, var den kjent med at eiendommen var solgt og stilte saken i bero inntil den hadde fått nærmere opplysninger om utfallet av auksjonen. Etter overrettssakfører M.s brev av 13. mai lot banken saken bero i påvente av «henvendelse fra A.s juridiske sakkyndige» inntil den fikk A.s henvendelse i august.

Banken anførte ellers at den hadde forstått det slik at det vesentlige for A. var å få rådighet over det beløp som sto inne på kontoen, ikke å få boken tilbake. A.s krav på det innestående beløp var det vanskelig å ta standpunkt til, fordi det var innskyterens hustru som hadde bemektiget seg pengene, angivelig for å bruke dem til familiens underhold. Når det gjaldt spørsmålet om tilbakelevering av bankboken, anførte Postsparebanken:

«— — — Vi finner også å ville nevne at en postsparebankbok ikke helt kan likestilles med en vanlig kontrabok i en spare- eller forretningsbank. Kontoen kan nemlig ikke sperres på tilsvarende måte idet en postsparebankbok uten forutgående sjekking mot kontoen kan brukes ved landets 3 600 poststeder og dessuten ved alle større poststeder i de nordiske land. En sperring av det pålydende beløpet på en postsparebankbok eller en del av det kan følgelig bare gjøres effektiv ved at selve innskuddsboka blir oppbevart ved bankens hovedkontor eller på tilsvarende betryggende måte. Før det var tatt standpunkt til erstatningskravet, som i nærværende sak var meget komplisert, kunne vi således ikke

imøtekomme herr A.s krav om tilbakelevering av boka med pålydende beløp. Dette er forøvrig en praksis som har vært fulgt siden Postsparebanken ble etablert. — — —.»

I brev av 11. februar 1966 meddelte Postsparebanken at A.s krav var ferdigbehandlet av bankens styre og at han skulle få erstatning med fullt beløp.

I min uttalelse pekte jeg på at A.s klage gjaldt to forhold, som imidlertid hang nøye sammen — at han ikke hadde fått sin Postsparebankbok tilbake tross påkrav og at han i denne tid var avskåret fra å disponere over sitt innskudd i Postsparebanken.

Når det gjaldt det første forhold, måtte det etter lensmannens kvittering legges til grunn at A. hadde l å n t u t bankboken frivillig. Opprinnelig var forholdet således i orden. Det var imidlertid på det rene at han i brev av 2. desember 1963 krevde å få bankboken tilbake og senere gjentok sitt krav. Den hjemmel som Postsparebanken fra først av hadde til å beholde boken, var således ikke lenger til stede. Siden Postsparebanken ikke fant det forsvarlig å levere boken fra seg, burde den under disse forhold ha søkt rettens beslutning om å beslaglegge den.

Jeg var imidlertid enig med Postsparebanken i at det sentrale punkt her ikke var selve besiddelsesspørsmålet. Realiteten i saken var åpenbart at A. ville disponere over sitt innskudd uavkortet.

Selv om forholdet med at A. var poståpnerens ektefelle var egnet til å komplisere ansvarsspørsmålet, måtte A. ha krav på at det innen rimelig tid ble tatt standpunkt til hans krav om å få disponere over innskuddet. Banken fikk utskrift av forhørsrettens dom den 9. april 1964 og var i alle fall fra dette tidspunkt kjent med at fru A.s uttak på mannens innskuddskonto ikke var tatt med i straffesaken. Siden A.s krav mot Postsparebanken ikke var avhengig av at banken kunne få dekning for sitt regresskrav, var det vanskelig å se at det kunne gjøre det berettiget å utsette avgjørelsen, at banken ønsket å se utfallet av tvangsauksjonen.

Jeg kunne heller ikke se at det var tilstrekkelig grunnlag for å bygge på at overrettssakfører M. på A.s vegne var enig i utsettelsen. M. hadde vært fru A.s forsvarer, og A. hadde i sine henvendelser til banken så vidt sees ikke anført noe om at M. også skulle representere ham. A.s krav, som var klart fremsatt, forutsatte heller ikke noen senere henvendelse fra juridiske sakkyndige.

Jeg uttalte at det hadde vært grunn til å avgjøre A.s krav på et tidligere tidspunkt.

39.

Det var ikke gjort tilstrekkelig klart at deltagelse i en utvidet konfirmantundervisning var frivillig.

(Sak 741/65.)

A. som hadde en datter i konfirmasjonsalderen, klaget over at konfirmantundervisningen i den bymenighet han tilhørte, var utvidet ut over det lov om konfirmantforberedelse og konfirmation av 15. august 1911 ga hjemmel for. Han pekte bl. a. på at innskrivningen til konfirmasjon i mai 1966 ble foretatt tidlig på høsten i 1965 og at undervisningen således var utvidet til et helt skoleår.

Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som innhentet uttalelser fra vedkommende sokneprest og biskop.

Det var riktig som anført av klageren at innskrivningen til vårkonfirmasjonen hadde funnet sted allerede i september 1965. I kunngjøringen om innskrivning sto det bare at vårkonfirmanter ble innskrevet den 7. september. Soknepresten hadde redegjort for ordningen i menighetsbladet:

«For første gang her i soknet er vår-konfirmantane innskrevne alt nå. Og de har kanskje stussa litt ved dette. Saka er at vi vil prøve det opplegget for konfirmantundervisninga som institutt for Kristen Oppseding har utarbeidt. Vi tar først og fremst sikte på å gi dei unge ei innføring i menighetslivet, med det arbeidet som går for seg i kyrkjelyden. Dei unge skal da møte ved høgmessene, det vil seie annankvar søndag, ein god halvtime før gudstenesta skal begynne, for å få undervisning om kva gudstenesta egentleg er. Dessuten vil vi samle dei til nokre kveldsamvær under dette halvåret. Etter nyttår tar så den vanlege undervisninga til. Der vil bli eit samvær med konfirmantar og foreldre, der vil bli eit ungdomsmøte, ein hyggekveld der berre konfirmantane er samla, eit par samvær der vi blir førte inn i misjonsarbeidet, og eit samvær med soknerådet m. v.

Men allerførst vil eg få dykk foreldre i tale. Berre dykk, og ikkje med dei unge. D e r f o r v i l e g f å b e d y k k k o m m e t i l e i t m ø t e i M e n i g h e t s s a l e n, o n s d a g d e n 2 2. s e p t e m b e r k l. 2 0. 0 0.

Eg vil der prøve å fortelle litt om korleis vi legg opp konfirmantundervisninga, plan og mål. Og der vil bli høve til å sette fram spørsmål, eller samtale om konfirmasjonen.»

Soknepresten hadde også redegjort for nyordningen i det nevnte møte den 22. september og hadde videre forklart hva ordningen gikk ut på i en artikkel i en lokalavis den 6. oktober. Det het her bl. a.:

«— — — For det første blir sjølve førebuingstida utvida til eit heilt skoleår, med innskriving om hausten for vårkonfirmasjonen, og ved nyttårstid for haustkonfirmasjo-

nen. I første halvåret tar ein sikte på å føre dei unge inn i gudstjeneste og liv og arbeid i kyrkjelyden. Og vi prøver å gjere dette ved mest mulig å la dei unge sjøl leve med i gudstenesta og menighetslivet. Dei skal bli personleg engasjerte, og ikkje berre få teoretisk kunnskap om det som går for seg i vår kyrkje og vår kyrkjelyd. Lat oss ta dette med gudstenesta først:

Konfirmantane skal møte til høgmesse annankvar søndag. Eller det kan bli tale om ei serleg ungdomsgudsteneste, der dei sjøl er aktive, med skriftlesing, song og andre ting.

Men for at dei skal få meir glede og nytte av gudstenesta, vil vi også prøve å føre dei inn i det som går for seg under gudstenesta, slik at dei forstår dei enkelte ledd i liturgien og dei kyrkjelege handlingane. Derfor skal dei møte ein halv time før gudstenesta tek til, til eit kvarters undervisning. — — —.»

Soknepresten presiserte at det var viktig at alle møtte frem. «Skulle det hende at ein eller annan har god grunn for å bli borte, vil presten sette stor pris på å få vete det på forhand. Og det same gjeld sjølsagt også for dei andre samvær det kan bli tale om i året.»

Når det gjaldt disse andre samvær, uttalte soknepresten:

«I første halvåret gjeld desse samvær det liv og den aktivitet som pågår i kyrkjelyden utanom gudstenestene. Først vil eg da nemne ungdomsarbeidet. Ungdomsklubben vår innbyr konfirmantane til hyggesamvær. Dette vil bli opptaket i denne sektoren. Men for at dei unge kan bli kjende med ungdomsarbeidet vil dei også få innbyding til å bli med på vanlege møte, og andre tiltak som ungdomsklubben set i verk.

Misjonen er ein viktig del av eit levande menighetsarbeid. Vi har alt havt eit samvær der vi fekk kjennskap til Sjømannsmisjonen. Og dei unge fekk seg pålagt ei oppgåve i samband med dette arbeidet, ei oppgåve som eg trur dei vil ha glede av sjøl, samstundes som dei vil glede andre. — — —.»

Til klagen uttalte soknepresten:

«1. Den ordninga som nå er sett igang i — — —, er det vanlege opplegget som IKO har utarbeidd. Det er i bruk i fleire prestegjeld, både i — — — — — — — bispedøme og i andre bispedøme. Serleg har eg merkt meg at i — — — bd. har opplegget vori brukt og godt likt, både av foreldre, prestar og konfirmantar.
2. Det er sett igang som ei prøveordning, førebels for eit til to år.
3. Saka vart tatt opp i soknerådsmøte, der vedtak om å prøve tiltaket vart gjort samrøystes. Godkjenning vart innhenta av biskopen som ingen merknad hadde til vedtaket.
4. I samsvar med opplegget vart det kallt inn til foreldremøte straks, etter at konfirmantane var innskrevne. Dei frammøtte foreldre hadde ingen innvendingar, men fleire sa seg glad for ordninga, som dei meinte var god. Ved dette møtet orienterte soknepresten om ordninga, og nemnde at det heile er ei frivillig sak, da ingen lenger med lov i hand vil tvinge nokon til å bli konfirmert i det heile.
5. Ingen vil bli bortvist, om dei kjem til undervisninga først etter nyttår.

Der er elles eit par ting i klagen ein vil sette merke ved. Når klagaren nemner at skolemyndighetene ikkje var spurt, er dette for så vidt rett, som ein ikkje kan forstå at desse har det minste med korleis ein i kyrkja vil legge opp konfirmantundervisninga. Ein er elles i beste forståelse med skolen når det gjeld undervisningstid etc.

Det er vidare meininga at konfirmantane framleis møter ved gudstenestene gjennom heile undervisningstida, da ein ikkje blir ferdig med det stoffet ein har planlagt å gå gjennom ved desse, i første halvåret. Det er her tale om 6, i høgda 7 gudstenester i første halvår, kanskje 8 i neste halvår. Underskrevne har aldri vori i tvil om at dette ikkje kunne vere i samsvar med lova. Det eg har nemnt om lov om konfirmantundervisning og konfirmasjon, som vi ventar på, er berre for ålmenn orientering.»

I tilknytning til soknepresten's uttalelse bemerket Kirke- og undervisningsdepartementet:

«— — — Departementet har oppfattet soknepresten's brev om konfirmantforberedelsen i — — — slik at fremmøte ved gudstjenestene ikke påhviler konfirmantene som plikt på linje med deltakelse i den obligatoriske undervisning. Man har i sakens anledning skrevet til — — — — — — biskop.»

I brev til biskopen bemerket departementet:

«— — — Departementet har selvsagt ikke noe å merke ved at presten ber konfirmantene komme til gudstjeneste, og mener for øvrig at konfirmantene bør følge en slik anmodning. Soknepresten bør på forhånd si fra til konfirmantene at deltakelse ikke er noe vilkår for konfirmasjon. — — —.»

I brev til departementet pekte jeg på at inntegning til vårkonfirmasjon etter loven av 1911, § 1, skulle skje «like efter juleferierne» og ba opplyst om departementet antok at det var adgang til å fastsette tidspunktet for innskrivning til vårkonfirmasjon til tidlig på høsten. Hvis det ikke var meningen å fravike regelen om innskrivning «like efter juleferierne», ba jeg opplyst om det var gjort klart at inntegning av vårkonfirmanter også kunne skje på dette senere tidspunkt. Jeg pekte også på at det ikke forelå noe som viste at det var gjort klart for konfirmantene og deres foreldre at deltagelse i konfirmantundervisningen i høsthalvåret var basert på frivillighet. Soknepresten's uttalelse i foreldremøtet om at «det heile er ei frivillig sak, da ingen lenger med lov i hand vil tvinge nokon til å bli konfirmert i det heile», gjorde det ikke klart at

det for den som ønsket å bli konfirmert, var en frivillig sak å delta i første halvårs undervisning.

Soknepresten uttalte:

«— — — Der er ikkje utlyst innskriving av konfirmantar etter nyttår, då alle i soknet, som er av den aktuelle årsklassen, skreiv seg inn frå hausten. Skulle trass dette nokon ha meldt seg, ved eventuell innflytting eller likn., ville dei blitt inntatt.

Kunngjering om innskrivinga vart gjort på vanleg måte, ved gudstenesta og i den lokale avis. Ein viser ellers til det som før er sagt i dette brevet.

Ved foreldremøtet vart det vel neppe i detaljert form gjort klårt at den innskriving som hadde pågått, var ein midlertidig innskriving, da dette spørsmålet i det møtet ikkje kom fram. Men at underskrevne heldt fram at konfirmantførebuing og konfirmasjon er ei frivillig sak, trur eg med visse å kunne seie. — — —.»

Departementet uttalte:

«— — — Etter det man har forstått, er det i — — — søkt gjennomført en prøveordning for konfirmantene med frivillig deltakelse i gudstjenester i høsthalvåret og med vanlig konfirmantundervisning i vårhalvåret. Når foreldre og konfirmanter i et slikt tilfelle gjøres kjent med at deltakelse i høsthalvåret er frivillig og at bare undervisningen i vårhalvåret er obligatorisk for de påmeldte, antar man at bestemmelsene i lov om konfirmantforberedelse og konfirmasjon av 15. august 1911, ikke er til hinder for at innskriving, dvs. registrering av konfirmanter til vårkonfirmasjon skjer tidlig på høsten. Man ser det da slik at det med bestemmelsene om innskriving til konfirmasjon i lovens § 1 menes påbegynnelse av det obligatoriske kurs.

Departementet har ellers forutsatt at gudstjenestebesøk i tiden før det regulære kurs tar til ikke kan pålegges konfirmantene.»

Etter det som var opplyst måtte det legges til grunn at det ikke hadde vært meningen å utvide den obligatoriske konfirmantundervisning. Jeg bemerket i brev til Kirke- og undervisningsdepartementet at når første halvårs konfirmantforberedelse således var en helt frivillig sak, måtte foreldre og konfirmanter ha et klart krav på at det ble sagt tydelig fra om det, men dette var ikke gjort. Hverken i kunngjøringen om innskrivning til vårkonfirmasjonen, i brevet til konfirmantforeldre, inntatt i menighetsbladet, eller ved foreldremøtet etter innskrivningen, var det gjort klart at det også for dem som ville konfirmeres, var en frivillig sak om de ville delta i første halvårs undervisning.

Det kunne heller ikke legges til grunn at det i det orienterende møte med konfirmantforeldre ble gjort klart at bare siste halvårs undervisning var obligatorisk for konfirmantene. Noen senere kunngjøring om endelig innskrivning til den obligatoriske konfirmantforberedelse ble ikke foretatt, — etter det opplyste fordi alle aktuelle konfirmanter var inntegnet om høsten. Etter min mening burde det vært sagt tydelig fra til foreldre og konfirmanter om et så vesentlig punkt ved ordningen som at den var basert på frivillig deltagelse.

Jeg pekte på at utvidet konfirmantforberedelse etter det opplyste var gjennomført også i en rekke andre menigheter etter det samme opplegg og at det neppe kunne utelukkes at det også andre steder kan foreligge uklarhet på samme punkt. Jeg ba overveiet om ikke noe burde gjøres for å unngå misforståelser hos foreldre og konfirmanter om hvilken del av konfirmantforberedelsen som er frivillig og hvilken som er obligatorisk.

Kirke -og undervisningsdepartementet opplyste i brev av 3. september 1966 at biskopene var blitt gjort kjent med uttalelsen og at departementet i tilknytning til denne hadde bemerket:

«Man ser gjerne at konfirmantene blir bedt om å delta i et bestemt antall gudstjenester i en innføringsperiode før konfirmantundervisningen tar til, og man finner det ønskelig at de deltar. Det er imidlertid nødvendig at konfirmantene og deres foreldre på forhånd gjøres uttrykkelig oppmerksom på at deltakelsen i gudstjenesten er frivillig.

Dersom fremmøte ved enkelte gudstjenester skal gå inn i den regulære ordning av konfirmantforberedelse med sikte på å gi konfirmantene kunnskaper om gudstjenestens gang, må dette skje i undervisningsperioden og i henhold til avgjørelse av biskopen etter vanlig forberedende behandling.»

40.

Avslag på konsesjonssøknad omgjort etter selgerens død uten at det ble undersøkt om selgerens enearving var bundet av kjøpekontrakten.

(Sak 965/66.)

A. som ved testament var innsatt som enearving etter B., klaget over at Landbruksdepartementet etter B.s død og uten å forelegge saken for henne, hadde omgjort et tidligere avslag på en konsesjonssøknad fra C., som hadde inngått kjøpekontrakt med B. om dennes faste eiendom.

Det faktiske forhold var i hovedtrekkene:

B. som var gammel og skulle flytte på aldershjem, solgte ved kjøpekontrakt av 1. mars 1963 sitt gårdsbruk til C. En del av kjøpesummen skulle betales med en gang og resten på den dag som var fastsatt for C.s overtagelse av eiendommen. Det var ikke avtalt noe om hvorledes det skulle forholdes dersom C. ikke fikk konsesjon.

C.s konsesjonssøknad ble avslått av Landbruksdepartementet den 16. august 1963. Selgeren skrev til departementet i januar 1964 og ba om at avslaget måtte bli omgjort, og også C.s advokat rettet flere henvendelser til departementet om dette. C. overtok ikke eiendommen og betalte ikke restkjøpesummen.

B. døde den 1. mai 1965. Den 24. februar 1966 skrev C.s advokat i brev til departementet bl. a.:

«— — — Som Departementet kjenner til lyktes det dessverre ikke å få denne sak løst for gamle B. Han er avgått ved døden i 1965, og hans bo er overtatt av A., — — —. Som arving har A. overtatt både rettigheter og forpliktelser etter B., og jeg går ut fra at hun da også må oppfylle den kjøpekontrakt som er inngått av arvelateren, hvis konsesjon nå blir innvilget av Departementet. — — —.»

Den 4. mai 1966 meddelte departementet C. konsesjon på eiendommen.

Etter å ha gjennomgått Landbruksdepartementets dokumenter i saken, pekte jeg i brev til departementet på at det ikke forelå noen henvendelse til departementet fra selgeren etter 20. januar 1964 og heller ikke noe som viste at arvingen, A., anså kjøpekontrakten opprettholdt selv om konsesjon var avslått. Jeg anførte at en kjøpekontrakt vel i mange tilfeller ville falle bort når konsesjon ikke ble gitt, og ba opplyst hvorfor det var ansett overflødig å rette en henvendelse til A. før konsesjonssaken ble tatt opp til ny vurdering.

I sitt svar pekte departementet på at kjøpekontrakten ikke var gjort betinget av at konsesjon ble gitt og fortsatte:

«— — — Kjøpekontrakten faller derfor ikke bort ved at konsesjon blir nektet, og både kjøper og selger kunde kreve kontrakten opprettholdt etter konsesjonsnektelsen. Det følger riktignok av skogkonsesjonslovens § 17 at selgeren ikke er forpliktet til å utstede skjøte så lenge konsesjon ikke er gitt; men dette er ikke til hinder for at kjøperen kan kreve kontrakten opprettholdt. Han kan f. eks. overdra sine rettigheter etter kontrakten til en erverver som kan få konsesjon eller han kan få konsesjon selv. — — —.»

Jeg anførte at forutsetningen for at en konsesjonssøknad kunne tas opp til ny vurdering måtte være at kjøpekontrakten fremdeles var bindende for begge parter, slik departementet også hadde lagt til grunn at den var. Partenes henvendelser til departementet etter konsesjonsnektelsen tydet imidlertid på at de neppe kunne ha oppfattet kontrakten slik. I sitt brev av 20. januar 1964 skrev B. bl. a.:

«Vil jeg håpe at det ærede Departement gjør det de kan for at C. får konsesjon på min eiendom — — —. Hvis ikke handelen med C. går i orden, er da Staten kjøper av min eiendom. Da jeg må tilbakebetale C. det jeg har fått utbetalt av ham. Samtidig som jeg må ha til å dekke mine utgifter ved pleiehjemmet. Jeg håper at denne handelen nu vil gå i orden til mitt beste.»

Dette syntes å vise at selgeren ikke hadde ansett kjøperen forpliktet etter kontrakten dersom konsesjon ikke ble gitt. En rekke uttalelser i brev fra kjøperens advokat til departementet tydet på samme måte på at kjøperen neppe kunne ha ansett kjøpekontrakten bindende for seg om konsesjon ikke ble gitt. Etter det som forelå, syntes det nærliggende å anta at partenes forutsetning hadde vært at kjøpet skulle være betinget av at konsesjon ble gitt. Jeg bemerket videre:

«— — — Når kjøper ikke er forpliktet til eller villig til å gjennomføre kjøpet uten hensyn til om konsesjon blir gitt, kan selger neppe uten videre være forpliktet til å la kjøpekontrakten bli stående i ubegrenset tid i påvente av en eventuell omgjøring av avslaget på konsesjonssøknaden. Uansett om man etter advokat — — —s anførsler vel kanskje kan legge til grunn at B. var villig til å la kjøpekontrakten bli stående en tid selv om C. bare ville gjennomføre kjøpet dersom han fikk konsesjon, kan man ikke uten videre gå ut fra at også hans arving, A., var bundet til å gjøre det. Under enhver omstendighet kompliserte det saken at selgeren var avgått ved døden og en arving trådt i hans sted. Det kan derfor ikke sees at de opplysninger som forelå da departementet traff sin avgjørelse den 4. mai 1966 var tilstrekkelige til at departementet uten videre kunne legge til grunn at selgers arving var bundet av kjøpekontrakten av 1. mars 1963. Konsesjonssøknaden ble avslått 16. august 1963 og avslaget omgjort 4. mai 1966. Selgeren var avgått ved døden 1. mai 1965. Etter min mening hadde det vært grunn for departementet til å innhente uttalelse fra A. før den tidligere avgjørelse ble omgjort. Hvis hun hevdet at hun ikke lenger var bundet av kjøpekontrakten, måtte kjøperen naturlig vært gjort kjent med dette og spørsmålet kunne kanskje blitt avklaret gjennom partenes uttalelser. Under enhver omstendighet måtte spørsmålet ha blitt overveiet i forbindelse med kjøperens henvendelse for å få omgjort konsesjonsnektelsen. — — —.»

I brev til klageren tilføyet jeg bl. a. at konsesjonen til C. i seg selv ikke fratok henne noen rett hun måtte ha. Var hun ubundet av kjøpekontrakten, hadde det forhold at konsesjon var meddelt C. ikke endret noe i dette. Det privatrettslige spørsmål om hvorledes kjøpekontrakten var å forstå, måtte i tilfelle avgjøres av domstolene. Jeg gjorde A. opp-

merksom på at hun så vidt skjøntes selv trengte konsesjon på overtagelsen av eiendommen, uansett at hun hadde ervervet den som testamentarving.

41.

Ettergivelse av kilometeravgift ved overdragelse av motorvogn.

(Sak 839/65.)

A. som hadde solgt sin lastebil til B. ved salgsavtale av 30. oktober 1962, klaget over at skyldig kilometeravgift som påhvilte bilen ved salget, ble innkrevet hos ham, skjønt kjøperen i henhold til salgsavtalen skulle være ansvarlig for avgiften. Finans- og tolldepartementet hadde avslått hans søknad om å få avgiften ettergitt. A. anførte at etter den praksis Avgiftsdirektoratet inntil da hadde fulgt, måtte han kunne gå ut fra at B. ikke ville få registrert bilen uten å dekke de påløpne avgiftsterminer. Det var etter hans mening en feil når B. hadde fått registrert bilen uten å betale avgiften.

Det faktiske forhold var følgende:

Etter salgsavtalen skulle B. betale kr. 4 000,— kontant og dekke «resterende vegavgift» med inntil kr. 3 500,—. Kontantbeløpet ble betalt, men B. fikk senere tilbake av det kr. 1 300,— til dekning av skyldig avgift ut over kr. 3 500,—. Bilen ble avskiltet i november 1962. I brev av 3. og 13. august 1963 søkte B. om å få bilen registrert mot å betale kr. 2 500,— av den skyldige avgift med en gang og resten senere. Avgiftsdirektoratet svarte i brev av 20. s. m. at bilen kunne registreres mot betaling av det beløp B. etter lov av 19. juni 1959 nr. 2 § 5, annet ledd, var personlig ansvarlig for, nemlig kr. 656,—. Resterende avgift ville bli innkrevet hos A. Gjenpart av brevet ble sendt A. Bilen ble deretter registrert den 23. august s. å. mot innbetaling av kr. 656,— fra B.

Avgiftsdirektoratet krevet restavgiften hos A., som viste til salgsavtalen. En senere søknad fra A. om ettergivelse ble avslått av departementet, og det ble foretatt utpanting hos A.

Etter nevnte lovs § 5, annet ledd, er den som erverver motorvogn solidarisk ansvarlig med den tidligere eier for siste termin av forfalte avgifter og for avgifter som er påløpt fra siste termins utløp frem til overdragelsen. Det var på det rene at B. ikke var personlig ansvarlig for et større beløp enn det han var avkrevet i forbindelse med registreringen.

Etter lovens § 4 kan bruken av et kjøretøy påbys stanset dersom skyldig avgift ikke betales i rett tid. Inntil høsten 1962 var denne bestemmelse praktisert slik at en allerede foretatt avskilting ble opprettholdt inntil all skyldig avgift var betalt, uansett om avgiftsrestansen ble omfattet av ny eiers solidaransvar eller ikke. Det var denne praksis A. hadde hatt kjennskap til og bygget på da han inngikk sin avtale med B.

Det måtte anses på det rene at det var hensynet til en effektiv avgiftsinnkreving og ikke hensynet til selgere av motorkjøretøyer, som var bakgrunnen for den praksis som var fulgt inntil høsten 1962. Avgiftsmyndighetene måtte derfor ha adgang til å endre praksis dersom det ble funnet å være grunn til det. Det kunne derfor neppe innvendes noe mot at B. hadde fått bilen registrert mot å betale den avgift han selv var personlig ansvarlig for.

Ved gjennomgåelsen av sakens dokumenter festet jeg meg imidlertid ved at B. i sine brev til Avgiftsdirektoratet i august 1963 hadde sagt seg villig til å betale kr. 2 500,— i forbindelse med registreringen. Så vidt jeg kunne se, var B.s brev av 3. og 13. august 1963 og Avgiftsdirektoratets svarbrev av 20. august s. å. ikke vedlagt saken da departementet vurderte A.s søknad om ettergivelse. Siden det forhold at Avgiftsdirektoratet nøyet seg med kr. 656,— skjønt B. var villig til å betale kr. 2 500,—, rent faktisk kunne ha medført et tap for A., fant jeg grunn til å peke på forholdet overfor departementet.

Departementet svarte i brev av 31. mars 1966:

«— — — Departementet har etter å ha overveiet saken på ny på grunn av de særlige forhold i saken, funnet å kunne nedsette avgiftskravet med kr. 1 844 som svarer til differansen mellom kr. 2 500 og kr. 656. Departementet er ellers prinsipielt enig med Avgiftsdirektoratet i at en frafallelse av kravet overfor herr A. måtte få konsekvenser for tidligere praksis og vanskeliggjøre en framtidig likebehandling.»

Saken foranlediget etter dette ikke ytterligere fra min side.

42.

Feilutbetaling av et refusjonsbeløp. Spørsmål om betingelsene for deponering.

(Sak 759/66.)

Drosjeeier A. anmeldte bilforhandler B. til politiet for underslag av en del av et refundert avgiftsbeløp. Saken ble henlagt av politiet og påtalemyndigheten, og A. klaget over avgjørelsen.

A. hadde kjøpt en ny personbil til bruk som drosje av B., og kjøpesummen skulle betales dels ved avdrag etter leiekontrakt og dels ved innbytte av en eldre brukt drosjebil. Samme dag kjøpekontrakten ble inngått,

undertegnet A. også en søknad til Avgiftsdirektoratet om refusjon av avgift og leverte den til B. I teksten var tilføyet at refusjonsbeløpet skulle utbetales til B. Avgiftsdirektoratet sendte senere refusjonsbeløpet, kr. 3 075,— til B., som beholdt mesteparten av det. B. hevdet han hadde krav på dette, fordi den innleverte bil ikke var i avtalt stand. Bilen var senere totalskadd ved brann på bilforhandlerens bensinstasjon.

Jeg fant ikke at det var noe grunnlag for å reise innvendinger mot at påtalemyndigheten hadde henlagt saken som straffesak.

Spørsmålet om forholdene med at refusjonsbeløpet var betalt til B., ble tatt opp til nærmere undersøkelse. Saksforholdet var her følgende:

På klagerens søknad av 20. november 1965 om refusjon, som var skrevet på et stensilert skjema, var B.s navn og adresse føyet til med maskin i rubrikken: «Refusjonsbeløpet bes utbetalt til:»

Den 14. februar 1966 skrev A. til direktoratet bl. a.:

«— — — Da rest mellemværende med bilforhandleren er oppgjort v/akcepter, bedes ref. beløpet sendt mig direkte og så snart som mulig.

Deres svar om når pengene kan ventes utbetalt, bedes sendt mig snarest.»

Den 11. mars s. å. utbetalte Avgiftsdirektoratet beløpet til B. og underrettet A. om dette.

I et nytt brev til direktoratet av 26. april 1966 hevdet A. at han hadde gjort opp med B. etter avtalen som han gjorde nærmere rede for, og anførte at det var uriktig at direktoratet hadde utbetalt beløpet til B. A. ba om direktoratets bistand til å få «saken ordnet i mindelighet». Direktoratet svarte at beløpet var utbetalt i henhold til transporterklæringen (på søknadsskjemaet) og at klagerens mellomværende med B. var direktoratet uvedkommende. Samtidig fikk A. oversendt gjenpart av direktoratets brev til B., der det var anført:

«Ved brev herfra av 11. mars 1966 ble Deres firma tilsendt kr. 3 075,— i sjekk som drosjerefusjon for Peugeot 404, 1965 modell, solgt til drosjeier A.

Beløpet ble sendt Deres firma i samsvar med opprinnelig utbetalingsordre av 20. november 1965 fra A.

Drosjeeieren har imidlertid i brev hit, mottatt 16. februar 1966, bedt beløpet sendt ham direkte. På grunn av den store sakmengde, er dette brev ikke kommet til behandling før drosjerefusjonen var sendt Deres firma.

En ber om at beløpet kr. 3 075,—, minus det beløp som Deres firma har betalt drosjeeieren, blir sendt ham.

En beklager den uleilighet dette har skaffet Dem.

Gjenpart av dette brev er sendt A.»

B. svarte 13. mai bl. a. at «Saken er den at A. skulle koste den innleverte bil i den stand at den kunne godkjennes av Statens Bilsakkyndige, og jeg har derfor trukket fra det som beløpet utgjorde».

Avgiftsdirektoratet sendte A. kopi av brevet og skrev at «Det vil herfra ikke bli foretatt noe mere i sakens anledning».

Jeg forela saken for Avgiftsdirektoratet og pekte på at A. var kreditor for refusjonsbeløpet og at det etter hans brev av 14. februar ikke var betalt rette vedkommende. Hvis direktoratet mente at den foretatte utbetaling hadde befriende virkning overfor A.s krav, ba jeg dette nærmere grunngitt.

Direktoratet svarte:

«For personbiler som ved første gangs registrering her i landet blir registrert som drosje, får dosjeeieren på søknad tilbakebetalt den del av den midlertidige avgift som overstiger 25 % av avgiftsgrunnlaget.

Det behandles gjennomsnittlig ca. 2 000 slike refusjonssøknader pr. år. I de aller fleste av disse tilfelle blir refusjonsbeløpet etter avtale mellom selger og kjøper ansett som en del av kontantkjøpesummen.

De skjemaer som brukes når det søkes om slik refusjon har derfor følgende påt.: «Refusjonsbeløpet bes utbetalt til» jfr. bilag 1.

I alle tilfeller hvor det er gitt transporterklæring på søknaden blir beløpet utbetalt til den refusjonsbeløpet er transportert til.

Også i nærværende tilfelle hadde kjøperen overdratt sitt krav til selgeren i henhold til slik erklæring og i henhold til denne erklæring ble pengene utbetalt.

Det er på det rene at det før utbetalingen fant sted var kommet inn anmodning fra kjøperen om å utbetale pengene til ham. Når pengene likevel ble utbetalt i henhold til kjøperens opprinnelige anmodning er det begått en objektiv feil fra direktoratets side som skyldes at kjøperens nye anmodning på grunn av den store sakmengde ikke kom fram til behandling før utbetalingsordren var effektuert.

Selv om imidlertid anmodningen var kommet fram til behandling før utbetalingen fant sted, ville en ikke ha utbetalt refusjonsbeløpet til herr A. uten samtykke hertil fra herr B.

En må anta at selgeren ikke i noe tilfelle ville samtykket i en slik utbetaling så lenge han hadde et krav på kjøperen. Resultatet ville derfor blitt at direktoratet ikke ville ha utbetalt pengene verken til kjøper eller selger, men deponert beløpet i henhold til bestemmelsene om lov om deponering av 17. februar 1939.

Så vidt en forstår står derfor kjøperen idag ikke i noen særlig annen stilling enn den han ville vært i om anmodningen om direkte utbetaling til ham var kommet fram til behandling før utbetalingen til selgeren fant sted. Refusjonsbeløpet ville ført kunne utbe-

tales når tvisten mellom ham og selgeren var avgjort.

Herr A. skal ikke komme i noe dårligere eller bedre situasjon enn om hans anmodning var kommet vedk. saksbehandler i hende før utbetalingen. Får han derfor medhold i en eventuell prosess mot herr B. og herr B. ikke er søkegod — hva en ikke har grunn til å tro — skal en be Finansdepartementet om samtykke til å utbetale til herr A. det beløp som skulle vært deponert.»

I et nytt brev til direktoratet anførte jeg at selv om direktoratet ikke uten undersøkelser kunne ha utbetalt refusjonen til A., slik han ba om i brevet av 14. februar, kunne det neppe uten videre legges til grunn at det kunne ha krevet «samtykke hertil fra herr B.». I brevet heter det videre:

«— — — Så vidt skjønnes måtte direktoratet i tilfelle ha deponert etter § 1, annet ledd, i deponeringsloven av 17. februar 1939 nr. 2. Denne bestemmelse synes imidlertid å forutsette en viss undersøkelsesplikt som skyldneren ikke kan komme utenom ved å deponere hva han skylder, jfr. bl. a. L. Villars-Dahls kommentarutgave til gjeldsbrevloven og deponeringsloven side 136. Etter min mening ville riktig fremgangsmåte ha vært å gjøre B. kjent med at A. krevde refusjonsbeløpet utbetalt til seg og be om uttalelse og begrunnelse hvis B. selv ville hevde at han hadde rett til pengene.

Hverken av de dokumenter som er utlånt av direktoratet eller av politidokumentene fremgår klart hvorledes avtaleforholdet var mellom kjøper og selger for så vidt angår refusjonsordningen. Klageren hevder, som direktoratet kjenner til, at han selv hadde undertegnet søknaden av 20. november uten å anføre noe om hvem beløpet skulle utbetales til og levert den til B., som på egen hånd og uten hans vitende tilføyet sitt eget navn. Han benekter at det eksisterte noen avtale om transport av fordringen.

Hvorvidt selgeren har eller hadde noe krav på klageren fordi bruktbilen ikke var i avtalt stand, vil vel i denne forbindelse være av mindre betydning. Her er spørsmålet om det «er grunn til å vera i tvil om kven som er kravshavar» i forholdet til direktoratet.

Det er meget mulig at B. kan gi en forklaring som ville gitt grunnlag for deponering av beløpet. Det vet man imidlertid ikke før man ser hva han har å anføre. Etter min mening bør direktoratet derfor spørre B. om han hevder at han hadde rett til å kreve pengene utbetalt av direktoratet og i tilfelle få forklart hva han bygger kravet på.

De øvrige spørsmål i saken, herunder spørsmålet om det kan kreves at klageren legitimerer at B. ikke er søkegod, går jeg på dette trinn av saksbehandlingen ikke inn på. — —.»

Avgiftsdirektoratet forela deretter saken for B. som fastholdt at han hadde et slikt krav og bl. a. viste til sin politiforklaring, hvor han hadde forklart at A. selv skrev under på at beløpet skulle utbetales til B.

I et avsluttende brev til A. anførte jeg at det var beklagelig at direktoratet ved en feil hadde utbetalt pengene til B. Feilen var erkjent av direktoratet. Spørsmålet var så om feilen hadde medført noen skadevirkning for A. Direktoratet hadde uttalt at det under ingen omstendighet ville ha utbetalt pengene til A., men at det i tilfelle ville ha deponert beløpet i henhold til bestemmelsene i lov om deponering av 17. februar 1939. Etter deponeringslovens § 1, annet ledd, er det adgang for skyldneren til å deponere bl. a. når «det er grunn til å vera i tvil om kven som er kravshavar og skyldnaren ikkje kann klandrast for denne uvissa». Etter det som nå var opplyst antok jeg at direktoratet ville hatt adgang til å deponere beløpet og at det neppe kunne være tvilsomt at det ville ha gjort det, om saksbehandleren hadde vært oppmerksom på A.s brev av 14. februar før utbetalingen fant sted.

Etter deponeringslovens § 4, annet ledd, skal, når flere gjør krav på det som er deponert, beløpet «reidast ut når det er endeleg avgjort i dom eller på annan måte kven som har retten». Såfremt beløpet hadde vært deponert, måtte A. derfor først ha søkt tvisten mellom seg og B. løst ved dom. Når direktoratet derfor uttalte at det i tilfelle A. fikk medhold overfor B. i en sak for domstolene, ville be om Finans- og tolldepartementets samtykke til å utbetale A. det beløp som skulle vært deponert, var A. ikke blitt skadelidende ved den feil som var begått.

Saken ga ikke foranledning til noe mer fra min side.

43.

Innsattes portoutgifter.

(Sak 4 E/66.)

Etter fengselsreglementets § 64. 6, tredje pkt., skal innsatte «i alminnelighet» selv betale portoen på brev de sender. I brev til Fengselsstyret ba jeg opplyst om denne hovedregel også blir fulgt når det gjelder brev fra innsatte til institusjoner og personer som de har rett til å korrespondere med ukontrollert og i tilfelle, hvordan det blir forholdt hvis den innsatte ikke i øyeblikket kan betale portoen. Jeg pekte også på fengselsreglementets § 64. 1, annet ledd, hvoretter anstaltene bør «søke å medvirke til at innsatte som skal utholde lengre tids frihetsberøvelse, kommer i et fast korrespondanseforhold med personer som det har betydning for ham å ha kontakt med», og spurte om Fengselsstyret har inntrykk av at portospørsmålet her representerer noen vanskelighet.

Fengselsstyret innhentet nærmere opplysninger hos direktørene i fengselsvesenet, og uttalte:

«— — — Bestemmelsen i § 64. 6, første ledd, tredje punktum, i reglement for fengselsvesenet, om at innsatte i alminnelighet skal betale portoutgiftene selv, følges også når det gjelder brev til de institusjoner og personer som de innsatte har rett til ukontrollert korrespondanse med. Har den innsatte selv ikke midler til å dekke portoutgiftene i slike tilfelle, vil utgiftene bli forskuttert av anstalten. Slik forskuttering forekommer også ellers når den innsatte ikke har midler.

Etter de innhentede opplysninger fra anstaltene og etter Fengselsstyrets inntrykk ellers, kan en ikke se at portospørsmålet representerer noen vanskelighet for de innsattes korrespondanse. Den nevnte reglementsbestemmelse utelukker ikke adgangen for anstaltene til å dekke portoutgifter for de innsatte, selv om dette er ment å være unntak fra den vanlige regel.»

Saken ga etter dette ikke grunn til ytterligere forføyning.

44.

Innsattes klagerett til ombudsmannen.

(Sak 396/66.)

A., som var innsatt i kretsfengsel, klaget i et brev av 3. mai 1966 over at fengselet ikke hadde bistått ham tidsnok med å få fornyet et avisabonnement.

I et annet brev av samme dag skrev han at han etter at klagen var levert anstalten for ekspedisjon, ble innkalt til inspektøren og truet med å bli fratatt en tillitsjobb han hadde på biblioteket, hvis han sendte klagen. I et senere brev av 5. mai besværet han seg videre over behandlingen av en søknad om prøveløslatelse, og i et brev av 6. mai anførte han bl. a. at han hadde vært innkalt til direktørens kontor og stillet spørsmål om hva brevet til ombudsmannen, som var levert i lukket konvolutt, inneholdt.

Klagepunktene om at han var truet med represalier hvis han klaget til ombudsmannen og om at direktøren hadde eksaminert ham om hva brevet til ombudsmannen av 5. mai inneholdt, ble forelagt for Fengselsstyret som ble bedt om å innhente uttalelser fra inspektøren og direktøren og deretter selv avgi uttalelse. De to øvrige klagepunkter ga etter gjennomgåelse av dokumentene ikke grunn til forføyning.

Det fremgikk av sakens dokumenter at klageren først hadde henvendt seg til førstebetjent B. angående avisbestillingen og at denne hadde forklart forholdet for ham. Deretter gikk klageren til betjent C., som samme dag skrev følgende rapport:

«A. oppførte seg i dag meget uhøflig i det han truet meg med brev til ombudsmannen, noe som i dette tilf. er uberettiget. Det dreier seg om et månedsabonnemang på — — —. Det er vanlig at første avis etter et slikt abonnemang først kommer på tirsdag, og da A. ikke fikk noe avis i dag (mandag) ble han nesten rasende. Han oppsøkte førstebetjentkontoret uten varsel, og beklagde seg. Her ble han forklart hvordan det henger sammen, noe som jeg også forsøkte å gjøre. Det virket som at han i sitt sinne ikke kunne fatte en fornuftig forklaring.»

Rapporten ble mottatt av inspektøren neste dag og av ham gitt følgende påtegning:

«Oversendes herr direktøren.

A., innsatt 24/2. 66 for soning av dom på 190 dager.

Førstebetjent B. hadde muntlig meldt fra til meg om dette forhold igår. A. ble nedkalt til meg og i B.s påhør fikk A. en kraftig advarsel for sitt forhold. B. hadde gitt A. forklaring på hvordan det forholder seg med avisen. Straks etter går A. til betjent C. og truer ham med å melde ham til ombudsmannen. Denne rapport fikk jeg først idag kl. 0800.»

I sin uttalelse til klagen skrev inspektøren bl. a.:

«— — — Jeg kaller A. ned til mitt kontor og i B.s påhør sier jeg til ham at han ikke må true våre betjenter med å melde disse til ombudsmannen, men rapportere til fengslets ledelse hvis han har noe å klage over når det gjelder behandlingen her i fengslet. Jeg sa også til A. at han kunne risikere å miste sitt arbeid på biblioteket — som er en tillitsjob — hvis han ikke oppførte seg skikkelig. Det ble overhodet ikke nevnt noe brev til ombudsmannen hverken fra A.s eller min side. Hans brev til ombudsmannen ble først skrevet 3. ds., og min samtale med A. fant sted 2. ds. Hans påstand om at han ble tilkalt til meg e t t e r at han hadde skrevet brevet forholder seg ikke riktig.

Jeg må nevne at det ikke på noen måte er min hensikt å legge vanskeligheter i veien overfor de innsatte når det gjelder deres rett til å skrive til ombudsmannen, men jeg finner det ikke passende at en innsatt skal få true våre betjenter med å melde dem til ombudsmannen hvis de har noe å beklage seg over.

En innsatt som arbeider på biblioteket har til en viss grad noe større bevegelsesmulighet inne i fengslet enn andre ansatte, men det kan ikke være adgang til — som i nevnte tilfelle — at A. uten videre kan gå inn på førstebetjentkontoret og derfra bort til betjent C. for å fremkomme med sine klager.»

Direktøren henviste til inspektørens uttalelse og anførte bl. a.:

«— — — Det vil fremgå av denne uttalelse at A.s brev av 3. mai d. å. til Ombudsmannen er skrevet etter at inspektøren hadde gitt ham en muntlig advarsel fordi han hadde truet fengselsbetjent C. med å rapportere ham

til Ombudsmannen. Advarselen ble gitt innsatte på grunn av denne trussel. Når inspektøren har gjort A. oppmerksom på at hans jobb på biblioteket er en tillitsjobb, og at han kunne risikere å miste denne jobben hvis han misbrukte tilliten, kommer det av at døren til biblioteket er ulåst for at de to innsatte som arbeider der skal kunne få bringe bøker til 1. avdeling og 6. avdeling i fløyene (1 etasje i hver fløy) og ellers skal kunne ettersøke bøker som ikke er kommet tilbake til biblioteket. En innsatt har ikke tillatelse til å gå fra biblioteket for å oppsøke førstebetjentkontoret. Det er heller ikke i samsvar med det krav en bør kunne stille til en innsatt som har en slik tillitsjobb at han uten grunn truer en avdelingsbetjent med rapport til Ombudsmannen. — — —.»

Om innkallelsen av klageren forklarte direktøren at han 3. mai hadde skrevet et brev til klageren om søknaden om prøveløslatelse. I uttalelsen heter det videre:

«— — — Brev til Ombudsmannen passerer fengslets forkontor for at det kan bli anmerket på vedkommendes rubrikker i innsettelsesjournalen at han har sendt brevet. Dette gjøres for øvrig med alle brev til offentlige myndigheter. Brevene leveres ikke meg, og jeg er i alminnelighet uvitende om brev til Ombudsmannen til jeg får se Ombudsmannens svarbrev til den innsatte. Brevene fra Ombudsmannen til en innsatt kommer i omslagskonvolutt stilet til fengslet, og slike brev kommer inn med den alminnelige post til direktøren. I dette tilfelle gjorde sekretær — — — meg oppmerksom på brevet til Ombudsmannen fra A., og sa at det antakelig var en klage fra A. over at hans søknad om prøve ikke var behandlet. Brevet kom jo umiddelbart etter mitt brev av 3. mai til A. Sekretæren antydet også at jeg burde snakke med A.

Jeg var enig i det fordi jeg gjerne ville forklare A. hvorfor jeg nå var kommet til at hans søknad ikke kunne behandles når jeg tidligere hadde sagt at søknaden nå skulle bli behandlet. Etter at jeg hadde tilkalt A., sa jeg til ham at jeg hadde fått inn hans brev til Ombudsmannen og at vi gikk ut fra at det gjaldt behandlingen av prøvesøknaden. Så vidt jeg erindrer ble jeg deretter f ø r jeg hadde sagt noe mer, møtt med det spørsmål fra A. om jeg hadde åpnet brevet. Til det svarte jeg at det hadde jeg selvsagt ikke gjort, og jeg viste ham det uåpnede brev. Han forlangte det sendt, og jeg svarte at vi ikke hadde tenkt å holde hans brev til Ombudsmannen tilbake, men at jeg gjerne ville forklare ham årsaken til at søknaden ikke var blitt behandlet når jeg tidligere jo hadde sagt at søknaden skulle bli behandlet.

Jeg må på det bestemteste benekte at jeg har spurt A. om hva brevet til Ombudsmannen inneholdt. Jeg har sagt til ham at vi antok at det gjaldt prøvesøknaden, og A. bekreftet dette indirekte ved å spørre om jeg hadde åpnet brevet. Tanken om å spørre ut A. om brevets innhold eller om at tilkallelsen av ham skulle bli oppfattet slik, har i det hele ikke forsvevet meg. Jeg kan nå bare beklage at jeg tilkalte ham for å snakke om prøvesøknaden, ikke om brevet, men det var i hvert fall gjort i beste mening. Jeg vil gjerne ha tilføyet at innholdet av brevet overhodet ikke ble berørt under samtalen når en ser bort fra min innledningsuttalelse og A.s svar. — — —.»

Fengselsstyret henviste til de foreliggende uttalelser og uttalte bl. a.:

«— — — Fengselsstyret legger til grunn at den advarsel inspektøren ga domfelte ikke hadde sammenheng med avsendelsen av et klagebrev til herr ombudsmannen. Advarselen hadde hjemmel i fengselsreglementets § 36 nr. 1. En uttalelse fra en domfelt om at han vil klage til herr ombudsmannen gir selvsagt ikke anledning til noe disiplinærtiltak med mindre domfeltes opptreden ved anledningen går ut over den orden og disiplin som må herske i fengslet. Det synes å ha vært tilfelle ved denne anledning. — — —.»

Fengselsstyret uttalte videre at etter den redegjørelse direktøren hadde gitt om sin samtale med A., kunne det ikke se at det var noe grunnlag for kritikk mot direktøren. Jeg var enig i dette og underrettet klageren om at forholdet ikke foranlediget noe herfra.

I brev til Fengselsstyret av 27. juli 1966 anførte jeg bl. a.:

«— — — Når Fengselsstyret ikke har hatt noe å bemerke til advarselen i dette tilfelle, er det etter det opplyste fordi det legges til grunn at klagerens opptreden gikk «ut over den orden og disiplin som må herske i fengslet».

Det er ikke klart hvilke faktiske opplysninger om A.s opptreden Fengselsstyret har bygget på. De skriftlige fremstillinger som foreligger, gir neppe uten videre grunnlag for den slutning som her er trukket.

Som Fengselsstyret anfører, må det være ganske klart at det ikke gir grunn til påtale om en innsatt sier til en fengselstjenestemann at han vil klage over ham til ombudsmannen. Dette gjelder uansett om det etter tjenestemannens mening ikke er grunnlag for klage. Klageretten er lovfestet i ombudsmannslovens § 6, og for innsatte er den ytterligere sikret ved bestemmelsen om at de har rett til å klage i lukket brev.

En sak for seg er at det ofte kan være naturlig at innsatte som er misfornøyd med tjenestemenns forhold, i første omgang henvender seg til fengselsledelsen om saken. Det er en fremgangsmåte som det i klagesaker stadig er gitt anvisning på herfra, og som det også fremtidig vil bli gitt anvisning på, når sakene gjør dette rimelig. Men det er nødvendig at anstaltledelsen og tjenestemennene er oppmerksomme på at klageretten etter ombudsmannsloven ikke er subsidiær i forhold til klageadgangen til overordnet myndighet. Bestemmelsen i ombudsmannsinstruksens § 5 om administrativ overprøvelse gjelder bare klager over avgjørelser, ikke over saksbehandling eller tjenestemenns forhold. Uttalelser i inspektørens brev av 21. mai d. å. kan tyde på at det hersker uklarhet på dette punkt.

Er det så at A. ved anledningen opptrådte ubehersket og udisiplinert, var det i tilfelle dette som kunne gi grunnlag for påtale. Etter de skriftlige forklaringer som er gitt, er det imidlertid A.s uttalelse («trusel») om å ville klage til ombudsmannen som fremtrer som det graverende. Det er også uheldig og beklagelig at det ikke ble gjort helt klart at advarselen om at A. «kunne risikere å miste sitt arbeid på biblioteket — som er en tillitsjob — hvis han ikke oppførte seg skikkelig» utelukkende knyttet seg til forholdet med at han hadde forlatt det ulåste bibliotek, og ikke hadde noe å gjøre med den bebudede klage til ombudsmannen. Selv etter inspektørens fremstilling av 21. mai er dette ikke klart. Det bes opplyst om A. fremdeles har dette tillitsverv.

Jeg har funnet det nødvendig å gå så vidt utførlig inn på dette punkt, for at det ikke skal være tvil om hvilken klagerett de innsatte har. — — —.»

Anstalten opplyste senere at tillitsvervet ikke var fratatt A.

45.

Spørsmål om Departementet for industri og håndverk hadde hjemmel til å oppnevne interimsstyre i et andelskraftlag.

(Sak 240/66.)

A., som var styremedlem i X. kraftlag, klaget over at Industridepartementet hadde oppnevnt nytt styre i laget og satt utenfor lovlig valgte styremedlemmer som hadde erklært seg villige til å fungere.

Saksforholdet var i hovedtrekkene følgende:

Som ledd i arbeidet med rasjonalisering av kraftdistribusjonen tok bl. a. X. kraftlag i samråd med Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen opp spørsmålet om å gå inn i en påtenkt større sammenslutning av kraftverk og kraftlag. I forbindelse med dette oppsto det strid mellom kraftlagets styre og driftsbestyrer på den ene side og andelshaverne på den annen side, og konflikten resulterte i følgende vedtak på ordinært årsmøte i laget den 23. oktober 1965:

«Det innkalles til ekstraordinært årsmøte til behandling av følgende sak: P. g. a. at styret og elverkssjefen har arbeidet i den hensikt å frata andelseierne deres andeler og da nevnte personer er ansatt for å ivareta andelseiernes interesser, har styret og elverkssjefen ikke lenger andelseiernes tillid og må derfor øyeblikkelig avskjediges med hjemmel i aksjelovens § 54.»

Styret innkalte deretter i samråd med departementet og vassdragsvesenet ekstraordinært medlemsmøte til behandling av et forslag fra styret om å opphève mistillitsvedtaket av 23. oktober. På det ekstraordinære medlemsmøte 30. desember ble styrets forslag forkastet med stort flertall. Formannen og et annet styremedlem og deres personlige varamenn nektet etter dette å delta i styret og ville heller ikke være behjelpelig med innkalling til nyvalg. Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen ble underrettet om utviklingen, og den 16. februar 1966 skrev Industridepartementet bl. a. til X. kraftlag:

«X. kraftlag har fått meget betydelig statsstønad til utbygging av sine anlegg og har vedtatt de alminnelige regler og vilkår for tildeling av slik stønad, blant annet at departementet skal avgjøre med bindende virkning tvistigheter som oppstår angående elektrisitetsforsyningen mellom vedkommende elektrisitetsverk (kraftlag) og det distrikt det forsyner.

Etter de opplysninger departementet har mottatt er det oppstått tvistigheter innen ovennevnte kraftlag og dets forsyningsdistrikt med den følge at en flerhet av lagets styremedlemmer har nedlagt sine verv eller nekter å utføre vervet for tiden, slik at kraftlaget for tiden ikke har noe lovlig, funksjonsdyktig styre etter vedtektene.

Departementet anser det derfor nødvendig å foreta de skritt som er nødvendige for å skaffe kraftlaget et lovlig, funksjonsdyktig styre, men finner ellers ikke på det nåværende tidspunkt å burde ta stilling til tvistighetene i videre utstrekning.

Ifølge lagets vedtekter § 6 skal styret bestå av 4 medlemmer med personlige varamenn. Til gyldig vedtak kreves at minst 3 medlemmer er enige.

Det er opplyst at det nå bare er 2 styremedlemmer som er villige til å utøve sine verv, nemlig A. og — — —. Det har vært ytret tvil om disse er valgt på lovlig måte.

Departementet antar etter det foreliggende at det er nødvendig å utpeke et nytt, midlertidig styre med 4 medlemmer og mener at disse bør tas utenfor de stridende parter blant folk som har praktisk erfaring i kraftforsyningsspørsmål og de administrative spørsmål som det her blir tale om.

Under henvisning til dette oppnevner departementet som midlertidig styremedlem:

1. — — —
2. — — —
3. — — —
4. — — —

1 utpekes til styrets formann, men det overlates ellers til styret selv å fordele gjøremålene seg imellom.

Departementet forutsetter at dette interimsstyre snarest mulig sammenkaller ekstraordinært medlemsmøte (generalforsamling) til valg av styre og avgjørelse av andre spørsmål som det ansees nødvendig å forelegge medlemsmøte, alt i samsvar med lagets vedtekter.

Det er videre forutsetningen at de av departementet oppnevnte styremedlemmer skal tre tilbake etter departementets nærmere bestemmelse så snart et nytt styre, valgt på den måte vedtektene foreskriver, er etablert og rede til å overta sin funksjon. Det er dog fra departementets side intet i veien for at de oppnevnte styremedlemmer fungerer lenger, hvis de blir valgt til det i medlemsmøtet og er villige. — — —.»

A. bestred i brev til departementet av 21. s. m. den hjemmel som var påberopt for oppnevnelsen av interimsstyret og ba nærmere opplyst med hvilken rett departementet hadde opphevet valg på styremedlemmer i et selvstendig andelslag. I svarbrev av 28. s. m. anførte departementet:

«— — — I de vilkår som gjelder for tildeling av statsstønad til elektrisitetsforsyningen heter det blant annet:

«5. De anlegg som bygges med statsstønad må gå inn som ledd i den alminnelige elektrisitetsforsyning i distriktet, således at andre anlegg kan kreves tilknyttet eller få kraft derfra, eller få overført kraft, på vilkår som Industridepartementet bestemmer. — De støttede tiltak skal dessuten være forpliktet til å gå inn i større sammenslutninger når Departementet måtte finne det ønskelig for å få en mest mulig rasjonell løsning av elektrisitetsforsyningen i distriktet, og i tilfelle på vilkår Departementet fastsetter.

For statsstønaden kan ikke kreves noe som helst vederlag ved en eventuell sammenslutning.

Organisasjonen av et hvert statsstøttet tiltak skal godkjennes av hovedstyret.

6. Oppstår det tvist som partene ikke selv kan løse angående elektrisitetsforsyningen mellom et elektrisitetsverk som har fått statstilskudd og det distrikt det forsyner, skal tvisten avgjøres med bindende virkning av Industridepartementet.»

Departementet har fått opplyst at striden innen kraftlaget og distriktet har sitt utspring — iallfall formelt — i spørsmålet om sammenslutning til en større enhet og andelseiernes innskudd og rettigheter i den forbindelse.

Styret og bestyreren har fått mistillidsvotum og er krevet fjernet for sin holdning i denne sak av et flertall av de møtende i to medlemsmøter. Resultatet er nå blitt at så mange av de valgte styremedlemmer har nedlagt sine verv at laget ikke lenger har noe funksjonsdyktig styre. Det siste medlemsmøte — og vistnok også det foregående — synes å være oppløst i uorden. Departementet har ikke kunnet se at det finnes noe pålidelig, vedtatt referat av møtene og de foretatte styrevalg. Departementet har derfor ikke kunnet ta noe standpunkt til om de to gjenstående styremedlemmer er lovlig valgt. For Deres vedkommende har departementet ikke funnet grunn til å betvile at De hadde behørig fullmakt til å møte og at De var valgbar, men med hensyn til valget har departementet ikke kunnet finne sikre holdepunkter.

Under disse usikre forhold har departementet funnet at den beste løsning ville være å utpeke et nøytralt interimsstyre med begrensett fullmakt bestående av menn med god innsikt i de forhold som her kommer inn i bildet.

Som det fremgår hadde departementet full adgang til å treffe bindende bestemmelse også om kraftlagets sammenslutning med andre kraftlag og de vilkår hvor på dette skulle skje, herunder hvordan det skulle forholdes med innskudd fra andelshaverne. Men i stedet har departementet nøyet seg med det mindre, nemlig å ta de nødvendige skritt for å få etablert et lovlig valgt funksjonsdyktig styre til å arbeide videre med spørsmålet om sammenslutning og ellers ethvert spørsmål som det nye medlemsmøte og det nyvalgte styre måtte bestemme.

Departementet skal tilslutt få peke på følgende generelle bestemmelse i vilkårene for tildeling av statsstønad:

«15. Tvistigheter som måtte oppstå i anledning av disse vilkår kan bringes inn for Industridepartementet, som kan avgjøre saken med bindende virkning.»

Man tør håpe at denne orientering ikke vil etterlate noen tvil om departementets rettslige adgang til å foreta de skritt som skjedd i denne sak.

Da det av Dem reiste spørsmål kan ha videre interesse har man sendt gjenpart av Deres skrivelse og departementets svar både til kraftlaget, de valgte styremedlemmer og de av departementet oppnevnte.»

I sin klage anførte A. bl. a. at det ikke hadde vært nødvendig for Industridepartementet å gripe inn med styreoppnevnelse og at departementet heller ikke hadde hjemmel til å foreta slikt inngrep. A. mente også at de valg som var foretatt, var lovlige. Når noen av de valgte styremedlemmer nektet å gjøre tjeneste, ville det riktige etter hans mening vært at den resterende del av styret, enten den nå var beslutningsdyktig eller ikke etter vedtektene, snarest mulig innkalte til ekstraordinært medlemsmøte for å få supplert styret.

Jeg gjennomgikk først sakens dokumenter som ble utlånt fra Industridepartementet. Deretter ble klagen forelagt for departementet med brev av 18. april 1966, der jeg bl. a. anførte:

«— — — Hovedpunktet i klagen er spørsmålet om Industridepartementet hadde hjemmel til å oppnevne interimsstyre for kraftlaget — herunder til også å sette utenfor styret de to medlemmene som var villige til å fortsette. Jeg er kjent med den begrunnelse som er gitt i det ærede departements brev til kraftlaget av 16. februar d. å. og til disponent A. av 28. s. m. Jeg kan imidlertid ikke uten videre finne det klart at de bestemmelser i statsstønadsvilkårene som er påberopt, ga tilstrekkelig grunnlag for det skritt som er tatt. Heller ikke synes det klart at det forhold at det var ytret tvil om A. og — — — var lovlig valgt, kunne være nok til å sette dem utenfor styret i interimsperioden. Spørsmålet om lovligheten av valget har det ærede departement etter det opplyste ikke tatt standpunkt til. Det vil derfor være av betydning å få en nærmere uttalelse om disse spørsmål.

Jeg vil også peke på en annen side ved saken.

Etter vedtektene er medlemmer av kraftlaget pliktige til å ta imot valg til styret for en periode, og det kan vel da vanskelig antas at et styremedlem uten videre kan nedlegge sitt verv i valgperioden. Selv om de styremedlemmer som ikke ville fortsette hadde fått et mistillitsforslag mot seg, synes meget å tale for at de i alle fall måtte ha plikt til å medvirke til innkalling av ekstraordinært årsmøte, slik at nye styremedlemmer kunne bli valgt i deres sted. Jeg vil gjerne høre det ærede departements mening om dette, og ber også opplyst om det har vært rettet noen henvendelse til styremedlemmene om å fortsette til nyvalg var foretatt. — — —.»

I svarbrev av 2. mai s. å. redegjorde departementet for stønadsreglene og opplyste bl. a. at X. kraftlag, som hadde over 2 000 medlemmer, i alt hadde fått kr. 3 385 000,— i statsstønad.

Etter å ha gjengitt vedtaket på det ordinære medlemsmøte den 23. oktober, skrev departementet videre:

«— — — Kraftlaget er imidlertid et andelslag med vekslende medlemstall og vekslende kapital (vedtektenes § 1) til fremme av medlemmenes forbruksmessige interesser, (jfr. aksjelovens § 3, siste ledd). I følge vedtektenes § 7 er det styret som ansetter og avskjediger lagets driftsbestyrer. Departementet anser det ellers på det rene at det ikke er lovlig grunnlag for å avskjedige ham øyeblikkelig på grunn av det standpunkt han sammen med styret har inntatt i spørsmålet angående andelene.

Forslaget ble framsatt under selve møtet. Det er hevdet at forslaget skulle vært fremsatt innen utgangen av august 1965, jfr. vedtektenes § 9, punkt 11, og at behandlingen ellers lider av andre mangler.

Mindretallet har innanket vedtaket for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen i medhold av vedtektenes § 8, nest siste avsnitt. Vassdragsvesenet forela saken for departementet.

Styrets medlemmer nedla sine verv. To av medlemmene erklærte seg helt uvillige til enhver videre befatning med kraftlagets affærer, også medvirkning til innkalling av det ekstraordinære møte. De to gjenværende medlemmer anså dermed styret for ikke beslutningsdyktig, jfr. vedtektenes § 8, hvoretter det kreves minst 3 stemmer for gyldig vedtak. Da saken hermed syntes å ha låst seg helt fast ble det sammenkalt et møte i departementet, hvor blant annet flere styremedlemmer møtte. Resultatet av møtet ble at medlemmene etter sterk henstilling fra departementet og vassdragsvesenets representanter til slutt gikk med på å delta i innkalling av et ekstraordinært møte t i l o p p h e v e l s e a v d e t f o r a n n e v n t e v e d t a k i m ø t e 2 3. o k t o b e r 1 9 6 5. Men det ble uttrykkelig presisert fra to av medlemmene at enhver videre befatning med kraftlaget i egenskap av styremedlemmer var betinget av at vedtaket om mistillid ble opphevet.

Dette skjedde som kjent ikke i det ekstraordinære møte den 30. desember f. å. og resultatet ble at to av styremedlemmene, deriblant formannen, og deres personlige varamenn, nekter å delta i styret. Da meldingen om dette kom til departementet forlangte departementet for sikkerhets skyld skriftlig erklæring fra hver enkelt om vedkommende var villig til å delta i styret, eventuelt inntil nyvalg kunne skje. Erklæringene, som er innhentet gjennom kraftlaget og vassdragsvesenet, må på bakgrunn av det som er skjedd forstås derhen at to medlemmer med varamenn ikke er villige til å delta i styret på noen som helst måte, herunder innkalling til nyvalg.

Spørsmålet om et styremedlem i henhold til vedtektene har l o v l i g adgang til å nedlegge sitt verv i valgperioden på den måte som skjedd, har departementet ikke tatt noe standpunkt til. Spørsmålet var nevnt overfor medlemmene i det omhandlede møte i departementet. Muligheten for erstatningsansvar var også berørt. Styremedlemmene var av den mening at mistillidsvedtaket i sitt innhold og ved den måte det var fremsatt på fritar dem for enhver forpliktelse i egenskap av styremedlemmer.

Departementet har sett det slik at den avgjørende vekt her må legges på den f a k t i s k e situasjon, at kraftlaget er uten beslutningsdyktig styre og at det ikke øynes noen vei ut av denne tilstand uten departementets inngrep og at kraftlagets ansvarlige leder — blant annet i relasjon til sikkerhetsbestemmelsene — er krevet avsatt øyeblikkelig med de store interesser som herved er satt på spill.

Spørsmålet om hvilke skritt departementet burde ta for å gjenopprette lovlige forhold har vært overveiet i samråd med vassdragsvesenet. Som det fremgår av sakens dokumenter har man også overveiet å supplere styret med to styremedlemmer, en fremgangsmåte som klageren mener burde vært fulgt. Når denne løsning ikke ble valgt var det blant annet fordi man derved sjalter ut av styret den ene fraksjon i striden. Dette kunne influert på opplegget til nyvalg og valgresultatet og gitt grunnlag for berettiget klage fra den utsjaltede fraksjon.

Departementet mener at den valgte fremgangsmåte etter forholdene var den beste og mest formålstjenlige: å gi begge fraksjoner like sjanser ved etablering av et lovlig styre ved nyvalg i så betryggende former som etter forholdene mulig.

Den kongelige resolusjon av 1. juli 1960 om alminnelige regler og vilkår for statsstønad er fremmet av dette departement etter tilråding av Hovedstyret for vassdrags- og elektrisitetsvesenet. Det er lagt vekt på å få fastsatt enkle, generelle regler som omfatter alle de forhold av noen betydning som kan ventes å oppstå i forbindelse med tildeling av statsstønader og kontrollen med at den anvendes i samsvar med formålet.

I punkt 1, første avsnitt er gitt en generell bestemmelse om omfanget av de distribusjonsforetagender som kan tildeles stønad. Bestemmelsen er ment å omfatte foretagender av alle varianter hvis de «på en tilfredsstillende måte vil kunne ordne områdets forsyning». Når det i de følgende punkter er fastsat bestemmelser og vilkår for «kraftverk», «elektrisitetsverk», «kraftlag» og lignende, så er bestemmelsene og vilkårene ment å omfatte

alle de tiltak som har fått stønad, uansett om disse betegnelsene er brukt i punkt 1. Med «område», «distrikt» o. l. er ment vedkommende foretagenders forsyningsområde, eller med andre ord dets abonnenter, uansett i hvilket rettslig eller økonomisk forhold disse forøvrig står til foretagendet, om de er andelseiere, har ytet nedskrivingsbidrag, fri linjegrunn, gratisarbeid eller intet bidrag overhodet.

Departementet har antatt i tilslutning til vassdragsvesenet at den oppståtte tvist om abonnentenes innskutte andelskapital i kraftlaget hører til de spørsmål som departementet kan eller skal løse i henhold til den nevnte kongelige resolusjon punkt 6.

Departementet mener også i tilslutning til vassdragsvesenet at det har hjemmel til de foretatte skritt i henhold til andre bestemmelser, dels i den kongelige resolusjon, dels i kraftlagets vedtekter.

Som foran nevnt har mindretallet innanket tvisten for vassdragsvesenet i medhold av vedtektenes § 8, nest siste ledd. Man viser ellers til at organisasjonen av hvert statsstøttet tiltak skal godkjennes av vassdragsvesenet. Dette har ikke funnet å kunne godkjenne det eksisterende styre.

I stedet for selv å avgjøre tvisten har vassdragsvesenet overlatt avgjørelsen til den overordnede, administrative instans, departementet. Dette er en fremgangsmåte som ikke sjelden anvendes. Det er vanlig praksis når vassdragsvesenet får kompliserte spørsmål til avgjørelse.

Man peker ellers på at punkt 15 i den kongelige resolusjon er ment som en «sekkebestemmelse», hvoretter tvistigheter om forståelsen av resolusjonen skal kunne avgjøres av departementet med bindende virkning ved siden av at departementet kan dispensere fra de gitte bestemmelser.

Departementet har ikke funnet grunn til å ta standpunkt til om A. og — — — er lovlig valgt i følge selskapets vedtekter. Selskapet er i alle tilfelle bundet av bestemmelsene i den kongelige resolusjon som i virkeligheten er en kontrakt mellom selskapet og staten, vedtatt i forbindelse med statsstønaden. Departementets avgjørelse er som det fremgår basert på denne kontrakt.

Om valget av de to styremedlemmer er lovlig i relasjon til selskapets vedtekter er det etter departementets mening ikke mulig å gjøre seg opp noen helt sikker mening om etter de opplysninger departementet har vært i stand til å få. Opplysningene er til dels motstridende og det ville antagelig være nødvendig å avhøre alle de møtende hvis man skal få frem sikre fakta.

På grunnlag av det som foreligger helder departementet til den oppfatning at A. og — — —s valg neppe er gyldig etter vedtektene. — — —.»

I brev til Industridepartementet av 13. juni 1966 anførte jeg:

«Spørsmålet om Industridepartementet hadde adgang til å oppnevne interimsstyre i kraftlaget, og til herunder å sette utenfor styret de to styremedlemmer som selv mener seg lovlig valgt, A. og — — —, er et rettsspørsmål som i siste instans hører under domstolene. For min del ser jeg saken slik:

X. kraftlag er et selsvtendig rettssubjekt, organisert som et andelslag, og det er lagets vedtekter som bestemmer hvorledes styre skal velges. Skal styre kunne utpekes på annen måte, må det foreligge særlig hjemmel for det.

Som hjemmel for de skritt som er tatt, har departementet bl. a. vist til de alminnelige regler og vilkår for statsstønad til elektrisitetsforsyning som er fastsatt ved kgl. resolusjon av 1. juli 1960. Disse regler og vilkår er bindende også for kraftlaget som har fått kr. 3 385 000,— i statsstøtte. Selv om det ikke er noen bestemmelse som direkte gir departementet adgang til å oppnevne styre for laget, antar departementet at dette følger av vilkårene, særlig av punkt 6, — — —.

Departementet har da så vidt skjønnes bygget på at bakgrunnen for at de to styremedlemmene nedla sine verv med den følge at laget ble uten beslutningsdyktig styre, var uenighet innen laget om hvordan det skulle forholdes med andelsinnskuddene ved en eventuell sammenslutning med andre kraftlag. Under de forhold som forelå var denne tvist etter departementets mening å anse som en «tvist angående elektrisitetsforsyningen mellom et elektrisitetsverk som har fått statstilskudd og det distrikt det forsyner» og således en tvist som skulle avgjøres av departementet etter punkt 6.

Jeg kan for min del vanskelig se at den uenighet som foreligger, kan anses som en tvist angående elektrisitetsforsyningen mellom elektrisitetsverket og det distrikt det forsyner. At andelseierne i kraftlaget samtidig er lagets abonnenter, kan ikke endre noe for så vidt. Og selv om man ville mene at en slik tvist angående ordningen av andelsinnskuddene går inn under punkt 6, ville en avgjørelse neppe kunne gå lengre enn til å fastsette en bestemt ordning på dette punkt — jfr. i den forbindelse vilkårenes punkt 5. Bestemmelsen synes ikke å kunne gi departementet hjemmel for selv å oppnevne interimsstyre i laget.

Den generelle bestemmelse i vilkårenes punkt 5, i. f. om at «organisasjonen av et hvert statsstøttet tiltak skal godkjennes av Hovedstyret», må antas å ha for øye organisasjonsspørsmålene og kan ikke antas å gi Hovedstyret, eventuelt departementet, hjemmel til å nekte å godkjenne et styrevalg og til selv å oppnevne styre. Det synes også lite tvilsomt at heller ikke den alminnelige bestemmelse i den kgl. resolusjon punkt 15 om tvistigheter «som måtte oppstå i anledning av disse vilkår», kan gi grunnlag for de skritt som er tatt i denne sak.

Departementet har pekt på at «den avgjørende vekt her må legges på den f a k t i s k e situasjon, at kraftlaget er uten beslutningsdyktig styre og at det ikke øynes noen vei ut av denne tilstand uten departementets inngrep og at kraftlagets ansvarlige leder — blant annet i relasjon til sikkerhetsbestemmelsene — er krevet avsatt øyeblikkelig med de store interesser som herved er satt på spill». Det er uten videre forståelig at det bl. a. på grunn av statens økonomiske interesser i selskapet, måtte være om å gjøre for departementet å søke å få brakt orden i for-

holdet. Den faktiske situasjon som forelå kunne imidlertid i seg selv ikke gi departementet hjemmel til å sette inn nytt styre. Etter min mening måtte det mest nærliggende ha vært å gi anvisning på den utvei klageren selv har pekt på; nemlig at den resterende del av styret fikk handle når de to som nedla sine verv nektet å medvirke, og snarest innkalle til ekstraordinært årsmøte for supplering av styret.

I betraktning av den tvil som foreligger når det gjelder spørsmålet om det oppnevnte interimsstyre er lovlig styre for laget og om dets vedtak er gyldige og bindende for dette, må det etter min mening være en sterk oppfordring for departementet til snarest å søke å få forholdet brakt sikrere i orden.

Siden det kan reises spørsmål om gyldigheten av en innkalling til årsmøte fra interimsstyret, må det være grunn til å søke etablert et samarbeid om innkallingen med det tidligere styre, eventuelt med de to medlemmer som har sagt seg villig til å fungere. Hvis det ikke kan oppnås enighet om en felles innkalling, måtte det vel i alle fall kunne bli enighet om tid og sted for medlemsmøte, slik at hver av partene kunne foreta innkalling separat. Skulle heller ikke dette la seg ordne, kan det vel eventuelt søkes innhentet krav fra minst ¼ av medlemmene om innkalling til ekstraordinært møte, jfr. vedtektenes § 8.»

Jeg underrettet klageren om mitt syn på spørsmålet.

Industridepartementet meddelte senere at det hadde lykkes å få så vel de av departementet oppnevnte som de valgte styremedlemmer til å medvirke til innkallelse til årsmøte etter lagets vedtekter og til oppsetting av sakliste. På møtet ble nytt styre valgt, og interimsstyret nedla sitt verv.

Saken ga etter dette ikke grunn til bemerkninger fra min side ut over det som var sagt i brevet av 13. juni 1966.

46.

Ankerett etter prisbestemmelsene for fast eiendom. Pristakst, begjært i anledning av en ikke takstpliktig overdragelse, opphevet av Prisdirektoratet.

(Sak 302/66.)

A. klaget over at et distriktskontor i Statens pristilsyn hadde avvist hennes anke over pristakst over en del av en fast eiendom, solgt av hennes mor i uskiftet bo, til klagerens bror.

Moren hadde tidligere søkt å selge hele eiendommen til A.s bror for kr. 60 000. A. mente det forelå et gavesalg og begjærte pristakst holdt. Prisnemnda fastsatte høyeste lovlige pris til kr. 106 000. A. anla deretter sak og fikk dom for at overdragelsen var i strid med uskiftelovens § 7. Mor og sønn ble deretter enige om at han skulle kjøpe en del av eiendommen, og moren begjærte pristakst over denne delen. Prisnemnda satte høyeste lovlige pris til kr. 62 000. A. påanket denne taksten til pristilsynets distriktskontor som avviste anken med den begrunnelse at A. ikke hadde ankerett. Prisdirektoratet var enig med distriktskontoret.

Klagen ble forelagt for Prisdirektoratet med spørsmål om hvem som i praksis ble ansett berettiget til å begjære takst og anke over takst etter prisbestemmelser for fast eiendom, — kgl. resolusjon av 15. oktober 1954, §§ 7 og 9. Jeg pekte på at klagerens begjæring om takst over hele eiendommen i sin tid var tatt til følge.

Prisdirektoratet uttalte bl. a.:

«En pristakst over en eiendom er ingen verdsettelsesforretning, men innebærer en ren myndighetsutøvelse, idet det ved taksten settes forbud mot — med virkning for to år — å overdra eiendommen til høyere pris enn takstbeløpet. Det tas derimot intet standpunkt til disposisjoner som måtte foretas innenfor rammen av den fastsatte maksimalpris.

Regelen i § 7, første ledd, jfr. § 9, første ledd i kongelig resolusjon av 15. oktober 1954 må fortolkes på dette grunnlag.

En rettslig interesse i å få fastslått en eiendomsverdi gir ikke grunnlag for å begjære pristakst. Aktuell rettslig interesse i høyeste lovlige pris har bare den som overveier disposisjoner — eller i tilknytning til slike disposisjoner har rettslige interesser — som rammes av maksimalbegrensningen. — — —.»

Om den foreliggende sak uttalte direktoratet:

«— — — Den takst som er avholdt av — — — prisnemnd — — —, har ingen rettslig bindende virkning ved salg fra mor til barn, og dersom prisnemnda var klar over at eiendommen skulle selges til sønnen, antar direktoratet at nemnda skulle ha avslått å holde takst, idet det da ikke har vært noen som har hatt aktuell rettslig interesse i å få fastsatt høyeste lovlige overdragelsespris, — — —.

Selgerens datter fru A. er på grunn av fremtidige arvemuligheter interessert i at eiendommen blir solgt for høyest mulig pris. En slik interesse i eiendomsverdien som bevis i i en eventuell tvist er etter direktoratets mening ikke en aktuell rettslig interesse i høyeste lovlige pris, og den anførte interesse kan ikke gi grunnlag for myndighetsforføyninger etter prisloven over en eiendom som rekvirenten selv ikke kan forføye over.»

Det kunne etter min mening ikke reises innvendinger mot Prisdirektoratets forståelse av bestemmelsene. Jeg tok imidlertid opp med direktoratet spørsmålet om det ikke ville være riktigst at Prisdirektoratet eller distriktskontoret opphevet pristaksten av eget tiltak, når forholdet var at den ikke skulle ha vært holdt, jfr. prisbestemmelsenes §§ 10 og 11. Selv om taksten ikke hadde noen rettslig betydning ved salget fra A.s mor til hennes

bror, ville den rent faktisk kunne få betydning i en tvist mellom A. på den ene siden og moren og broren på den annen om hvorvidt det forelå et gavesalg.

Prisdirektoratet undersøkte saken nærmere og fant det åpenbart at prisnemnda burde ha forstått at det dreiet seg om takst i anledning av en ikke takstpliktig overdragelse, og det fremgikk også av en uttalelse nemndas formann hadde avgitt, at taksten var fremmet på grunn av feilaktig forståelse av bestemmelsene. Direktoratet fant det klart at prisnemnda etter de opplysninger som forelå, skulle ha avslått å holde takst, og opphevet taksten på dette grunnlag.

47.

Lovlig stedfortreder for sinnssyke som mangler evnen til å ivareta sitt tarv.

(Sak 331/66.)

Overlegen ved et psykiatrisk sykehus tok i en henvendelse til meg opp spørsmålet om hva som kunne gjøres for å forebygge at sinnssyke som mangler evnen til å ivareta sitt tarv, men som ikke er umyndige og ikke har hjelpeverge, kan bli stående uten lovlig stedfortreder i situasjoner der verge eller hjelpeverge trenges. Foranledningen til henvendelsen var at han ved et tilfelle var blitt oppmerksom på at en av pasientene som var i denne stilling, hadde mottatt melding om at det var berammet utleggsforretning hos henne. Han fant det uklart hvem som skulle ivareta den sykes interesser i tilfeller som dette.

Spørsmålet om det var en feil av namsretten å sende berammelsen til den syke, lå etter ombudmannslovens § 4, 2, utenfor min kompetanse. Da overlegens henvendelse imidlertid kunne ha interesse for et utvalg som ble oppnevnt ved kgl. resolusjon av 1. juli 1966 for å utrede spørsmålet om revisjon av vergemålsloven, ble utvalget gjort kjent med den, og overlegen underrettet om oversendelsen.

48.

Begrunnelse av uttalelser fra politimester etter alkohollovens §§ 17 og 24.

(Sak 283/66 og 5 E/66.)

A. som hadde søkt om bevilling for servering av øl i sin kafé, klaget over at politimesteren ikke hadde villet begrunne sin uttalelse etter alkohollovens § 24, der han frarådet at bevilling ble gitt. Etter at klagen var forelagt for politimesteren, ga han begrunnelse som klageren ble gjort kjent med. Selve klagesaken foranlediget deretter ikke mer fra min side.

Jeg fant imidlertid at spørsmålet om begrunnelse av uttalelser etter alkohollovens §§ 17 og 24 hadde prinsipiell interesse og tok det opp med Sosialdepartementet. Jeg anførte bl. a.:

«— — — Om politiet frarår at skjenkebevilling gis, behøver dette neppe i alle tilfeller nødvendigvis å være begrunnet i frykt for misbruk. Så lenge grunnene ikke oppgis, må det for kommunestyret være vanskelig å bedømme hvilken vekt den negative innstilling bør tillegges, og det kan neppe utelukkes at forholdet kan gi grunnlag for utilstrekkelig funderte slutninger til skade for søkeren. Når forholdet er at politiet inngår som et lovbestemt ledd i den forberedende behandling av disse saker, synes atskillig å tale for at i alle fall negative innstillinger fra politiet grunngis.

Det kan neppe være tvilsomt at det for den som har søkt bevilling, kan skape vanskeligheter når politimesteren ikke vil opplyse hvilke omstendigheter som etter hans mening gjør det utilrådelig at søkeren får bevilling. Han er da avskåret fra å imøtegå uttalelsen. — —.»

Jeg pekte også på at praksis, etter undersøkelser som var foretatt i klagesaken, ikke syntes å være den samme ved alle politikamre.

Sosialdepartementet la saken frem for Justis- og politidepartementet, som uttalte:

«Etter alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper plikter det forvaltningsorgan som skal treffe vedtak i en sak, å sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes, jfr. fra rettspraksis bl. a. dommer i Rt. 1961 s. 910 og Rt. 1962 s. 1123 og dessuten utkastet til forvaltningslov, Ot. prp. nr. 2 (1965/66) § 13. Ut fra dette prinsipp bør det antas at kommunestyret (formannskapet) kan kreve at politiets uttalelse etter alkohollovens §§ 17 og 24 blir g r u n n g i t t. En tilsvarende rett til å kreve grunngiing har neppe den som har søkt bevilling. På dette punkt vil den foreslåtte forvaltningslov ikke medføre noen endringer. Proposisjonens § 24 gjelder bare grunngiing av vedtak, sml. for øvrig § 26 om at bl. a. kommunestyre og formannskap ikke har plikt til å grunngi vedtak. Gode grunner taler for at bevillingssøkeren bør kunne kreve begrunnelse, men bestemmelse om dette må i tilfelle tas inn i alkoholloven.

Justisdepartementet har for øvrig antatt at det er tvilsomt om en søker har rettskrav på å få gjøre seg k j e n t med politiets uttalelse etter alkoholloven § 17 (det samme må gjelde § 24), jfr. brev 1. juli 1960 til Sosialdepartementet (— — —). I brevet er det imidlertid uttalt at det ikke er noe til hinder for at de kommunale myndigheter gir søkeren adgang til å gjøre seg kjent med uttalelsen, og at dette i alminnelighet ikke bør nektes med mindre særlige grunner foreligger.

Etter utkastet til forvaltningslov § 18 vil søkeren ha rett til å gjøre seg kjent med politiets uttalelser etter alkoholloven §§ 17 og 24.»

Sosialdepartementet sluttet seg til dette. Departementet forela deretter spørsmålet for Rusdrikklovkomitéen av 1964 «til behandling og uttalelse, og til eventuelt forslag om lovendring».

49.

Attføringsforsøk som forutsetning for pensjon av uføretrygden.

(Sak 86/66.)

A. klaget over at Ankenemnda for uføretrygden hadde avslått hans søknad om uførepensjon. Søknaden var avslått i henhold til bestemmelsen i uføretrygdlovens § 4, annet ledd, der det het:

«Uførepensjon skal først tilstås når det etter gjennomgått hensiktsmessig arbeidstrening, yrkesopplæring eller annen form for attføring er endelig fastslått at den uføre fyller vilkårene i første ledd. Departementet gir nærmere regler om når denne betingelse kan fravikes.»

A. hadde vært innlagt ved diagnoseavdeling i attføringsinstitutt to uker i februar 1964. Han var ikke interessert i å flytte fra sitt hjemsted, og attføringsinstituttet fant heller ikke å kunne råde ham til dette, slik hans situasjon var. A. kunne få overta farens gårdsbruk og var interessert i grønnsakdyrking. Instituttet foreslo derfor at han skulle ta opphold ved Vårtun skole for å få opplæring i dette og for at man kunne få klarhet over hans muligheter for å drive eget gårdsbruk. A. unnslo seg imidlertid stadig for å reise til skolen. Han anførte at det var umulig for ham å reise fra familien idet hans kone på grunn av uførhet var ute av stand til å stelle barna alene. Det var opplyst at hun hadde hjelpestønad av uføretrygden.

Etter de opplysninger som forelå, syntes det på det rene at det ville medføre betydelige vanskeligheter om klageren skulle være borte fra sin familie i lengre tid. Jeg reiste derfor spørsmålet om det ikke i slike tilfeller var adgang til å frafalle eller lempe på kravet om attføring. Jeg festet meg også ved at saken sto i en noe annen stilling da Ankenemnda avgjorde den enn da Rikstrygdeverket avslo søknaden i januar 1965. Det forelå således ny legeerklæring fra distriktslegen, som under tvil anbefalte uførepensjon og anførte:

«Med pasientens psyke har jeg ingen tro på at attføringstiltak vil føre frem, — spesielt må grønnsakdyrking antas å passe meget dårlig med pseudoarthrosen i venstre håndledd.»

Fylkesnemnda hadde i vedtak av 28. mai s. å. uttalt at A. fylte «de medisinske og ervervsmessige vilkår for ytelser etter lov om uføretrygd §§ 2 og 4». Jeg pekte på at opplæring i grønnsakdyrking, som var den form for attføring som var planlagt for A., etter distriktslegens uttalelse ikke lenger syntes å være særlig praktisk. Jeg ba opplyst hvilke andre attføringsmuligheter som forelå hvis opplæring i grønnsakdyrking nå var falt bort.

Ankenemnda ba Rikstrygdeverket og fylkesnemnda innhente opplysninger om hvilke attføringsmuligheter som forelå for A. Etter at saken var undersøkt, innvilget Rikstrygdeverket uførepensjon med virkning fra 1. august 1964. Saken foranlediget etter omstendighetene ikke ytterligere fra min side.

Når det gjelder de generelle vilkår for å fravike krav om attføring, uttalte Rikstrygdeverket med tilslutning av Ankenemnda:

«Rikstrygdeverket antar at kravet om at attføring skal være forsøkt bør kunne fravikes i følgende tilfelle:

a) Når alderen tilsier at attføringstiltak ikke vil føre frem. Det vil således bare i unntakstilfelle kunne komme på tale å iverksette attføringstiltak når søkeren er over 60 år, med mindre en ved meget kortvarig tiltak vil kunne løse vedkommendes yrkesmessige problem, og vedkommende selv er sterkt motivert for å komme i arbeid. Det vil i disse tilfelle som regel være avgjørende at vedkommende ikke har gått ufør over lang tid og at hans yrkesaktivitet har vært avbrutt i et kortere tidsrom. Også for søkere i alderen mellom 50 og 60 år vil attføringsmulighetene være sterkt begrenset, men i stor utstrekning avhengig av vedkommendes motivasjon og arbeidsmulighetene på stedet.
b) Når uførhetens art og omfang tilsier at attføringsforsøk ikke vil føre frem med det apparat en i dag har til rådighet.
c) Når attføringsforsøk og arbeidsplassering basert på flytting fra hjemstedet ikke lar seg gjennomføre på grunn av familieforhold og uløselig boligproblem på det sted vedkommende eventuelt måtte flytte til, eller manglende evne til omstilling til nytt yrkesmessig og sosialt miljø.
d) Når søkerens yrkesmessige og sosiale funksjonsevne tilsier varig vernet sysselsetting og bolig, og hvor et slikt alternativ til uføretrygdpensjon ikke kommer på tale på grunn av mangel på vernede arbeidsplasser.»

50.

Avslag på søknad om uføretrygdpensjon omgjort etter klage.

(Sak 246/66.)

En advokat klaget på vegne av A. over at Ankenemnda for uføretrygden hadde avslått A.s søknad om uførepensjon.

En lege som hadde avgitt erklæring om A.s helsetilstand, hadde angitt at A. led av

angina pectoris, hjerteinsuffisiens, recidiverende lumbago og sukkersyke, og uttalte i sin oppsummering: «Slik som hans symptomer er blitt i løpet av siste år, må han anses varig helt arbeidsufør». En spesialist i psykiatri som også hadde avgitt erklæring, ga i sin konklusjon et annet bilde av A.s helsetilstand.

Rikstrygdeverket hadde bygget på at A. ikke fylte vilkårene om medisinsk uførhet i uføretrygdlovens § 2, mens fylkesnemnda hadde lagt til grunn at A. måtte anses som ufør etter § 2, men at hans legemlige lidelser ikke hadde redusert hans ervervsevne så meget at han fylte vilkårene i uføretrygdlovens § 4 for rett til uførepensjon. Siden legeerklæringene i saken ga uttrykk for forskjellig syn på klagerens sykdomsbilde og uførhet, ba jeg Ankenemnda presisere hvilket grunnlag den hadde bygget på. Fylkesnemnda hadde bl. a. anført at A.s manglende ervervsevne hovedsakelig skyldtes manglende tillit hos eventuelle arbeidsgivere og, så vidt jeg forsto, mente fylkesnemnda at dette hadde sin årsak i alkoholisme hos klageren. Det var uklart om Ankenemnda også hadde bygget på dette, men det kunne vanskelig sees at det som forelå i saken, ga tilstrekkelig grunnlag for å konstatere at A. på søknadstiden hadde et alkoholproblem som skulle hindre ham i å virke i arbeidslivet. I sin søknad hadde A. bl. a. skrevet:

«Jeg har til tross for disse mine plager søkt kontakt med arbeidskontoret i — — —, hvor jeg nå forstår at jeg blir betraktet som en noe for dårlig kar for arbeidsmarkedet.

Senere tok jeg så kontakt med tjenestemannen ved attføringsavdelingen ved Arbeidskontoret, som etter å ha innhentet nye legeuttalelser, jeg vedlegger kopi av disse, kunne fortelle meg at arbeidsevnen var betydelig redusert, og at det var meget små muligheter for meg på arbeidsmarkedet.»

Jeg anførte at dersom A. hadde vært ansett som medisinsk ufør og det var uførhetens virkning på hans arbeidsevne som hadde vært avgjørende i saken, måtte det være av interesse å få nærmere opplysninger fra arbeidskontoret om årsaken til at det ikke hadde lykkes å få ham plassert i arbeidslivet.

Ankenemnda meddelte senere at Rikstrygdeverket på grunnlag av nye opplysninger i saken hadde tilstått A. uførepensjon.

51.

Nektelse av å gjenoppta yrkesskadetrygdsak omgjort.

(Sak 606/65.)

A. klaget over to forhold:

1) At en skade han ble påført i 1961 var ansett helbredet uten mén, og at Rikstrygdeverket og Ankenemnda for yrkesskadetrygden hadde nektet å gjenoppta saken.
2) At Rikstrygdeverket og Ankenemnda hadde funnet at en hendelse han var utsatt for i 1963, ikke var å anse som arbeidsulykke etter yrkesskadetrygdlovens § 10 pkt. 1.

Jeg fikk utlånt dokumentene i de to saker og tok deretter klagen opp med Rikstrygdeverket. Det kunne ikke reises innvendinger mot avgjørelsen om at hendelsen i 1963 ikke var noen arbeidsulykke, men på grunnlag av en legeerklæring i denne sak pekte jeg på visse uklarheter når det gjaldt spørsmålet om skadevirkninger av hendelsen i 1961.

Forholdet var at A. i mars 1961 ble påført skade ved at han under reparasjon av en heis på arbeidsstedet falt ned i heissjakten. Han pådro seg skade i rygg og venstre skulder. Saken ble etter ulykken ikke forelagt Rikstrygdeverket, men avsluttet av trygdekassen i juni 1962. A. syntes da å ha vært ansett som helbredet uten mén.

I skademeldingen i 1961 var A.s skade beskrevet som «slag på venstre skulder». Ryggskaden ble ikke nevnt, og det forelå ikke nærmere opplysninger om på hvilket grunnlag saken var avsluttet i trygdekassen.

Det fremgikk av legeerklæringen i den nye sak fra 1963 at to leger i 1961 hadde konstatert at det bl. a. forelå brudd av de høyre tverrtagger på annen og tredje lumbalhvirvel, og A. anførte at han tross behandling fremdeles var arbeidsufør. Han opplyste at han av sitt forsikringsselskap var blitt ansatt til 25—30 % varig medisinsk arbeidsufør.

I brevet til Rikstrygdeverket reiste jeg spørsmålet om det ikke burde innhentes uttalelse om skaden i 1961 fra de leger som hadde behandlet ham. Jeg ba også om at det ble søkt skaffet nærmere opplysninger om på hvilket grunnlag trygdekassen hadde avsluttet saken. Samtidig ble det bedt opplyst om det nevnte forsikringsselskaps avgjørelse innebar at selskapet hadde vurdert sakens rettslige og medisinske spørsmål annerledes enn trygdemyndighetene.

Rikstrygdeverket innhentet deretter ny spesialisterklæring. De opplysninger som ble gitt i spesialisterklæringen sammenholdt med det som ble opplyst i tidligere erklæringer, kunne etter Rikstrygdeverkets oppfatning tyde på at sykemeldingen i januar 1963 var en senfølge av de ryggskader som ble voldt ved arbeidsulykken i mars 1961 og ved arbeidsulykker i 1920—30 årene. Rikstrygdeverket meddelte at det ville godkjenne sykemeldingen av januar 1963 som et tilbakefall av tidligere ryggskader, men fastholdt at hendelsen i

januar 1963 isolert ikke var å anse som arbeidsulykke. A. ble deretter tilkjent yrkesskadetrygd, løpende fra mars 1966 til foreløpig mars 1967 etter en skjønnsmessig ansettelse av hans samlede tap av ervervsevne til 30 %.

Etter dette ga saken ikke grunn til ytterligere fra min side. Klageren ble orientert om at han kunne bringe saken inn for ankenemnda, om han mente at vedtaket ikke svarte til det loven ga ham krav på.

52.

Søknad om uføretrygd avslått fordi søkeren hadde for stor inntekt. Betydningen av at inntekten skrev seg fra barnas og hustruens arbeidsinnsats.

(Sak 948/65.)

A. klaget over at Sosialdepartementet hadde forkastet anke fra hans far over at Rikstrygdeverket hadde avslått hans søknad om uføretrygd. Klageren gjorde gjeldende at det ikke var tatt tilstrekkelig hensyn til at farens inntekt skyldtes sønnenes arbeidsinnsats på gården. Farens skattbare inntekt var oppgitt til ca. kr. 9 000,— —10 000,—, men hans helsetilstand var ikke slik at han var i stand til å tjene så mye ved eget arbeid. Når inntekten var blitt så vidt høy, kom det av at sønnene hadde arbeidet så vel på gården som med fiske.

Jeg forela klagen for Sosialdepartementet og ba saken forelagt også for ankenemnda for uføretrygden dersom det ble funnet hensiktsmessig. Jeg pekte på at det klageren anførte om at søkerens inntektsnivå skyldtes sønnenes arbeid også var gjort gjeldende i ankeskrivet og i trygdekassens merknader.

Sosialdepartementet forela saken for fylkesnemnda og sendte den deretter til Ankenemnda, som innhentet sosialrapport og uttalelse fra arbeidsformidlingen.

I brev av 10. november 1966 opplyste Ankenemnda at den hadde tatt saken opp til ny behandling og hadde tilstått søkeren uførepensjon fra 1. mars 1963. I avgjørelsen ble bl. a. uttalt:

«— — — Etter opplysninger fra — — — likningskontor var — — — liknet for en inntekt for 1964 på kr. 4 700,— og for en inntekt i 1965 på kr. 12 700,—. Sistnevnte inntekt tilskrives i det vesentlige formuesavkastning.

Etter opplysningene i sosialrapporten og i uttalelsen fra arbeidsformidlingen, skyldes inntektene i det vesentlige barnas og hustruens arbeidsinnsats. P. g. a. uførheten er det lite arbeid — — — kan utføre som fisker og småbruker. Videre er det opplyst at det p. g. a. hans alder og ensidige yrkesbakgrunn, ikke er mulig å skaffe — — — kontinuerlig sysselsetting i et lettere arbeid på eller i nærheten av det stedet han bor.

Etter dette finner Ankenemnda at — — — fyller vilkårene for tilståelse av uførepensjon. Uførepensjon blir å tilstå fra 1. mars 1963. — — —.»

Etter at saken således var ordnet, ga den etter omstendighetene ikke grunn til noe mer fra min side.

53.

Uførhet bedømt i relasjon til husmors arbeidsevne som arbeidstaker.

(Sak 877/66.)

En husmor, A., som var tilstått uføretrygdpensjon, klaget over at pensjonen var gitt med virkning først fra 1. april 1964, og ikke med virkning fra det tidspunkt da hun søkte om trygd, 22. mai 1962.

Jeg forela klagen for Rikstrygdeverket og anførte bl. a.:

«— — — Jeg forstår det slik at Rikstrygdeverket og Sosialdepartementet har betraktet A. som arbeidstaker fra det tidspunkt hennes mann fikk uføretrygd, og på det grunnlag gitt henne uføretrygd. Tidligere ble hun bedømt som husmor og fylte da ikke vilkårene for trygd. Dette er, så vidt skjønnes, i samsvar med det som er opplyst om praksis i slike tilfeller — — —.

Jeg har gått ut fra at resonnementet er at mannens enkeltpensjon ikke er nok for begge, og at hustruen derfor hadde måttet søke seg lønnet arbeid om hennes uførhet ikke hadde vært til hinder for det. Derfor er det rimelig å betrakte henne som arbeidssøker og ikke som husmor ved vurderingen av uførhetsspørsmålet.

Nå vil vel forholdet kunne være det at ektefellenes økonomiske stilling reelt sett ikke forverres når mannen får uførepensjon. Han kan kanskje fra et tidligere tidspunkt ha vært like meget eller enda mer ute av stand til å forsørge sin hustru enn han kan med sin enkeltpensjon. Og hustruen kan i så fall ha hatt like stort behov for lønnet beskjeftigelse i tiden før mannen fikk uførepensjon, men har vært hindret i å få det på grunn av sin uførhet. Er dette så, vil tidspunktet for tilståelsen av uføretrygd til mannen kanskje ikke være like vel egnet for hustruens vedkommende.

Av hensyn til behandlingen av klagesaker av denne art, vil det være av interesse å høre hvordan Rikstrygdeverket ser på spørsmålet. At det kan oppstå bevisproblemer om man ikke har et fast tidspunkt å holde seg til, er nok så, men det har man jo også ellers i trygdesakene, og forholdet bør vel vurderes konkret.

Jeg vil også gjerne høre hvordan Rikstrygdeverket ser på det foreliggende spørsmål i A.s sak.»

Rikstrygdeverket uttalte i sitt svarbrev:

«I henhold til lov om uføretrygd § 4 har

den som på grunn av uførhet ikke kan anses i stand til å yte mer enn en tredjedel av normal arbeidsinnsats på et arbeidsområde som høver, rett til uføretrygdpensjon. Formålet med uføretrygdpensjonen er i første rekke å gi en viss kontantstønad til personer som på grunn av uførhet har tapt det vesentlige av sin arbeidsinntekt. Husmoryrket er i den særstilling at det ikke gir kontantinntekt. I følge lovens forarbeider er det imidlertid en forutsetning at husmødrene også skal kunne tilstås pensjon hvis deres evne til å utføre husmorarbeidet på grunn av uførhet er redusert slik som nevnt i lovens § 4. Forutsetningen er da at uføretrygdpensjonen skal dekke de utgifter som følger med at andre må utføre husmorens arbeid og mannen skaffer den nødvendige kontantinntekt ellers.

Uføretrygdpensjonen gir bare en viss erstatning for tapt arbeidsinntekt og videre kan det bare ytes forsørgingstillegg for hustru som er over 60 år. På bakgrunn av dette innførte Rikstrygdeverket med godkjennelse av Sosialdepartementet den praksis at en ufør husmor som er gift med uførepensjonist, ikke skal få sin ervervsevne vurdert i forhold til husmoryrket, men i forhold til et inntektsgivende arbeid, selv om hun aldri har hatt noe inntektsgivende arbeid. Rikstrygdeverket antar at dette er en meget liberal fortolkning av lovens § 4.

Rikstrygdeverket er klar over at i enkelte tilfelle vil ektefellenes økonomiske stilling reelt sett ikke forverres når mannen kommer i den situasjon at han får uføretrygdpensjon. Rikstrygdeverket finner likevel å måtte begrense denne spesielle ordning til de tilfellene hvor mannen tilstås uføretrygdpensjon.

I det aktuelle tilfellet mottok mannen sykepenger til 11.7.63. Fra samme dato fikk han attføringspenger i ventetid inntil uføretrygdpensjonen kom til utbetaling fra 1.1.64. Hustruen fikk hjelpestønad fra 1.2.62 og uføretrygdpensjon fra 1.4.64. Rikstrygdeverket antar at det ikke bør tilstås pensjon til henne så lenge mannen fikk sykepenger. Derimot er en kommet til at det bør tilstås ekteparpensjon fra mannen gikk over på attføringspenger, dvs. fra 1.7.63. Utbetalte attføringspenger og hjelpestønad etter den dato må da gå til fradrag i etterbetalingen.»

Jeg fant ikke at det kunne reises innvendinger mot det standpunkt Rikstrygdeverket hadde tatt i den foreliggende sak.

Med hensyn til det prinsipielle spørsmål jeg hadde reist, anførte jeg at når det først antas at uføretrygdlovens § 4 ikke er til hinder for at en husmor etter forholdene kan få sin uførhet vurdert som arbeidstaker til tross for at hun aldri har vært det, følger det neppe av loven at dette bare kan gjøres dersom mannen har uførepensjon. Hvis det i et konkret tilfelle føres det nødvendige bevis for at den uføre husmors behov for å bli vurdert som arbeidstaker iallfall er like stort som det ville ha vært om mannen hadde uføretrygd, kunne loven neppe være til hinder for at det ble gjort.

54.

Anke i samferdselssak avgjort på grunnlag av mangelfulle opplysninger, og avgjørelsen omgjort etter klage.

(Sak 347/66.)

A., som av samferdselsnemnda var tildelt ordinær drosjebevilling, klaget over at Samferdselsdepartementet hadde omgjort vedtaket etter anke. Han klaget også over at Samferdselsdepartementet hadde truffet sitt vedtak i ankesaken, uten at anken hadde vært forelagt for ham.

Etter at en drosjeeier hadde sagt opp sin kjørebevilling i kommunen, foreslo fylkets drosjesentral at bevillingen skulle inndras. Formannskapet gikk mot dette og foreslo at A., som fra før hadde reservedrosjebevilling, fikk den ledige ordinære bevilling. Samferdselsnemnda vedtok å tildele A. bevillingen i stedet for reservedrosjebevillingen.

Vedtaket ble påanket til Samferdselsdepartementet av 4 drosjeeiere. I anken ble særlig anført at drosjekjøringen i kommunen var gått sterkt tilbake i den senere tid, og dette ble nærmere underbygget ved forskjellige opplysninger. Det ble også gjort gjeldende som en feil at saken var avgjort av samferdselsnemnda uten at den ledige bevilling var kunngjort, noe som hadde medført at de ikke hadde fått fremføre sine innvendinger for nemnda. Samferdselsnemnda tok anken til følge og inndro den ordinære drosjebevilling A. hadde fått.

A. var underrettet om at vedtaket var påanket, men ble først gjort kjent med innholdet av anken etter at ankesaken var avgjort. Han hevdet i klagen at de opplysninger som var gitt i anken, var ufullstendige og misvisende, og underbygget dette nærmere.

Ved foreleggelsen av klagen for Samferdselsdepartementet pekte jeg på de nye opplysninger som var gitt. Samferdselsdepartementet tok deretter saken opp til ny behandling, og meddelte senere at det hadde endret sin tidligere avgjørelse og forkastet anken fra drosjeeierne. Departementet opplyste at det ved denne avgjørelse bl. a. var lagt vekt på at det i anken syntes å være gitt mangelfulle opplysninger om drosjebehovet og på at ytterligere en av drosjeeierne hadde sagt opp sin bevilling.

Hensett bl. a. til at den nye lov om samferdsel av 19. juni 1964 nr. 7, som trådte i kraft 1. mai 1966, bestemmer at anke til departementet skal forelegges for den som er eller kan anses som motpart i ankesaken, foranlediget saken etter omstendighetene ikke mer fra min side.

55.

Spørsmål om innehavere av lastebilbevillinger kunne anke over samferdselsnemnds vedtak om å øke bevillingsantallet.

(Sak 117/66.)

En samferdselsnemnd vedtok å øke antallet av lastebilbevillinger i kommunen fra 4 til 5. Vedtaket ble truffet i november og den nye bevilling kunngjort ledig i desember s. å. Straks kunngjøringen forelå protesterte de 4 bevillingshaverne mot bevillingsøkningen, men samferdselskonsulenten svarte at «nemndas vedtak ikke er påanket av noen og derfor er endelig». Som svar på en ny henvendelse svarte konsulenten at spørsmålet «er endelig avgjort og kan ikke forandres».

Bevillingshaverne klaget og anførte bl. a. at de først hadde fått kjennskap til vedtaket om den nye bevilling gjennom kunngjøringen. De hadde derfor vært avskåret fra å anke innen fristens utløp.

Jeg tok spørsmålet om bevillingshavernes ankerett opp med samferdselskonsulenten og reiste også spørsmålet om ikke samferdselsnemnda, så lenge personvalget ikke var avgjort, kunne ta saken opp selv om den mente at ankefristen var oversittet. I sitt svar pekte samferdselskonsulenten på at det i de gjeldende forskrifter ikke var gitt regler om behandlingen av saker om opprettelse av nye bevillinger. Videre heter det i brevet:

«— — — Det har innarbeidet seg den praksit at på tilsvarende måte som stedlige organisasjoner for yrkesgruppene, bileiere og sjåfører, får seg forelagt til uttalelse søknader om å få ledige løyver og har adgang til å avgi møte når samferdselsnemnda har disse saker oppe til behandling, så forelegges saker om å opprette nye løyver eller å gi ut igjen et løyve som er blitt ledig, for yrkesorganisasjonene i fylket. Organisasjonene velger sine talsmenn og gir nemndene underretning om valgene. — — —.»

Videre anførte konsulenten bl. a.:

«— — — I spørsmål om å opprette nye løyver eller gi ut igjen løyve som er blitt ledig, har en praktisert at yrkesorganisasjonene har ankerett, men ikke den enkelte løyvehaver i angjeldende område. Dette har fulgt som en naturlig konsekvens av den sentrale stilling som organisasjonene har hatt og har i relasjon til samferdselsnemndene og deres arbeidsområde. Forøvrig ville man få uhåndterlige saksbehandlingsregler om hver enkelt løyvehaver i vedkommende distrikt skulle være ankeberettiget i disse saker når vi har løyvetall på opptil flere hundre i et enkelt distrikt.

Yrkesorganisasjonene har således hatt ankeadgang i denne saken. Vi fastsetter datum for når ankefristen løper ut. Saken ble behandlet i nemndmøte 17/11 - 65, underretning til organisasjonene om vedtakene i dette møte og deres ankeadgang ble sendt ut 22/11 - 65, og ankefristen var fastsatt til 11/12 - 65. — —.»

Siden klager over avgjørelser som kan innbringes for høyere administrativ myndighet normalt ikke skal behandles av ombudsmannen, tok jeg spørsmålet om klagernes ankerett opp med Samferdselsdepartementet. Det ble pekt på at selv om den enkelte bevillingshaver normalt ikke har ankerett i saker om utvidelse av bevillingsantallet, forelå det her anke fra samtlige bevillingshavere i distriktet. Det ble også vist til at klagerne, som nevnt, først fikk kjennskap til samferdselsnemndas vedtak da den nye bevilling ble kunngjort ledig og derfor hadde vært avskåret fra å angripe nemndas vedtak innen ankefristens utløp.

Samferdselsdepartementet uttalte deretter:

«Departementet antar at bevillingshaverne i dette tilfelle har ankerett. På mindre steder med et fåtall bevillingshavere vil det sjelden være en forening eller organisasjon som kan vareta bevillingshavernes felles interesser. Departementet antar derfor at de enkelte bevillingshavere i slike tilfelle bør ha adgang til å påanke samferdselsnemndas vedtak om utvidelse av bevillingstallet, jfr. vedlagte rundskriv nr. 7/50 S.

Videre antar departementet at en slik ankeadgang ikke vil vanskeliggjøre saksbehandlingen i særlig utstrekning. På de steder hvor det er et stort antall bevillingshavere, vil yrkesorganisasjonene være de som naturlig representerer den enkelte bevillingshaver.

At anken ble fremmet etter ankefristens utløp, bør ikke tillegges avgjørende betydning. Oversittelsen av fristen synes i dette tilfelle å ha vært unnskyldelig, i og med at klagerne ikke kjente til vedtaket før bevillingen ble kunngjort ledig. — — —.»

Jeg var enig i departementets standpunkt.

Saken ble deretter behandlet av samferdselsnemnda, som fastholdt at det var behov for en lastebilbevilling til i distriktet. Vedtaket ble etter anke stadfestet av departementet.

56.

Fylkeslandbruksstyres virksomhet etter jordlovens § 6.

(Sak 334/66 og 12 E/66.)

A. klaget over at fylkeslandbruksstyret hadde avslått å gjøre statens forkjøpsrett til en eiendom gjeldende til fordel for ham. Han hadde anket over avslaget til Landbruksdepartementet etter at fristen for å gjøre forkjøpsrett gjeldende var utløpt, og departementet hadde av den grunn ikke tatt standpunkt til realiteten i saken.

Jeg underrettet klageren om at det ikke var adgang til å gjenoppta saken og gjorde oppmerksom på at han heller ikke ville ha

hatt noe krav på at staten gjorde forkjøpsrett gjeldende til fordel for ham.

Saken syntes imidlertid å ha vært behandlet på en lite heldig måte i jordstyret og fylkeslandbruksstyret, og jeg tok av prinsipielle grunner disse forhold opp med Landbruksdepartementet.

Klageren hadde i brev av 11. februar 1965 henvendt seg til jordstyret i kommunen og gjort oppmerksom på at eiendommen var til salgs. Han hadde pekt på at den lå inntil hans egen eiendom og at han var interessert i å overta den som tilleggsjord. Jordstyret forela saken for fylkeslandbruksstyret, som i brev av 24. februar uttalte at statens forkjøpsrett først kunne nyttes etter at en eiendom var overdratt til en ny eier, og at spørsmålet ville bli tatt opp etter at fylkeslandbruksstyret hadde fått melding om overdragelse. Eiendommen ble senere solgt til B., og fylkeslandbruksstyret fikk melding om salget 3. november 1965. Spørsmålet om å gjøre statens forkjøpsrett gjeldende til fordel for A., ble deretter behandlet i fylkeslandbruksstyret. Fylkeslandbruksstyret mente at det fra et jordbruksmessig synspunkt ville ha vært en fordel om eiendommen ble lagt til klagerens eiendom. Det fant likevel ikke grunn til å gjøre det i dette tilfelle og begrunnet avgjørelsen bl. a. med at søkeren var 65 år og at det var tvilsomt om noen av barna hans ville overta eiendommen. Videre ble det anført at fristen for å gjøre forkjøpsrett gjeldende sannsynligvis var utløpt, fordi kjøperen muntlig hadde underrettet herredsagronomen om overdragelsen allerede i april 1965. Det ble også lagt vekt på at kjøperen hadde ordnet finansieringen av kjøpet og nedlagt arbeid på eiendommen. Avgjørelsen ble truffet 25. januar 1966, og anken innsendt 15. februar s. å.

Jeg var enig med Landbruksdepartementet i at fristen for å gjøre statens forkjøpsrett gjeldende, var utløpt på det tidspunkt departementet fikk saken, og at det således da ikke var noe å gjøre. Jeg pekte imidlertid overfor departementet på at etter jordlovens § 6 skal fylkeslandbruksstyrene og jordstyrene prøve å få rimelige salgstilbud på eiendommer og hjelpe til med å få i stand kjøp. Etter min mening ville det ha vært i samsvar med det formål jordloven har, om jordstyret og fylkeslandbruksstyret ikke hadde skutt saken fra seg til eiendommen var overdratt til en annen. Det som var om å gjøre for A., måtte klarligvis være å få overta eiendommen, ikke nødvendigvis å få overta den ved hjelp av statens forkjøpsrett. Jeg pekte også på at forholdet her var særlig uheldig fordi det senere ble lagt vekt på den nye eiers finansiering av kjøpet og arbeid på eiendommen før melding om overdragelsen ble sendt.

Videre nevnte jeg at det vel ikke var riktig når fylkeslandbruksstyret mente at fristen for å gjøre forkjøpsretten gjeldende var utløpt da det behandlet saken. Etter jordlovens § 13 skulle fristen ha vært regnet fra det tidspunkt da fylkeslandbruksstyret fikk skriftlig melding om salget. En muntlig melding fra kjøper til herredsagronomen måtte etter min mening være uten betydning i denne forbindelse.

Jeg pekte også på at det kunne være grunn til å feste seg ved fylkeslandbruksstyrets henvisning til klagerens alder og den omstendighet at det var uklart om noen av hans barn ville overta eiendommen. Etter jordlovens § 1 er det ikke den enkelte jordsøkers familieforhold loven har for øye i disse saker, men hensynet til at det bør skapes hensiktsmessige bruksenheter.

Jeg ba overveiet om ikke omstendighetene i saken kunne gi departementet grunn til å klarlegge disse forhold overfor fylkeslandbruksstyrer og jordstyrer.

Landbruksdepartementet tok saken opp med vedkommende fylkeslandbruksstyre i brev av 30. september 1966 og uttalte bl. a.:

«Departementet finner å måtte tiltre ombudsmannens syn, for så vidt angår jordstyrets og fylkeslandbruksstyrets behandling av A.s henvendelse i brev 11. februar 1965 til jordstyret. Istedenfor å skyte saken fra seg til eiendommen faktisk var solgt, ville det vært i samsvar med jordlovens § 6 om det straks var blitt tatt kontakt med eieren av vedkommende eiendom med sikte på å få i stand et rasjonaliseringssalg på frivillig basis.

Det er for øvrig riktig nok at en muntlig melding fra kjøper til daværende herredsagronom ikke fyller lovens krav til salgsmelding. For så vidt er en også enig i ombudsmannens betraktning når han peker på at fylkeslandbruksstyrets begrunnelse for ikke å gjøre forkjøpsretten gjeldende neppe er helt treffende når det henvises til jordstyrets anførsel om at fristen for å nytte forkjøpsretten trolig er gått ut. Så vidt ses fikk fylkeslandbruksstyret ingen skriftlig melding om salget før ved meldingen fra sorenskriveren i begynnelsen av november 1965. Forkjøpsfristen var således ikke utløpet da fylkeslandbruksstyret fattet sitt vedtak 25. januar 1966.

Videre er en enig i det som er kommet til uttrykk til slutt i ombudsmannens brev. Det er selvsagt riktig at det er hensynet til at det skapes rasjonelle bruksenheter i samsvar med lovens målsetting en først og fremst må ha for øye i disse saker. Jordsøkernes alder og familieforhold er av underordnet betydning. — — —.»

I brev av samme dag hit opplyste departementet at de øvrige fylkeslandbruksstyrer ville bli orientert om saken.

57.

Justis- og politidepartementets adgang til å forlenge tiden for inndragning av et førerkort, som innehaveren hadde søkt om å få tilbake før den fastsatte inndragningstid var omme.

(Sak 538/66 og 10 E/66.)

A. klaget over at Justis- og politidepartementet hadde forlenget inndragningstiden for hans førerkort. Politimesteren hadde ved vedtak av 4. oktober 1965 inndratt førerkortet for 1 år, regnet fra 1. august 1965. Den 7. mai 1966 søkte klageren av personlige grunner om å få førerkortet tilbake tre uker før inndragningstidens utløp. Justisdepartementet avslo søknaden den 17. juni og forlenget i stedet inndragningstiden med et halvt år.

Klageren fant det urimelig at inndragningstiden var forlenget og anførte at han hadde innrettet seg etter politimesterens vedtak. Han hadde således unnlatt å levere inn skiltene på bilen, noe ham kunne ha gjort og dermed spart årsavgift og forsikring. Når inndragningstiden løp ut 1. august, hadde dette mindre betydning, men forholdet ble vesentlig annerledes ved forlengelsen med et halvt år. Han pekte også på at den som får sitt førerkort inndratt for 1 år, men ikke søker om å få det tilbake før tiden, blir gunstigere stilt enn dem som sender inn slik søknad.

Klagen ble forelagt for Justisdepartementet, som i brev av 12. august 1966 uttalte bl. a.:

«— — — I en interpellasjonsdebatt i Stortinget 1. november 1961 var det et uttalt ønske om en strengere praksis når det gjelder inndragning av førerkort som reaksjon mot dem som overtrer forbudet mot å kjøre motorvogn i påvirket tilstand. Foranlediget av interpellasjonsdebatten sendte Justisdepartementet den 18. desember 1961 et rundskriv til politimestrene om praksis ved inndragning av førerkort m. v. Ett eksemplar av «Kunngjøring til politiet» nr. 12 a for 1961, hvor rundskrivet er inntatt, vedlegges.

Som det vil fremgå av punkt 2 i rundskrivet, hadde man erfaring for at politimestrene reagerte med ulik strenghet ved inndragning av førerkort etter domfellelse for overtredelse av motorvognlovens § 29, jfr. § 17, 2. ledd, og departementet hadde ikke noe å bemerke til at politimestrene fulgte det i Stortinget uttalte ønske om en strengere praksis. Dette gjaldt især de politimestre som til da hadde fulgt en relativt mild linje. Inndragning av førerkortet for minstetiden på 1 år eller for tidsrom opp til 1½ år, antok man burde reserveres de tilfelle som det virkelig er grunn til å bedømme mildt.

Etter det erfaringsmateriale departementet sitter inne med, har praksis i de senere år jevnet seg ut. Vanlig inndragningstid ved første gangs overtredelse av motorvognlovens § 17, 2. ledd, er ved de fleste politikamre 2 år i de mer ordinære tilfelle, hvor det hverken foreligger spesielt skjerpende eller spesielt formildende omstendigheter. Minstetiden 1 år brukes normalt bare i de lettere tilfelle hvor alkoholpåvirkningen har vært liten og hvor kjøringen dessuten har foregått over kortere strekninger eller har vært skadefri, og som det kan være grunn til å bedømme mildt.

Etter motorvognlovens § 18, første ledd, kan departementet både forkorte og forlenge inndragningstiden i saker som er brakt inn for departementet. Når departementet i det foreliggende tilfelle fant å måtte forlenge inndragningstiden fra 1 år til 1½ år, var det under henvisning til den praksis som følges. Man fant i nærværende sak ikke at det forelå omstendigheter som kunne begrunne inndragning for lovens minstetid på 1 år. Det vises i denne forbindelse til at A. har forklart at alkoholnytelsen foregikk under kjøringen. Blodprøver tatt ca. 1 og 1½ time etter kjøringen viste en alkoholkonsentrasjon i blodet på henholdsvis 1,57 og 1,42 promille. Ved vurderingen av søknaden tok departementet også i betraktning at søkeren etter det han selv opplyste ikke hadde behov for å kjøre bil i sitt arbeid.»

Jeg tok saken opp igjen med departementet og pekte bl. a. på at motorvognlovens § 18, fjerde ledd, gir departementet hjemmel for å forlenge inndragningstiden når «politivedtak om inndraging av førarkort etter første leden» blir brakt inn for det. Jeg anførte at jeg vanskelig kunne se at det i dette tilfelle var politivedtaket om inndragning A. hadde brakt inn for departementet. Han hadde ikke påklaget politimesterens vedtak om å inndra førerkortet for 1 år, regnet fra 1. august 1965, og hadde heller ikke reist innvendinger mot avgjørelsen i søknaden av 7. mai 1966. Klagerens henvendelse var så vidt jeg kunne se, utelukkende en søknad bygget på billighetsgrunnlag om å få førerkortet tilbake tre uker før utløpet av 1 års-fristen. Jeg anførte at det kunne reises tvil om det etter motorvognlovens § 18, fjerde ledd, var adgang til å forlenge inndragningstiden i et tilfelle som dette, og pekte også på at A. da han sendte sin søknad, neppe med rimelighet kunne tenke seg at henvendelsen skulle kunne føre til at fristen endog kunne bli forlenget. Jeg henstilte til departementet å overveie saken på ny.

I brev av 8. september 1966 opplyste departementet at det hadde funnet å kunne samtykke i at klageren fikk sitt førerkort tilbake straks, men at det fastholdt sin forståelse av motorvognlovens § 18, fjerde ledd.

Siden vegtrafikkloven av 18. juni 1965 nå vil avløse motorvognloven, fant jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet om fortolkningen av motorvognlovens § 18. Reglene om omgjøring og klage etter den nye vegtrafikklov er inntatt i § 39. Bestemmelsen har ingen tidsfrist for adgangen til å omgjøre et forvaltningsmessig vedtak etter vegtrafikkloven, men adgangen er gjort betinget av at ingen

ervervet rett står i veien. Jeg henledet Justisdepartementets oppmerksomhet på forholdet i brev av 28. september og pekte på at rettstilstanden på dette punkt etter den nye lov neppe er annerledes enn etter motorvognloven. Jeg anførte videre at inndragning av førerkort kan ramme meget hårdt og at det syntes klart at det for innehaveren ofte vil være av vesentlig betydning at han kan vite sikkert når kortet blir levert tilbake, slik at han kan innrette seg etter det. Uansett om man vil finne forbeholdet om «ervervet rett» dekkende for en situasjon som denne eller ikke, måtte vedkommende etter min mening ha krav på at den høyere myndighet handler innen rimelig tid, hvis den vil forlenge inndragningstiden. Ellers måtte han ha rett til å basere seg på at den inndragningstid politimesteren har fastsatt, er endelig.

Jeg henstillet til overveielse om det ikke kunne være grunn til å gi nærmere bestemmelser om forholdet i de regler Kongen kan gi i henhold til vegtrafikklovens § 39, siste ledd. Saken er for tiden til behandling i Vegdirektoratet.

58.

Politikammers behandling av søknad om førerkort for døv.

(Sak 138/66.)

Norske Døves Landsforbund klaget på vegne av et medlem av en døveforening over et politikammers behandling av hans søknad om førerkort for motorvogn.

Klageren søkte første gang i mai 1965 og ble den gang gjort kjent med at han måtte innhente en del erklæringer som manglet, bl. a. erklæring om sitt behov for å få førerkort. Etter samråd med forbundet søkte han på ny i desember s. å. Han opplyste i søknaden at han ikke kunne skaffe «behovsattest» og ba om at saken måtte bli forelagt for Vegdirektoratet til uttalelse for så vidt angikk behovserklæringen Politikammeret svarte at søknaden etter gjeldende regler ikke kunne behandles før behovsattest forelå, og søkeren ble på ny anmodet om å skaffe en slik. En ny henvendelse fra klageren førte heller ikke til at søknaden ble forelagt for Vegdirektoratet.

Klageren anførte at motorvognlovens § 15, annet ledd, ga hjemmel for å anke til Vegdirektoratet i disse saker og at politikammeret da ikke kunne nekte å forelegge saken for Vegdirektoratet. Videre ble det pekt på at Vegdirektoratet i brev av 11. november 1965 til politikammeret hadde gitt uttrykk for at behovskravet skulle praktiseres liberalt.

Klagen ble forelagt for politikammeret som henviste til Vegdirektoratets rundskriv av 26. mai 1959, der et av vilkårene for at førerkort kan utstedes selv til helt døve personer, er at førerkortet er av betydning for søkerens erverv eller utdanning. Videre viste politikammeret til at døveforeningen en rekke ganger hadde tatt opp spørsmålet om behovserklæringen og andre særkrav for døve med Vegdirektoratet. Deretter heter det i politikammerets uttalelse:

«— — — I et brev av 22/9 - 1965 (dok. 8 a) tok — — Døveforening igjen opp spørsmålet om behovsattest for døve, og hevdet bl. a. at Norske Døves Landsforbund hadde opplyst at Vegdirektoratet et halvt års tid tidligere hadde opphevet bestemmelsen om slik attest.

Politikammeret var av den bestemte oppfatning at hvis Samferdselsdepartementet hadde opphevet behovsbetingelsen, måtte dette ha skjedd ved et generelt vedtak og blitt meddelt bl. a. politikamrene i et nytt rundskriv. Man fant det allikevel riktig å forelegge foreningens brev for Vegdirektoratet med anmodning om orientering, og dette ble gjort ved brev av 19/10 - 1965 (dok. 8 b).

Vegdirektoratets svar kom i brev av 11/11 - 1965 (dok. 8 c) og dette ble — — — Døveforening gjort kjent med i brev av 15/11 - 1965, hvor man også meddelte at — — — Politikammer ville følge de gamle regler på den måte Vegdirektoratet hadde anvist (dok. 8 d).

— — —

Når — — — Politikammer har avslått søkerens anmodning om at hans søknad blir oversendt Vegdirektøren til uttalelse hvad angår behovserklæringen, er grunnen den at Vegdirektørens uttalelse til det spørsmål som ønskes forelagt, allerede foreligger i brev av 11/11 - 1965. Dette er også søkeren kjent med.

Her foreligger ingen anke som søkeren har krav på å få forelagt departementet etter motorvognlovens § 15, 2. ledd. Dette fremgår klart såvel av anmodningenes ordlyd som av den omstendighet at anmodningen første gang ble fremsatt mens politiet fortsatt avventet behovsattest for å kunne realitetsbehandle søknaden.

Man vil imidlertid gjerne presisere at om der hadde foreligget en behovsattest som politiet selv etter en liberal vurdering, ikke fant tilstrekkelig til å fylle betingelsene, ville saken før avgjørelse ble tatt, og uten anmodning, ha blitt forelagt Vegdirektøren til uttalelse.»

Da klageren heller ikke selv hadde anført noe om sitt behov for førerkort, skrev jeg til ham at det var ønskelig å få hans uttalelse om behovet, selv om det var slik at han mente å ha krav på førerkort, uansett om han trengte det av hensyn til sitt arbeid eller ikke. Klageren sendte deretter inn en egenerklæring om sitt behov for førerkort. Jeg forela saken på ny for politikammeret og uttalte:

«Jeg er enig i at A.s brev av 13. desember 1965 med anmodning om at hans «søknad blir oversendt til Vegdirektøren til uttalelse hva angår behovserklæringen» i formen ikke fremtrer som en anke over avslaget. Jeg forstår

det imidlertid slik at det han har ønsket, er å få overprøvet avslaget, som så vidt skjønnes, helt ut bygger på at behovserklæring ikke forelå. A. mener at praksis på dette punkt er en annen i — — — enn ellers i landet, og det er da naturlig at han på dette grunnlag ønsker saken forelagt for den sentrale ankeinstans.

— — —

Som det vil sees, er det nå lagt ved en erklæring av 31. mars d. å. fra A. om hans interesse i å kunne bruke bil. Jeg avventer behandlingen av ankespørsmålet før det blir gjort noe mer med klagen.»

Samtidig meddelte jeg klageren at dersom han fortsatt ønsket å anke, burde han straks gjøre politikammeret oppmerksom på at dette hadde vært meningen.

Politikammeret meddelte deretter at da klageren «nå har fremlagt behovserklæring, finner politikammeret for sitt vedkommende at han fyller betingelsene for å kunne få førerkort».

Saken var dermed ordnet, men siden det var gjort gjeldende at behovskravet ble praktisert forskjellig ved de forskjellige politikamre, tok jeg opp med Vegdirektoratet spørsmålet om det kunne gjøres noe for å sikre en mer ensartet praksis.

Vegdirektoratet opplyste i brev av 2. juni 1966 at nye førerkortforskrifter med reviderte helsevilkår, herunder om døves adgang til erverv av førerkort, var under arbeid. Etter forslaget ville behovskravet for døve førerkortsøkere bortfalle. Vegdirektoratet var imidlertid oppmerksom på at de forskjellige politikammers vurdering av døve førerkortsøkeres behov kunne være noe ulik. Da det ikke var mulig å si noe bestemt om når de nye førerkortforskrifter ville foreligge, ville Vegdirektoratet overveie om behovskravet skulle søkes opphevet straks.

Senere meddelte Vegdirektoratet at det i samråd med Helsedirektoratet hadde opphevet behovskravet for døve førerkortsøkere ved bestemmelse i rundskriv av 24. juni 1966.

59.

Krenkende uttalelser fra revisor ved skatteinspektørkontor til et firmas forretningsforbindelser.

(Sak 821/66.)

A. klaget over at revisor ved et skatteinspektørkontor hadde uttalt seg til hans forretningsforbindelser på en måte som var sterkt krenkende for ham og som hadde utsatt hans firma for tap.

Saksforholdet var følgende:

En større industribedrift ba i telefonhenvendelse til Skatteinspektøren i Oslo opplyst om A. var registrert i manntallet for omsetningsavgift der. A.s kontoradresse i Oslo ble oppgitt. Skatteinspektøren konstaterte at A. ikke sto i Oslo-manntallet og meddelte bedriften dette.

Bedriftens henvendelse førte til at Skatteinspektøren beordret bokettersyn foretatt hos A. Revisor B., som skulle holde ettersynet, henvendte seg først til industribedriften og to andre større bedrifter for å få opplysninger om deres kjøp hos A. A.s brevark var påtrykt bransje, adresse i Oslo, kontortelefonnummer og privattelefonnummer. Påtrykt privatadresse i Bærum med telefonnummer var overstrøket med maskin.

Revisor søkte noe senere A. på den adresse hans brevark anga. Det viste seg at to andre firmaer, som hadde kontorfellesskap — C. og D. — holdt til i lokalene, og det kontortelefonnummer som var påført A.s brevark, stemte med C.s telefonnummer. Da A. ikke var til stede, henvendte revisor seg til C.s disponent, som opplyste at A. hadde fått tillatelse til å ha sin postadresse der og bruke C.s telefon. Firmaet hadde ellers ingen forbindelse med A., men disponenten opplyste at D. hadde utstrakt forretningsforbindelse med ham.

Revisor hadde deretter en samtale med D.s disponent og avdelingssjef. Han opplyste til dem at A. ikke var registrert i avgiftsmanntallet for Oslo og fikk på anmodning opplysninger om firmaets forretningsforbindelse med A. Da revisor ble spurt om det var undersøkt hvorvidt A. var registrert i Akershus, ringte han til Skatteinspektøren i Akershus, som svarte at A. ikke var registrert der. Revisor B. uttalte at han så alvorlig på A.s forhold. For øvrig er det en viss uoverensstemmelse mellom partene om hva som ble sagt.

A. fikk senere på dagen beskjed om å ringe til revisor B., men fikk først kontakt med ham neste morgen. Han opplyste da at han var registrert i Akershus og oppga sitt registreringsnummer i Akershus. Revisor fikk hos Skatteinspektøren i Akershus bekreftet at dette var riktig og ringte straks til den nevnte industribedrift og D. og korrigerte de opplysninger som tidligere var gitt.

Hovedpunktene i A.s klage var at det uriktig var sagt til hans forretningsforbindelser at han ikke var registrert i avgiftsmanntallet og at revisor i samtalen med disponenten og avdelingssjefen i D. hadde uttalt seg på en måte som var krenkende for A. Han mente videre at det måtte være sagt også til andre

enn industribedriften og D. at han ikke var registrert. Han anførte at revisors fremgangsmåte hadde utsatt hans firma for tap.

Etter at saksforholdet var klarlagt ved nærmere uttalelser fra Skatteinspektøren, revisor og klageren, uttalte jeg bl. a. at det klarligvis ikke kunne innvendes noe mot at Skatteinspektøren på industribedriftens forespørsel opplyste at A. ikke var registrert i Oslo. Denne opplysning var riktig.

På bakgrunn av industribedriftens henvendelse var det etter min mening vel begrunnet når nærmere undersøkelser ble iverksatt. Noen oppfordring til å undersøke om firmaet skulle være registrert i Akershus eller i et annet distrikt, kunne jeg ikke se at Skatteinspektøren på dette tidspunkt hadde. De opplysninger som var gitt på firmaets brevark, kunne ikke forstås annerledes enn at forretningsstedet var Oslo, slik industribedriften også hadde oppfattet det. Noen annen adresse enn Oslo-adressen var i det hele tatt ikke angitt, idet den påtrykte privatadresse i Bærum, som nevnt, var overstrøket. Skatteinspektøren hadde rett til å gå ut fra at opplysningene på A.s brevark ga uttrykk for det virkelige forhold, og da skulle registrering etter § 1 i kgl. resolusjon av 9. juni 1950 vært foretatt i Oslo.

Heller ikke kunne det innvendes noe mot at revisor, da han kom til A.s kontoradresse uten å finne ham der, foretok nærmere undersøkelser for å få klarlagt hans forretningsforbindelse med de to firmaer som hadde kontorene. Undersøkelser hos forretningsforbindelser er et lovhjemlet og, etter det opplyste, regulært kontrollmiddel ved skatteinspektørenes bokettersyn og kan i seg selv ikke gi grunnlag for mistanke om mislig forhold.

Klageren hevder imidlertid at revisor gikk lengre enn dette. Det er på det rene at han i samtalen med disponenten og avdelingssjefen i D. sa at firmaet ikke var registrert, og klageren hevder at han brukte uttrykk som var sterkt nedsettende for firmaet. I klagen er således anført:

«— — — Av hr. B. s uttalelse fremgikk at det var en uhyre alvorlig sak for mitt vedkommende. Han fremhevet et par ganger at «den slags folk burde settes inn». Det var også en alvorlig sak for firma D. idet saldoen i firmaets favør utgjorde ca. kr. 16 000,— hvilket beløp måtte anses som tapt fordring såfremt mitt firma ikke var registrert. Det ble likeledes henstillet til D. at videre leveranser til meg måtte stoppe med øyeblikkelig virkning. — — —.»

Klagerens fremstilling ble skriftlig bekreftet av avdelingssjefen i D.

Revisor anførte bl. a.:

«— — — Som forklart tidligere anså jeg saken for meget alvorlig på det tidspunkt og ga også uttrykk for det. At jeg skal ha uttalt at den slags folk burde settes inn kan jeg i all fall ikke erindre og synes noe fremmed for meg.

Herr — — — (disponenten)nevnte at han straks burde ta sine forholdsregler overfor A. og at firmaet burde stoppe sine leveranser og sørge for å få dekket inn saldoen til A. idet han uttalte at med sitt kjennskap til skatteinspektøren så tok han sitt først, og kanskje mer til.

Jeg ba firmet vente med sine bebudede tiltak mot A. inntil jeg hadde fått kontakt med ham, for kanskje det ennå forelå en mulighet for at forholdet skulle være i orden. Jeg lovet dessuten at jeg i så fall skulle gi firmaet beskjed. Jeg understreket nok at saken så alvorlig ut. — — —.»

I en senere uttalelse anførte revisor:

«— — — Ved mitt besøk hos D. ble jeg servert kaffe av herrene — — — og — — — (disponenten og avdelingssjefen). Over denne kaffekoppen ble det naturlig nok snakket om avgiftsunndragelse generelt og om saken A. spesielt. Jeg ga herunder uttrykk for de vidtrekkende følger avgiftsunndragelser kunne få (til orientering vises her til lov om omsetningsavgift av 19/5 1933 § 2, 2. ledd) og gjorde også merksam på den aktsomhetsplikt som påligger enhver næringsdrivende ved avgiftsfrie leveranser. Fordi jeg — ut fra de opplysninger jeg da satt inne med — så meget alvorlig på denne saken, har jeg vel også gitt uttrykk for dette i alvorlige vendinger. Jeg må imidlertid fastholde at jeg ikke kan huske å ha nyttet uttrykk som nevnt av A. — — —.»

I min uttalelse anførte jeg videre:

«— — — Revisor kan ikke bestemt benekte å ha brukt de uttrykk klageren nevner, og jeg finner å måtte legge til grunn at fremstillingen i klagen i det vesentlige er riktig.

Revisor B.s uttalelser måtte forstås slik at han anså det på det rene at A. gjennom unnlatelse av å la seg registrere, rettsstridig hadde unndratt seg fra å betale omsetningsavgift og derved var kommet i en meget alvorlig situasjon. Selv om revisor etter det som forelå, kunne ha grunn til å tro dette, var han klar over at A. ennå ikke hadde fått uttale seg. I allfall så lenge dette var tilfelle, måtte alminnelig aktsomhet tilsi at han nøye unngikk å komme med uttalelser som kunne forstås slik at det var et faktum at A. hadde gjort seg skyldig i mislig forhold med hensyn til omsetningsavgiften. Uttalelsen om at «den slags folk burde settes inn» kan ha vært rettet mot avgiftsunndragelse i sin alminnelighet, men i en samtale om A. måtte den naturlig oppfattes som rettet mot ham.

Når det er så at forespørsler til forretningsforbindelser hører med til rutinekontrollen ved bokundersøkelser hos et firma, kan det heller ikke sees at det i det hele tatt var fyldestgjørende grunn for ham til å forklare hvorfor bokettersyn var besluttet. D. hadde ikke som H. spurt om firmaet var registrert i

Oslo. Hvis det var så at revisor mente at det av hensyn til D.s eget avgiftsansvar hastet med å orientere dem, hadde det vært enkelt å fremskynde foreleggelsen av forholdet for A. Han hadde foruten den oppgitte kontortelefon privattelefon som var oppført på forretningsarket og formentlig også i telefonkatalogen.

Jeg finner at det må kritiseres at revisor B., uten at A. hadde fått anledning til å forklare seg, kom med uttalelser som måtte forstås slik at han hadde gjort seg skyldig i alvorlig forhold med hensyn til omsetningsavgiften.

Det er opplyst at skatteinspektøren har meddelt D. og H. (industribedriften) at A. likevel var registrert og at dette ble gjort omgående da forholdet ble klarlagt. Det kan ikke legges til grunn at det til andre er meddelt at A. ikke var registrert.

A. mener at forholdet kan ha medført tap for ham. Det som foreligger, gir imidlertid ikke tilstrekkelig grunnlag for å anta at det foreligger tap som staten kan gjøres ansvarlig for. Som nevnt foran, fikk H. (industribedriften) et korrekt svar på sin forespørsel den 30. september. At H. rettet forespørselen til Skatteinspektøren i Oslo i stedet for til Skatteinspektøren i Akershus, skyldes den forretningsadresse A. selv hadde oppgitt. De påklagede bemerkninger til representantene for D. ble korrigert allerede neste dag. Det er ikke sannsynliggjort at det i denne korte tid kan ha skjedd noen skade for klageren.»

60.

Omgjøring av forvaltningsvedtak. Utvisning av elev fra maskinsjefkurs.

(Sak 494/66.)

En utenlandsk statsborger, A., klaget over at Kirke- og undervisningsdepartementet hadde besluttet å bortvise ham fra et kurs ved X. maskinistskole, etter at departementet først hadde bestemt og også meddelt ham at han skulle få fortsette.

Saksforholdet var i hovedtrekkene følgende:

I påskeferien var A. i sitt hjemland. Da skolen begynte igjen den 12. april, møtte A. ikke, men skrev den 13. april hjemmefra til rektor og forklarte at han av nærmere angitte grunner ble forsinket. Rektor svarte i brev av 25. april at det som var opplyst, ikke kunne anses som gyldig grunn for et lengre fravær og at han ikke fikk fortsette ved kurset. Derimot hadde han mulighet til å melde seg til nytt kurs i august måned, hvis han ønsket det. Den 18. mai klaget A. til Kirke- og undervisningsdepartementet, og den 20. mai møtte han på skolen for å delta i undervisningen, men ble avvist.

I brev til departementet av 24. mai skrev rektor bl. a.:

«— — — Her foreligger et absolutt brudd på reglementet, § 4. Videre henvises til skolens ordensregler p. 3: «Gjentatte fravær eller for sent komming uten gyldig grunn, kan føre til at vedkommende blir nektet å gå opp til eksamen det kurs».

På maskinistskolen er det et absolutt krav at elevene skal delta i undervisningen i hele kurstiden.

Det er ikke anledning til å gå opp som privatist.

På lærerrådsmøte på rektors kontor i dag, ble denne saken drøftet (samtlige klassens lærere). Det ble en enstemmig protest mot å ta opp herr A. i samme klasse igjen.

Lærerrådet framholder at her er ikke snakk om utvisning, men håndhevelse av skolens reglement.

Hvis vi gir etter i dette tilfelle, så blir det håpløst å holde disiplin og orden på skolen.»

I protokollen fra lærerrådsmøtet var inntatt følgende:

«Redegjørelse av rektor.

I henhold til protokollen har herr A. vært tilstede 44 dager. Det er flere fag han stort sett ikke har deltatt i, og som nå er avsluttet. Videre er det store avsnitt i hovedfagene hvor han ikke har deltatt i undervisningen.

I henhold til reglementets § 4, skal elevene delta i undervisningen i hele kurstiden og i alle fag.

Lærerrådet besluttet enstemmig at herr A. ikke kan fortsette i klassen.»

Kirke- og undervisningsdepartementet avgjorde klagen i brev av 27. mai 1966. Departementet fant at et sammentreff av uheldige omstendigheter og feil vurderinger hadde vært årsak til A.s forsinkelse. Det heter videre i departementets avgjørelse:

«A. kan nektes å fortsette skolegangen ut fra to hensyn: 1) Hans disiplinærbrudd er så alvorlig at han av hensyn til de andre elevene ved skolen ikke bør få fortsette. 2) Hans fravær har vært så langvarig, og han er gått glipp av så vesentlige deler av pensum, at han av den grunn må ta hele undervisningen i første halvår opp igjen.

Det synes som rektor har lagt avgjørende vekt på det første moment. Han har underhånden uttalt at han tror A. tross fraværet vil være i stand til å fullføre maskinsjefeksamen i januar 1967. For lærerne synes det annet moment å ha vært tillagt størst vekt. Lærerne uttaler nemlig: «Det er flere fag han stort sett ikke har deltatt i, og som nå er avsluttet. Videre er det store avsnitt i hovedfagene hvor han ikke har deltatt i undervisningen.»

I en erklæring til Kirke- og undervisningsdepartementet datert 25. mai erkjenner A. sitt brudd på reglementet og beklager dette. Videre lover han at han ikke skal forstyrre undervisningen ved spørsmål om de deler av pensum som han på grunn av sitt fravær ikke har fått gjennomgått. Han vil bruke sommerferien til å innhente det forsømte.

I betraktning av at han har forsørgelsesbyrde og at han lider et følelig tap om han må gå første halvår av maskinsjefskolen om igjen, vil departementet anmode skolen om å ta ham inn igjen som elev.»

Konklusjonen var formet som en anmodning til skolen om å ta ham inn igjen, men det er bekreftet av departementet at meningen var å treffe avgjørelse i saken. Etter reglement for opptakelse, undervisning og eksamen m. m. ved de godkjente skoler og kurs som utdanner skipsmaskinister og skipselektrikere, § 4, hører det også under departementet, ikke under skolens myndigheter, å avgjøre om en elev på grunn av fravær skal nektes å fortsette på skolen. Avgjørelsen ble også meddelt klageren, som begynte på skolen igjen etter pinseferien. Det ble imidlertid holdt et nytt lærermøte ved skolen den 1. juni, og lærerne gjorde ifølge protokollen følgende enstemmige vedtak: «A. bør ikke tas inn i samme klasse». Rektor skrev deretter til departementet samme dag at han under disse omstendigheter ikke kunne gå med på å la klageren få fortsette.

Klageren har opplyst at han noen dager etter at han var begynt på skolen igjen, ble innkalt til departementet og muntlig meddelt at han likevel ikke fikk fortsette.

Jeg forela klagen for departemenet og ba om uttalelse, idet jeg pekte på at departementets nye standpunkt og de grunner departementet bygget på, ikke fremgikk av dokumentene. Departementets siste avgjørelse var i det hele tatt ikke gitt skriftlig form. I brev av 27. juni uttalte departementet bl. a.:

«— — — Da så vel skolens lærere som de øvrige elever i maskinsjefklassen reagerte sterkt på at eleven var tatt inn igjen, bad skolens rektor, — — —, om en konferanse i departementet. Et møte til drøftelse av saken ble holdt 7. juni d. å. hos statsrådens personlige sekretær, — — —. Til stede var rektor — — —, klasseforstanderen i maskinsjefklassen, overlærer — — —, ekspedisjonssjef — — — og byråsjef — — —. Fra skolens side ble det uttalt at lærerne i maskinsjefklassen mente at A. — på grunn av hans lange fravær — ikke ville greie å følge undervisningen og bestå eksamen. På grunnlag av disse nye opplysninger fra de lærere som hadde hatt A. som elev, fant departementet å måtte endre sitt standpunkt i brev av 27. mai d. å. til skolen. Elev A. ble underrettet om departementets standpunkt samme dag som møtet ble holdt. Dagen etter møtte han opp i departementet og bad om en samtale med statsråden. Han ble gjort oppmerksom på — da statsråden var sterkt opptatt — at den avgjørelse som departementet hadde tatt, bygget på de nye opplysninger som var blitt gitt på møtet hos — — —. Han spurte om det var mulig å legge saken muntlig fram for denne, som tok imot ham samme dag. Da A.s framstilling av saken ikke inneholdt andre opplysninger enn de som eleven tidligere hadde gitt, ble departementets avgjørelse opprettholdt.

Med hensyn til A.s fravær i vårsemesteret (maskinsjefkurset avsluttes i januar 1967), kan opplyses at maskinsjefkurset begynte 24. januar d. å. og ble avsluttet 15. juni d. å. I dette tidsrom har kurset 105 undervisningsdager. Eleven fikk skolens tillatelse til å begynne i maskinsjefklassen 3. februar og ifølge opplysninger fra skolen utgjør hans totale fravær 44 dager i tidsrommet 3. februar til 20. mai d. å.

Etter § 4 i det gjeldende undervisningsreglement skal elevene delta i undervisningen i hele kurstiden og i alle fag. Dog kan det gjøres unntak når det kan legitimeres gyldig grunn til ikke å kunne følge undervisningen (sykdom, militærtjeneste o. a.). Skolens ordensregler som er godkjent av Skolerådmannen, inneholder, som det vil ses i punkt 3, bestemmelse om at «gjentatte fravær eller forsentkomming uten gyldig grunn kan føre til at vedkommende blir nektet å gå opp til eksamen det kurs».

I den foreliggende sak finner departementet at eleven har begått et klart brudd på reglementet. Han har selv erkjent dette. Det lange fravær som etter lærernes mening gjør at han ikke kan greie å følge med i undervisningen og bestå eksamen, i forbindelse med det hensyn en må ta til de øvrige elever, har vært bestemmende for det standpunkt som departementet har inntatt. A. har full anledning til å begynne i nytt maskinsjefkurs som tar til 20. august d. å. og avsluttes i juni 1967.»

I brev av 6. juli 1966 til Kirke- og undervisningsdepartementet pekte jeg først på det som er nevnt foran, at det etter reglementet er Kirke- og undervisningsdepartementet som avgjør om fravær fra skolen skal føre til at elev ikke får fortsette. Her hadde rektor truffet beslutning om utvisning, og det før saken ble forelagt for departementet. Forholdet var imidlertid rettet opp av departementet ved vedtaket av 27. mai.

I brevet ble videre anført:

«Det er her ikke grunn til å gå inn på klagerens brudd på reglementet som er klart og erkjent. Det som nå er hovedspørsmålet, er om departementet hadde adgang til å endre den avgjørelse som var truffet og som både skolen og klageren hadde innrettet seg etter. Dette er et rettsspørsmål som i siste omgang hører under domstolene.

Jeg peker her på at det ikke forelå nye opplysninger om elevens disiplinærbrudd da omgjørelsen ble foretatt. Spørsmålet om elevens muligheter for å følge undervisningen og bestå eksamen er et rent vurderingsspørsmål som for øvrig også var fremme ved første avgjørelse, jfr. departementets brev av 27. mai.

Selv om det kanskje ikke alltid er klart i hvilken utstrekning forvaltningsmyndighetene kan omgjøre et begunstigende vedtak som er meddelt parten, har jeg vanskelig for å se at det i denne sak var adgang til å gjøre det på det grunnlag som er anført. Departementet hadde i brevet av 27. mai avgjort at elevens disiplinærbrudd ikke skulle føre til utvisning, og jeg kan ikke se at det var kommet til noe nytt som kunne gi departementet adgang til å gå tilbake på dette. Lærernes reaksjon og

deres syn på elevens muligheter ved skolen kunne neppe være tilstrekkelig grunnlag for gjenopptagelse av saken.

— — —

Jeg har for øvrig festet meg ved at saken siste gang er behandlet av statsrådens personlige sekretær. Hvis det er så at det er denne som har bestemt at den første avgjørelse, som var truffet etter ordinær saksbehandling i departementet, skulle gjøres om, oppstår det her et kompetansespørsmål som det neppe uten videre kan ses bort fra.

Jeg mener at departementet bør overveie denne sak på ny.»

Kirke- og undervisningsdepartementet meddelte i brev av 22. juli at det etter ny vurdering av saken hadde funnet å måtte gå tilbake til avgjørelsen av 27. mai, hvoretter elevens disiplinærbrudd ikke skulle medføre utvisning av maskinsjefklassen. Departementet ville imidlertid spesielt av hensyn til eleven selv, tilrå at han fullførte sin utdannelse ved annen skole. Departementet underrettet ham senere om at han kunne fortsette ved Y. maskinistskole. I et avsluttende brev til departementet meddelte klageren at avgjørelsen var kommet så sent at han hadde tatt hyre igjen og ikke kom til å fortsette på kurset.

Register over saker, referert i meldingene for 1963—66.

(Henvisningene angir år og side i de trykte meldinger.)*)

*) De tidligere meldinger er: 1963, Dok. nr. 7 (1963—64), 1964, Dok. nr. 6 (1964—65) og 1966, Dok. nr. 9 (1965—66).

Lovregister.

I. Lover.

II. Stortingsvedtak.

III. Kgl. resolusjoner.

IV. Andre reglementer og vedtekter.